

SONGKLANAKARIN LAW JOURNAL

Vol.8 No.2 (January - June 2026)

ISSN 2730 - 3721 (online)

SONGKLANAKARIN LAW JOURNAL

Vol.8 No.2 (January - June 2026) ISSN: 2730-3721 (Online)

วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน 2569)

ได้รับการจัดอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 2 (พ.ศ. 2568-2572)

วัตถุประสงค์ของวารสาร

- 1) เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้อาจารย์และบุคลากรภายในคณะได้สร้างสรรค์บทความวิชาการหรือบทความวิจัยที่สอดคล้องต่อยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยและยุทธศาสตร์ชาติ
- 2) เพื่อเป็นช่องทางการเผยแพร่ผลงานวิจัยรวมถึงผลงานวิชาการของอาจารย์และบุคลากรภายในคณะอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม
- 3) เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิจัยรวมถึงผลงานวิชาการ
- 4) เพื่อมุ่งสู่ความเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์คุณภาพวารสารระดับชาติรวมถึงระดับนานาชาติและการเป็นวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI
- 5) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบและประจักษ์ถึงชื่อเสียงของคณะและมหาวิทยาลัย

ขอบเขตของบทความในวารสาร

วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ เปิดกว้างรับพิจารณาบทความวิชาการ บทความวิจัยรวมถึงบทวิจารณ์หนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมาย การปรับใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริง หรือประเด็นปัญหากฎหมาย ตลอดจนบทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปรับใช้ศาสตร์แขนงต่าง ๆ กับกฎหมาย เช่น การพัฒนากับกฎหมาย เศรษฐศาสตร์กับกฎหมาย วิทยาศาสตร์กับกฎหมายหรือมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กับกฎหมาย เป็นต้น

กระบวนการกลั่นกรองบทความ

เมื่อผู้เขียนได้ส่งต้นฉบับบทความตามรูปแบบที่วารสารกำหนดแล้ว กองบรรณาธิการจะพิจารณา รูปแบบและเนื้อหาของบทความพร้อมทั้งให้คำแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้เขียนเพื่อแก้ไขบทความ หากมีกรณีที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อผู้เขียนแก้ไขเพิ่มเติมและชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความแล้ว จึงสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 คนที่มาจากหลากหลายหน่วยงาน และส่งบทความให้กับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำหน้าที่ประเมินบทความ (Double-blind peer review) จากนั้นจึงให้ผู้เขียนบทความแก้ไขเพิ่มเติมบทความตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผู้เขียนบทความได้แก้ไขเพิ่มเติมบทความตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว กองบรรณาธิการจะพิจารณาการตอบรับบทความเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ต่อไป

กำหนดเวลาเผยแพร่

วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ จัดพิมพ์และเผยแพร่วารสารปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม-ธันวาคม) และฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน)

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์

- 1) รับรองว่าผลงานดังกล่าวยังไม่ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ในแหล่งใดมาก่อน หรือไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ของวารสารอื่นใด
- 2) ยินยอมให้ตรวจพิจารณาและแก้ไขต้นฉบับได้ตามที่เห็นสมควรรวมถึงเผยแพร่ทั้งในแบบรูปเล่มและวารสารอิเล็กทรอนิกส์
- 3) ระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of interest) ในผลงานแก่บรรณาธิการ ถ้าหากมี
- 4) ปฏิบัติตามคำแนะนำการเขียนบทความตามที่วารสารกำหนด
- 5) เคารพและยึดมั่นในจริยธรรมทางวิชาการอย่างเคร่งครัด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการ

- 1) จัดทำและบริหารงานการจัดทำวารสาร
- 2) สรรหา พิจารณากลั่นกรองและคัดเลือกบทความที่จะตีพิมพ์ในวารสาร
- 3) สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อทำหน้าที่ประเมินบทความเพื่อตีพิมพ์
- 4) เสนอแนะการแก้ไขปรับปรุงบทความให้กับผู้เขียนบทความตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด
- 5) หากตรวจพบการละเมิดจริยธรรมทางวิชาการ บรรณาธิการจะหยุดกระบวนการประเมินและตรวจสอบเพื่อตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์บทความนั้น ๆ
- 6) รักษาความลับข้อมูลของผู้นิพนธ์และผู้ประเมินบทความในช่วงระยะเวลาประเมินบทความ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

- 1) รักษาความลับข้อมูลในช่วงระยะเวลาประเมินบทความ
- 2) แจ้งผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of interest) ในการประเมินบทความแก่บรรณาธิการถ้าหากมี
- 3) ประเมินบทความโดยใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญและหลักวิชาการ ไม่ใช่อคติส่วนตัวมาเป็นเกณฑ์ในการประเมินบทความ
- 4) แจ้งการละเมิดจริยธรรมทางวิชาการในบทความแก่บรรณาธิการ หากมีการตรวจพบ

เจ้าของ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สำนักงานกองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
เลขที่ 15 ถนนกาญจนวนิชย์ อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา 90110 โทร. 0-7428-2520

- บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
- ความคิดเห็นใด ๆ ของผู้เขียนบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ เป็นของผู้เขียนบทความ กองบรรณาธิการวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย
- กองบรรณาธิการวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ ไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาด้วย
- ออกแบบปกวารสาร โดยนายพงศกร แยมมีศิลป์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กองบรรณาธิการ

(ตั้งแต่วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน 2569) เป็นต้นไป)

ที่ปรึกษา

คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยคณบดี (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ เฉลิมสิน)

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติยา พรหมจันทร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการร่วม

อาจารย์ธรรรัตน์ มั่งคุด
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารยา บัวบาล
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัชนันท์ คุปตานนท์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณุศักดิ์ อภิบาลเกียรติกุล
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
อาจารย์พงศ์ศักดิ์ เจ๊ะพงศ์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
อาจารย์พรรณพิสุทธิ คงจันทร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อาจารย์ชญานี ศรีกระจำง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อาจารย์สุพัทธ์รดา เป่งแสง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อาจารย์อมเรศ กระบวนสิน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ศาสตราจารย์พรชัย สุนทรพันธุ์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.พรชัย วิสุทธิศักดิ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้ออารีย์ อึ้งจะนิล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงเด่น นาคสีหราช

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์สิทธิกร ศักดิ์แสง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

รองศาสตราจารย์วรวิทย์ เทพทอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร.อานนท์ มาเมาะ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิศักดิ์ ตือระ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

นายนันทน์ อินทนนท์

บริษัท ดิลิกีแอนด์กิบบินส์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด

นายสุรัชย์ ตรงงาม

มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม

กองจัดการวารสาร

นางสาวจันทิรา จันทระโชติ

นายพงศกร แยมมีศิลป์

นางวิมลสิริ พลรักษ์

นางสาวปิณิมา ขาติสุวรรณ

บทบรรณาธิการ

วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน 2569) ที่เผยแพร่ฉบับนี้ มีบทความที่น่าสนใจด้านกฎหมายหลากหลายสาขาด้วยกัน ประกอบด้วยบทความวิชาการ 1 เรื่อง และบทความวิจัย 4 เรื่อง ดังนี้

บทความวิชาการ เรื่อง ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ของ องค์พระมหากษัตริย์ โดยวรเจตน์ ภาคีรัตน์

บทความวิจัยที่ 1 เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยวายุภักษ์ ทาบุญมา วิมลรัตน์ แซ่หลี่ และณิชา วัชรากุลพงศ์

บทความวิจัยที่ 2 เรื่อง มาตรการกฎหมายส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ในประเทศไทย โดยคุณุตม์ ไชยจารี กฤษรัตน์ ศรีสว่าง และจุมพล ชื่นจิตต์ศิริ

บทความวิจัยที่ 3 เรื่อง การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย: ปัญหา และอุปสรรคทางกฎหมาย โดยวาสนี สุวรรณวงษ์ เซาเออร์

และบทความวิจัยที่ 4 เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง โดยกษิตินาถ บุญพันธ์

บทความแต่ละบทความดังกล่าวได้ผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการและการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาของบทความนั้น ๆ บทความละ 3 ท่าน รวมทั้งผ่านการพิจารณา และแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีอาจารย์ผู้เป็นบรรณาธิการประจำบทความอย่างน้อย 2 ท่าน เป็นผู้ดูแลเพื่อให้ได้มาตรฐานและคุณภาพ

ทั้งนี้ กองบรรณาธิการ และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ที่กรุณาส่งบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่ รวมทั้งขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัยที่ได้ให้เกียรติ เป็นกองบรรณาธิการวารสาร ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่กรุณา ตอบรับประเมินคุณภาพบทความ ซึ่งคำแนะนำและข้อเสนอแนะของท่านถือเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนบทความ และวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์อย่างยิ่ง

กองบรรณาธิการวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการเผยแพร่บทความฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ ท่านที่สนใจ พร้อมทั้งยินดีน้อมรับทุกคำติชมและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เพื่อพัฒนาปรับปรุงวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ให้มีมาตรฐานที่ดีและมีคุณค่าทางวิชาการต่อไป

กิตติยา พรหมจันทร์ และธนรัตน์ มั่งคุด

บรรณาธิการและบรรณาธิการร่วม

30 มิถุนายน 2569

สารบัญ

บทความวิชาการ

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์..... 1

Considerations on the Sacred and Inviolable Status of the Person of the King

วรเจตน์ ภาคีรัตน์

Worachet Pakeerut

บทความวิจัย

มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 254516

Legal Measures for the Enforcement of the Direct Sales and Direct Marketing Act
B.E. 2545 (2002)

วายุภักษ์ ทาบุญมา, วิมลรัตน์ แซ่หลี, นิชชา วัชรากุลพงศ์

Vayupak Thaboonma, Wimonrat Saelee, Nichsha Vatcharakunphong

มาตรการกฎหมายส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย41

Legal Measures to Strengthen the Security of Electronic Wills in Thailand

คุณุตม์ ไชยจारी, กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, จุมพล ชื่นจิตต์ศิริ

Kanut Chaijaree, Kritsarat Srisawang, Jumphon Chuenjitsiri

การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย: ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมาย64

The Use of Cryptocurrency as a Medium of Payment in Thailand: Legal Problems and Obstacles

วาสิณี สุวรรณวงศ์ เซาเออร์

Wasinee Suwannawong Sauer

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง98

The Issues Concerning Consumer Rights in Cases of Defective Goods

กษิตินาด บุญพันธ์

Kasitinad Boonpun

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ Considerations on the Sacred and Inviolable Status of the Person of the King

วรเจตน์ ภาคีรัตน์¹

Worachet Pakeerut

(Received: May 22, 2026, Revised: June 20, 2026, Accepted: June 23, 2026)

บทคัดย่อ

บทบัญญัติเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 บทบัญญัตินี้มีรากฐานมาจากกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญเมจิของญี่ปุ่นซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากรัฐธรรมนูญในยุโรปช่วงศตวรรษที่สิบเก้า บทบัญญัตินี้ดังกล่าวมุ่งหมายถึงการห้ามกล่าวหาหรือฟ้องร้องดำเนินคดีกษัตริย์องค์ที่ครองตำแหน่งอยู่ไม่ว่าในทางใด ๆ อันมีลักษณะเป็นความคุ้มกันซึ่งครอบคลุมทั้งในทางอาญา ทางแพ่ง ทางปกครอง และทางรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ในระบอบประชาธิปไตยการบัญญัติให้องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะย่อมส่งผลให้กษัตริย์องค์ที่ครองตำแหน่งอยู่ต้องเป็นกลางทางการเมืองด้วย

คำสำคัญ: สถานะในทางรัฐธรรมนูญของกษัตริย์, ความคุ้มกันกษัตริย์, ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญ

Abstract

The constitutional provisions concerning the sacred and inviolable status of the King first appeared in the Constitution of the Kingdom of Siam B.E. 2475 (1932). These provisions originated from foreign legal systems, particularly the Constitution of the Empire of Japan (Meiji Constitution), which may itself have been influenced by nineteenth-century European constitutions. They are intended to prohibit any form of accusation or legal proceedings against the reigning monarch, thereby constituting a form of immunity that extends to criminal, civil, administrative, and constitutional matters. Furthermore, in a democratic system, the constitutional designation of the King as occupying a position of reverence necessarily requires the reigning monarch to remain politically neutral.

Keywords: Constitutional Status of the King, Immunity of the Monarch, Constitutional History

¹ ศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200, worachet@tu.ac.th

Professor, Faculty of Law, Thammasat University, 2 Phra Chan Road, Phra Nakhon, Bangkok, 10200, worachet@tu.ac.th

1. ข้อความเบื้องต้น

บทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์เป็นบทบัญญัติที่มีความมั่นคงมากที่สุดบทบัญญัติหนึ่งในรัฐธรรมนูญไทย เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่แทบจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงเลย นับแต่ได้รับการบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 อย่างไรก็ดีตาม ผู้แต่งตำรากฎหมายรัฐธรรมนูญมักไม่อธิบายบทบัญญัติในส่วนนี้โดยละเอียดนัก ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติในช่วงเวลาไม่ช้านานมานี้จะมีการอ้างอิงบทบัญญัติดังกล่าวบ่อยครั้ง โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 หรือในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ความน่าสนใจของบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ในทางนิติศาสตร์ไม่ได้อยู่ที่การอธิบายความหมายของบทบัญญัติมาตรานี้เท่านั้น แต่ยังอยู่ที่การชี้ให้เห็นบริบทแห่งการกำเนิดขึ้นตลอดจนความสัมพันธ์กับระบอบการปกครองและตำแหน่งแห่งที่ของกษัตริย์ในรัฐธรรมนูญด้วย อย่างไรก็ตาม ในขั้นแรกนับบทความนี้มุ่งชี้ให้เห็นความเป็นมาของบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ ความหมายและขอบเขตของสถานะดังกล่าว รวมทั้งความคุ้มกันที่ระบบกฎหมายให้ไว้แก่พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการใช้คำอธิบายเรื่องนี้เป็นฐานในการวิเคราะห์คำวินิจฉัย คำพิพากษา ตลอดจนการตัดสินใจขององค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายในประเด็นนี้ต่อไป

2. ความเป็นมาของบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์

สถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ตามที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญไทยนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน “ปฐมรัฐธรรมนูญแห่งสยาม” (พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475) อันถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติสถานะดังกล่าวของกษัตริย์ไว้ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สอง รัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติสถานะของกษัตริย์ไว้ในมาตรา 3 ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” การบัญญัติสถานะของกษัตริย์ดังกล่าวได้กลายเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญในเวลาต่อมาส่วนใหญ่จะสะกดคำว่า “สักการะ” แทนคำว่า “สักการ” และมีรัฐธรรมนูญฉบับหนึ่ง (คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 - ค.ศ. 1972) ใช้คำว่า “พระมหากษัตริย์” แทนคำว่า “องค์พระมหากษัตริย์” ก็ตาม แต่ข้อความที่ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ (สักการ) ผู้ใดจะละเมิดมิได้” ก็ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ไม่เว้นแม้แต่มรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการทำรัฐประหาร อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 (ค.ศ. 1949) ได้เพิ่มข้อความขึ้นมาอีกมาตราหนึ่งเน้นสถานะอันล่วงละเมิด

มิได้ของกษัตริย์ว่า “ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้” นับแต่นั้นมาข้อความดังกล่าวก็ปรากฏเคียงคู่กับข้อความที่ว่าองค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ เพียงแต่รัฐธรรมนูญบางฉบับบัญญัติข้อความทั้งสองส่วนนี้แยกออกจากกันเป็นสองมาตรา รัฐธรรมนูญบางฉบับรวมข้อความทั้งสองส่วนอยู่ในมาตราเดียวกันเป็นวรรคเดียว ในขณะที่บางฉบับแยกข้อความดังกล่าวออกเป็นสองวรรค รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ค.ศ. 2017) ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนี้บัญญัติให้ข้อความทั้งสองส่วนอยู่ในมาตราเดียวกันคือบัญญัติไว้ในมาตรา 6 แต่แยกออกเป็นสองวรรค วรรคหนึ่งบัญญัติว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” และวรรคสองบัญญัติว่า “ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้”

เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญไทยโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบัญญัติในเรื่องสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ จะพบว่าบทบัญญัตินี้โดยตัวของตัวเองแทบจะเป็นบทบัญญัติอันศักดิ์สิทธิ์และแตะต้องมิได้ เพราะไม่เพียงแต่รัฐธรรมนูญทุกฉบับเว้นแต่ปฐมรัฐธรรมนูญแห่งสยามจะบัญญัติความเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ดังที่ได้กล่าวมาเท่านั้น แต่องค์กรที่ใช้กฎหมายในทางปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลรัฐธรรมนูญได้อ้างอิงบทบัญญัตินี้ดังกล่าวในฐานะแกนกลางของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขผ่านคำวินิจฉัย ซึ่งมีปัญหาอย่างยิ่งในการใช้และการตีความกฎหมายหลายคำวินิจฉัย² ยิ่งไปกว่านั้นยังปรากฏการตีความคำว่า “องค์พระมหากษัตริย์” ให้ครอบคลุมไปถึงพระราชินี พระรัชทายาท และพระบรมราชวงศ์ซึ่งมีความใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์³ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าไม่ตรงกับถ้อยคำในตัวบทที่บัญญัติเฉพาะเจาะจงถึงองค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น นอกจากนี้ ยังปรากฏคำอธิบายที่เชื่อมโยงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งบัญญัติความผิดและกำหนดโทษเกี่ยวกับการดูหมิ่น หมิ่นประมาท หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กับบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ไปในทางยืนยันการดำรงอยู่ของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน⁴ ถึงแม้ว่าโทษทางอาญาที่ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตราดังกล่าวซึ่งกำหนดไว้สามปีถึงสิบห้าปีจะสูงจนเกินสมควรแก่เหตุก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญกลับเห็นว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องรองรับให้บทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์มีผลใช้บังคับอย่างแท้จริง⁵ และเห็นว่าการกำหนด

² โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า “...ข้อเรียกร้องที่หยกเลิกรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองพระราชสถานะขององค์พระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นประมุขของรัฐที่ผู้ใดจะกล่าวหาหรือละเมิดมิได้นั้น จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนาทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์โดยชัดแจ้ง...” ดู คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564 (คดีลานพยานาค), ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนที่ 80 ก, 29 พฤศจิกายน 2564, น. 46-47.

³ ดู พระราชโองการ ประกาศ สถาบันพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนพิเศษ 37 ง, 8 กุมภาพันธ์ 2562, น. 1-2.

⁴ ดู คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 41, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 93 ตอนที่ 134, 21 ตุลาคม 2519, น. 46-51.

⁵ ดู คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 28-29/2555 (คดีมาตรา 112 ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ), ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนที่ 122 ก, 21 ธันวาคม 2555, น. 10-11.

อัตราโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 เป็นการกำหนดโทษที่จำเป็นและเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะเป็นลักษณะของการกระทำความผิดที่ร้ายแรงกว่าการกระทำในลักษณะเดียวกันที่กระทำต่อบุคคลธรรมดา⁶ และในที่สุดจึงสรุปว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (ในขณะนั้นคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 - ค.ศ. 2007)

ถึงแม้ว่าอาจจะมีความเข้าใจหรือความรู้สึกกันโดยทั่วไปว่าบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์สอดคล้องกับทัศนคติที่คนไทยมีต่อกษัตริย์ ดังที่ศาลรัฐธรรมนูญถึงขนาดเคยพรรณนาไว้ในคำวินิจฉัยว่ารูปแบบการมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศไทยมีมาช้านานตั้งแต่สมัยสุโขทัย แม้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ประเทศไทยก็ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบการมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อันแสดงให้เห็นถึงความเคารพยกย่องและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างสูงสุดของปวงชนชาวไทยที่มีมาอย่างต่อเนื่อง และยังคงกล่าวประเมินค่าเสมือนเป็นข้อเท็จจริงที่ยอมรับกันเป็นยุดต่อไปอีกว่า *ด้วยคุณูปการของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาทำให้ประชาชนไทยเคารพรักและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน อันเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของประเทศไทยที่ไม่มีประเทศใดเหมือน*⁷ ประกอบกับโดยคติพราหมณ์ผสมพุทธทำให้ถือกันว่ากษัตริย์เป็นสมมติเทพ บทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ของกษัตริย์ในรัฐธรรมนูญไทยจึงดูกลมกลืนเสมือนหนึ่งว่าเกิดขึ้นจากธรรมเนียมประเพณีแต่โบราณของไทยเอง⁸ อันที่จริงแล้วโดยคติและจารีตธรรมเนียมไทย การยกย่องตำแหน่งกษัตริย์ไว้ในสถานะอันสูงส่งเป็นเรื่องที่รับรู้กันทั่วไป แต่หากพิจารณาในประเด็นที่ว่าตัวบทในรัฐธรรมนูญในเรื่องนี้เป็นผลโดยตรงมาจากคติและธรรมเนียมไทยจริงหรือไม่ กรณีก็อาจจะมีปัญหาขึ้นมาทันที เพราะหากพิจารณาจากความเป็นมาของตัวบทในเรื่องดังกล่าวนี้ จะพบว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ของพระมหากษัตริย์มีรากฐานมาจากกฎหมายต่างประเทศ แม้ว่าเมื่อรับเข้ามาแล้ว จะผสมกลมกลืนกับคติที่มีมาแต่เดิมของไทยก็ตาม ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของพระยามานวราชเสวี⁹ หนึ่งในผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ว่า

“...ญี่ปุ่นให้เกียรติยศพระเจ้าแผ่นดิน บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่าองค์พระมหากษัตริย์เป็น
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ก็หมายความว่าเป็นที่เคารพนั้เอง พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่โบราณ
กาลก็ได้ช่วยชาติบ้านเมืองมาตลอด ผมจึงเอามาเขียนถวายพระเกียรติในรัฐธรรมนูญ เพื่อจะให้คน
ทั่วไปรู้ ในใจผมนั้นมีใจแต่เคารพพระมหากษัตริย์เท่านั้น เมืองไทยเราเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ควรจะ
เคารพคนทุกคน รวมทั้งครูบาอาจารย์ เพื่อจะได้ถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรืองอย่างเยอรมัน อย่างญี่ปุ่น
ผมคิดอย่างนั้นนะ แต่ไม่ได้บอกใคร เมื่อคุณมาถามก็บอกให้

⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 13.

⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 10.

⁸ ลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นกับรัฐธรรมนูญเมจิของญี่ปุ่นด้วยเช่นเดียวกัน

⁹ พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา); พ.ศ. 2433-2527 (ค.ศ. 1890-1984)

เรื่องความเคารพ เทอดเกียรติประมุขของรัฐนั้น เยอรมันมิได้เขียนในรัฐธรรมนูญอย่างญี่ปุ่น แต่ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น สอนตามมหาวิทยาลัย ของญี่ปุ่นบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ของไทย ก็บัญญัติไว้เช่นเดียวกัน และมีอยู่ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ตลอดมาจนปัจจุบันว่า องค์พระมหากษัตริย์ เป็นที่เคารพสักการะ”¹⁰

เมื่อพิจารณาจากคำให้สัมภาษณ์นี้ ทำให้พอจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ของกษัตริย์ไทยนั้น มีที่มาจากรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น ซึ่งถึงแม้พระยามานวราชเสวี จะไม่ได้ระบุเจาะจงว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใด แต่ก็เห็นได้ชัดว่าหมายถึงรัฐธรรมนูญแห่งจักรวรรดิญี่ปุ่น ค.ศ. 1889 (พ.ศ. 2432) หรือที่รู้จักกันทั่วไปในนามของรัฐธรรมนูญเมจิ (Meiji Constitution) บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าวที่เป็นฐานของบทบัญญัติในเรื่องนี้ในรัฐธรรมนูญไทย คือ บทบัญญัติในมาตรา 3 ที่บัญญัติว่า “องค์พระจักรพรรดิดำรงอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และมีอาภูถูกล่วงละเมิดได้”¹¹ อย่างไรก็ตาม พระยามานวราชเสวี ไม่ได้ให้ข้อมูลต่อไปอีกว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเมจิดังกล่าวมีที่มาจากที่ใด ประกอบกับไม่ปรากฏหลักฐานการอภิปรายของคณะอนุกรรมการร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่สภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญใช้แทนพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวฯ หรือปฐมรัฐธรรมนูญแห่งสยามว่าคณะอนุกรรมการร่างฯ ได้พิจารณารายละเอียดที่มาของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งน้ำหนักและอภิปรายถึงความสอดคล้องกับหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยอย่างไร และเข้าใจความหมายของบทบัญญัตินี้ดังกล่าวในขอบเขตใด แต่หากพิจารณาจากพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญในช่วงเวลานั้น ผู้เขียนสันนิษฐานว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเมจิดังกล่าวนี้อาจจะไม่ได้มีฐานที่มาจากกฎหมายญี่ปุ่นโดยตรง แต่ญี่ปุ่นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากรัฐธรรมนูญต่าง ๆ ในยุโรปในศตวรรษที่สิบเก้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรและราชรัฐในดินแดนเยอรมนีตอนใต้¹² ในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเก้า¹³ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรปรัสเซีย ค.ศ. 1850 (พ.ศ. 2393)¹⁴ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญเหล่านี้ก็หาได้เป็นต้นแบบ

¹⁰ กอง บ.ก., สนทนากับนักกฎหมาย: พระยามานวราชเสวี, *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2 (2) (พฤษภาคม 2519), น. 188-189.

¹¹ ตัวบทแปลภาษาอังกฤษใช้คำว่า “The Emperor is sacred and inviolable.” ไม่ได้ใช้ถ้อยคำว่า “The person of the Emperor” ดู https://www.constituteproject.org/constitution/Japan_1889 ในขณะที่ ตัวบทแปลภาษาเยอรมันเน้นที่องค์พระจักรพรรดิและแปลว่า “Die Person des Kaisers ist heilig und unverletzlich.” ดู <https://www.verfassungen.net/jp/verf89.htm>

¹² เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรบาเวเรีย ค.ศ. 1818 (พ.ศ. 2361) มาตรา 1; รัฐธรรมนูญแห่งราชรัฐบาเดิน ค.ศ. 1818 (พ.ศ. 2361) มาตรา 5; รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเวือร์ทเท็มแบร์ก ค.ศ. 1819 (พ.ศ. 2362) มาตรา 4 และรัฐธรรมนูญแห่งราชรัฐเฮสเซ็น ค.ศ. 1820 (พ.ศ. 2363) มาตรา 4. รัฐธรรมนูญทั้งสี่ฉบับนี้มีข้อความเกี่ยวกับกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองราชรัฐทำนองเดียวกัน คือ วรรคหนึ่งบัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ (หรือเจ้าผู้ครองราชรัฐ) เป็นประมุขของรัฐ ทรงหลอมรวมสิทธิทั้งปวงแห่งอำนาจรัฐไว้ที่พระองค์ และทรงใช้อำนาจนั้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่พระองค์ได้พระราชทานไว้” และวรรคสองบัญญัติว่า “พระองค์ทรงอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และมีอาภูถูกล่วงละเมิดได้”

¹³ เหตุที่สันนิษฐานเช่นนี้เนื่องจากตำแหน่งแห่งที่ของบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระจักรพรรดิในรัฐธรรมนูญเมจินั้นคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญในดินแดนเยอรมนีตอนใต้ในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเก้ามาก เพราะเขียนไว้ในตอนต้นของรัฐธรรมนูญ และกล่าวอ้างถึงอำนาจอธิปไตยหรืออำนาจรัฐว่าเป็นของกษัตริย์เช่นเดียวกัน

¹⁴ มาตรา 43 บัญญัติว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์” ข้อเท็จจริงว่ารัฐธรรมนูญเมจิได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรปรัสเซียเป็นข้อเท็จจริงที่รับรู้กันทั่วไป ถึงแม้ว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับสถานะของกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรปรัสเซีย

เกี่ยวกับสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ของกษัตริย์ไม่ เพราะหากสืบสาวต่อไปอีกจะพบว่ารัฐธรรมนูญหลายฉบับในยุโรปในช่วงศตวรรษที่สิบเก้าก็มีข้อความทำนองเดียวกัน และหากพิเคราะห์ต่อไปจนถึงช่วงปลายศตวรรษที่สิบแปดก็จะพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับแรกของฝรั่งเศสอันเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นผลจากการปฏิวัติใหญ่ ค.ศ. 1789 คือรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1791 (พ.ศ. 2334) หมวดที่ 3 ว่าด้วยอำนาจมหาดชนบทที่ 2 ตอนที่ 1 มาตรา 2 ก็บัญญัติสถานะของกษัตริย์ไว้ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้และทรงอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์; สมัญญาเดียวของพระองค์คือพระมหากษัตริย์ของชาวฝรั่งเศส”¹⁵ แม้กระนั้นรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1791 ของฝรั่งเศสก็ไม่ใช่นิยามรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติถึงสถานะของกษัตริย์ไว้เช่นนี้ รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่กำหนดสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ของกษัตริย์เท่าที่ผู้เขียนสำรวจพบก็คือรัฐธรรมนูญโปแลนด์ฉบับลงวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1791 (พ.ศ. 2334) ซึ่งบัญญัติไว้ในส่วนที่ 7 พระมหากษัตริย์, อำนาจบริหาร ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และมีอาจถูกล่วงละเมิดได้”¹⁶ ถึงแม้ว่าโปแลนด์จะไม่ได้เป็นแหล่งกำเนิดความคิดเกี่ยวกับสถานะดังกล่าวของกษัตริย์ แต่เป็นอังกฤษและฝรั่งเศสที่ยกย่องสถานะของกษัตริย์ในลักษณะเช่นนี้มาก่อนก็ตาม เป็นอันว่าในขั้นนี้เราพอจะสรุปที่มาของบทบัญญัติเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ของกษัตริย์ในรัฐธรรมนูญไทยที่ในขณะนี้ถือได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งได้แล้วในระดับหนึ่ง

3. ความหมายของบทบัญญัติว่าด้วยสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้

ปัญหาที่จะต้องพิจารณามีต่อไปว่า ข้อความที่ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” มีความหมายอย่างไร หากพิจารณาจากความเป็นมาในชั้นยกร่างแล้วจะพบว่า ในร่างรัฐธรรมนูญที่อนุกรรมการร่างฯ เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณานั้น แต่เดิมใช้คำว่า “พระองค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพผู้ใดจะละเมิดมิได้” และอ้างรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น (หมายถึงรัฐธรรมนูญเมจิ-ผู้เขียน) ว่าใช้คำว่า sacred ซึ่งแปลว่าศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม เห็นกันว่าคำ ๆ นี้แปลว่าเคารพได้ และเห็นว่าควรจะมีคำว่า “สักการะ” ด้วย ส่วนคำว่าผู้ใดจะละเมิดมิได้นี้หมายความว่าใครจะไปฟ้องร้องว่ากล่าวไม่ได้ สำหรับคำว่า “พระองค์” นั้นมีผู้เสนอให้ตัดออก แต่พระยามโนปกรณนิติธาดาซึ่งเป็นประธานอนุกรรมการร่างฯ อธิบายว่า “พระองค์” หมายถึง person of the King ซึ่งเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นว่าถ้าจะหมายความว่า body แล้ว ควรจะเอาคำว่า “พระ” ออก คงเหลือแต่ “องค์พระมหากษัตริย์” ก็ได้ ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยตามนี้¹⁷ และเราจะสังเกตเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับใช้

ค.ศ. 1850 ในตัวบทจะไม่เข้มข้นเท่ากับรัฐธรรมนูญในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเก้าของดินแดนเยอรมนีตอนใต้ เพราะไม่ได้บัญญัติคำว่า “และมีอาจถูกล่วงละเมิดได้” ไว้ด้วยก็ตาม แต่น่าจะเป็นด้วยเหตุผลที่ว่าสถานะอันศักดิ์สิทธิ์กับการล่วงละเมิดมิได้เป็นสิ่งเดียวกัน เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรปรัสเซียฉบับก่อนหน้านั้น คือ ฉบับ ค.ศ. 1848 (พ.ศ. 2391) ก็บัญญัติไว้ในมาตรา 41 ว่า “องค์พระมหากษัตริย์มีอาจถูกล่วงละเมิดได้”

¹⁵ La personne du roi est inviolable et sacrée; son seul titre est Roi des Français. ดู <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1791>

¹⁶ ดูคำแปลภาษาอังกฤษที่ https://www.constituteproject.org/constitution/Poland_1791

¹⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 35/2475 (สมัยสามัญ) วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2475, น. 375-377.

ถ้อยคำเฉพาะเรื่องเคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ว่า “องค์พระมหากษัตริย์” ซึ่งมีที่มาจากคำว่า “The Person of the King” ซึ่งมุ่งหมายถึงตัวบุคคลในตำแหน่งเป็นสำคัญ ในขณะที่กฎเกณฑ์เกี่ยวกับกษัตริย์และอำนาจต่าง ๆ ของกษัตริย์ในรัฐธรรมนูญ จะใช้คำว่า “พระมหากษัตริย์” (The King) อันมุ่งหมายถึงตำแหน่ง

เมื่อพิจารณาจากรายงานการประชุมดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่าการอภิปรายสถานะอันล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์ในคราวพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญสยาม 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 นั้น เป็นไปโดยสังเขป และไม่มีการอภิปรายเชื่อมโยงกับกฎหมายคุ้มครองเกียรติของกษัตริย์และระบอบการปกครองแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม เห็นได้ชัดจากการอภิปรายว่าที่มาตรานี้ใช้คำว่า “องค์พระมหากษัตริย์” ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะนั้น คำว่า “องค์” สะท้อนให้เห็นแนวความคิดเรื่องกายหรือพระวรกายของกษัตริย์องค์นั้นว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบทบัญญัติดังกล่าวนี้ต้องการบ่งชี้และใช้กับกษัตริย์องค์ที่ครองตำแหน่งอยู่เท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ เช่น พระราชินีหรือมกุฎราชกุมาร บทบัญญัติในลักษณะเช่นนี้ดูเหมือนจะเชื่อมโยงกับแนวความคิดในคริสต์ศาสนาและทฤษฎีเทวสิทธิ์ที่ถือว่ากษัตริย์เป็นส่วนหนึ่งของระเบียบอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าเป็นตัวแทนของพระเจ้าบนพื้นพิภพ และได้รับความชอบธรรมในการปกครองมาจากพระกรุณาของพระเจ้าโดยตรง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้รัฐธรรมนูญของประเทศที่มีกษัตริย์เป็นประมุขในยุโรปจะยังคงมีข้อความทำนองนี้อยู่ เนื่องจากรัฐธรรมนูญดังกล่าวตกทอดมาจากศตวรรษที่สิบเก้า แต่โดยทั่วไปแล้ว ความสำคัญจะไปอยู่ที่การห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์เท่านั้น ในขณะที่ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระมหากษัตริย์เองตามคติความเชื่อที่เป็นมาแต่เดิมซึ่งเชื่อมโยงกับคติความเชื่อทางศาสนาในลักษณะที่กษัตริย์เป็นตัวแทนของพระเจ้าหรือนักบุญนั้นดูจะผ่านคลายลงไป เห็นได้จากพัฒนาการในเรื่องนี้ที่หากตรวจสอบให้ละเอียดจะพบว่าการยกเลิกถ้อยคำที่ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ” หรือ “องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันศักดิ์สิทธิ์” ไปบ้างแล้ว¹⁸

สำหรับถ้อยคำที่ว่า “ผู้ใดจะละเมิดมิได้” นั้น หมายถึง การที่พระมหากษัตริย์องค์ที่ครองตำแหน่งนั้น จะได้รับความคุ้มครองไม่อาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีได้ ซึ่งในประเด็นนี้ประธานอนุกรรมการร่างฯ ก็ได้แถลงในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรตรงตามความเข้าใจที่ปรากฏในบรรดาประเทศที่มีบทบัญญัติในลักษณะเช่นนี้ในเวลา นั้น อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าในระบอบกฎหมายไทย หลังจากที่เกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 (ค.ศ. 1947) แล้ว ในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 (ค.ศ. 1949) รัฐสภาได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำขึ้นซึ่งมีการบัญญัติเพิ่มความขึ้นอีกมาตราหนึ่งว่า “ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้” และมีผู้เห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้ขัดต่อ

¹⁸ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรนอร์เวย์ ค.ศ. 1814 (พ.ศ. 2357) ซึ่งยังคงใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน และกำหนดฐานะอันศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระมหากษัตริย์เอาไว้ในมาตรา 5 มาแต่เดิมนั้น ก็ได้มีการยกเลิกฐานดังกล่าวไปแล้วใน ค.ศ. 2018 (พ.ศ. 2561) ปัจจุบันนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรนอร์เวย์ มาตรา 5 จึงเหลือข้อความแต่เพียงว่า “องค์พระมหากษัตริย์ไม่อาจถูกกล่าวหาหรือฟ้องร้องได้ ความรับผิดชอบตกอยู่กับรัฐบาล (Council of State) ของพระองค์” ดู https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1814-05-17/KAPITTEL_4 ก่อนหน้านั้นใน ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) ลิกเตนสไตน์ก็ยกเลิกข้อความที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 วรรคสอง เกี่ยวกับฐานะอันศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ขององค์แกรนด์ดยุก (เจ้าผู้ครองราชรัฐ) เช่นกัน และเปลี่ยนแปลงข้อความดังกล่าวใหม่ให้มีลักษณะเป็นการคุ้มครองกันองค์แกรนด์ดยุกจากความรับผิดชอบต่าง ๆ ในทางกฎหมาย และการไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาลแทน

บทบัญญัติที่กำหนดให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านั้น ก็ไม่เคยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องร้องในทางใด ๆ มิได้ไว้ในรัฐธรรมนูญ¹⁹ เราไม่ทราบแน่ชัดว่าเหตุใดสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงเพิ่มข้อความที่ว่าผู้ใดจะฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้ เข้ามา เพราะการบัญญัติว่า “ผู้ใดจะละเมิดมิได้” ก็มีความหมายถึงการห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ อยู่แล้ว²⁰ แต่เมื่อมีการบัญญัติไว้เช่นนี้ก็ต้องถือว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้ยืนยันและขยายความบทบัญญัติที่ว่า “ผู้ใดจะละเมิดมิได้” ให้ชัดเจนขึ้นเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของบทบัญญัติมาตรานี้ ประกอบกับบทบัญญัติที่กำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของ/มาจากปวงชนชาวไทยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าการตีความประโยคทางกฎหมายที่ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” จะต้องคำนึงถึงระบอบการปกครองที่บทบัญญัติดังกล่าวนี้สืบทอดอยู่ เพราะประโยคทางกฎหมายที่มีข้อความเหมือนกัน หากไปดำรงอยู่ในระบอบการปกครองที่แตกต่างกันแล้ว ความหมายของประโยคทางกฎหมายดังกล่าวนี้ก็น่าจะแตกต่างกันได้ หากพิจารณาระบบกฎหมายไทยแล้ว จะพบว่านับตั้งแต่ข้อความดังกล่าวนี้ปรากฏขึ้นในระบบกฎหมายไทย ก็ไม่เคยมีการยืนยันเลยว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของกษัตริย์ อันจะทำให้พระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญไทยมีอำนาจเด็ดขาด และจะทำให้เราสามารถตีความสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะในระบบกฎหมายในลักษณะที่กษัตริย์เป็นเทพเจ้าได้ การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะขององค์พระมหากษัตริย์ในรัฐที่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนจึงมีลักษณะเป็นการยกย่องกษัตริย์ในฐานะที่เป็นประมุขของรัฐ และทำให้ฐานะของกษัตริย์ในทางกฎหมายแตกต่างจากบุคคลธรรมดาที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เสมอกันในทางกฎหมาย และเมื่อเปรียบเทียบกับฐานะของประธานาธิบดีซึ่งเป็นประมุขของรัฐเช่นกันแล้ว จะพบว่าฐานะของกษัตริย์จะแตกต่างจากประธานาธิบดีเพราะการดำรงอยู่ในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นที่เคารพสักการะย่อมทำให้กษัตริย์ไม่อาจถูกกล่าวหาหรือฟ้องร้องได้ อนึ่ง ในฐานะที่กษัตริย์ดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของรัฐ กรณีจึงเป็นหน้าที่ของรัฐโดยปริยายที่จะต้องสนับสนุนทางการเงินแก่พระองค์ให้เพียงพอต่อการดำรงฐานะประมุขของรัฐ ซึ่งเท่าใดจึงจะเพียงพอ นั้นย่อมเป็นอำนาจและหน้าที่ของรัฐสภาในฐานะผู้แทนปวงชนที่จะกำหนดตามที่เห็นสมควร

¹⁹ ดู คำอภิปรายของพันโท พโยม จุลานนท์ ในรายงานการประชุมรัฐสภา ครั้งที่ 14 วันเสาร์ที่ 15 มกราคม 2492, น. 144 ที่ว่า “...อย่างมาตรา 6 ได้มีการอภิปรายกันมากแล้วในเรื่องว่าผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้ อันนี้ข้าพเจ้าใคร่จะชี้ให้เห็นว่ามันขัดกับหมวด 3 มาตรา 27 ที่บอกว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ข้าพเจ้าขอร้องไว้ว่าเมื่อเช่นนั้นแล้ว ทำไมพระมหากษัตริย์ไม่ใช่ชาวไทยอย่างนั้นหรือถ้าอย่างนั้นก็เอาแบบญี่ปุ่นซิ พระมหากษัตริย์สืบสันตติวงศ์มาจากดวงอาทิตย์ ถ้าเช่นนั้นข้าพเจ้าก็ยอมว่าไม่ใช่คนธรรมดา และความจริงมาตรา 5 ก็บัญญัติอยู่แล้ว และรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ก็ไม่ได้เคยบัญญัติฟ้องร้องในทางใด ๆ มิได้ ข้าพเจ้าใคร่จะขอตั้งข้อสังเกตอันหนึ่งว่า การสืบสันตติวงศ์นั้นย่อมสืบลงมาเป็นลำดับแต่หากว่าในราชตระกูลนั้น บังเอิญท่านผู้นั้นได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาขึ้นก่อนแต่คดียังไม่ได้มีการฟ้องร้อง แต่บังเอิญได้ถูกสถาปนาขึ้นครองราชย์บัลลังก์ขึ้นมาแล้ว การฟ้องร้องการกระทำความผิดก่อนเสวยราชย์ก็ฟ้องร้องไม่ได้เพราะเป็นพระมหากษัตริย์ เช่นนี้ข้าพเจ้าเห็นว่ามันขัดกัน...”

²⁰ มีความเป็นไปได้ที่บทบัญญัติดังกล่าวนี้อาจเกี่ยวพันกับบริบทและเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ทั้งในเรื่องการสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ 8 และการขึ้นครองราชย์ของในหลวงรัชกาลที่ 9, การทำรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ตลอดจนความกังวลของชนชั้นนำเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐไปเป็นระบอบสาธารณรัฐ ถึงแม้ว่าในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญใน พ.ศ. 2491 จะมีการอภิปรายถึงอำนาจของสภาร่างรัฐธรรมนูญในการร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นมหาชนรัฐหรือสาธารณรัฐ แต่ในที่สุดแล้วก็ไม่มีผู้ใดในสภาร่างรัฐธรรมนูญสนับสนุนระบอบมหาชนรัฐเลยก็ตาม ดู รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 5/2491 วันพุธที่ 21 กรกฎาคม 2491, น. 208-232.

ผู้เขียนมีความเห็นต่อไปว่า การที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะย่อมเท่ากับว่าพระมหากษัตริย์องค์ซึ่งครองตำแหน่งอยู่นั้นจะต้องเป็นกลางทางการเมืองไม่แสดงออกว่าเข้าข้างพรรคการเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะหากพระองค์ไม่ทรงเป็นกลางทางการเมืองเสียแล้ว ก็ย่อมไม่อาจดำรงไว้ซึ่งสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะได้ ในแง่นี้พระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของรัฐจึงควรจะต้องเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจบาบริในทางศีลธรรมและอยู่ในฐานะอันเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของประชาชน และด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์จะต้องไม่ปรึกษากับนักการเมืองเว้นแต่คณะองคมนตรีหรือคณะรัฐมนตรี และหากพระองค์ประสงค์จะพบกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน ก็ต้องขอให้คณะรัฐมนตรีจัดถวาย และควรจะต้องมีพระราชดำรัสต่อหน้ารัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีเพื่อแสดงความเป็นกลาง²¹

สำหรับข้อความที่ว่า “ผู้ใดจะละเมิดมิได้” นั้น เป็นข้อความที่ต่อเนื่องจากสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและบ่งชี้ถึงสถานะของกษัตริย์ที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดา นั่นก็คือ บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งทรงอำนาจในทางมหาชนหรือเอกชนทั่วไปย่อมไม่สามารถฟ้องร้องหรือกล่าวหาพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ บทบัญญัติดังกล่าวนี้ในเบื้องต้นมีลักษณะเป็นความคุ้มกันพระมหากษัตริย์และทำให้พระองค์ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาลต่าง ๆ ในรัฐ ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำแล้วความคุ้มกันดังกล่าวนี้เป็นความคุ้มกันเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับพระราชวงศ์องค์อื่น ๆ ซึ่งหมายความว่าในทางกฎหมาย สมาชิกของราชวงศ์แม้กระทั่งพระราชินีและองค์รัชทายาทก็ไม่ได้ได้รับความคุ้มกันดังกล่าวนี้ อนึ่ง ความคุ้มกันองค์พระมหากษัตริย์จากการตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาลดังที่ได้กล่าวมานี้เป็นความคุ้มกันในระดับรัฐธรรมนูญและรัฐสภาไม่อาจตรากฎหมายจำกัดหรือยกเลิกความคุ้มกันดังกล่าวนี้ได้ และโดยเหตุที่ความคุ้มกันดังกล่าวไม่ใช่สิทธิส่วนพระองค์ พระมหากษัตริย์จึงไม่สามารถสละความคุ้มกันได้

มีข้อสังเกตว่า การที่รัฐธรรมนูญกำหนดว่า “ผู้ใดจะละเมิดมิได้” ซึ่งหมายถึงผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องมิได้นี้ หมายความว่าถึงการกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์มิได้เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าห้ามกล่าวหาหรือฟ้องร้อง “การกระทำ” ที่เป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจมหาชนของพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้การยื่นคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ลงพระปรมาภิไธยแล้วหรือการฟ้องคดีต่อศาลปกครองขอให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกาที่มีสถานะเป็นกฎที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่าการตราพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงเป็นกรณีของการฟ้องร้องให้ศาลตรวจสอบ “การกระทำ” ที่เป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจในทางมหาชนของพระมหากษัตริย์ซึ่งสามารถทำได้ เพราะไม่ใช่การฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุดังกล่าวระบบกฎหมายไทยจึงเปิดทางให้มีการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกาที่มีฐานะเป็นกฎได้ โดยไม่มีประเด็นให้ต้องสงสัยถึงการฟ้องร้องพระมหากษัตริย์แต่อย่างใด²²

²¹ พยุด แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2511) เรียงมาตรา และคำอธิบายรัฐธรรมนูญทั่วไปโดยย่อ, (พระนคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, 2511), น. 39.

²² ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 212 และมาตรา 231 (1) และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 11 (2)

4. สถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ : พิเคราะห์ในแง่ความคุ้มกันพระมหากษัตริย์

เมื่อพิจารณาจากความรับผิดชอบต่าง ๆ ในระบบกฎหมายแล้ว การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติห้ามมิให้ผู้ใดละเมิดองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งหมายถึง การกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้อันมีลักษณะเป็นความคุ้มกันนั้น ย่อมมีความหมายดังนี้

1) ความคุ้มกันในทางอาญา

ในกรณีที่กษัตริย์กระทำการอันเป็นความผิดอาญา ไม่ว่าจะกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในทางมหาชนซึ่งศาลสามารถตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของการกระทำนั้นได้ หรือเป็นการกระทำส่วนพระองค์ก็ตาม กรณีย่อมไม่อาจกล่าวหาหรือฟ้องร้องกษัตริย์ได้ การห้ามกล่าวหาหรือฟ้องร้องดังกล่าวนี้มีความหมายตรงตามถ้อยคำ กล่าวคือ ห้ามตั้งแต่ขั้นการร้องทุกข์กล่าวโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตลอดจนห้ามการฟ้องคดีต่อศาลด้วย บทบัญญัติในเรื่องของการละเมิดมิได้ซึ่งหมายถึงการกล่าวหาหรือฟ้องร้องในทางใดมิได้นี้ไม่ได้มีลักษณะเป็นการห้ามศาลตัดสินคดีอาญาอันเกิดจากการกระทำของกษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นการห้ามการดำเนินคดีกับกษัตริย์ตั้งแต่ต้น อาจกล่าวได้ว่าความคุ้มกันกษัตริย์จากการถูกดำเนินคดีอาญาเป็นความคุ้มกันอย่างสมบูรณ์ในระหว่างการดำรงตำแหน่งของกษัตริย์องค์นั้น บทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวในทางรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะเป็นการห้ามการดำเนินคดีอาญาต่อองค์พระมหากษัตริย์อย่างเด็ดขาด²³

สำหรับประเด็นที่ว่า การห้ามดำเนินคดีอาญาดังกล่าวจะห้ามตลอดไปแม้กษัตริย์พระองค์นั้นจะพ้นจากตำแหน่งไปแล้วด้วยหรือไม่นั้น อาจมีปัญหาถกเถียงกัน ผู้เขียนมีความเห็นว่าเมื่อพิจารณาจากลักษณะทางกฎหมายที่เป็นเรื่องของความคุ้มกันและวัตถุประสงค์ของบทบัญญัตินี้แล้ว จะต้องถือว่าการห้ามดำเนินคดีอาญาดังกล่าวนั้นห้ามเฉพาะในกรณีที่กษัตริย์พระองค์นั้นยังดำรงตำแหน่งอยู่เท่านั้น คล้ายกับความคุ้มกันทางอาญาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในระหว่างสมัยประชุม ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าการกระทำความผิดอาญาจะเกิดขึ้นก่อนการเป็นกษัตริย์ แต่เมื่อบุคคลนั้นเป็นกษัตริย์แล้วย่อมไม่อาจดำเนินคดีอาญากับพระองค์ได้ แม้กระนั้นก็พึงเข้าใจว่าหากการกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา การเป็นกษัตริย์ก็ไม่ได้มีผลเป็นการลบล้างความผิดดังกล่าวที่ได้กระทำ เพียงแต่ในระหว่างที่กษัตริย์พระองค์นั้นยังดำรงตำแหน่งอยู่ พระองค์ย่อมได้รับความคุ้มกันมิให้ถูกล่วงละเมิด อย่างไรก็ตาม หากกษัตริย์พระองค์นั้นพ้นจากตำแหน่ง กษัตริย์โดยมิใช่ด้วยการสวรรคต แต่เป็นกรณีที่พระองค์สละราชบัลลังก์ หรือพ้นจากตำแหน่งกษัตริย์ด้วยเหตุอื่น การละเมิดมิได้ซึ่งหมายถึงการกล่าวหาหรือฟ้องร้องมิได้ก็เป็นอันสิ้นสุดลง กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อบัดนี้บุคคลนั้นไม่ได้เป็นกษัตริย์อีกต่อไปแล้ว ความคุ้มกันจากการถูกกล่าวหาหรือฟ้องร้องก็เป็นอันไม่มีอีกต่อไป บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบในทางกฎหมายสำหรับการกระทำความผิดอาญาของตนเอง ไม่ว่าจะกระทำนั้นจะเกิดขึ้น

²³ มีข้อสังเกตว่า ใน ค.ศ. 1993 มาเลเซียได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มกันกษัตริย์และเจ้าผู้ปกครองรัฐ โดยให้ศาลพิเศษเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาการฟ้องร้องกษัตริย์และเจ้าผู้ปกครองรัฐเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นเรื่องส่วนตัวได้ ดู ฎิรี พงศ์เจริญ และคณะ, รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ เล่มที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2569), น. 1003-1009.

ก่อนหรือระหว่างการดำรงตำแหน่งกษัตริย์ก็ตาม ทั้งนี้ โดยเหตุที่ในระหว่างครองตำแหน่ง รัฐย่อมไม่อาจดำเนินคดีอาญาต่อกษัตริย์ได้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าในระหว่างนั้นอายุความฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาย่อมจะต้องสะดุดหยุดอยู่ และเมื่อบุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งกษัตริย์ หากว่าการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นก่อนเป็นกษัตริย์ก็จะต้องนับอายุความฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาตั้งแต่วันที่กระทำความผิด หยุดการนับเมื่อบุคคลนั้นเป็นกษัตริย์ และนับต่อเมื่อบุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งกษัตริย์ แต่หากการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นระหว่างเป็นกษัตริย์ก็จะต้องเริ่มนับอายุความฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาตั้งแต่วันที่บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งกษัตริย์ อนึ่ง การตีความความหมายของการดำรงตำแหน่งกษัตริย์นั้นควรจะต้องพิจารณาในทางรูปแบบ ซึ่งหมายความว่าแม้กษัตริย์พระองค์นั้นจะยังไม่บรรลุนิติภาวะ อันจะทำให้ต้องมีการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทำหน้าที่แทน ก็ยังคงถือว่ากษัตริย์พระองค์นั้นดำรงตำแหน่งกษัตริย์อยู่ และได้รับความคุ้มครองมิให้ถูกกล่าวหาหรือฟ้องร้องในทางใด ๆ ด้วยเช่นกัน

มีข้อสังเกตว่าการล่วงละเมิดมิได้นี้ ในทางกฎหมายย่อมหมายความว่าผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องกษัตริย์มิได้เท่านั้น ไม่ได้หมายถึงการคุ้มครองหรือการห้ามกษัตริย์มิให้มาเป็นพยานหรือให้ถ้อยคำในคดีด้วย ดังนั้น กษัตริย์จึงอาจเป็นพยานในคดีความต่าง ๆ ได้ ดังเช่นในกรณีเหตุการณ์การสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ที่ศาลได้เดินเผชิญสืบรัชกาลที่ 9 ซึ่งในขณะนั้นประทับอยู่ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ แม้กระนั้นหากศาลเรียกให้กษัตริย์มาเป็นพยานในคดี หากกษัตริย์ไม่ยินยอมมาเป็นพยาน กรณีก็ย่อมไม่อาจดำเนินคดีกับกษัตริย์ได้ เพราะพระองค์ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนั่นเอง

สถานะอันล่วงละเมิดมิได้นี้แม้จะเป็นสถานะของกษัตริย์องค์ซึ่งครองตำแหน่งอยู่ แต่ก็ยังเป็นสถานะซึ่งได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าลักษณะเป็นความคุ้มครองในทางรัฐธรรมนูญที่พระองค์ไม่สามารถจะสละได้ ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่ากษัตริย์ยินยอมที่จะถูกดำเนินคดีอาญาในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่ด้วยความสมัครใจก็ตาม ระบบกฎหมายก็ไม่อาจอนุญาตให้พระองค์ทำเช่นนั้นได้เพราะจะกระทบกับสถานะตามตำแหน่ง เนื่องจากกฎหมายไม่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ซึ่งครองตำแหน่งสละความคุ้มครองดังกล่าวได้ด้วยเจตจำนงของตนเอง ไม่ต่างกับความคุ้มครองในทางอาญาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในระหว่างสมัยประชุม²⁴ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น หากพระองค์ต้องการที่จะถูกดำเนินคดีอาญา พระองค์จะต้องสละราชบัลลังก์เสียก่อนเท่านั้น

2) ความคุ้มครองในทางแพ่ง

สำหรับการห้ามฟ้องร้องกษัตริย์ในทางแพ่งนั้น ตำรากฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยในอดีตอธิบายเอาไว้คล้ายกันโดยสังเขปคือ บุคคลใดจะฟ้องร้องกษัตริย์ให้รับผิดชอบในทางแพ่งไม่ได้ทำนองเดียวกับการฟ้องร้องในทางอาญา และหากมีกรณีที่กษัตริย์จะต้องรับผิดชอบแล้วก็ต้องฟ้องร้องเอาแก่รัฐมนตรีนี่ว่าการกระทรวงวัง²⁵ หรือ

²⁴ ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 125 วรรคหนึ่ง “ในระหว่างสมัยประชุมห้ามมิให้จับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไปทำการสอบสวนในฐานะที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือเป็นการจับในขณะกระทำความผิด”

²⁵ เดือน บุนนาค และไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญ (รวมทั้งกฎหมายการเลือกตั้งด้วย) ภาค 2 รัฐธรรมนูญสยาม, (พระนคร: นิติสาร, 2477), น. 47.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หรือถ้าเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ก็ย่อมฟ้องผู้จัดการทรัพย์สินได้²⁶ หรือฟ้องร้องสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หรือผู้จัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์ได้โดยตรง²⁷

เมื่อพิจารณาจากหลักการล่วงละเมิดองค์พระมหากษัตริย์มิได้ประกอบกับข้อความที่ว่าผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้ ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแล้ว กรณีย่อมมีความหมายในระบบกฎหมายไทยว่าบุคคลไม่อาจฟ้องร้ององค์พระมหากษัตริย์โดยตรงให้ต้องรับผิดชอบในทางแพ่งได้ อย่างไรก็ตามโดยที่ความรับผิดชอบในทางแพ่งมีลักษณะที่แตกต่างไปจากความรับผิดชอบในทางอาญา การห้ามฟ้องร้องในทางแพ่งจึงห้ามเฉพาะการฟ้องร้องกษัตริย์ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องส่วนบุคคลของกษัตริย์เท่านั้น มิได้ห้ามฟ้องร้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบในส่วนทรัพย์สินของกษัตริย์ด้วย ด้วยเหตุนี้ หากเป็นกรณีของความรับผิดชอบทางหนี้ เช่น นิติกรรมสัญญา บุคคลย่อมสามารถฟ้องร้องสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่ทรงมอบหมายให้รับผิดชอบได้แต่จะระบุพระปรมาภิไธยหรือข้อความใดอันแสดงหรืออนุมานได้ว่าพระมหากษัตริย์เป็นคู่กรณีหรือคู่ความไม่ได้²⁸

อย่างไรก็ตาม หากข้อพิพาทนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวอันเป็นเรื่องส่วนบุคคลโดยแท้แล้ว บุคคลย่อมไม่อาจฟ้องร้องให้กษัตริย์ต้องรับผิดชอบได้ เช่น ฟ้องร้องกษัตริย์ให้รับเด็กเป็นบุตร เช่นนี้ย่อมไม่อาจกระทำได้เพราะพระองค์ได้รับความคุ้มครองมิให้ถูกฟ้องร้อง และกรณีนี้ก็มิอาจฟ้องร้องสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ได้เช่นกัน เพราะไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ในกรณีที่กษัตริย์พระองค์นั้นทรงมีบุตรนอกสมรส การฟ้องร้องให้รับเด็กเป็นบุตรอาจกระทำได้เมื่อกษัตริย์พระองค์นั้นพ้นจากตำแหน่งกษัตริย์แล้ว เพราะถือว่าความคุ้มครองดังกล่าวไม่มีอีกต่อไป ถึงแม้ว่าอดีตกษัตริย์พระองค์นั้นจะยังมีพระชนม์ชีพอยู่ก็ตาม ในกรณีที่กษัตริย์พระองค์นั้นสวรรคต ผู้เขียนเห็นว่าอาจมีการฟ้องร้องคดีให้รับเด็กเป็นบุตรได้โดยดำเนินคดีในลักษณะที่เป็นคดีไม่มีข้อพิพาทเช่นเดียวกับกรณีของบุคคลทั่วไปที่บิดาถึงแก่ความตายไปก่อน อนึ่ง การฟ้องคดีแพ่งต่อกษัตริย์ที่พ้นจากตำแหน่งไปแล้วเป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังที่เคยปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยเมื่อกระทรวงการคลังได้ฟ้องร้องสมเด็จพระปกเกล้าฯ (จำเลยที่ 1) และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี (จำเลยที่ 2) เป็นคดีแพ่งว่า ในขณะที่สมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงครองราชย์นั้นทั้งสองพระองค์ทรงโอนทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ไปเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์โดยไม่มีอำนาจที่จะทำได้โดยชอบด้วยกฎหมายและเรียกร้องให้ทั้งสองพระองค์ชดใช้เงินคืนให้แก่รัฐบาลเป็นจำนวนกว่าหกล้านบาท อันเป็นการฟ้องร้องภายหลังจากที่สมเด็จพระปกเกล้าฯ ในหลวงรัชกาลที่ 7 สละราชสมบัติแล้ว²⁹

มีข้อสังเกตว่า ถึงแม้ว่าการฟ้องร้องสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่ทรงมอบหมายให้ต้องรับผิดชอบในมูลหนี้อันเกิดจากนิติกรรมสัญญาจะไม่มีความเห็นที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ในกรณีที่มูลหนี้เกิดขึ้น

²⁶ ไพโรจน์ ชัยนาม, *คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (โดยสังเขป)* เล่ม 2 *กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทย* ตอนที่ 1, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2495), น. 163.

²⁷ หยุต แสงอุทัย, *เรื่องเดิม*, น. 47.

²⁸ ดู พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 มาตรา 6 วรรคสาม

²⁹ ดู ความเป็นมาและรายละเอียดของคดีดังกล่าวได้ใน สุพจน์ แจ้งเร็ว, *คดียึดพระราชทรัพย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ, ศิลปวัฒนธรรม*, 23 (8) (มิถุนายน 2545), น. 62-80.

จากการกระทำละเมิด ดูเหมือนว่าจะไม่มีผู้ใดเขียนคำอธิบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ คงมีแต่ หยุต แสงอุทัย เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่กล่าวถึงเรื่องนี้และมีความเห็นว่าการณีกษัตริย์ทรงกระทำละเมิด เช่น ประมาททำให้บุคคลได้รับบาดเจ็บ ย่อมเป็นกรณีที่ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ชื่อเรียกในเวลานั้น) หรือผู้จัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์โดยตรง ผู้เสียหายจึงได้แต่ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระมหากษัตริย์ฯ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามกรณีนี้อาจในทางสังคมอาจบังคับพระมหากษัตริย์ได้³⁰ ซึ่งหมายความว่าหยุตเห็นว่ากรณีนี้ไม่อาจใช้กำลังทางกฎหมายบังคับได้ คือไม่สามารถฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ตลอดจนไม่สามารถฟ้องร้องสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หรือผู้จัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่าเรื่องนี้จำเป็นต้องพิจารณาในแง่มุมอื่นด้วย เพราะถึงแม้ว่าการกระทำละเมิดจะมีลักษณะเป็นการกระทำของบุคคลนั้นโดยตรง แต่ก็เป็นเรื่องของมูลเหตุแห่งหนี้ ซึ่งถึงแม้ว่าการฟ้องร้ององค์พระมหากษัตริย์โดยตรงให้พระองค์ต้องรับผิดชอบในมูลหนี้ดังกล่าวนี้ไม่อาจกระทำได้ เพราะพระองค์ได้รับความคุ้มกันในทางรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่โดยเหตุที่หนี้ันเกิดจากมูลละเมิดสามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินได้ จึงไม่ควรที่จะมีอะไรห้ามบุคคลในอันที่จะฟ้องสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้ต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการกระทำละเมิดนั้นเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจในตำแหน่งกษัตริย์ ถึงแม้ว่าสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จะไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวโดยตรงก็ตาม แต่ก็ควรจะต้องถือว่าสำนักงานดังกล่าวเป็นผู้จัดการดูแลทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จึงต้องเข้ามารับผิดชอบในทำนองเดียวกับมูลหนี้ันเกิดจากนิติกรรมสัญญา ตลอดจนหนี้ันเกิดจากการจัดการงานนอกสั่งหรือลาภมิควรได้ด้วย เพราะกรณีดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับการชำระหนี้เป็นทรัพย์สินหรือเงินทั้งสิ้น เฉพาะแต่เรื่องส่วนบุคคลแท้ ๆ ซึ่งเกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายครอบครัวเท่านั้นที่บุคคลไม่อาจฟ้องร้องพระมหากษัตริย์หรือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้เลยดังตัวอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้น

3) ความคุ้มกันในทางปกครอง

การที่รัฐธรรมนูญกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดล่วงละเมิดพระมหากษัตริย์ นอกจากจะทำให้พระองค์ได้รับความคุ้มกันในทางอาญาและทางแพ่งแล้ว ยังส่งผลให้พระองค์ได้รับความคุ้มกันในทางปกครอง ซึ่งหมายความว่าบุคคลย่อมไม่อาจฟ้องร้องกษัตริย์ต่อศาลปกครองได้ ที่ว่าไม่อาจฟ้องร้องกษัตริย์หมายถึงการฟ้องร้ององค์พระมหากษัตริย์ในฐานะบุคคลผู้ครองตำแหน่งเท่านั้น ไม่ได้ห้ามฟ้องร้องการกระทำทางปกครองของกษัตริย์แต่อย่างใด เช่น การฟ้องร้องขอให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกาที่ตราขึ้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมสามารถกระทำดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ในส่วนของการพิจารณาทางปกครองนั้น หากจะต้องมีการบังคับทางปกครองซึ่งหมายถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งทางปกครอง การบังคับทางปกครองดังกล่าวก็ไม่อาจใช้กับองค์พระมหากษัตริย์ได้เช่นเดียวกัน

4) ความคุ้มกันในทางรัฐธรรมนูญ

ในทางรัฐธรรมนูญ กษัตริย์ได้รับความคุ้มกันโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา และผู้ใดจะดำเนินคดีต่อนักกษัตริย์ในทางรัฐธรรมนูญไม่ได้ เป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นประธานการประชุมที่จะต้องห้ามการอภิปรายในรัฐสภาที่จะทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่กษัตริย์ อนึ่ง ปัจจุบันนี้มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญห้ามมิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม

³⁰ หยุต แสงอุทัย, เรื่องเดิม, น. 47.

บรรณานุกรม

- กอง บ.ก.. (2519). สนทนากับนักกฎหมาย: พระยามานวราชเสวี. *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2 (2), 182-194.
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 19/2564, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนที่ 80 ก, 29 พฤศจิกายน 2564, น. 22-49.
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 28-29/2555, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนที่ 122 ก, 21 ธันวาคม 2555, น. 7-14.
- คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 41, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 93 ตอนที่ 134, 21 ตุลาคม 2519, น. 46-51.
- เดือน บุนนาค และไพโรจน์ ชัยนาม. (2477). *คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญ (รวมทั้งกฎหมายการเลือกตั้งด้วย) ภาค 2 รัฐธรรมนูญสยาม*. พระนคร: นิติสาส์น.
- พระราชโองการ ประกาศ สถาปนาพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่พิเศษ 37 ง, 8 กุมภาพันธ์ 2562, น. 1-2.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. (2495). *คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (โดยสังเขป) เล่ม 2 กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ตอนที่ 1*. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ.
- บุรี พวงศ์เจริญ และคณะ. (2569). รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2569.
- รายงานการประชุมรัฐสภา ครั้งที่ 14 วันเสาร์ที่ 15 มกราคม 2492.
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 35/2475 (สมัยสามัญ) วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2475.
- รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 5/2491 วันพุธที่ 21 กรกฎาคม 2491.
- สุพจน์ แจ้งเร็ว. (2545). คดียึดพระราชทรัพย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23 (8), 62-80.
- หยุด แสงอุทัย. (2511). *คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2511) เรียงมาตรา และคำอธิบายรัฐธรรมนูญทั่วไปโดยย่อ*. พระนคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545¹

Legal Measures for the Enforcement of the Direct Sales and Direct Marketing Act B.E. 2545 (2002)

วายุภักษ์ ทาบุญมา,² วิมลรัตน์ แซ่หลี,³ นิชชา วัชรากุลพงศ์⁴

Vayupak Thaboonma, Wimonrat Saelee, Nichsha Vatcharakunphong

(Received: November 26, 2025, Revised: May 14, 2026, Accepted: May 14, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ในบริบทเศรษฐกิจดิจิทัล โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บังคับใช้กฎหมาย ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้บริโภค และนักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่ากฎหมายปัจจุบันขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากบทบัญญัติไม่ครอบคลุมธุรกรรมออนไลน์ ก่อให้เกิดช่องว่างในการจำแนกแชร์ลูกโซ่ และบทลงโทษไม่เพียงพอในการยับยั้งการกระทำผิด จึงเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยปรับปรุงนิยามในมาตรา 3 เพิ่มนิยามคำว่า “ขายตรง” “ตลาดแบบตรง” “แผนการจ่ายผลตอบแทน” ให้ครอบคลุมธุรกรรมดิจิทัล เสริมหลักการเชิงป้องกันโดยให้อำนาจอายัดทรัพย์สินเพื่อเยียวยาผู้เสียหาย และเพิ่มอัตราโทษให้สอดคล้องกับความเสียหายเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและธรรมาภิบาลในตลาดขายตรง

คำสำคัญ: ธุรกิจขายตรง, การตลาดหลายระดับ, แชร์ลูกโซ่

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545”, ผู้ช่วยศาสตราจารย์วายุภักษ์ ทาบุญมา (หัวหน้าโครงการ) ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, เลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280, Vayupak_tab@nstru.ac.th

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 1 Moo 4, Tha Ngio, Mueang Nakhon Si Thammarat, Nakhon Si Thammarat Province 80280, Vayupak_tab@nstru.ac.th

³ อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, เลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280, wimonrat_sae@nstru.ac.th, ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 1 Moo 4, Tha Ngio, Mueang Nakhon Si Thammarat, Nakhon Si Thammarat Province 80280, wimonrat_sae@nstru.ac.th

⁴ รองศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, เลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280, nichshalaw@hotmail.com

Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, 1 Moo 4, Tha Ngio, Mueang Nakhon Si Thammarat, Nakhon Si Thammarat Province 80280, nichshalaw@hotmail.com

Abstract

This research article aims to analyze legal issues and regulatory measures in the enforcement of the Direct Sales and Direct Marketing Act B.E. 2545 (2002) within the context of the digital economy. The study adopts a qualitative research methodology, employing in-depth interviews with key informants, including law enforcement officials, business operators, consumers, and scholars in legal and social sciences. The findings reveal that the existing legal framework lacks effectiveness, as its provisions fail to adequately encompass online transactions, thereby creating legal gaps in distinguishing unlawful pyramid schemes from legitimate direct sales businesses. Furthermore, the current criminal penalties are insufficient to deter unlawful conduct. Accordingly, this study proposes amendments to the Direct Sales and Direct Marketing Act B.E. 2545 (2002) by revising the definitions under Section 3, including “direct sales,” “direct marketing,” and “compensation plan,” to explicitly cover digital transactions. It further recommends strengthening the preventive principle by empowering the Consumer Protection Board to issue administrative orders to freeze assets for the purpose of compensating affected consumers, as well as increasing penalties in proportion to the extent of damages. These measures are intended to enhance public confidence and promote good governance in the direct sales market.

Keywords: Direct Sales, Multi-level Marketing, Pyramid Scheme

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ภายใต้บริบทที่ธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเป็นแหล่งสร้างงานและรายได้ให้แก่ประชาชน และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจรวมสูงเป็นจำนวนมาก การขยายตัวอย่างรวดเร็วของธุรกิจดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิผู้บริโภคและผู้จำหน่ายอิสระอย่างต่อเนื่อง⁵ โดยเฉพาะการใช้กลยุทธ์การขายที่ไม่เป็นธรรม การหลอกลวงหรือกดดันให้ตัดสินใจซื้อ รวมถึงการแฝงตัวของธุรกิจลักษณะแชร์ลูกโซ่ภายใต้โครงสร้างธุรกิจขายตรง⁶ นอกจากนี้ การพัฒนารูปแบบตลาดแบบตรงผ่านสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ยังทำให้ผู้บริโภคขาดโอกาสตรวจสอบสินค้าอย่างแท้จริง และประสบปัญหาการคืนสินค้าและการเยียวยาความเสียหายที่ไม่เป็นธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า มาตรการกำกับดูแลและกลไกการบังคับใช้กฎหมาย

⁵ พุทธวรรณ วรรณพาจน์, การศึกษาปัญหาของพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ที่มีผลต่อผู้บริโภค จากการใช้สินค้าและบริการในเขตกรุงเทพมหานคร, (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), น. 1-2.

⁶ อีรวรรณ จันทสมบุญ, คำอธิบายและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2545), น. 10-21.

ตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ยังไม่ครอบคลุมและไม่เท่าทันต่อพลวัตของเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้บริโภคและผู้จำหน่ายอิสระ รวมทั้งยกระดับการกำกับดูแลธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาถึงมาตรการคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายของผู้บริโภคจากธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงและการคุ้มครองสิทธิของตัวแทนขายตรงและผู้จำหน่ายอิสระ

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อจำกัดทางกฎหมายในการประกอบธุรกิจขายตรงในประเทศและต่างประเทศ

2.3 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง

2.4 เพื่อเสนอแนะมาตรการและแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

3. สมมติฐาน

การแก้ไขพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยปรับปรุงนิยาม กำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนและการกำกับดูแลให้ชัดเจน ปรับโครงสร้างผลตอบแทนให้สอดคล้องกับการขายจริง และจัดให้มีกลไกตรวจสอบอย่างเป็นระบบจะช่วยเสริมความแน่นอนทางกฎหมาย เพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้ ป้องกันพฤติกรรมแชร์ลูกโซ่ คุ้มครองผู้บริโภค และสนับสนุนความเป็นธรรมและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจโดยรวม

4. ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยนี้กำหนดขึ้นเพื่อวางกรอบการศึกษาในการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยจำแนกการศึกษาออกเป็น 3 มิติหลัก

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา (Content Scope) งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในประเด็นหลัก 3 ประการ

4.1.1 วิเคราะห์ตัวบทกฎหมาย โดยมุ่งเน้นบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยเฉพาะมาตรา 3 ว่าด้วยนิยาม “ขายตรง” “ตลาดแบบตรง” และ “แผนการจ่ายผลตอบแทน” ตลอดจนมาตรการกำกับดูแล การคุ้มครองผู้บริโภค และบทกำหนดโทษทางอาญาและทางปกครอง

4.1.2 วิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 เพื่อจำแนกธุรกิจแชร์ลูกโซ่ที่แฝงตัวออกจากธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมุ่งเน้นธุรกรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook และ TikTok

4.1.3 วิเคราะห์เชิงกฎหมายเปรียบเทียบ ศึกษามาตรการทางกฎหมายและแนวทางการกำกับดูแลธุรกิจขายตรงของต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการควบคุมแชร์ลูกโซ่ เช่น ประเทศมาเลเซียภายใต้ Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993 และประเทศเกาหลีใต้ภายใต้ Act on Door-to-Door Sales, etc. 2016 เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการเสนอการปฏิรูปกฎหมายไทย

4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample Scope) การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางกฎหมายและการบังคับใช้ ทั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ 064/2568

4.2.1 กลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมายและหน่วยงานกำกับดูแล เช่น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาทางเศรษฐกิจ (เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจเศรษฐกิจ และกรมสอบสวนคดีพิเศษ)

4.2.2 กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจที่ต้องตามกฎหมายและผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบ ผู้ที่เคยเข้าร่วมหรือได้รับความเสียหายจากการเข้าร่วมธุรกิจขายตรง หรือแชร์ลูกโซ่ที่แอบแฝง เช่น ผู้บริหารหรือตัวแทนจากบริษัทขายตรงที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 และผู้ที่เคยเข้าร่วมหรือได้รับความเสียหายจากการเข้าร่วมธุรกิจขายตรงหรือแชร์ลูกโซ่ที่แอบแฝง

4.2.3 กลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะกฎหมายเศรษฐกิจและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในธุรกิจขายตรง

4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาและพื้นที่การวิจัย (Time and Geographical Scope)

4.3.1 ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิเคราะห์ตัวบทกฎหมายจะครอบคลุมพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 และกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องจนถึงปี พ.ศ. 2568 (ปีที่ทำการวิจัย)

4.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ แม้ปัญหาการบังคับใช้จะเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ แต่การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์) จะเน้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ปฏิบัติงานหรือมีประสบการณ์ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและหน่วยงานราชการส่วนกลาง เช่น สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแลในยุคดิจิทัลได้อย่างชัดเจน

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

5.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

5.2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือหน่วยงานกำกับดูแล 2) ผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบ และ 3) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่มละ 10 คน รวมจำนวน 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.3.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ใช้เอกสารทางกฎหมายและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการศึกษา

5.3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และประเมินความสอดคล้องของเนื้อหาด้วยค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence)

5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยกำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5.4.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บังคับใช้กฎหมายและหน่วยงานกำกับดูแล ผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมทั้งมีการลงรหัสข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5.4.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษารัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบคำสั่ง เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

5.4.3 ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐผู้บังคับใช้กฎหมายและกำกับดูแล 2) ผู้ประกอบธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือผู้บริโภคอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีที่ได้รับผลกระทบ และ 3) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือ เก็บข้อมูลภาคสนามภายหลังการขอความยินยอมและชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation)

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาทำการรวบรวม วิเคราะห์ผล และตรวจสอบความถูกต้องโดยจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาจัดลำดับความสำคัญ จัดกลุ่มวิเคราะห์ จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญ

2) ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน เพื่อยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

5.6 สถานที่ทำการทดลองและเก็บข้อมูล

จังหวัดนครศรีธรรมราช และสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงมาตรการคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายของผู้บริโภคจากธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงและการคุ้มครองสิทธิของตัวแทนขายตรงและผู้จำหน่ายอิสระ
- 2) ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดทางกฎหมายในการประกอบธุรกิจขายตรงของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
- 3) ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและแนวทางวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง
- 4) ทำให้ทราบถึงมาตรการและแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การขายตรงบนแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นการพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิมโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมเป็นช่องทางหลัก ทำให้การสื่อสารและธุรกรรมเกิดขึ้นได้รวดเร็วและไร้ข้อจำกัดด้านพื้นที่ อย่างไรก็ดี ก่อให้เกิดความท้าทายด้านกฎหมายและการกำกับดูแล โดยเฉพาะการโฆษณาเกินจริง การชักชวนเชิงจิตวิทยา และการแฝงตัวของธุรกิจลักษณะแชร์ลูกโซ่ ซึ่งกระทบต่อผู้บริโภคและความเชื่อมั่นของระบบตลาด

7.1 ประวัติความเป็นมาของการประกอบธุรกิจขายตรง

การประกอบธุรกิจขายตรงในประเทศไทยเป็นปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงวิวัฒนาการของระบบการกระจายสินค้าและการค้าปลีก โดยมีจุดเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนสินค้าในศูนย์กลางการค้าดั้งเดิม (ตลาดประสาธน์)⁷ และพัฒนาผ่านการค้าของพ่อค้าคนกลางจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสู่การค้าในลักษณะห้างร้านขนาดใหญ่ตามอิทธิพลตะวันตกในรัชกาลที่ 4 และห้างสรรพสินค้าในปี พ.ศ. 2500 รูปแบบการขายตรงได้ก่อรูปขึ้นจากความต้องการในการเข้าถึงผู้บริโภคโดยตรงผ่านกลไก “เซลล์แมน” ซึ่งในระยะแรกมีรูปแบบการจ่ายผลตอบแทนจำกัดเพียงส่วนต่างของราคาสินค้าหรือรายได้คงที่ ต่อมาธุรกิจขายตรงได้เข้าสู่ประเทศไทยอย่างเป็นทางการในรูปแบบการขายตรงแบบชั้นเดียว (Single-level Marketing: SLM) โดยบริษัท เอวอน คอสเมติกส์ จำกัด ในปี พ.ศ. 2521 ก่อนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างครั้งสำคัญสู่การตลาดแบบหลายชั้น (Multi-level Marketing: MLM) เมื่อบริษัท แอมเวย์ (ประเทศไทย) จำกัด เข้ามาในปี พ.ศ. 2530 รูปแบบการตลาดแบบหลายชั้นนี้ได้สร้างมิติทางกฎหมายขึ้นใหม่ โดยการให้สิทธิแก่ผู้จำหน่ายในการรับสมัครสมาชิกใหม่และรับผลตอบแทนเพิ่มจากยอดขายรวมของเครือข่ายที่อยู่ภายใต้สายงาน ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจในการขยายเครือข่ายอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ลักษณะการจ่ายผลตอบแทนแบบหลายชั้นและการให้ผลประโยชน์จากการสร้างเครือข่ายจึงกลายเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายและจำแนกออกจากธุรกิจแชร์ลูกโซ่ภายใต้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545⁸

⁷ สุพรรณิ อินทร์แก้ว, *การบริหารการค้าปลีก*, (กรุงเทพมหานคร : ธนาเพลส, 2560), น. 6-7.

⁸ จอมพล ลี้ภัย, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรง ศึกษาการจดทะเบียนและแผนการจ่ายผลตอบแทน, (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2565), น. 14.

7.2 แนวความคิดและทฤษฎีของการประกอบธุรกิจขายตรง

การขายตรง (Direct Selling) ในบริบททางทฤษฎีถูกนิยามในฐานะช่องทางการกระจายสินค้าและบริการสู่ผู้บริโภคโดยตรง โดยมีลักษณะสำคัญคือ การนำเสนอขาย ณ สถานที่ซึ่งมิใช่สถานประกอบการค้าปลีกที่กำหนดไว้แน่นอน⁹ ซึ่งเป็นการพัฒนาจากการเร่ขายแบบเดิมไปสู่ระบบที่มีแผนการจ่ายผลตอบแทนที่ชัดเจน สมาพันธ์การขายตรงโลก (World Federation of Direct Selling Associations: WFDSA) และนักวิชาการต่าง ๆ เน้นย้ำว่าการขายตรงนั้นต้องเป็นการติดต่อส่วนตัว ณ ที่อยู่อาศัยหรือสถานที่อื่นที่มีโฮเต็ลเตอร์ขายประจำ¹⁰ รูปแบบนี้ได้พัฒนาไปสู่การตลาดแบบเครือข่าย (Network Marketing หรือ MLM) ซึ่งเป็น “เส้นทางด่วน” ในการนำผลิตภัณฑ์ไปสู่ผู้บริโภคผ่านทีมงานนักธุรกิจอิสระ¹¹ โดยบริษัทจะนำส่วนแบ่งการตลาดที่ตัดค่าใช้จ่ายตัวกลางออกไปมาจ่ายให้กับสมาชิกที่มีการสร้างเครือข่ายผู้บริโภค¹² ในทางกฎหมาย นิยามของ “ขายตรง” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 จึงมุ่งเน้นที่เงื่อนไขของสถานที่ขาย (มิใช่สถานที่ประกอบการค้าเป็นปกติธุระ) และกลไกการขาย (ผ่านตัวแทนขายตรงหรือผู้จำหน่ายอิสระชั้นเดียวหรือหลายชั้น) โดยมีปรัชญาแกนกลางคือการสร้างรายได้แบบ win-win game¹³ ซึ่งรายได้ต้องเกิดจากการลงทุนและการลงแรงในการขายสินค้าตามยอดขายที่เพิ่มขึ้นอย่างแท้จริง มิใช่การสร้างรายได้จากการชักชวนหรือความโลภในผลตอบแทนที่ไม่สมเหตุสมผล ซึ่งถือเป็นหลักการวิเคราะห์เชิงกฎหมายที่สำคัญในการจำแนกระหว่างธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมายกับธุรกิจแชร์ลูกโซ่ที่แอบแฝง

7.3 ที่มาของกฎหมายขายตรงและตลาดแบบตรง

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มีรากฐานมาจากความล้มเหลวของมาตรการที่มีอยู่ในการคุ้มครองผู้บริโภคจากความบกพร่องทางพฤติกรรมและการฉ้อฉลที่เกิดขึ้นในธุรกิจขายตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการถูกขู่เชิญ หลอกลวง การรุกร้าความเป็นส่วนตัวของผู้บริโภค และปัญหาการใช้แผนการขายแบบพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่ที่มีการแสวงหาผลประโยชน์จากค่าสมาชิก โดยผลตอบแทนไม่ได้มาจากยอดขายสินค้าที่แท้จริง¹⁴ ด้วยเหตุนี้ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 จึงเป็นกลไกหลักในการผลักดันให้มีการร่างกฎหมายเฉพาะนี้ขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยมีการศึกษาเทียบเคียงกับกฎหมายต่างประเทศ หลักเกณฑ์สำคัญ 10 ประการ¹⁵ ที่ถูกกำหนดขึ้นในระยะ

⁹ คณาธิป ทองรวีวงศ์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ศึกษากรณีการรบกวนสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว โดยธุรกิจขายตรง, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2553), น. 71.

¹⁰ สุทธิกรณ์ สืบน้อย, มาตรการทางกฎหมายอาญาในการควบคุมการขายตรง, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), น. 9.

¹¹ จอห์น เบรนนเนอร์, *ถอดรหัสความสำเร็จธุรกิจเครือข่าย*, แปลโดย นิเวศน์ ธรรมะ และ ชนัชมา ศิวโมกษธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น, 2548), น. 1.

¹² อภิราษฎ์ ชุ่มมงคล, *ธุรกิจ MLM สร้างเงินร้อยให้เป็นเงินล้าน*, (ลำพูน : อภิราษฎ์ บุ๊คเฮาส์, 2554), น. 23-155.

¹³ สุขุม ศุภนิธย์, *คำอธิบายการจัดจำหน่ายในระบบขายตรงและการตลาดแบบส่งข้อมูลถึงตัวผู้บริโภคโดยตรง*, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2547), น. 16-17.

¹⁴ ไพบรจัน อารักขา, *คำอธิบายกฎหมายขายตรงและตลาดแบบตรง*, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2546), น. 41-55.

¹⁵ การขายตรงเป็นการจำหน่ายสินค้าและบริการผ่านหลายช่องทาง รวมถึงรูปแบบหลายชั้น (MLM) โดยผู้ประกอบการต้องเป็นนิติบุคคลและไม่ครอบคลุมสัญญาบางประเภท เช่น ที่ดิน การเงิน หรือประกันภัย โดยกฎหมายได้กำหนดห้ามการขายแบบพีระมิดที่มุ่งหารายได้จากการชักชวน

ร่างกฎหมาย¹⁶ ได้สะท้อนเจตนารมณ์หลัก (Legislative Intent) ในการวางบรรทัดฐานทางกฎหมายเพื่อ (1) กำหนดนิยาม “ขายตรง” ให้ครอบคลุมทั้งรูปแบบขั้นเดียวและหลายชั้น รวมถึงการขายผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต (2) ห้ามวิธีการขายแบบพรีมิตที่รายได้ส่วนใหญ่มาจากการหาสมาชิกเพิ่ม และ (3) ให้สิทธิผู้บริโภคในการบอกลีกสัญญา (Cooling-off Period)¹⁷ และสิทธิในการคืนสินค้าอย่างชัดเจน ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้จึงถูกตราขึ้นและประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2545 โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการสร้างกลไกการกำกับดูแลแบบคู่ (Dual Regulatory Mechanism) ผ่านคณะกรรมการเฉพาะเรื่องของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อควบคุมผู้ประกอบการให้อยู่ในกรอบของกฎหมายและลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคอย่างเป็นธรรม

ตลาดแบบตรงเป็นรูปแบบการทำการตลาดที่ผู้ประกอบการสามารถติดต่อและเสนอขายสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภคได้โดยตรงโดยไม่ผ่านหน้าร้านหรือคนกลาง โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ ไปรษณีย์ และในปัจจุบันคือแพลตฟอร์มดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือการสื่อสารแบบเฉพาะเจาะจงและสามารถกระตุ้นการตัดสินใจซื้อได้ทันที การตลาดแบบตรงได้พัฒนาเข้าสู่รูปแบบ “ดิจิทัล” อย่างเต็มรูปแบบ โดยใช้ข้อมูลผู้บริโภคและอัลกอริทึมในการวิเคราะห์พฤติกรรม¹⁸ เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบุคคลซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางการตลาดอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มดังกล่าวก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น การโฆษณาที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่เหมาะสมและการสร้างแรงจูงใจในการซื้ออย่างเร่งรัด¹⁹

นอกจากนี้ แนวทางของคณะกรรมการยุโรป (European Commission) ภายใต้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสหภาพยุโรป ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของความโปร่งใสในการให้ข้อมูลสินค้า สิทธิในการบอกลีกสัญญา (Cooling-off Period) และการคุ้มครองผู้บริโภคในสัญญาทางไกล²⁰ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ใช้ควบคุมการตลาดแบบตรงในยุคดิจิทัล ในบริบทของประเทศไทย พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ได้กำหนดกรอบการกำกับดูแลตลาดแบบตรงไว้แล้ว แต่จากวรรณกรรมพบว่ามีข้อจำกัดในการรองรับ

สมาชิก พร้อมทั้งวางมาตรการกำกับดูแลด้านการขาย การโฆษณา สัญญา สิทธิในการบอกลีกสัญญา (Cooling-off Period) และการคืนสินค้า เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ มีคณะกรรมการกำกับดูแลทำหน้าที่ออกใบอนุญาต ตรวจสอบ และควบคุมการดำเนินธุรกิจ ตลอดจนกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อให้การประกอบธุรกิจเป็นไปอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส

¹⁶ ธีรพงษ์ บุญโยธาส, *กฎหมายขายตรงกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจประเภทแชร์ลูกโซ่*, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2551), น. 56-58.

¹⁷ สิทธิในการบอกลีกสัญญา (Cooling-off Period) คือ สิทธิของผู้บริโภคในการยกเลิกการซื้อสินค้าหรือบริการภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ต้องให้เหตุผลและไม่เสียค่าปรับ เพื่อป้องกันการตัดสินใจที่เกิดจากความเร่งรีบหรือถูกชักจูง ผู้บริโภคสามารถแจ้งยกเลิกสัญญาและคืนสินค้าได้ภายในกำหนดเวลา และผู้ประกอบการต้องคืนเงินให้ครบถ้วน ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคถูกพนักงานขายตรงเข้ามานำเสนอเครื่องกรองน้ำที่บ้าน และตัดสินใจซื้อในทันที แต่ภายหลังพบว่าราคาสูงเกินความจำเป็นหรือไม่ตรงกับความต้องการ ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิ Cooling-off Period ยกเลิกสัญญาภายในกำหนดเวลา ส่งคืนสินค้า และขอรับเงินคืนเต็มจำนวนได้ ซึ่งสิทธินี้ช่วยสร้างความเป็นธรรมและลดความเสี่ยงในการถูกเอาเปรียบจากการซื้อขายดังกล่าว

¹⁸ Office of the Data Protection Ombudsman, *Data Protection Ombudsman's Office, Direct Marketing and Consumer Data Protection under GDPR*, Retrieved April 20, 2026, from <https://tietosuoja.fi/en/faq-direct-marketing>

¹⁹ ประภัทรพงศ์ ชำญจิต, ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกำกับดูแลธุรกิจตลาดแบบตรงตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545, (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2557).

²⁰ European Consumer Centres Network, *Cooling-Off Period under Consumer Rights Directive 2011/83/EU*, Retrieved April 20, 2026, from <https://www.eccnet.eu/consumer-rights/what-are-my-consumer-rights/shopping-rights/cooling-period>

รูปแบบการตลาดออนไลน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการโฆษณาผ่านสื่อสังคม การใช้ผู้มีอิทธิพล (Influencers) และการใช้ข้อมูลผู้บริโภค ซึ่งทำให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย²¹

โดยสรุป วรรณกรรมชี้ให้เห็นว่าตลาดแบบตรงในยุคดิจิทัลมีทั้งศักยภาพทางเศรษฐกิจและความเสี่ยงทางกฎหมาย จึงจำเป็นต้องปรับมาตรการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการส่งเสริมธุรกิจและการคุ้มครองผู้บริโภค

7.4 ขั้นตอนในการจดทะเบียนและการควบคุมดูแลกำกับการประกอบธุรกิจขายตรง

ปัจจุบันมีผู้จดทะเบียนธุรกิจขายตรงจำนวน 706 รายและผู้จดทะเบียนธุรกิจตลาดแบบตรง 1,282 ราย²² การกำกับดูแลธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงในประเทศไทยอยู่ภายใต้คณะกรรมการขายตรง และตลาดแบบตรงตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยมีสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหน่วยงานหลัก ทำหน้าที่คัดกรองผู้ประกอบการธุรกิจตั้งแต่ขั้นตอนจดทะเบียน โดยกำหนดคุณสมบัติ ทุนขั้นต่ำ และการวางหลักประกัน พร้อมตรวจสอบรายละเอียดสำคัญ เช่น สัญญาและแผนการจ่ายผลตอบแทนก่อนอนุญาต ภายหลังการจดทะเบียนยังมีอำนาจกำกับดูแล รับเรื่องร้องเรียน แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ และเพิกถอนทะเบียนเมื่อพบการฝ่าฝืนกฎหมาย สะท้อนถึงกลไกกำกับดูแลแบบครบวงจรเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและรักษาความน่าเชื่อถือของตลาด

7.5 บุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบธุรกิจขายตรง

ภายใต้กรอบของกฎหมายไทยประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 4 กลุ่มหลัก ซึ่งมีความสัมพันธ์และสถานะทางกฎหมายที่แตกต่างกัน²³ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในธุรกิจขายตรงประกอบด้วย 4 ฝ่ายหลัก ได้แก่ (1) ผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งเป็นนิติบุคคลที่ได้รับอนุญาตและเป็นผู้กำหนดแผนผลตอบแทน (2) ตัวแทนขายตรงซึ่งทำหน้าที่ขายสินค้าแทนบริษัท (3) ผู้จำหน่ายอิสระซึ่งรับโอนสินค้าไปจำหน่ายต่อ โดยมีรายได้จากกำไรและผลตอบแทน มิใช่ลูกจ้าง และ (4) ผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ซื้อหรือผู้ได้รับการเสนอขายและเป็นศูนย์กลางสำคัญของระบบธุรกิจดังกล่าว ดังนั้น การประกอบธุรกิจขายตรงจึงดำเนินไปได้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 4 ฝ่ายนี้ โดยผู้ประกอบธุรกิจต้องพัฒนาสินค้าและกำกับการขายให้สุจริตเพื่อไม่ให้มีลักษณะเป็นแชร์ลูกโซ่

7.6 รูปแบบของแผนการจ่ายผลตอบแทนในธุรกิจขายตรง

ธุรกิจขายตรงมีการกำหนดรูปแบบการจ่ายผลตอบแทนให้แก่ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรง ซึ่งเรียกว่า แผนการจ่ายผลตอบแทน (Compensation Plan) หรือแผนการตลาด เพื่อสร้างแรงจูงใจและกำหนดโครงสร้างองค์กร โดยสามารถจำแนกออกเป็นสองรูปแบบหลัก²⁴ คือ

²¹ European Commission and EU Digital Consumer Protection Framework, Concerning Influencer Marketing Transparency and Digital Consumer Protection, Retrieved April 20, 2026, from <https://cdn.digitaleurope.org/uploads/2025/10/251017-DIGITALEUROPE-response-DFA-call-for-evidence.pdf>

²² สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, สถิติการจดทะเบียนธุรกิจขายตรงและธุรกิจตลาดแบบตรง, สืบค้นวันที่ 19 เมษายน 2569, จาก <https://ocpbdirect.ocpb.go.th/>

²³ ซีรวัฒน์ จันทร์สมบูรณ์, เรื่องเดิม, น. 10-21.

²⁴ ประสม หงส์โต, ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), น. 20-22.

1) แผนการจ่ายผลตอบแทนขายตรงแบบขั้นเดียว (Single-level Marketing: SLM) เป็นรูปแบบที่ผู้จำหน่ายอิสระได้รับผลตอบแทนเฉพาะจากยอดขายของตนเอง เช่น เงินเดือนหรือค่าคอมมิชชั่น โดยไม่สามารถสร้างเครือข่ายหรือรับผลประโยชน์จากยอดขายของผู้อื่นได้

2) แผนการจ่ายผลตอบแทนขายตรงแบบหลายขั้น (Multi-level Marketing: MLM) เปิดโอกาสให้ผู้จำหน่ายสร้างเครือข่ายและรับรายได้ทั้งจากการขายตรงและยอดขายของสมาชิกในสายงาน ซึ่งเป็นประเด็นอ่อนไหวทางกฎหมาย เนื่องจากหากรายได้หลักมาจากการชักชวนสมาชิกมากกว่าการขายจริง จะเข้าข่ายแผนฟิรเมดหรือแชร์ลูกโซ่ อันเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตาม พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 19²⁵

7.7 ลักษณะแผนการจ่ายผลตอบแทนของบริษัท

แผนการจ่ายผลตอบแทน หรือที่เรียกกันว่าแผนการตลาดในธุรกิจขายตรงแบบหลายขั้น (MLM) เป็นกลไกเชิงนโยบายที่สำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของบริษัท²⁶ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการขับเคลื่อนกิจกรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) การขายสินค้าแก่ผู้บริโภค 2) การสร้างเครือข่ายผู้จำหน่ายอิสระ 3) การฝึกอบรมทีมขาย 4) การสร้างนักบริหารการขาย และ 5) การรักษาให้ผู้จำหน่ายอิสระที่มีคุณภาพอยู่กับบริษัท ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเติบโตขององค์กร แผนการจ่ายผลตอบแทนดังกล่าวถูกออกแบบโดยใช้โครงสร้างพื้นฐานที่หลากหลาย ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจสามารถนำมาผสมผสานกันได้ โดยมีโครงสร้างหลัก ได้แก่ 1) โครงสร้างแบบขั้นบันได (Stair Step) ซึ่งจ่ายผลตอบแทนจากส่วนต่างของเปอร์เซ็นต์ตามตำแหน่งระหว่างแม่ทีมและลูกทีม โดยมีกลไก Breakaway (แตกสาขา) เพื่อแก้ไขปัญหาคอขวดตำแหน่งชนกัน 2) โครงสร้างแบบไบนารี (Binary) และ ไตรนารี (Trinary) ซึ่งจำกัดความกว้างของสายงานไว้ที่ 2 หรือ 3 ขาตามลำดับ โดยมีการคิดผลตอบแทนจากการจับคู่ยอดขายระหว่างทีมที่สมดุลกัน (Balanced Legs) และอาจมีกลไกตัดคะแนนส่วนเกิน (Flush) 3) โครงสร้างแบบยูนิเลเวล (Unilevel) และ เมตริกซ์ (Matrix) ซึ่งจำกัดการจ่ายผลตอบแทนในแนวลึก แต่แตกต่างกันตรงที่เมตริกซ์มีการจำกัดความกว้างของสายงานด้วย (Forced Matrix)

นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการจ่ายผลตอบแทนเสริม เช่น โบนัสแมทชิ่ง (Matching Bonus) ซึ่งจ่ายให้กับแม่ทีมตามรายได้ของลูกทีมเพื่อสนับสนุนการทำงานร่วมกัน และกองทุน (Pool) เพื่อจูงใจการทำงานเป็นทีมและให้รางวัลตามผลงานองค์กร อย่างไรก็ตาม หลักสำคัญทางกฎหมายคือแผนต้องเข้าใจง่าย และรายได้หลักต้องมาจากการขายสินค้าแก่ผู้บริโภคจริง เพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากการชักชวนสมาชิกเป็นหลัก

7.8 ความแตกต่างระหว่างธุรกิจขายตรงกับแชร์ลูกโซ่

แม้ว่าการดำเนินธุรกิจขายตรงที่ใช้ระบบการตลาดแบบหลายขั้น (MLM) ในการขยายสายงานจะมีความคล้ายคลึงกับรูปแบบของแชร์ลูกโซ่หรือแผนฟิรเมดจนก่อให้เกิดความสับสนในการตรวจสอบ แต่ในทางกฎหมายแล้วทั้งสองรูปแบบมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติ

²⁵ มาตรา 19 ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงและผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงดำเนินกิจการในลักษณะที่เป็นการชักชวนให้บุคคลเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการประกอบธุรกิจขายตรงหรือในการประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง โดยตกลงว่าจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนจากการหาผู้เข้าร่วมเครือข่ายดังกล่าวซึ่งคำนวณจากจำนวนผู้เข้าร่วมเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น

²⁶ อภิเดช บริพันธ์, ธุรกิจเครือข่าย : พัฒนาการขายตรงที่ก้าวไกล, วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 1 (3) (2552), น. 19-31.

ขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545²⁷ กล่าวคือ ธุรกิจขายตรงที่ถูกกฎหมาย มุ่งเน้นวิธีการจำหน่ายสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพสูง โดยมีผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงเป็นผู้นำเสนอขายสินค้าโดยตรงถึงผู้บริโภค โดยมีองค์กรกำกับดูแลคือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและต้องผ่านการจดทะเบียนตามแผนการจ่ายผลตอบแทนที่ได้ยื่นไว้ ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนต้องมาจากการทำงานของผู้ขายและยอดขายสินค้าจริง

ในขณะที่ธุรกิจแชร์ลูกโซ่หรือระบบพีระมิดเป็นธุรกิจการเงินนอกระบบที่มุ่งหารายได้จากการระดมเงิน โดยเน้นการรับสมัครสมาชิกใหม่และเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อนำไปจ่ายตอบแทนแก่สมาชิกเดิม มิได้ตั้งอยู่บนการจำหน่ายสินค้าหรือบริการจริง จึงขาดความยั่งยืนและมีแนวโน้มล่มสลายในที่สุด แตกต่างจากธุรกิจขายตรงที่ขบด้วยกฎหมายซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลเฉพาะ ในขณะที่แชร์ลูกโซ่ถือเป็นการกระทำความผิดทางอาญาฐานฉ้อโกงประชาชน²⁸ และความผิดตามพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นความผิดที่ต้องรับโทษทางกฎหมายอย่างรุนแรง²⁹

7.9 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจขายตรงในต่างประเทศเปรียบเทียบกับประเทศไทย

การดำเนินธุรกิจขายตรงที่อาศัยเครือข่ายสมาชิกมีปัจจัยสำคัญอยู่ที่แผนการจ่ายผลตอบแทน ซึ่งต้องยึดโยงกับยอดขายสินค้าหรือบริการที่แท้จริง มิใช่การมุ่งเน้นการสรรหาสมาชิกหรือเรียกเก็บค่าสมัครเป็นหลัก เนื่องจากลักษณะดังกล่าวย่อมขาดความยั่งยืนและมีแนวโน้มเข้าข่ายแผนพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่ ด้วยเหตุนี้หลายประเทศจึงกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมและกำกับดูแลแผนการจ่ายผลตอบแทน มิให้มีลักษณะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากการชักชวนบุคคลเข้าร่วมธุรกิจมากกว่าการจำหน่ายสินค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ธุรกิจดำเนินไปบนพื้นฐานของการขายที่แท้จริง อันนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของระบบธุรกิจโดยรวม

7.9.1 มาตรการทางกฎหมายของประเทศมาเลเซีย

พระราชบัญญัติควบคุมการขายตรงและการต่อต้านการประกอบธุรกิจแบบพีระมิด ค.ศ. 1993 (Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993) ของประเทศมาเลเซีย เป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นการกำกับดูแลอย่างเข้มงวด โดยได้กำหนดคำนิยามของการขายตรงไว้อย่างชัดเจนใน Section 2 (Interpretation) ซึ่งครอบคลุมการขาย ณ ที่อยู่อาศัยของผู้บริโภค (Door-to-Door) การขายทางไปรษณีย์ และการขายผ่านธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องยื่นคำขอและได้รับใบอนุญาตก่อนดำเนินธุรกิจตาม Section 6 (Licence to Carry On Direct Sales Business) ซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีในการพิจารณาอนุญาตและกำหนดเงื่อนไข รวมถึงเรียกเอกสารหรือข้อมูลเพิ่มเติมได้ หัวใจสำคัญของกฎหมายฉบับนี้คือการต่อต้านแผนธุรกิจแบบพีระมิด โดยกำหนดข้อห้ามไว้อย่างชัดเจนใน Section 27B (Prohibition of Pyramid Scheme)

²⁷ จอมพล ถิรชยา, เรื่องเดิม, น. 39-42.

²⁸ การกระทำในลักษณะแชร์ลูกโซ่เข้าข่ายความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343 ซึ่งกำหนดว่าผู้ใดกระทำความผิดโดยหลอกลวงประชาชนจะต้องรับโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

²⁹ ตามพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ความผิดเกี่ยวกับการระดมเงินในลักษณะแชร์ลูกโซ่ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 4 (นิยามการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน) และบทกำหนดโทษอยู่ใน มาตรา 12 โดยมาตรา 12 กำหนดโทษว่า ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ซึ่งครอบคลุมลักษณะการดำเนินธุรกิจที่เน้นการสรรหาสมาชิกมากกว่าการขายสินค้า การเรียกเก็บเงินที่ไม่สมเหตุสมผล หรือการไม่มีนโยบายรับซื้อคืนสินค้า โดยการฝ่าฝืนมีบทลงโทษทั้งจำคุกและปรับตามที่บัญญัติไว้ในมาตราดังกล่าว

นอกจากนี้ กฎหมายยังมีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น กำหนดหน้าที่ของผู้ขายในการแสดงบัตรประจำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนการขายตาม Section 19 (Duties of Direct Seller) กำหนดให้สัญญาซื้อขายต้องทำเป็นหนังสือและมีรายละเอียดที่ชัดเจนตาม Section 23 (Contract Requirements) และกำหนดสิทธิของผู้บริโภคในการยกเลิกสัญญาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดตาม Section 25 (Cooling-off Period) ในกรณีที่ผู้รับใบอนุญาตไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ รัฐมนตรีมีอำนาจเพิกถอนหรือระงับใบอนุญาตตาม Section 7 (Power to Revoke or Suspend Licence) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภคและควบคุมการประกอบธุรกิจให้เป็นไปตามกฎหมาย

7.9.2 มาตรการทางกฎหมายของประเทศเกาหลีใต้

ภายใต้รัฐธรรมนูญการค้าขาย ณ สถานที่อยู่อาศัยของผู้บริโภค ค.ศ. 2016³⁰ (Act on Door-to-Door Sales, etc. 2016) มีการกำกับดูแลธุรกิจการตลาดหลายระดับ (Multi-level Marketing: MLM) อย่างเป็นระบบ โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องจดทะเบียนต่อคณะกรรมการการค้าเสรีแห่งเกาหลีใต้ (Korea Fair Trade Commission: KFTC) หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการตาม Article 13 (Registration of Multi-level Marketing Business Entity) ซึ่งกำหนดให้ต้องยื่นเอกสารสำคัญ เช่น ข้อมูลบริษัท แผนการจ่ายโบนัส และหลักฐานการจัดให้มีระบบประกันความเสียหายแก่ผู้บริโภค ในส่วนของโครงสร้างธุรกิจ กฎหมายกำหนดมาตรการควบคุมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดลักษณะธุรกิจกลายเป็นแชร์ลูกโซ่ โดยมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจและการจ่ายผลตอบแทนตาม Article 20 (Restrictions on Multi-level Marketing Business) ซึ่งเป็นฐานของการกำหนดเพดานผลตอบแทน (เช่น หลัก 35%) เพื่อไม่ให้รายได้ขึ้นอยู่กับการสรรหาสมาชิกมากกว่าการขายสินค้า

นอกจากนี้ ยังมีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเข้มงวด โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องจัดให้มี “หลักประกันการชดเชยความเสียหาย” เช่น การทำสัญญาประกันหรือเข้าร่วมระบบช่วยเหลือร่วมกัน (Mutual Aid) ตาม Article 37 (Indemnity Insurance against Consumer Damage) และกำหนดให้ต้องยื่นเอกสารดังกล่าวตั้งแต่ขั้นตอนการจดทะเบียน ในด้านพฤติกรรมทางการตลาด กฎหมายยังกำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับการชักชวนที่ไม่เป็นธรรม การให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ หรือการโฆษณาเกินจริงเกี่ยวกับผลตอบแทน ซึ่งอยู่ภายใต้บทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจการตลาดหลายระดับ (Multi-level Marketing: MLM) เช่น Article 21 (Prohibition of Unfair Inducement) รวมถึงกำหนดให้ต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับแผนการจ่ายผลตอบแทนและวิธีดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใส ดังนั้น กฎหมายเกาหลีใต้จึงใช้กลไกสำคัญ ได้แก่ การจดทะเบียนล่วงหน้า (Article 13) การควบคุมโครงสร้างรายได้ (Article 20) การคุ้มครองผู้บริโภคผ่านระบบ

³⁰ Statutes of the Republic of Korea, *Act on Door-to-Door Sales, etc. 2016*, Retrieved November 20, 2025, from https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=62448&lang=ENG

ประกัน (Article 37) และการห้ามการชักชวนที่ไม่เป็นธรรม (Article 21) เพื่อป้องกันไม่ให้ธุรกิจการตลาดหลายระดับ (Multi-level Marketing: MLM) พัฒนาไปสู่ลักษณะของแผนพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่ และสามารถนำมาใช้เป็นจุดอ้างอิงในการศึกษาตัวบทกฎหมายเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม

7.9.3 มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย

มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยในการกำกับดูแลธุรกิจขายตรง กำหนดโดยพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรม โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องจดทะเบียนขออนุญาตและยื่นแผนธุรกิจต่อหน่วยงานรัฐเพื่อพิจารณา พร้อมทั้งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลด้านการโฆษณา สัญญา และการดำเนินธุรกิจ ในส่วนของการปราบปรามการกระทำที่มีลักษณะหลอกลวงหรือระดมทุนผิดกฎหมาย ใช้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343 ฐานฉ้อโกงประชาชนและพระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ซึ่งกำหนดโทษอย่างเข้มงวดต่อการหลอกลวงให้ประชาชนลงทุน นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386 ซึ่งกำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดหลังจากมีการบอกกล่าวให้ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาอันสมควรแล้ว ยังถูกนำมาใช้ในด้านสิทธิของคู่สัญญา เช่น การบอกเลิกสัญญาเมื่อมีการผิดนัดชำระหนี้หรือไม่ปฏิบัติตามสัญญา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในทางแพ่ง

7.10 หน่วยงานในภาครัฐที่รับผิดชอบในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรงในประเทศไทย

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหน่วยงานหลักภายใต้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560) ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบตรวจสอบคุณสมบัติผู้ประกอบการและแผนการจ่ายผลตอบแทน รวมถึงรับเรื่องร้องทุกข์ และมีอำนาจในการเพิกถอนทะเบียนหากพบการกระทำผิดหรือการเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค ขณะเดียวกันหน่วยงานด้านการปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการเงินจะเข้ามามีบทบาทอย่างเข้มข้นเมื่อธุรกิจขายตรงมีพฤติกรรมแอบแฝงเป็นแชร์ลูกโซ่หรือฉ้อโกงประชาชน โดยใช้กลไกของพระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ซึ่งผู้รับผิดชอบ ได้แก่ กลุ่มงานป้องปรามการเงินนอกระบบ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (ปัจจุบันคือ สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน) กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) สำหรับคดีพิเศษ และหน่วยงานในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เช่น กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (ปอศ.) และกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค (ปคบ.) ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะทำหน้าที่สืบสวนและดำเนินคดีทางอาญาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

8. ผลการวิจัย

ในบริบทของเศรษฐกิจดิจิทัล การดำเนินธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงได้เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเอื้อต่อการเข้าถึงผู้บริโภคอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น กล่าวคือ ผู้ประกอบธุรกิจสามารถใช้แพลตฟอร์มออนไลน์และสื่อสังคมเผยแพร่ข้อมูลสินค้าได้แบบ

เรียลไทม์ เข้าถึงผู้บริโภคจำนวนมากภายในเวลาอันสั้นโดยไม่จำกัดพื้นที่ เช่น การไลฟ์สดขายสินค้า การโฆษณาผ่านระบบอัลกอริทึม หรือการส่งข้อความเชิญชวนผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ ทำให้ผู้บริโภคสามารถรับข้อมูลตัดสินใจ และทำธุรกรรมได้ทันที ต่างจากรูปแบบเดิมที่ต้องอาศัยการพบปะหรือใช้เวลานานในการเข้าถึงลูกค้า อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าดังกล่าวยังเปิดช่องให้เกิดรูปแบบการชักชวนหรือการดำเนินธุรกิจที่ซับซ้อนและยากต่อการตรวจสอบ ส่งผลให้กลไกทางกฎหมายที่มีอยู่เดิมอาจไม่สามารถรองรับสถานการณ์ใหม่ได้อย่างเพียงพอ

จากผลการวิจัย ผู้เขียนมุ่งสะท้อนให้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ยังจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจดิจิทัล ทั้งในด้านการกำกับดูแล การตรวจสอบ และการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้สามารถป้องกันการแฝงตัวของธุรกิจที่ไม่สุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนากฎหมายและกลไกกำกับดูแลให้ทันสมัย โปร่งใสและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการส่งเสริมธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมายกับการคุ้มครองผู้บริโภคอันจะนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับสากลในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ทั้งนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข สามารถสังเคราะห์ข้อค้นพบและประเด็นสำคัญของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

8.1 การเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายธุรกิจขายตรงของประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย และประเทศเกาหลีใต้

8.1.1 กฎหมายหลักและหน่วยงานกำกับดูแล

ประเทศไทยใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 (แก้ไขเพิ่มเติม) เป็นกลไกหลักในการควบคุม โดยมีสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจกำกับดูแลและบังคับใช้กฎหมาย ในขณะที่ประเทศมาเลเซียได้บัญญัติพระราชบัญญัติควบคุมการขายตรงและการต่อต้านการประกอบธุรกิจแบบพีระมิด ค.ศ. 1993 (Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993) ซึ่งสะท้อนการมุ่งเน้นการควบคุมแชร์ลูกโซ่โดยเฉพาะ โดยมีผู้ควบคุม (Controller) ภายใต้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดูแล ส่วนประเทศเกาหลีใต้เน้น การควบคุมธุรกิจขายตรงและการตลาดหลายระดับอยู่ภายใต้อำนาจของคณะกรรมการการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade Commission) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามาตรการกำกับดูแลของเกาหลีใต้เน้นมีความเข้มงวดภายใต้กรอบของกฎหมายการค้าที่เป็นธรรม

8.1.2 มาตรการต่อต้านแชร์ลูกโซ่ (แผนพีระมิด)

หลายประเทศกำหนดบทลงโทษทางอาญาและทางปกครองในระดับที่สูงเพื่อยับยั้งพฤติกรรมดังกล่าว เช่น ประเทศมาเลเซีย ภายใต้ Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993 กำหนดโทษสำหรับการดำเนินธุรกิจแชร์ลูกโซ่ไว้ค่อนข้างรุนแรง โดยผู้กระทำความผิดอาจต้องโทษจำคุกสูงสุดถึงประมาณ 10 ปี และปรับเป็นเงินจำนวนมาก (หลักล้านริงกิตในบางกรณี) พร้อมทั้งมีมาตรการเพิกถอนใบอนุญาตและห้ามประกอบธุรกิจ ขณะที่ประเทศเกาหลีใต้ ภายใต้ Act on Door-to-Door Sales, etc. 2016 กำหนดโทษสำหรับแผนการตลาดที่มีลักษณะพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่ เช่น จำคุกได้สูงสุดประมาณ 5 ปี หรือปรับเป็นเงินจำนวนมาก

(เช่น ประมาณ 30–50 ล้านบาท หรือประมาณ 720,000–1,200,000 บาท โดยประมาณ)³¹ รวมถึงมีมาตรการทางปกครอง เช่น การสั่งระงับธุรกิจหรือเพิกถอนการจดทะเบียน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย แม้พระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 และ ประมวลกฎหมายอาญา จะมีบทลงโทษทางอาญาเช่นกัน (เช่น จำคุก 5-10 ปี และปรับหลักแสนถึงหลักล้านบาทในบางกรณี) แต่การกำหนดโทษในกฎหมายเฉพาะด้านขายตรงยังไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมพฤติกรรมในรูปแบบดิจิทัลเท่าที่ควร

8.1.3 การควบคุมค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายที่เรียกเก็บจากพนักงานขาย

ประเด็นของการปกป้องผู้จำหน่ายอิสระจากการถูกเอารัดเอาเปรียบผ่านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ประเทศเกาหลีใต้มีมาตรการเชิงป้องกันที่เด่นชัดที่สุด โดยมีการกำหนดเพดานค่าใช้จ่ายรวมต่อปีที่ชัดเจน โดยค่าใช้จ่ายรวมที่เรียกเก็บจากผู้จำหน่ายอิสระในธุรกิจการตลาดหลายระดับจะต้องไม่เกิน 50,000 วอน³² (รวมค่าสมัคร, ค่าอุปกรณ์, ค่าอบรม) ซึ่งเป็นการจำกัดภาระทางการเงินของผู้จำหน่ายอิสระอย่างเป็นรูปธรรม ในทางกลับกัน ข้อมูลจากการวิจัยชี้ว่าประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัดในการพิจารณารูปแบบธุรกิจและแผนการจ่ายผลตอบแทนเพื่อควบคุมการบังคับซื้อสินค้ากักตุนหรือเรียกเก็บค่าใช้จ่ายที่สูงเกินสมควร

8.1.4 การควบคุมพฤติกรรมพนักงานขายและการชักชวน

ด้านการควบคุมพฤติกรรมในการขายและการชักชวนนั้น ประเทศมาเลเซียมีการควบคุมอย่างเข้มงวด เช่น การจำกัดเวลาในการโทรศัพท์ชักชวน และกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ซื้อก่อนเข้าไปสolicitเพื่อการขาย เช่นเดียวกับ ประเทศเกาหลีใต้ที่มีข้อห้ามที่ละเอียดอ่อนและเข้มงวด เช่น ห้ามชักชวนโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม หรือการหลอกลวงดึงดูดบุคคลโดยอ้างว่าเป็นงานหรือเสนออบรมโดยติดต่อเจตจำนงของผู้ถูกชักชวน ซึ่งเป็นมาตรการที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลอย่างลึกซึ้ง ส่วนประเทศไทยกำหนดให้พนักงานขายต้องแสดงบัตรพนักงานขายและกำหนดวันเวลาที่สามารถประกอบธุรกิจได้

8.1.5 กลไกการคุ้มครองผู้บริโภคและผู้จำหน่ายอิสระ

ประเทศเกาหลีใต้ มีระบบการจัดการความเสี่ยงที่โดดเด่น โดยส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจสามารถจัดตั้ง “สมาคมช่วยเหลือร่วมกัน” (Mutual Aid Association) เพื่อดำเนินโครงการประกันภัยที่รับผิดชอบค่าชดเชยความเสียหายของผู้บริโภค ซึ่งรัฐบาลอาจให้เงินช่วยเหลือหรือเงินอุดหนุนเสริมได้ กลไกนี้ช่วยสร้างความมั่นใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ในขณะที่ประเทศไทยมักจะใช้กลไกพื้นฐาน เช่น สิทธิในการบอกเลิกสัญญา (Cooling-off Period) และสิทธิในการคืนสินค้าแก่ผู้บริโภค

8.1.6 ข้อจำกัดทางกฎหมายของประเทศไทยตามผลวิจัย

จากการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พบว่าประเทศมาเลเซียและเกาหลีใต้มีจุดแข็งด้านการกำกับดูแลธุรกิจขายตรงในบริบทดิจิทัลที่ชัดเจนกว่าไทย โดยมาเลเซียภายใต้ Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993 มีการกำหนดนิยาม “แผนการพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่” ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของแผนผลตอบแทนที่ต้องยึดโยงกับการขายสินค้าแก่ผู้บริโภคจริง และ

³¹ คำนวณจากอัตราแลกเปลี่ยนโดยประมาณ ณ วันที่ 19 เมษายน 2569

³² ประมาณ 108.87 บาท อัตราแลกเปลี่ยนสกุลเงินบาท ณ วันที่ 19 เมษายน 2569

ให้อำนาจหน่วยงานรัฐในการเพิกถอนใบอนุญาตและดำเนินคดีได้อย่างรวดเร็ว ขณะที่เกาหลีใต้ภายใต้ Act on Door-to-Door Sales, etc. 2016 มีระบบกำกับดูแลที่เข้มงวด เช่น การบังคับให้ธุรกิจเปิดเผยแผนการจ่ายผลตอบแทนอย่างละเอียด การจำกัดระดับขั้นของเครือข่าย และมีระบบคุ้มครองผู้บริโภค เช่น การรับประกันการคืนเงินผ่านองค์กรค้ำประกัน (Consumer Indemnity Insurance) ในทางตรงกันข้ามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ของไทยยังมีจุดอ่อนสำคัญ คือ ขาดหลักเกณฑ์เชิงรูปธรรมในการพิจารณาแผนธุรกิจว่าเข้าข่ายพีระมิดหรือเข้าข่ายเป็นแผนพีระมิดหรือธุรกิจแชร์ลูกโซ่หรือไม่ การบังคับใช้กฎหมายยังเน้นเชิงตั้งรับมากกว่าการป้องกันเชิงรุก และยังไม่มีระบบเปิดเผยข้อมูลหรือกลไกค้ำประกันความเสียหายแก่ผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับแนวทางการแก้ไขของมาเลเซียและเกาหลีใต้ พบว่าทั้งสองประเทศใช้มาตรการเชิงป้องกันและเชิงรุกควบคู่กัน ได้แก่ การกำหนดเกณฑ์โครงสร้างรายได้ที่ชัดเจนว่าต้องมาจากการขายจริง การตรวจสอบและอนุมัติแผนธุรกิจล่วงหน้า การบังคับเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ และการจัดตั้งระบบประกันหรือกองทุนเพื่อชดเชยความเสียหายแก่ผู้บริโภค ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงของการแฝงตัวของธุรกิจแชร์ลูกโซ่ในระบบขายตรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.2 วิเคราะห์ปัญหาการละเมิดสิทธิผู้บริโภคในธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง

ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคและบั่นทอนความเชื่อมั่นในระบบตลาด อันเนื่องมาจากการใช้วิธีการทางการตลาดที่ไม่เป็นธรรม การโฆษณาอันเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขเกี่ยวกับสินค้าและบริการ รวมทั้งกระบวนการคืนสินค้าหรือคืนเงินที่ขาดความโปร่งใสและล่าช้า แม้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์จะมีบทบาทในการรับเรื่องร้องเรียนและประสานงาน แต่ยังคงขาดอำนาจเชิงบังคับตามกฎหมาย จึงไม่อาจระงับหรือเยียวยาความเสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 โดยกำหนดมาตรฐานการโฆษณาให้ชัดเจน เพิ่มโทษทางแพ่งและอาญา กำหนดระบบการคืนสินค้าและคืนเงินที่โปร่งใส และการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution: ADR) ที่มีผลผูกพันและรวดเร็ว เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

8.3 วิเคราะห์ปัญหาการแฝงตัวของระบบแชร์ลูกโซ่ในธุรกิจขายตรง

ปัญหานี้เกิดจากผู้ประกอบการบางรายใช้โครงสร้างการตลาดแบบหลายชั้น (Multi-level Marketing: MLM) เป็นฉากบังหน้า แต่เนื้อหาการดำเนินงานแท้จริงกลับมุ่งเน้นการชักชวนสมาชิกใหม่เพื่อรับผลตอบแทนหลักจากการหาสมาชิกมากกว่าการจำหน่ายสินค้าหรือบริการจริง ซึ่งมีลักษณะเข้าข่าย “แผนพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่” ที่ไม่มีความยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้สมาชิกต้องลงทุนซื้อสินค้าหรือซื้อสินค้าสะสมในปริมาณสูงเพื่อรักษาสถานะ ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมจำนวนมากขาดทุน แนวทางแก้ไขเชิงกฎหมายควรกำหนดนิยามและลักษณะต้องห้ามของ “แผนพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่” ให้ละเอียดและชัดเจน เพิ่มอำนาจให้หน่วยงานกำกับดูแลสามารถตรวจสอบและประเมินแผนการจ่ายผลตอบแทน ทั้งก่อนและระหว่างดำเนินธุรกิจ และกำหนดบทลงโทษที่สูงขึ้นทั้งในทางแพ่งและอาญาเพื่อสร้างแรงป้องปราม

8.4 วิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัดของพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

ปัญหาด้านนิยามและขอบเขตของกฎหมายตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 อยู่ที่ว่ากรอบกฎหมายตั้งอยู่บนรูปแบบธุรกิจขายตรงแบบดั้งเดิม เช่น การเคาะประตูบ้านหรือการขายผ่านตัวแทน ทำให้ “กรอบนิยาม” ยังไม่ครอบคลุมรูปแบบธุรกิจออนไลน์และดิจิทัลที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น การไลฟ์สดขายสินค้า การใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย หรือการสร้างเครือข่ายผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งมีลักษณะผสมระหว่างการขายตรง การตลาดแบบเครือข่าย และอีคอมเมิร์ซ ผลที่ตามมาคือ ผู้ประกอบการบางรายสามารถออกแบบโมเดลธุรกิจให้ “อยู่นอกขอบเขตนิยามทางกฎหมาย” เช่น ไม่จดทะเบียนในฐานะธุรกิจขายตรง แต่ยังคงใช้โครงสร้างการชักชวนแบบเครือข่ายหรือมีลักษณะใกล้เคียงการตลาดแบบหลายชั้น (Multi-level Marketing: MLM) ส่งผลให้ไม่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลเรื่องการเปิดเผยข้อมูล แผนผลตอบแทน หรือมาตรการคุ้มครองผู้บริโภค ปัญหานี้สะท้อน “ช่องว่างเชิงโครงสร้างของกฎหมาย” กล่าวคือ กฎหมายกำหนดขอบเขตตาม “รูปแบบธุรกิจ” มากกว่าพฤติกรรมหรือความเสี่ยงของกิจกรรม ทำให้เมื่อรูปแบบธุรกิจเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วในเศรษฐกิจดิจิทัล กลไกทางกฎหมายจึงไม่สามารถติดตามและควบคุมได้ทัน ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพ และเพิ่มความเสี่ยงต่อการแฝงตัวของธุรกิจที่ไม่สุจริตในระบบออนไลน์

ในส่วนของการตลาดแบบตรงในยุคดิจิทัลแม้จะเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงผู้บริโภคอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง แต่กลับก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายหลายประการภายใต้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 กล่าวคือ นิยามและขอบเขตของกฎหมายยังไม่ครอบคลุมรูปแบบการดำเนินธุรกิจบนแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การไลฟ์สด การใช้สื่อสังคม และการตลาดผ่านผู้มีอิทธิพล ส่งผลให้ผู้ประกอบการบางรายสามารถหลีกเลี่ยงการกำกับดูแลได้ นอกจากนี้การโฆษณาในรูปแบบดิจิทัลยังมีลักษณะเกินจริงหรือทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดได้ง่าย โดยเฉพาะการรีวิวสินค้าและการโฆษณาแบบเจาะกลุ่มซึ่งยากต่อการตรวจสอบควบคู่กับปัญหาการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อการตลาดที่ยังขาดความชัดเจนในการกำกับดูแล อีกทั้งยังพบปัญหาด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น สินค้าไม่ตรงตามโฆษณา การคืนสินค้าที่ซับซ้อน และการคืนเงินล่าช้า ในขณะที่กลไกการบังคับใช้กฎหมายยังมีความซ้ำซ้อนและขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้การดำเนินการไม่ทันต่อพฤติกรรมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการตลาดแบบตรงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องได้รับการปรับปรุงทั้งในด้านกฎหมายและการบังคับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจดิจิทัล

8.5 วิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้จำหน่ายอิสระ

สิทธิของผู้จำหน่ายอิสระมักถูกละเลย ทำให้ต้องเผชิญกับการเอารัดเอาเปรียบจากเจ้านายที่ไม่เป็นธรรม เช่น การถูกบังคับให้ซื้อสินค้าสะสมในปริมาณมากเกินความจำเป็นเพื่อรักษาสถานะหรือสิทธิในผลตอบแทน ซึ่งทำให้เกิดภาระต้นทุนสูงและเสี่ยงต่อการขาดทุน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการทำสัญญาที่มีข้อกำหนดไม่สมดุลและเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทเป็นหลัก แนวทางแก้ไขเชิงกฎหมายควรกำหนดข้อห้ามบังคับให้ผู้จำหน่ายซื้อสินค้าสะสมเกินความจำเป็น พร้อมบังคับให้บริษัทมีนโยบายรับซื้อคืนสินค้าที่ไม่ได้จำหน่ายออกภายในระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อช่วยลดความเสี่ยงและภาระทางการเงินของผู้จำหน่าย อีกทั้งควรกำหนดให้สัญญาระหว่างบริษัทกับผู้จำหน่ายอิสระต้องมีข้อกำหนดคุ้มครองสิทธิอย่างชัดเจน และห้ามมีเงื่อนไขที่เป็นการเอารัดเอาเปรียบเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการประกอบอาชีพ

8.6 วิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในธุรกิจขายตรงและธุรกิจแบบหลายชั้น (MLM)

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายยังประสบเรื่องความไม่ทั่วถึงและไม่ทันต่อเหตุการณ์ เนื่องจากหน่วยงานรัฐที่กำกับดูแลมีข้อจำกัดทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และเทคโนโลยี ทำให้ไม่สามารถติดตามตรวจสอบธุรกิจที่ดำเนินงานข้ามพรมแดนและผ่านช่องทางออนไลน์ได้ครบทุกมิติ แนวทางแก้ไขจึงควรเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้าน (Special Task Force) ที่มีหน้าที่ตรวจสอบธุรกิจขายตรงและธุรกิจแบบหลายชั้น (MLM) ทั้งภายในประเทศและข้ามชาติ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของธุรกิจขายตรงที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ เพื่อตรวจสอบสถานะการจดทะเบียน³³ และติดตามข้อร้องเรียนได้อย่างโปร่งใสทันเวลาและควรทำบันทึกความร่วมมือระหว่างประเทศ (MOU) เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและร่วมกันบังคับใช้กฎหมายกับธุรกิจที่ดำเนินงานข้ามพรมแดน

8.7 ความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง

8.7.1 ความคิดเห็นของผู้บังคับใช้กฎหมายและหน่วยงานกำกับดูแล

การวิจัยเชิงคุณภาพส่วนนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บังคับใช้กฎหมายและหน่วยงานกำกับดูแล 2) ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบ และ 3) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อสะท้อนมุมมองเชิงประสบการณ์และเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ผลการสัมภาษณ์ชี้ว่า แม้แต่ละกลุ่มจะมีบทบาทและมุมมองแตกต่างกัน แต่มีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นสำคัญหลายประการ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงระบบของกฎหมายและกลไกกำกับดูแลในปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมายเห็นตรงกันว่า พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ยังมีข้อจำกัดในเชิงโครงสร้างของตัวบทกฎหมาย โดยเฉพาะการออกแบบกฎหมายที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานของการค้าขายแบบพบหน้า (Face-to-face Transaction) ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของธุรกิจขายตรงในยุคดิจิทัลที่การชักชวน การโฆษณา และการดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่เกิดขึ้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัล

ผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนว่า หน่วยงานกำกับดูแลประสบปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายกับพฤติกรรม การชักชวนออนไลน์ เนื่องจากกฎหมายยังขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการจำแนกลักษณะการโฆษณาเกินจริง การเสนอแผนรายได้ที่ชวนให้เข้าใจผิด และการแฝงตัวของระบบแชร์ลูกโซ่ในโครงสร้างธุรกิจขายตรง นอกจากนี้ ผู้บังคับใช้กฎหมายยังชี้ให้เห็นว่า อำนาจตรวจสอบแผนการจ่ายผลตอบแทนมีลักษณะเป็นเพียงการตรวจสอบในขั้นตอนก่อนการจดทะเบียน ขาดกลไกทางกฎหมายในการติดตามและประเมินแผนดังกล่าวอย่างต่อเนื่องระหว่างประกอบธุรกิจ ส่งผลให้การกำกับดูแลเป็นไปในลักษณะเชิงรับมากกว่าการป้องกันเชิงรุก

8.7.2 ความคิดเห็นของผู้ประกอบธุรกิจขายตรงที่ถูกต้องตามกฎหมาย และผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบ

ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงที่ดำเนินการโดยสุจริตให้ข้อมูลว่า ความไม่ชัดเจนของกฎหมายโดยเฉพาะในประเด็นโครงสร้างการจ่ายผลตอบแทนและเกณฑ์การพิจารณาว่าธุรกิจใดเข้าข่ายเป็นแผนพีระมิด

³³ ตรวจสอบสถานะการจดทะเบียนของผู้ประกอบการขายตรงและตลาดแบบตรง ได้ที่เว็บไซต์ <https://ocpbdirect.ocpb.go.th/>

หรือแชร์ลูกโซ่ ได้สร้างความไม่แน่นอนทางกฎหมายและเพิ่มต้นทุนในการปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้ประกอบการเห็นว่าการปรับปรุงกฎหมายให้มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและตรวจสอบได้จะช่วยสร้างสนามแข่งขันที่เป็นธรรมและช่วยคัดกรองธุรกิจที่แฝงพฤติกรรมฉ้อโกงออกจากระบบ

ในขณะเดียวกันผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบจากธุรกิจขายตรงสะท้อนว่า มักเผชิญกับการชักชวนที่กดดันทางจิตวิทยา การโฆษณาเกินจริง และการนำเสนอรายได้หรือโอกาสทางธุรกิจในลักษณะที่สร้างความเข้าใจผิด ผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากระบุว่า แม้กฎหมายจะบัญญัติสิทธิในการคืนสินค้าและการบอกเลิกสัญญาไว้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับประสบปัญหากระบวนการที่ซับซ้อน ขาดความโปร่งใส และการคืนเงินที่ล่าช้า ซึ่งบั่นทอนประสิทธิภาพของกลไกคุ้มครองผู้บริโภคตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

8.7.3 ความคิดเห็นของนักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์

นักวิชาการด้านนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้ความเห็นในทิศทางเดียวกันว่า ปัญหาธุรกิจขายตรงในประเทศไทยมิได้เป็นเพียงปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในระดับปัจเจก หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของการออกแบบกฎหมายและระบบกำกับดูแลที่ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย นักวิชาการชี้ให้เห็นว่าพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ยังขาดมาตรการเชิงป้องกัน (Preventive Regulation) ที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการควบคุมการโฆษณา สิทธิในการบอกเลิกสัญญา (Cooling-off Period) ที่เหมาะสมต้องมีระยะเวลาชัดเจน (เช่น 7 วัน) และเริ่มนับเมื่อผู้บริโภคได้รับสินค้าและข้อมูลครบถ้วน เพื่อให้มีเวลาไตร่ตรองอย่างเพียงพอ ต้องกำหนดขั้นตอนการใช้สิทธิให้สะดวก โปร่งใส และไม่เป็นอุปสรรค เช่น แจ้งยกเลิกได้ง่ายโดยไม่มีเงื่อนไขเกินสมควร พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ผู้ประกอบการธุรกิจให้คืนเงินตามกำหนดและห้ามเรียกค่าปรับ เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคเกิดผลในทางปฏิบัติ และการคุ้มครองผู้จำหน่ายอิสระซึ่งมีสถานะก้ำกึ่งระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ นักวิชาการยังเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายควรพัฒนาไปสู่การกำกับดูแลเชิงสถาบันที่เข้มแข็งมากขึ้น โดยเพิ่มบทบาทของหน่วยงานกำกับดูแลในการตรวจสอบเชิงรุก การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีในการติดตามพฤติกรรมธุรกิจ และการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในประเทศและระหว่างประเทศเพื่อรับมือกับธุรกิจขายตรงที่ดำเนินงานข้ามพรมแดน

8.7.4 การสังเคราะห์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย

เมื่อสังเคราะห์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีฉันทามติร่วมกันในประเด็นสำคัญว่า พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านเนื้อหาของตัวบทกฎหมาย กลไกการกำกับดูแล และการบังคับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจดิจิทัล ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจึงทำหน้าที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนข้อค้นพบของงานวิจัย และเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบายและการแก้ไขกฎหมาย

การเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มีเหตุผลเชิงโครงสร้างและเชิงนโยบายกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน เนื่องจากกรอบกฎหมายเดิมถูกออกแบบภายใต้บริบทของการทำธุรกรรมแบบดั้งเดิมที่เน้นการติดต่อพบหน้า จึงไม่อาจรองรับลักษณะของธุรกรรมในยุคดิจิทัลซึ่งการชักชวน

การโฆษณา และการเสนอแผนรายได้ดำเนินการผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และสื่อสังคมเป็นหลัก อันก่อให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายและเอื้อให้ผู้ประกอบการที่ไม่สุจริตหลีกเลี่ยงการกำกับดูแล นอกจากนี้ ระบบการบังคับใช้กฎหมายยังมีลักษณะเชิงตั้งรับ ขาดกลไกการตรวจสอบเชิงรุกและการติดตามแผนการจ่ายผลตอบแทนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ไม่สามารถป้องกันการแฝงตัวของธุรกิจแชร์ลูกโซ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังปรากฏความไม่สมดุลแห่งอำนาจต่อรองระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจ ผู้จำหน่ายอิสระ และผู้บริโภค อันสะท้อนถึงข้อจำกัดของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่า การแก้ไขกฎหมายให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส สิทธิในการบอกเลิกสัญญา (Cooling-off Period) ที่เหมาะสม การกำหนดนิยามและลักษณะต้องห้ามของแผนพีระมิดหรือแชร์ลูกโซ่อย่างชัดเจน ตลอดจนการเสริมอำนาจและเครื่องมือให้แก่หน่วยงานกำกับดูแล จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม แนวคิดการกำกับดูแลสมัยใหม่ และความจำเป็นในการยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายให้เท่าทันพลวัตของเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างยั่งยืน

9. สรุปและเสนอแนะ

9.1 สรุป

การวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545” มุ่งศึกษามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศมาเลเซียและประเทศเกาหลีใต้ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายเฉพาะคือ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการควบคุมธุรกิจขายตรงและการคุ้มครองผู้บริโภค แต่ยังมีช่องว่างกับข้อจำกัดสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

(1) นิยามและขอบเขตของกฎหมายไม่ครอบคลุมรูปแบบธุรกิจออนไลน์และดิจิทัลยุคใหม่ ทำให้ผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งหลีกเลี่ยงการกำกับดูแลของรัฐ

(2) กลไกการบังคับใช้กฎหมายยังมีจุดอ่อนจากความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ การขาดการบูรณาการข้อมูล และบุคลากรที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะกรณีธุรกิจออนไลน์ลักษณะคล้ายแชร์ลูกโซ่ที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค รับเรื่องร้องเรียนด้านสัญญาและการโฆษณา สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ รับแจ้งปัญหาธุรกรรมออนไลน์ และเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีอาญาฐานฉ้อโกง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ผู้เสียหายต้องร้องเรียนหลายช่องทาง ข้อมูลคดีไม่เชื่อมโยงกัน ทำให้แต่ละหน่วยงานต้องเริ่มตรวจสอบใหม่ซ้ำกัน เช่น ตรวจสอบข้อเท็จจริง เอกสาร และพฤติการณ์ของผู้ประกอบการ ส่งผลให้กระบวนการล่าช้าและขาดเอกภาพ บางกรณีมีความไม่ชัดเจนว่า “หน่วยงานใดเป็นเจ้าภาพหลัก” ในการดำเนินการต่อ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่ต่อเนื่อง

(3) บทลงโทษไม่สอดคล้องกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด โดยเฉพาะคดีแชร์ลูกโซ่หรือแผนธุรกิจหลอกลวงที่สร้างความเสียหายจำนวนมาก

(4) ขาดมาตรการคุ้มครองผู้จำหน่ายอิสระอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการคืนสินค้าหรือความเป็นธรรมของสัญญา

ในทางตรงกันข้าม การศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า ประเทศมาเลเซียและประเทศเกาหลีใต้ มีระบบกำกับดูแลที่เข้มแข็งกว่าทั้งในด้านการออกใบอนุญาต ระบบตรวจสอบประจำปี การคุ้มครองผู้บริโภค และบทลงโทษที่ชัดเจนต่อการกระทำที่เข้าข่ายแชร์ลูกโซ่ เมื่อเปรียบเทียบกับกันแล้ว ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายให้เท่าทันรูปแบบธุรกิจสมัยใหม่ มีระบบบังคับใช้ที่แข็งแกร่งขึ้น และสร้างกลไกคุ้มครองทั้งผู้บริโภคและผู้จำหน่ายอิสระอย่างสมดุล

9.2 ข้อเสนอแนะ

9.2.1 ควรมีการแก้ไขนิยามและขอบเขตของกฎหมายให้ครอบคลุมการขายบนแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook, TikTok, Line, Marketplace เป็นต้น และออกประกาศนายทะเบียนกำหนดพฤติกรรมการชักชวนออนไลน์ที่สุ่มเสี่ยงต่อการหลอกลวง

โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ในมาตรา 3 ดังนี้

(ร่าง) มาตรา 3 (แก้ไขเพิ่มเติมนิยามศัพท์) ให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 3 ดังต่อไปนี้

“ขายตรง” หมายความว่า การเสนอขายสินค้า หรือบริการ โดยวิธีการเสนอขายโดยตรงต่อผู้บริโภค ไม่ว่าต่อหน้า ผ่านระบบดิจิทัล แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใด ๆ”

“ตลาดแบบตรง” หมายความว่า การเสนอขายสินค้าหรือบริการผ่านช่องทางไร้ตัวแทนบนระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือผ่านผู้จำหน่ายอิสระ³⁴ โดยผู้บริโภคสามารถสั่งซื้อผ่านระบบดิจิทัลทุกประเภท”

“แผนการจ่ายผลตอบแทน” หมายความว่า แผนการจ่ายผลตอบแทนต้องแสดงให้เห็นว่า รายได้หลักของผู้เข้าร่วมธุรกิจมาจากยอดขายสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภคที่แท้จริง (Genuine Retail Sales) เป็นสำคัญ และไม่ใช้การได้รับผลตอบแทนจากการหาสมาชิกใหม่ หรือการลงทุน หรือซื้อสินค้าเพื่อรักษายอดโดยไม่มีความต้องการบริโภคที่แท้จริง”

“ธุรกิจแบบพีระมิด” หมายความว่า ธุรกิจที่มีการสร้างรายได้จากการสมาชิกใหม่มาสมัครสมาชิกที่มีใช้การขายสินค้าหรือให้บริการจริง โดยมีการนำเงินที่เรียกเก็บจากสมาชิกใหม่นำไปจ่ายเป็นผลตอบแทนให้สมาชิกเก่าเป็นทอด ๆ”

9.2.2 ควรมีกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่เพียงพอที่จะยับยั้งการกระทำผิดได้ เนื่องจากหน่วยงานรัฐมีความล่าช้าในอำนาจหน้าที่ขาดการบูรณาการข้อมูล และมีบุคลากรไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ควรมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการกำกับธุรกิจขายตรงดิจิทัล” เพื่อทำหน้าที่บูรณาการภารกิจระหว่าง สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพัฒนาธุรกิจการค้าและสำนักงานทะเบียนธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง กระทรวงพาณิชย์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาทางเศรษฐกิจ เช่น ตำรวจเศรษฐกิจ และจัดทำฐานข้อมูลกลางผู้ประกอบการที่เข้าระบบการกำกับดูแล

³⁴ “ผู้จำหน่ายอิสระ” หมายถึง บุคคลธรรมดาที่ไม่ได้เป็นลูกจ้างของบริษัท แต่ทำหน้าที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการให้กับผู้ประกอบการขายตรงหรือผู้ให้บริการตลาดแบบตรง โดยอาศัยความสัมพันธ์ตามสัญญา เช่น ตัวแทนขาย สมาชิกเครือข่าย หรือผู้แนะนำสินค้า ซึ่งได้รับค่าตอบแทนในรูปของกำไรจากการขาย ค่าคอมมิชชั่น หรือผลตอบแทนตามแผนธุรกิจ

โดยแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ในมาตรา 22/1, มาตรา 23/1 และมาตรา 23/2 ดังนี้

(ร่าง) มาตรา 22/1 (มาตรการควบคุมธุรกิจออนไลน์) (เพิ่มเติม)

“ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงหรือธุรกิจตลาดแบบตรงที่ใช้ระบบดิจิทัลเป็นช่องทางหลักในการชักชวนหรือเสนอขายสินค้า ต้องแจ้งรายละเอียดแพลตฟอร์มต่อสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ก่อนเริ่มประกอบกิจการ³⁵

แพลตฟอร์มที่ไม่แจ้งตามวรรคหนึ่ง ให้มีโทษปรับไม่เกินห้าแสนบาทและปรับรายวันไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท จนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง”

(ร่าง) มาตรา 23/1 (เพิ่มเติม)

“ให้ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงจัดส่งรายงานแผนการจ่ายผลตอบแทนและการปรับแผนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นรายไตรมาส และให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแผนที่จดทะเบียนไว้กับพฤติกรรมที่นำไปปฏิบัติจริง”

(ร่าง) มาตรา 23/2 (เพิ่มเติม)

“การใช้แผนการจ่ายผลตอบแทนที่แตกต่างจากแผนที่ได้รับอนุญาต ถือเป็นความผิด มีโทษปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท และปรับรายวันจนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง”

9.2.3 ควรปรับปรุงบทลงโทษไม่สอดคล้องกับความร้ายแรงของการกระทำผิด โดยเฉพาะคดีแชร์ลูกโซ่หรือแผนธุรกิจหลอกลวงที่สร้างความเสียหายจำนวนมาก โดยการเพิ่มโทษต่อผู้ประกอบการที่กระทำผิดซ้ำ และเพิ่มโทษต่อกรรมการและผู้มีอำนาจสั่งการ

โดยแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ในมาตรา 29, มาตรา 47 และมาตรา 48/1 ดังนี้

(ร่าง) มาตรา 29 (แก้ไขเพิ่มเติม) (เพิ่มโทษกรณีแชร์ลูกโซ่)

“ผู้ใดประกอบธุรกิจมีลักษณะแชร์ลูกโซ่หรือแผนการตลาดที่มีรายได้มาจากการชักชวนสมาชิกมากกว่ายอดขายสินค้า ให้มีโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองล้านบาท

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งมีการโฆษณาหลอกลวงประชาชน ให้เพิ่มโทษกึ่งหนึ่ง”

(ร่าง) มาตรา 47 (แก้ไขเพิ่มเติม)

“ผู้ใดใช้วิธีการโฆษณาอันเป็นเท็จหรือเกินจริง ผ่านสื่อดิจิทัลหรือสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อชักชวนบุคคลให้เข้าร่วมธุรกิจขายตรง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสองล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

(ร่าง) มาตรา 48/1 (เพิ่มเติม)

“ในกรณีที่พบการกระทำที่เข้าข่ายธุรกิจแบบพีระมิด พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งระงับการดำเนินการทางอิเล็กทรอนิกส์ชั่วคราว รวมถึงการอายัดบัญชีที่เกี่ยวข้องจนกว่าการตรวจสอบจะแล้วเสร็จ”

³⁵ เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาการประกอบธุรกิจบริการแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ต้องแจ้งให้ทราบ พ.ศ. 2565

9.2.4 ควรมีการเสริมสร้างมาตรการคุ้มครองผู้บริโภค โดยบังคับใช้ “Cooling-off Period” (ระยะเวลาให้ไตร่ตรอง) ไม่น้อยกว่าสิบวัน และกำหนดให้ผู้ประกอบการเปิดเผยข้อมูลสินค้า ราคาจริง และแผนรายได้อย่างโปร่งใส

โดยแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ในมาตรา 33/1, 33/2 ดังนี้
(ร่าง) มาตรา 33/1 (เพิ่มเติม)

“ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญาภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสินค้า โดยไม่ต้องระบุเหตุผลและไม่มีภาระค่าใช้จ่ายใด ๆ

ผู้ประกอบการธุรกิจต้องคืนเงินภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ผู้บริโภคแสดงเจตนาเลิกสัญญา”
(ร่าง) มาตรา 33/2 (เพิ่มเติม)

“ห้ามมิให้ผู้ประกอบการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ค่าบริการ หรือค่าใช้จ่ายอื่นใดเป็นการตอบแทน การคืนสินค้าหรือการเลิกสัญญาตามมาตรา 33/1”

9.2.5 ควรมีมาตรการคุ้มครองผู้จำหน่ายอิสระอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการคืนสินค้าหรือความเป็นธรรมของสัญญา โดยกำหนดสัญญาตามแบบเพื่อป้องกันเงื่อนไขไม่เป็นธรรม และเปิดช่องให้ยกเลิกสัญญาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายภายใน 7 วัน

โดยแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ในมาตรา 35/1 ดังนี้
(ร่าง) มาตรา 35/1 (แก้ไขเพิ่มเติม) (สิทธิเลิกสัญญา)

“ผู้จำหน่ายอิสระมีสิทธิเลิกสัญญาภายใน 7 วันนับแต่วันที่ทำสัญญาโดยไม่ต้องระบุเหตุผลและไม่ต้องรับผิดชอบต่อค่าเสียหายใด ๆ”

โดยสรุป ข้อเสนอแนะนี้มุ่งปรับปรุงพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจดิจิทัล โดยขยายขอบเขตนิยามให้ครอบคลุมธุรกิจออนไลน์ เพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายและยกระดับบทลงโทษให้เหมาะสมกับความผิด พร้อมทั้งเน้นการคุ้มครองผู้บริโภคและผู้จำหน่ายอิสระผ่านสิทธิในการบอกเลิกสัญญา การคืนสินค้าโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และสัญญาที่โปร่งใสและเป็นธรรม มาตรการเหล่านี้จะช่วยลดช่องโหว่ทางกฎหมาย ป้องกันธุรกิจไม่สุจริต และเสริมความเชื่อมั่นในระบบการค้าออนไลน์อย่างยั่งยืนและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

10. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชที่อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณเงินกองทุนเพื่องานวิจัย นวัตกรรม และงานสร้างสรรค์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

บรรณานุกรม

- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2553). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว : ศึกษากรณีการรบกวนสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวโดยธุรกิจขายตรง. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น).
- จอมพล ลีภัย. (2565). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรง : ศึกษาการจดทะเบียนและแผนการจ่ายผลตอบแทน. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- ธีรวัฒน์ จันทสมบุรณ์. (2545). คำอธิบายและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม.
- เบรนเนอร์, จอห์น. (2548). ถอดรหัสความสำเร็จธุรกิจเครือข่าย. แปลโดย นิเวศน์ ธรรมะ และชนัชฌา ศิวโมกษธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น.
- ประภัทรพงศ์ ชาญชิต. (2557). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำกับดูแลธุรกิจตลาดแบบตรงตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม).
- ประสม หงส์โต. (2550). ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- พุทธวรรณ วิจิตรนาพจน์. (2559). การศึกษาปัญหาของพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ที่มีผลต่อผู้บริโภค จากการใช้นโยบายและบริการในเขตกรุงเทพมหานคร. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ไพโรจน์ อจรรักษ์. (2546). คำอธิบายกฎหมายขายตรงและตลาดแบบตรง. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- วีรพงษ์ บุญโยภาส. (2551). กฎหมายขายตรงกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจประเภทแชร์ลูกโซ่. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2569). สถิติการจดทะเบียนธุรกิจขายตรงและธุรกิจตลาดแบบตรง. สืบค้นวันที่ 19 เมษายน 2569, จาก <https://ocpbdirect.ocpb.go.th/>
- สุทธิกรณ์ สืบน้อย. (2537). มาตรการทางกฎหมายอาญาในการควบคุมการขายตรง. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สุพรรณ อินทร์แก้ว. (2560). การบริหารการค้าปลีก. กรุงเทพมหานคร : ธนาเพลส.
- สุขุม ศุภนิตย์. (2547). คำอธิบายการจัดจำหน่ายในระบบขายตรงและการตลาดแบบส่งข้อมูลถึงตัวผู้บริโภคโดยตรง. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- อภิราษฏร์ ชุ่มมงคล. (2554). ธุรกิจ MLM : สร้างเงินร้อยให้เป็นเงินล้าน. ลำพูน : อภิราษฏร์ บุ๊คเฮ้าส์.
- อาบิตะ บริพันธ์. (2552). ธุรกิจเครือข่าย : พัฒนาการขายตรงที่ก้าวไกล. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 1 (3), 19-31.

European Commission and EU Digital Consumer Protection Framework. (2026). *Concerning influencer marketing transparency and digital consumer protection*. Retrieved April 20, 2026, from <https://cdn.digitaleurope.org/uploads/2025/10/251017-DIGITALEUROPE-response-DFA-call-for-evidence.pdf>

European Consumer Centres Network. (2026). *Cooling-Off Period under Consumer Rights Directive 2011/83/EU*. Retrieved April 20, 2026, from <https://www.eccnet.eu/consumer-rights/what-are-my-consumer-rights/shopping-rights/cooling-period>

Office of the Data Protection Ombudsman, *Data Protection Ombudsman's Office, Direct Marketing and Consumer Data Protection under GDPR*. Retrieved April 20, 2026, from <https://tietosuoja.fi/en/faq-direct-marketing>

Statutes of the Republic of Korea. (2016). *Act on Door-to-Door Sales, etc. 2016*. Retrieved November 20, 2025, from https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=62448&lang=ENG

มาตรการกฎหมายส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย¹

Legal Measures to Strengthen the Security of Electronic Wills in Thailand

คุณุตม์ ไชยจारी,² กฤษรัตน์ ศรีสว่าง,³ จุมพล ชื่นจิตต์ศิริ⁴

Kanut Chaijaree, Kritsarat Srisawang, Jumphon Chuenjitsiri

(Received: February 27, 2026, Revised: May 26, 2026, Accepted: May 26, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาวิจัยเอกสารเพื่อวิเคราะห์แนวคิด มาตรการความปลอดภัย และข้อจำกัดทางกฎหมายของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลและกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศเอสโตเนีย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยยังไม่มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และกฎหมายลำดับรองยกเว้นไม่ให้นำมาใช้ในการทำพินัยกรรม ทำให้เกิดอุปสรรคต่อวิถีชีวิตยุคดิจิทัลและกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำพินัยกรรมตามรูปแบบที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดได้ ปัญหาสำคัญประกอบด้วยความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของข้อมูลจากการถูกแก้ไขหรือการโจมตีทางไซเบอร์ การพิสูจน์ตัวตนและเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรม หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง และข้อจำกัดด้านงบประมาณสำหรับโครงสร้างพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือประเทศไทยควรตราและบังคับใช้กฎหมายพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะควบคู่กับการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1672 เพื่อให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมมีอำนาจตรากฎกระทรวง เสนอให้มีการจัดตั้งระบบกลางที่รองรับการยืนยันตัวตนด้วยระบบไบโอเมตริกซ์ ลายมือชื่อดิจิทัล และการบันทึกวิดีโอเพื่อยืนยันสติสัมปชัญญะ สำนักงานพัฒนา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่องมาตรการกฎหมายส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, เลขที่ 15 ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110, guitarkoko2007@gmail.com

Master of Laws Student, Faculty of Law, Prince of Songkla University, 15 Hatyai, Songkla 90110, guitarkoko2007@gmail.com

³ รองศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, เลขที่ 15 ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110, kritsarat.sr@gmail.com (ผู้เขียนร่วม)

Associate Professor, Faculty of Law, Prince of Songkla University, 15 Hatyai, Songkla 90110, kritsarat.sr@gmail.com
(Corresponding author)

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, เลขที่ 15 ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110, jumphon.c@psu.ac.th

Assistant Professor, Faculty of Law, Prince of Songkla University, 15 Hatyai Songkla 90110, jumphon.c@psu.ac.th

ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กำหนดมาตรฐานทางเทคนิค และกระทรวงมหาดไทยทำหน้าที่เป็นผู้รับฝาก และตรวจสอบการยืนยันตัวตนด้วยระบบดิจิทัล เพื่อสร้างมาตรฐานใหม่ในการรักษาเจตนาสุดท้ายของบุคคล ให้มีความโปร่งใส ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำสำคัญ: ความปลอดภัยทางไซเบอร์, ลายมือชื่อดิจิทัล, มรดก

Abstract

This research studies documents to analyze the concepts, security measures, and legal limitations of electronic wills in Thailand, comparing them to international standards and the laws of the United States, Australia, and Estonia. The study found that electronic wills in Thailand are currently not legally valid due to exceptions made by the Electronic Transactions Act and subordinate legislation for the creation of wills. This poses obstacles to digital lifestyles and for patients unable to create wills according to the Civil and Commercial Code. Key issues include data security risks from modification or cyberattacks, verification of the testator's identity and intent, the responsible agency, and budgetary constraints for infrastructure.

The research recommends that Thailand should enact and enforce specific electronic will laws, coupled with amendments to Section 1672 of the Civil and Commercial Code. This would empower the Ministry of Digital Economy and Society to issue ministerial regulations, establish a central system supporting biometric authentication, digital signatures, and video recordings to verify mental capacity, with the Electronic Transactions Development Agency setting technical standards and the Ministry of Interior acting as the custodian and verifier of digital identity verification. The goal is to create a new standard for ensuring transparency, security, and effectiveness of preserving a person's final will.

Keywords: Cybersecurity, Digital Signatures, Inheritance

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล การจัดเก็บและแลกเปลี่ยนข้อมูลสำคัญของประชาชนได้เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบกระดาษไปสู่รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างต่อเนื่อง รวมถึงความพยายามในการนำพินัยกรรมเข้ามาอยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic wills) เพื่อเพิ่มความสะดวก ลดต้นทุนและตอบโต้ภัยวิถีชีวิตสมัยใหม่ เช่น ในออสเตรเลียมีการให้ผู้ทำพินัยกรรมลงนามผ่านระบบ Videoconference ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพินัยกรรมเปลี่ยนสถานะจากเอกสารลายลักษณ์อักษรเป็นชุดข้อมูล

อิเล็กทรอนิกส์อย่างสมบูรณ์ ความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของข้อมูลจึงกลายเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างละเอียดรอบด้าน ทั้งในเชิงเทคโนโลยีและกรอบกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ปัญหาหลักประการแรกที่ไม่อาจมองข้ามได้คือความเสี่ยงจากการปลอมแปลงและแก้ไขข้อมูล⁵ พินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกเก็บไว้ในฐานข้อมูล เช่น เซิร์ฟเวอร์หรือระบบคลาวด์ เป็นต้น ขาดลักษณะทางกายภาพที่ช่วยให้สังเกตเห็นร่องรอยการแก้ไขได้ง่ายเหมือนเช่นเอกสารลายลักษณ์อักษร ผู้ไม่หวังดีสามารถเข้าถึงระบบได้และสามารถแก้ไขเนื้อหาหรือเปลี่ยนนามสกุลไฟล์จนไม่เหลือเค้าโครงเดิมโดยไม่ทิ้งร่องรอย เช่น รอยขีดฆ่าหรือรอยนิ้วมือ เป็นต้น การเก็บเอกสารในรูปแบบไฟล์ที่มีนามสกุล PDF ก็ไม่สามารถป้องกันกรณีดังกล่าวนี้ได้ เนื่องจากการดาวน์โหลดไฟล์มาแก้ไขสามารถกระทำผ่านโปรแกรมทั่วไปได้ทันที ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้แบบพินัยกรรมส่วนใหญ่ บัญญัติให้ต้องทำพินัยกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรม แต่ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงมาตรฐานเทคโนโลยี เช่น การเข้ารหัส หรือการบันทึกหลักฐานการแก้ไขเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลทำให้พินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ขาดความน่าเชื่อถือเมื่อเทียบกับเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ประการที่สองคือปัญหาการพิสูจน์ตัวตนและสิทธิ์การเข้าถึงในกระบวนการทำพินัยกรรมแบบดั้งเดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ทำพินัยกรรมและพยานต้องอยู่ต่อหน้าและยืนยันตัวตนด้วยลายมือชื่อในเอกสารฉบับเดียวกัน แต่ในระบบออนไลน์การยืนยันตัวตนมักพึ่งพารหัสผ่านหรือ One time password ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกขโมยข้อมูล (Credential theft) หากแฮกเกอร์ (Hacker) ได้ข้อมูลเหล่านี้ไป ก็สามารถสวมรอยทำพินัยกรรมแทนเจ้าของพินัยกรรมจริงได้โดยไม่มีพยานมายืนยันการทำพินัยกรรมต่อหน้า ยิ่งไปกว่านั้นแม้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 26-31 บัญญัติรับรองการมีลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่พระราชกฤษฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ พ.ศ. 2549 มาตรา 3 บัญญัติยกเว้นมิให้ครอบคลุมถึงธุรกรรมเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก⁶ ส่งผลให้การพิสูจน์ตัวตนในเรื่องนี้ขาดมาตรฐานทางกฎหมายที่ชัดเจนรองรับ

ประการสุดท้ายคือความเสี่ยงจากการโจมตีทางไซเบอร์⁷ พินัยกรรมที่จัดเก็บในระบบฐานข้อมูลของภาครัฐอาจตกเป็นเป้าหมายของแฮกเกอร์ หากขาดมาตรการรักษาความปลอดภัยดังเช่นการเข้ารหัสข้อมูลเพียงพอ ทั้งในขณะจัดเก็บ (Data at rest) และระหว่างการรับส่ง (Data in transit) รวมถึงการขาดระบบตรวจจับการบุกรุก (Intrusion detection system and intrusion prevention system) ข้อมูลเจตนาสุดท้ายของบุคคลย่อมตกอยู่ในอันตราย การที่ยังไม่มีกฎหมายมอบหมายอำนาจให้หน่วยงานใดเข้าควบคุมธุรกรรมเหล่านี้อย่างชัดเจน จึงเป็นช่องโหว่สำคัญที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

⁵ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), ปิดช่องโหว่ ‘พินัยกรรมปลอม’ ก่อนเป็น ‘มรดกเลือด’, สืบค้นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.scb.co.th/th/personal-banking/stories/tips-for-you/fake-testament#:~:text=ผลของพินัยกรรมที่ไม่,ไม่มีการทำพินัยกรรมเลย>

⁶ จีระพร สุทะกะ, พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564), น. (1).

⁷ True Digital Academy, 6 การโจมตีทางไซเบอร์ (Cyber Attack) ที่ควรรู้จัก และวิธีรับมือ, สืบค้นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.truedigitalacademy.com/blog/6-types-of-cyber-security-threats>

แม้ประเทศไทยจะยังขาดกรอบกฎหมายเฉพาะสำหรับพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ แต่สามารถประยุกต์ใช้มาตรการที่มีอยู่ได้บ้าง เช่น การนำบทบัญญัติเรื่องลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-signature) มากำหนดเป็นแนวปฏิบัติ โดยต้องเป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ผ่านการรับรองจากหน่วยงานรับรอง (Certification authority) ที่จดทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Transactions Development Agency หรือ ETDA) เท่านั้น เพื่อยืนยันตัวตนและป้องกันการปลอมแปลง นอกจากนี้ภายใต้พระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 มาตรา 16 และ มาตรา 40 ETDA สามารถกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของระบบยืนยันตัวตนและความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ได้ โดยออกระเบียบกำหนดให้ผู้ให้บริการลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ใช้ระบบพิสูจน์ตัวตนแบบหลายปัจจัย (Multi factor authentication-MFA) และเทคโนโลยีการเข้ารหัส Transport layer security-TLS หรือ Secure sockets layer-SSL รัฐบาลยังสามารถบังคับใช้มาตรการเหล่านี้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการปกครอง หรือหน่วยงานอื่น ๆ ผ่านการบังคับใช้ประกาศกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หรือการจัดทำแนวปฏิบัติฉบับชั่วคราว (Guideline) พร้อมการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในระหว่างรอการตรากฎหมายเฉพาะในอนาคต

ดังนั้นเพื่อให้พินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ผู้วิจัยเห็นว่ามีจำเป็นต้องพิจารณาช่องว่างทางกฎหมายอย่างเร่งด่วนใน 3 ส่วนหลักได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ในประเด็นการทำธุรกรรมพินัยกรรม โดยกำหนดให้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ต้องออกโดยหน่วยงาน Certification authority ที่จดทะเบียนกับ ETDA และใช้การพิสูจน์ตัวตนหลายปัจจัย เพื่อให้มีผลทางกฎหมายเทียบเท่าลายมือชื่อบนเอกสารลายลักษณ์อักษร ลำดับต่อมาคือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1672 ในประเด็นการให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเข้ามามีบทบาทในการออกกฎกระทรวง เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและมี ETDA เป็นหน่วยงานสนับสนุน ซึ่งจะช่วยให้กฎหมายพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์เกิดขึ้นได้เร็วขึ้น ประเด็นสุดท้ายคือการปรับปรุงกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 1672 เพื่อรองรับการรับฝากพินัยกรรมในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ จัดตั้งระบบลงทะเบียน ณ อำเภอ และกำหนดวิธีการยืนยันตัวตนพร้อมรับรองความถูกต้องของไฟล์ผ่าน E-signature อย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและมาตรการการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์
- 2) เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและต่างประเทศ
- 3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดให้มีพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

3. สมมติฐาน

ในปัจจุบันประเทศไทยไม่สามารถทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ จึงควรมีการแก้ไขกฎหมาย โดยกำหนดให้สามารถทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ และการมีมาตรการกฎหมายเฉพาะเข้ามาดูแลรักษาความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์จะช่วยให้ความปลอดภัยและความน่าเชื่อถือให้กับพินัยกรรม เนื่องจากมาตรการที่เข้มงวดในการป้องกันการละเมิดข้อมูลและการปลอมแปลงและมีมาตรการเฉพาะเข้ามาดูแลพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์สามารถลดความเสี่ยงในการเกิดข้อพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับพินัยกรรมได้ เนื่องจากมีการตรวจสอบและรับรองข้อมูลที่มีมาตรฐานและเป็นไปตามกฎหมาย

4. ขอบเขตการวิจัย

1) ด้านเนื้อหาประกอบด้วยเรื่องที่มาและความสำคัญของปัญหา หากประเทศไทยสามารถที่จะทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้นั้น ควรจะมีมาตรการอย่างไรในการควบคุมดูแลความปลอดภัยและข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สอดคล้องกับในยุคที่ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์กำลังขับเคลื่อนและเติบโตอย่างต่อเนื่อง การศึกษาหน่วยงานและองค์กรของภาครัฐที่ควรจะมีบทบาทอย่างไรในการคุ้มครองความปลอดภัยให้กับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์

2) ด้านกฎหมายประกอบด้วยประมวลกฎหมายและพาณิชย์ว่าด้วยมรดกและกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 1672 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พุทธศักราช 2481 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ พระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และพระราชกฤษฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ พ.ศ. 2549 และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศเอสโตเนีย เนื่องจากประเทศดังกล่าวนี้มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ และมีแนวปฏิบัติที่ดีที่สามารถนำข้อดีมาปรับใช้ในส่วนของประเทศไทย

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิชาการ หรืองานวิจัยในทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ และนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารมาวิเคราะห์ร่วมกับมาตรการกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาทั้งในแง่หลักการทางกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน รวมถึงบทบัญญัติหรือแนวปฏิบัติทางกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบแนวคิดและมาตรการการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์
- 2) ทำให้ทราบถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและต่างประเทศ
- 3) ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดให้มีพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

7.1 แนวคิดและมาตรการว่าด้วยการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์

ในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนทั้งในมิติทางกายภาพและดิจิทัล การวางแผนจัดการทรัพย์สินและการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง พินัยกรรมและการคุ้มครองข้อมูลสารสนเทศไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของกฎหมายหรือเทคโนโลยีเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือสำคัญสร้างความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตและธุรกิจ โดยพินัยกรรมหมายถึงเอกสารที่บุคคลจัดทำขึ้นเพื่อแสดงเจตนาที่ชัดเจนในการจัดการทรัพย์สินและสิทธิอื่น ๆ ของตนหลังจากเสียชีวิต การทำพินัยกรรมถือเป็นการวางแผนอนาคต ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว และช่วยให้การแบ่งปันทรัพย์สินเป็นไปอย่างยุติธรรมตรงตามประสงค์ของผู้ตาย นอกจากเรื่องทรัพย์สินแล้ว พินัยกรรมยังครอบคลุมถึงการแต่งตั้งผู้ปกครองบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ การบริจาคเพื่อการกุศล หรือแม้กระทั่งการกำหนดตัวผู้จัดการศพ⁸

การทำพินัยกรรมต้องปฏิบัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างเคร่งครัด หากพินัยกรรมไม่ได้ทำตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดอาจตกเป็นโมฆะหรือไม่มีผลบังคับตามมาตรา 1705 ซึ่งจะส่งผลให้ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายถูกจัดสรรตามลำดับทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1620 ซึ่งอาจไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ตาย ทั้งนี้รูปแบบพินัยกรรมที่มีความน่าเชื่อถือสูงคือพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองตามมาตรา 1658 เนื่องจากต้องเป็นการทำพินัยกรรมต่อหน้าเจ้าพนักงานและมีพยานอย่างน้อยสองคน ข้อดีของพินัยกรรมรูปแบบนี้คือการลดโอกาสในการโต้แย้งหรือปลอมแปลง⁹ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้บันทึกและเก็บรักษาไว้ในฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทยตามมาตรา 1672 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁰

ในด้านมาตรฐานความปลอดภัยสารสนเทศ เมื่อการจัดการทรัพย์สินและธุรกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนเข้าสู่โลกออนไลน์ องค์กรต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีระบบการจัดการความปลอดภัยที่ได้มาตรฐานสากล ซึ่งองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐานได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับความปลอดภัยสารสนเทศ กล่าวคือ มาตรฐาน

⁸ จันทิ สีสาน, การทำพินัยกรรม ศึกษากรณีเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายมรดกไทย และสปป.ลาว, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2558), น. 22.

⁹ ณัฐธณ แก้วจังหวัด, การปรับใช้หลักกฎหมายเกี่ยวกับพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง, (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2566), น. 21.

¹⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและสื่อการสอน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), น. 236.

ISO/IEC 27001¹¹ เป็นมาตรฐานระดับสากลที่กำหนดข้อกำหนด (Requirements) สำหรับการจัดตั้งดำเนินงาน ดูแล และปรับปรุงระบบการจัดการความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ (Information security management system) ขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการทำงานร่วมกับมาตรฐาน ISO/IEC 27002¹² ซึ่งทำหน้าที่เป็นคู่มือแนวทางปฏิบัติเชิงลึกในด้านต่าง ๆ เช่น การควบคุมการเข้าถึง การเข้ารหัสข้อมูล และการบริหารความต่อเนื่องทางธุรกิจ และมาตรฐาน ISO/IEC 29100¹³ ที่เข้ามาช่วยเสริมในมิติของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากขึ้น การนำทั้งสามมาตรฐานมาประยุกต์ใช้อย่างสอดคล้องกัน จะช่วยให้องค์กรสามารถออกแบบระบบสารสนเทศที่ทั้งปลอดภัยและคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลได้อย่างครบวงจร ยกระดับความเชื่อมั่นของผู้ใช้งานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

7.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์

7.2.1 ประเทศไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดประเภทของพินัยกรรม ได้แก่ พินัยกรรมแบบธรรมดาตามมาตรา 1656 พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับตามมาตรา 1657 พินัยกรรมแบบทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองตามมาตรา 1658 พินัยกรรมแบบทำเป็นเอกสารลับตามมาตรา 1660 และพินัยกรรมแบบทำด้วยวาจาตามมาตรา 1663 ซึ่งมาตรา 1672 ให้อำนาจรัฐมนตรืว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และกระทรวงการต่างประเทศ มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อบังคับให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายรวมทั้งกำหนดอัตราค่าฤชาธรรมเนียมอันเกี่ยวกับการนั้น

พระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์คือการยกระดับประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในไทยให้เป็นที่ยอมรับในเวทีสากล โดยมาตรา 4 ประกอบมาตรา 5 กำหนดให้มีสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศ โดยมีหน้าที่สำคัญคือการเชื่อมโยงนโยบาย โดยดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม การจัดทำงานวิจัยและกำหนดมาตรฐาน โดยรับผิดชอบการศึกษาวิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อรองรับทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงการออกแบบสถาปัตยกรรมด้านเทคโนโลยีและการกำหนดมาตรฐานเพื่อให้ระบบต่าง ๆ เชื่อมโยงกันได้อย่างมั่นคงปลอดภัย การกำกับดูแลโดยจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรฐาน มาตรการ หรือกลไกการกำกับดูแลเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

ในส่วนต่อมาเมื่อการทำธุรกรรมปรับเปลี่ยนไปเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และอยู่บนฐานข้อมูลออนไลน์ ข้อมูลส่วนบุคคลจึงกลายเป็นสินทรัพย์ที่มีค่าและเสี่ยงต่อการถูกละเมิด พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 จึงถูกประกาศใช้เพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล โดยมาตรา 6 กำหนดให้ข้อมูลส่วนบุคคล หมายถึง ข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนเจ้าของข้อมูลได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เช่น ข้อมูลชีวภาพ

¹¹ ISO, *What is ISO/IEC 27001?*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.iso.org/standard/27001>

¹² ISO, *What is ISO/IEC 27002?*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.iso.org/standard/75652.html>

¹³ ISO, *ISO/IEC 29100:2024*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.iso.org/standard/85938.html>

พันธุกรรม และข้อมูลสุขภาพ มาตรา 19 กำหนดให้การรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้ต้องได้รับความยินยอม (Consent) จากเจ้าของข้อมูลล่วงหน้า และต้องแจ้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ห้ามนำข้อมูลไปใช้เกินกว่าวัตถุประสงค์ที่แจ้งไว้ หากจะใช้เพิ่มเติมต้องขอความยินยอมใหม่ สำหรับเจ้าของข้อมูลแล้ว มีสิทธิเข้าถึง ตรวจสอบ แก้ไข หรือลบข้อมูลส่วนบุคคล หรือการขอให้ระงับการใช้หรือโอนถ่ายข้อมูล หรือการยกเลิกความยินยอมเมื่อใดก็ได้ และการขอรับสำเนาข้อมูลของตนเอง

นอกจากนี้มาตรา 37 ยังกำหนดให้ผู้ควบคุมและผู้ประมวลผลข้อมูลต้องปฏิบัติตามหลักการสำคัญ เช่น ความโปร่งใส การจำกัดวัตถุประสงค์ การรักษาความถูกต้อง และการจำกัดระยะเวลาเก็บรักษา นอกจากนี้ต้องมีมาตรการความปลอดภัยทางเทคนิคและการบริหารจัดการเพื่อป้องกันการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต และต้องจัดทำทะเบียนรายการการประมวลผล (Data inventory) เพื่อการตรวจสอบ หากมีการฝ่าฝืนแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความรับผิดทางแพ่ง โทษทางอาญา รวมถึงมีโทษทางปกครอง

นอกจากนี้แม้รัฐบาลจะส่งเสริมการใช้ระบบดิจิทัลผ่านพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 โดยมาตรา 7 กำหนดห้ามมิให้ปฏิเสธความมีผลผูกพันและการบังคับใช้ทางกฎหมายของข้อความใดเพียงเพราะเหตุที่ข้อความนั้นอยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แต่กฎหมายเล็งเห็นว่าธุรกรรมบางประเภทมีความละเอียดอ่อนเกินกว่าจะใช้ระบบดิจิทัลได้ จึงมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ พ.ศ. 2549 มาตรา 3 เพื่อยกเว้นธุรกรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวและธุรกรรมที่เกี่ยวกับมรดกซึ่งรวมถึงพินัยกรรม กล่าวคือ การกำหนดให้พินัยกรรมถูกยกเว้นจากการทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมล หรือบันทึกเสียง เป็นต้น เนื่องจากเป็นนิติกรรมที่ต้องการความชัดเจนของเจตนาและหลักฐานที่มั่นคง การทำพินัยกรรมต้องเป็นไปตามรูปแบบที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดอย่างเคร่งครัดเช่น พินัยกรรมแบบเขียนเอง ทั้งฉบับ หรือพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง เป็นต้น เพื่อป้องกันการปลอมแปลงและยืนยันว่าผู้ทำพินัยกรรมมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ในขณะทำพินัยกรรม การยกเว้นนี้จึงช่วยรักษาความถูกต้องและเป็นธรรมแก่เจ้ามรดกและทายาท ดังนั้นไม่สามารถทำพินัยกรรมให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้¹⁴

7.2.2 ประเทศออสเตรเลีย

ในระบบกฎหมายดั้งเดิม พินัยกรรมถูกจำกัดอยู่ในรูปแบบของเอกสารลายลักษณ์อักษรที่ต้องการลงนามต่อหน้าพยาน อย่างไรก็ตามการก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลส่งผลให้ประเทศออสเตรเลียเริ่มทดสอบและยอมรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีวิดีโอเพื่อบันทึกเจตนารมณ์แทนการเขียนในเอกสารลายลักษณ์อักษร ซึ่งไม่เพียงแต่เพิ่มความสะดวก แต่ยังช่วยให้ศาลสามารถตรวจสอบสภาพจิตใจและความเป็นอิสระของผู้ทำพินัยกรรมได้อย่างชัดเจนกว่าเอกสารลายลักษณ์อักษร ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาและมาตรการชั่วคราวในรัฐวิกตอเรีย (Victoria) ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นปัจจัยเร่งสำคัญที่ทำให้รัฐวิกตอเรียออกกฎหมายชั่วคราวที่ชื่อว่า COVID-19 Omnibus (Emergency

¹⁴ โสฬส ตาลคำมูล และสุชาดา รัตนพิบูลย์, ปัญหาทางกฎหมายของพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์, *วารสาร มจร.ทฤษฎีชัยบริหารศรัณ*, 9 (2) (2568), น. 599–612.

Measures) Regulations 2020¹⁵ กฎหมายฉบับนี้มีลักษณะเด่นคือการลงนามผ่านวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ (Video conference) ซึ่งอนุญาตให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงนามในเอกสารผ่านระบบออนไลน์แบบเรียลไทม์ (Realtime) โดยพยานต้องเห็นและได้ยินกระบวนการลงนามอย่างชัดเจน การกำหนดเงื่อนไขการรับรองซึ่งพยานแต่ละคนจะได้รับสำเนาเอกสารทางอีเมลเพื่อลงนามรับรอง และกระบวนการทั้งหมดต้องเสร็จสิ้นภายในวันเดียวกัน อย่างไรก็ตามมาตรการนี้ยังคงเป็นเพียงมาตรการชั่วคราวเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์เท่านั้น ไม่ใช่รูปแบบพินัยกรรมหลักที่ถาวร

นอกจากนี้ยังปรากฏบรรทัดฐานทางกฎหมายในคดี *Re Estate of Wai Fun Chan*¹⁶ ซึ่งศาลสูงรัฐนิวเซาท์เวลส์ได้รับรองวิดีโอบันทึกเจตนากรรมณภาษาวางตั้งให้เป็นพินัยกรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal will) โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 8 แห่ง Succession Act 2006 (NSW) โดยมีการตีความคำว่าเอกสารศาลพิจารณาว่าวิดีโอคลิปหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น SMS (Short message service) สามารถถือเป็นเอกสารได้หากสามารถแสดงเจตนากรรมณได้ชัดเจน และศาลให้ความสำคัญกับเจตนากรรมณที่แท้จริงมากกว่ารูปแบบพิธีการ โดยพิจารณาจากท่าทีที่สงบ มีเหตุผล และความตั้งใจจริงของผู้ทำพินัยกรรมที่ปรากฏในวิดีโอ

ในด้านกลไกการกำกับดูแลและความมั่นคงปลอดภัย เพื่อให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์มีความน่าเชื่อถือประเทศออสเตรเลียมีหน่วยงานหลัก 2 หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญคือ State and Territory Supreme Courts (ศาลฎีกาประจำรัฐและเขตแดน) มีบทบาทเป็นผู้ตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของพินัยกรรมและยังมีหน้าที่ตรวจสอบว่าลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นของผู้ทำพินัยกรรมจริงและปราศจากการถูกบังคับ การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจรับรองพินัยกรรมที่ไม่เป็นไปตามรูปแบบปกติ (Informal wills) เพื่อคุ้มครองเจตนาสุดท้ายของบุคคล และการกำหนดแนวทางปฏิบัติและเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายมรดกให้รองรับเทคโนโลยีในอนาคต หน่วยงานลำดับต่อมาคือ Australian Cyber Security Centre (ACSC) มีหน้าที่ดูแลความปลอดภัยทางไซเบอร์¹⁷ โดยมีบทบาทต่อพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในเรื่องการป้องกันการปลอมแปลง ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานการเข้ารหัสข้อมูล (Encryption) และการใช้ระบบยืนยันตัวตนหลายปัจจัย (Multi-factor authentication) เพื่อป้องกันการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต และการกำหนดมาตรฐานลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีไบโอเมตริกซ์ (Biometric) และลายมือชื่อดิจิทัลที่ผ่านการรับรองเพื่อยืนยันตัวตน

โดยสรุปแล้วระบบกฎหมายของออสเตรเลียแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ แม้พินัยกรรมในรูปแบบวิดีโอหรืออิเล็กทรอนิกส์จะยังไม่ถูกใช้เป็นมาตรฐานหลักถาวรในทุกกรณี แต่การยอมรับในฐานะพินัยกรรมแบบไม่เป็นทางการผ่านดุลพินิจของศาล และการนำมาตราการวิดีโอคอนเฟอเรนซ์

¹⁵ State Government of Victoria, *Victoria COVID-19 Omnibus (Emergency Measures) Act 2020*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.legislation.vic.gov.au/as-made/acts/covid-19-omnibus-emergency-measures-act-2020>

¹⁶ Family Law Express, *Re Estate of Wai Fun CHAN, Deceased [2015] NSWSC 1107*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.familylawexpress.com.au/family-law-decisions/inheritance/wills/re-estate-of-wai-fun-chan-deceased-2015-nswsc-1107/>

¹⁷ Australian Signals Directorate, *Who we are*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.cyber.gov.au/about-us/about-asd-acsc/who-we-are>

มาใช้ในช่วงภาวะฉุกเฉินสะท้อนถึงความยืดหยุ่นที่ให้ความสำคัญกับเจตจำนงของมนุษย์เหนือรูปแบบพิธีการ โดยมีศาลฎีกาและหน่วยงานความมั่นคงไซเบอร์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยให้กับประชาชน

7.2.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic wills) เป็นนวัตกรรมทางกฎหมายที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากช่วยทำลายข้อจำกัดของระบบเดิมที่ยึดติดกับเอกสารลายลักษณ์อักษรและการลงนามต่อหน้าพยานในสถานที่เดียวกัน โดยรัฐเนวาดาถือเป็นรัฐแรกในสหรัฐอเมริกาที่บุกเบิกกฎหมายพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยเริ่มมีแนวคิดมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 แต่ด้วยข้อจำกัดด้านโครงสร้างเทคโนโลยีในขณะนั้นทำให้ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มที่ จนกระทั่งมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับใหม่ในปี ค.ศ. 2017 ภายใต้บทบัญญัติ Nevada Revised Statutes (NRS) 133.085 ซึ่งปรับปรุงให้สอดคล้องกับการใช้งานจริงและมีความปลอดภัยสูงขึ้น กฎหมายฉบับนี้กำหนดเงื่อนไขและลักษณะสำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ ประการแรกการยอมรับรูปแบบวิดีโอ กฎหมายอนุญาตให้ใช้การบันทึกวิดีโอเพื่อยืนยันตัวตน สภาพจิตใจ และเจตนารมณ์ของผู้ทำพินัยกรรมในขณะลงนาม ซึ่งช่วยลดข้อพิพาทเรื่องความตั้งใจจริงหรือการถูกบังคับขู่เข็ญ ประการที่สอง การใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์และการยืนยันตัวตน ผู้ทำพินัยกรรมต้องใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถยืนยันตัวตนได้ เช่น การใช้ระบบรู้จำใบหน้า (Facial recognition) หรือเสียง ประการที่สามการใช้สำเนาแท้เพียงหนึ่งเดียว (Authoritative copy) พินัยกรรมต้องถูกจัดเก็บในรูปแบบที่ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงได้ โดยต้องมีต้นฉบับเพียงหนึ่งเดียวที่ควบคุมโดยผู้ทำพินัยกรรมหรือผู้ดูแลที่ได้รับมอบหมาย และประการสุดท้ายการใช้ระบบการตรวจสอบ (Audit trail) การแก้ไขใด ๆ ในเอกสารดิจิทัลต้องมีการบันทึกประวัติที่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ทันที เพื่อป้องกันการปลอมแปลง อีกทั้งกฎหมายของรัฐเนวาดายังคงความเข้มงวดเพื่อคุ้มครองสิทธิ โดยกำหนดให้ต้องมีพยาน 2 คนลงนามร่วมกับผู้ทำพินัยกรรม และต้องมีการเก็บรักษาโดยผู้ดูแลที่มีคุณสมบัติตามกฎหมาย มิเช่นนั้นพินัยกรรมจะไม่มีผลบังคับใช้

นอกเหนือจากกฎหมายเฉพาะของแต่ละรัฐ ในระดับภาพรวมของสหรัฐอเมริกามีหน่วยงานสำคัญคือ National Conference of Commissioners on Uniform State Laws (NCCUSL) หรือ Uniform Law Commission (ULC) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1892 เพื่อร่างกฎหมายต้นแบบ (Uniform acts) ให้รัฐต่าง ๆ นำไปปรับใช้ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและลดความซับซ้อนของกฎหมายระหว่างรัฐ โดยมีการร่างกฎหมาย Uniform Electronic Wills Act (UEWA)¹⁸ ขึ้นเพื่อเป็นกรอบกฎหมายมาตรฐานสำหรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีสาระสำคัญสามประการ กล่าวคือ การสร้างมาตรฐานความปลอดภัย โดยกำหนดให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์มีผลทางกฎหมายเท่าเทียมกับพินัยกรรมที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรหากปฏิบัติตามเงื่อนไข การใช้พยานอิเล็กทรอนิกส์ โดยอนุญาตให้พยานยืนยันการทำพินัยกรรมผ่านเทคโนโลยีสื่อสาร

¹⁸ The National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, *Electronic Wills Act*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=a0a16f19-97a8-4f86-afc1-b1c0e051fc71>

เรียลไทม์ เช่น วิดีโอคอนเฟอเรนซ์ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในสถานที่เดียวกัน และการป้องกันฉ้อโกง โดยกำหนดให้มีการลงบันทึกเวลา (Timestamp) และใช้เทคโนโลยีเข้ารหัส (Encryption) เพื่อความปลอดภัยของข้อมูล

ในการบังคับใช้จริง หลายรัฐได้กำหนดให้ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ต้องได้รับอนุญาตจากสำนักงานเลขาธิการรัฐ (Office of the Secretary of State) เพื่อควบคุมมาตรฐานความปลอดภัย เช่น การใช้เทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) มาช่วยบันทึกข้อมูลเพื่อป้องกันการแก้ไข นอกจากนี้ศาลมรดก (Probate Court) ยังมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความถูกต้องของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในส่วนของการลายมือชื่อ พยาน และวิดีโอบันทึกเหตุการณ์ก่อนจะอนุมัติการแบ่งมรดก โดยสรุปแล้วจุดเด่นของระบบกฎหมายพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสหรัฐอเมริกา คือการรักษาสมดุลระหว่างความสะดวกสบายและความปลอดภัยการนำเทคโนโลยีวิดีโอและลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ไม่เพียงแต่ช่วยลดอุปสรรคทางกายภาพโดยเฉพาะในกรณีฉุกเฉินหรือผู้ป่วยหนัก แต่ยังช่วยลดข้อพิพาทและการปลอมแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านระบบการตรวจสอบที่โปร่งใส กฎหมายระดับรัฐของรัฐเนวาดา และกฎหมายต้นแบบ UEWA จาก NCCUSL จึงเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการยอมรับและนำเชื่อถือในวงกว้าง

7.2.4 ประเทศเอสโตเนีย

ประเทศเอสโตเนียได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านรัฐบาลดิจิทัล (E-government) มากที่สุดในโลก หน่วยงาน Estonian Information System Authority (RIA) เป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการกำกับดูแลและวางมาตรฐานระบบดิจิทัลของประเทศ หน้าที่สำคัญของ RIA มี 3 ประการคือการกำกับดูแลความปลอดภัยไซเบอร์ โดยดูแลความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลและตรวจสอบระบบสารสนเทศให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล การบริหารจัดการ E-Identity โดยออกแบบและดูแลระบบยืนยันตัวตนผ่านบัตรประชาชนอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ และการรับรองลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยกำกับดูแลการใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ในเอกสารทางกฎหมาย รวมถึงพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์¹⁹ เพื่อให้มั่นใจว่ามีความปลอดภัยสูงสุด สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ (Non-repudiation) และป้องกันการปลอมแปลงได้อย่างเด็ดขาด

แพลตฟอร์ม X-Road²⁰ คือโครงสร้างพื้นฐานของระบบดิจิทัลในเอสโตเนียมีการพัฒนาขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2001 เพื่อแก้ปัญหาการสื่อสารระหว่างฐานข้อมูลของหน่วยงานที่แตกต่างกัน (Interoperability) โดยมีลักษณะเด่นคือ การใช้ระบบการกระจาย (Decentralized system) X-Road ไม่ได้เก็บข้อมูลไว้ที่จุดเดียว แต่ละหน่วยงานยังคงเป็นเจ้าของและจัดเก็บข้อมูลของตนเอง และจะแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเมื่อมีการร้องขอเท่านั้น การใช้มาตรฐานความปลอดภัยระดับสูง มีใช้เทคโนโลยีการเข้ารหัสข้อมูล (Encryption) และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ในทุกขั้นตอนการรับส่ง เพื่อป้องกันการดักฟังหรือแก้ไขข้อมูล และการทำงานร่วมกับประเทศอื่น ปัจจุบันมีการพัฒนาในรูปแบบ Open source ภายใต้การดูแลของ Nordic Institute for

¹⁹ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, *Estonia's Digital X Road: e-Revolution ของประเทศเอสโตเนีย*, สืบค้นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/Knowledge-Sharing/Articles/Estonia-Digital-X-Road.aspx>

²⁰ X-Road, *X-Road History*, Retrieved February 27, 2026, from <https://x-road.global/xroad-history>

Interoperability Solutions (NIIS) ซึ่งเป็นการร่วมมือระหว่างประเทศเอสโตเนียและประเทศฟินแลนด์ ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศในกลุ่มนอร์ดิกได้²¹

ในด้านการประยุกต์ใช้กับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์นั้น ระบบของประเทศเอสโตเนียถูกออกแบบให้มีลักษณะสี่ประการ กล่าวคือ ประการแรกเรื่องความโปร่งใสและการตรวจสอบย้อนหลัง โดยทุกกิจกรรมการเข้าถึงหรือแก้ไขพินัยกรรมจะถูกบันทึกไว้ในรูปแบบ Audit log พร้อมการประทับเวลา (Timestamp) ที่ชัดเจน ทำให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ว่าใครเป็นผู้ดำเนินการและเมื่อใด ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญในชั้นศาล หากเกิดข้อพิพาท ประการที่สองการกำหนดให้มีการเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย X-Road ช่วยให้การทนายความและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเรียกดูข้อมูลที่เป็น เช่น ทะเบียนราษฎร์ หรือทะเบียนทรัพย์สิน เป็นต้น เพื่อประกอบการบังคับใช้พินัยกรรมได้ทันที ลดขั้นตอนการส่งเอกสารลายลักษณ์อักษร และลดข้อผิดพลาด ประการที่สามการยืนยันตัวตนที่เข้มงวด โดยการทำพินัยกรรมต้องผ่านการยืนยันตัวตนด้วยบัตร E-identity ซึ่งรองรับทั้งรหัสผ่านที่ซับซ้อนและการตรวจสอบด้วยไบโอเมตริกซ์ (Biometrics) เพื่อให้มั่นใจว่าเป็นผู้ทำพินัยกรรมตัวจริง และประการสุดท้าย ความต่อเนื่องและความทนทาน มีการออกแบบโครงสร้างในรูปแบบการกระจายตัว หากฐานข้อมูลหลักบางส่วนถูกโจมตี ข้อมูลพินัยกรรมที่กระจายอยู่ในหน่วยงานอื่นจะยังคงปลอดภัยและสามารถกู้คืนได้ (Disaster recovery)

โดยสรุปแล้ว ประเทศเอสโตเนียแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านพินัยกรรมจากรูปแบบลายลักษณ์อักษรสู่พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์สามารถทำได้โดยไม่ลดทอนคุณค่าทางกฎหมาย หากมีการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานที่เน้นความปลอดภัย (Security) ความโปร่งใส (Transparency) และการทำงานร่วมกัน (Interoperability) อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นต้นแบบสำคัญที่ประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ สามารถนำมาปรับใช้เพื่อก้าวสู่สังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ

7.2.5 การเปรียบเทียบในภาพรวม

ในสหรัฐอเมริกา รัฐเนวาดาถือเป็นผู้นำในการออกกฎหมายรองรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 ภายใต้ Nevada Revised Statutes 133.085 ซึ่งกำหนดชัดเจนว่าเมื่อผู้ทำพินัยกรรมใช้ลายมือชื่อดิจิทัลควบคู่กับการบันทึกวิดีโอแสดงเจตนา เอกสารดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้เสมือนพินัยกรรมลายลักษณ์อักษรดั้งเดิม กฎหมายฉบับนี้ยังคงเงื่อนไขหลายประการ เช่น ต้องมีสำเนาต้นฉบับยูทอร์ริเททีฟ คัดป้องกัน การแก้ไขโดยไม่ได้รับอนุญาต และต้องมีวิธีตรวจสอบย้อนหลังว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงจะเห็นได้ทันที รวมถึงการยืนยันตัวตนด้วยเทคโนโลยีรู้จำใบหน้า หรือการบันทึกเสียงประกอบในวิดีโอ จึงช่วยลดข้อโต้แย้งว่าใครเป็นผู้ทำพินัยกรรมจริง และช่วยลดความเสี่ยงหากผู้ทำพินัยกรรมอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถพบพยานแบบดั้งเดิมได้ ในระดับกลาง องค์กร NCCUSL (National Conference of Commissioners on Uniform State Laws) พัฒนา Uniform Electronic Wills Act (UEWA) เป็นกฎหมายต้นแบบให้รัฐต่าง ๆ นำไปปรับใช้ได้ตามบริบท กฎหมายต้นแบบนี้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำด้านความปลอดภัย เช่น ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ การใช้

²¹ Nordic Institute for Interoperability Solutions, *History of NIIS*, Retrieved February 27, 2026, from <https://www.niis.org/history>

พยานอิเล็กทรอนิกส์ผ่านวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ การบันทึกเวลาการลงนาม และมาตรการเข้ารหัสข้อมูล เพื่อยืนยันว่าเอกสารไม่ถูกแก้ไขโดยไม่ได้รับอนุญาต ทั้งนี้ เมื่อรัฐใดต้องการใช้ UEWA ก็เพียงแก้ไขรายละเอียดให้สอดคล้องกับบริบทแล้วตรากฎหมายของรัฐได้ทันที ส่วนหน่วยงานกำกับดูแลคือศาลมรดก (Probate Court) ซึ่งตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ ก่อนรับรองพินัยกรรม และเลขาธิการรัฐ (Secretary of State) ทำหน้าที่อนุญาตผู้ให้บริการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องปฏิบัติตามมาตรฐานความปลอดภัย

ในออสเตรเลีย แนวทางพัฒนาพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ยังคงอยู่ในขั้นตอนการทดลองปรับใช้ กรณีเด่นคือรัฐวิกตอเรียที่บังคับใช้ COVID-19 Omnibus (Emergency Measures) Regulations 2020 เป็นกฎหมายชั่วคราวในช่วงโควิด-19 เพื่อให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานสามารถลงนามผ่านวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ได้ ภายใต้ข้อกำหนดว่าพยานสองคนต้องอยู่ในห้องวิดีโอเดียวกับผู้ทำพินัยกรรมและทั้งสามต้องลงนามภายในวันเดียวกัน พร้อมส่งสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ให้พยานผ่านอีเมล นโยบายนี้ช่วยลดความเสี่ยงทางสุขภาพและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำพินัยกรรม แต่ถือเป็นเพียงมาตรการชั่วคราวเท่านั้น ยังไม่ได้รับรองให้เทียบเท่าพินัยกรรมลายลักษณ์อักษรถาวร ส่วนในรัฐนิวเซาท์เวลส์ (NSW) คดี Re Estate of Wai Fun Chan ในปี ค.ศ. 2015 เป็นอีกตัวอย่างสำคัญที่ศาลสูงรับรองวิดีโอที่ผู้ทำพินัยกรรมบันทึกเจตนาเป็น “พินัยกรรมไม่เป็นทางการ” ตาม Succession Act 2006 (NSW) มาตรา 8 แม้ขาดการลงนามลายลักษณ์อักษร แต่ศาลเห็นว่าเจตนาชัดเจนและสภาพจิตใจของเจ้าของพินัยกรรมดูเป็นปกติไม่ถูกบังคับ จึงยอมรับวิดีโอเป็นหลักฐานสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมออสเตรเลียยังไม่มีโครงสร้างพื้นฐานหรือหน่วยงานเฉพาะด้านพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ ศาลฎีกาของแต่ละรัฐจึงเป็นหน่วยงานหลักที่ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาแบบคดีเป็นคดีไป การลงนามผ่านวิดีโอจึงอาจยืดหยุ่นได้ในภาวะฉุกเฉิน แต่ไม่ใช่ระบบถาวร

ในขณะที่เอสโตเนียก้าวหน้าไปอีกขั้นด้วยการสร้างสังคมดิจิทัลเต็มรูปแบบ ตั้งแต่การยืนยันตัวตนด้วยบัตรประชาชนอิเล็กทรอนิกส์ (e-ID) ไปจนถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานผ่านแพลตฟอร์ม X-Road ทั้งหมดถูกรองรับและกำกับดูแลโดย Estonian Information System Authority (RIA) เมื่อใดก็ตามที่ผู้ทำพินัยกรรมลงนามด้วยลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ผ่าน e-ID ระบบของ RIA จะรับรองความถูกต้องทันที เนื่องจากใบรับรองดิจิทัลเชื่อมโยงกับข้อมูลประชาชนในฐานรัฐกลาง และเมื่อต้องใช้พินัยกรรมมาตรวจสอบ รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถดึงข้อมูลผ่าน X-Road ได้ทันทีโดยไม่ต้องปรับปรุงโครงสร้างฐานข้อมูล นอกจากนี้ X-Road ใช้การเข้ารหัสข้อมูลขั้นสูง บันทึกประวัติการแลกเปลี่ยนเป็น audit log ทำให้มั่นใจได้ว่าข้อมูลไม่ถูกแก้ไขและทุกคนที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้เสมอ ความเป็นโครงสร้างแบบกระจายยังช่วยป้องกันไม่ให้มีจุดล้มเหลว (Single point of failure) และแบ่งเบาภาระการจัดเก็บ เมื่อมองภาพรวม เอสโตเนียจึงมีระบบเครือข่ายดิจิทัลที่เอื้อต่อพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างแท้จริง เพราะนอกจากกฎหมายจะรองรับลายมือชื่อดิจิทัลแบบเต็มรูปแบบแล้ว RIA ยังดูแลให้แพลตฟอร์มทุกส่วนทำงานร่วมกันได้อย่างปลอดภัย แม้จะไม่มีคดีที่ต้องใช้ดุลยพินิจมากเท่าประเทศอื่น แต่ระบบทั้งหมดถูกออกแบบให้รองรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนหนึ่งของบริการ e-Government โดยตรง

เมื่อเปรียบเทียบกับ สหรัฐอเมริกามีการบังคับใช้กฎหมายเฉพาะในระดับรัฐและกฎหมายต้นแบบระดับกลางที่ช่วยสร้างความสอดคล้องข้ามรัฐ แต่ต้องพึ่งพาศาลและเลขาธิการรัฐเพื่อกำกับดูแลเชิงกฎหมาย ออสเตรเลียแม้ให้ความยืดหยุ่นในภาวะฉุกเฉิน แต่ยังไม่มีการอบกฎหมายถาวรหรือโครงสร้างพื้นฐานเฉพาะสำหรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ ต้องอาศัยดุลพินิจของศาลในแต่ละคดีเป็นหลัก ส่วนเอสโตเนียมีทั้งโครงสร้างพื้นฐานและหน่วยงานกำกับดูแลพร้อมสรรพ คือ RIA ดูแลลายมือชื่อดิจิทัล และ X-Road ทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลอย่างปลอดภัย ทุกกระบวนการจึงเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและเชื่อถือได้โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางศาลเพิ่มเติม

ในแง่ของการยืนยันตัวตนและการตรวจสอบ สหรัฐอเมริกามุ่งเน้นการบันทึกวิดีโอควบคู่กับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อยืนยันเจตนา ขณะที่ออสเตรเลียเลือกวิธีใช้วิดีโอคอนเฟอเรนซ์ให้พยานตรวจสอบในเวลาจริง ส่วนเอสโตเนียพึ่งพาการยืนยันตัวตนด้วย e-ID ซึ่งเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลประชาชน ทำให้ไม่จำเป็นต้องใช้วิดีโอเป็นหลักฐานเจตนารมณ์เลยก็ได้ เพราะลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เองก็ได้รับการรับรองเพียงพอแล้ว ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียยังใช้วิธีการกระจายตามผู้ให้บริการเอกชนหรือใช้เครื่องมือวิดีโอทั่วไป แต่เอสโตเนียมี X-Road เป็นแพลตฟอร์มกลางที่เชื่อมต่อหน่วยงานทุกแห่งเข้าด้วยกันอย่างเป็นมาตรฐาน ความแตกต่างนี้สะท้อนถึงระดับความพร้อมของแต่ละประเทศในการนำพินัยกรรมก้าวสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปชนิดที่เรียกว่า “เอสโตเนียทำได้ในระดับระบบชาติ” ขณะที่สหรัฐอเมริกายังเป็นการพัฒนาเป็นรายรัฐ และออสเตรเลียยังเป็นโครงการทดลองชั่วคราวภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉิน

เมื่อพิจารณาสถานะการบังคับใช้ สหรัฐอเมริกา ภายใต้กรอบของรัฐเนวาดาและกรอบต้นแบบ UEWA รัฐต่าง ๆ สามารถปรับใช้ได้ทันที ส่วนออสเตรเลียมีการบังคับใช้ชั่วคราวเฉพาะช่วงโควิด โดยหน่วยงานศาลเป็นผู้รับผิดชอบกรณีต่อกรณี ขณะที่เอสโตเนียดำเนินการเป็นระบบถาวรพร้อมบริการ e-Government ที่รวมพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในนั้นเสมอ ทั้งหมดนี้จึงสรุปได้ว่า แต่ละประเทศแม้จะมีจุดอ่อนจุดแข็งต่างกัน แต่ก็ล้วนมุ่งหวังให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์กลายเป็นช่องทางที่สะดวก ปลอดภัย และเชื่อถือได้ในยุคดิจิทัลโดยไม่ทิ้งเจตนารมณ์ของผู้ทำพินัยกรรมให้ตกหล่นไป

ในส่วนของประเทศไทย ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นทางการ เนื่องจากกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ และพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดชัดเจนว่า “ธุรกรรมด้านครอบครัวและมรดก” ไม่อยู่ในขอบเขตการใช้บังคับของกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น ผู้ทำพินัยกรรมในประเทศไทยจึงต้องอาศัย “เอกสารกระดาษ” และ “การลงนามด้วยลายมือ” เป็นหลัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงยึดมั่นในระบบเอกสารและพิธีการแบบดั้งเดิมเพื่อความมั่นคงแน่นอนทางกฎหมาย

8. ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการวิจัยและสามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่สำคัญได้ดังนี้

8.1 ปัญหาด้านความปลอดภัยของข้อมูล

ปัญหาด้านความปลอดภัยของข้อมูลสามารถจำแนกเป็น 3 ประเด็นหลัก กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ความเสี่ยงจากการปลอมแปลงและแก้ไขข้อมูล²² พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เก็บในรูปแบบไฟล์บนระบบ

²² ธนากรไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), เรื่องเดิม.

คลาวด์หรือเซิร์ฟเวอร์ ขาดลักษณะทางกายภาพที่ช่วยในการสังเกตการแก้ไขซึ่งแตกต่างจากพินัยกรรมแบบลายลักษณ์อักษรที่เมื่อมีการขีดฆ่าหรือแก้ไขจะมีการทิ้งร่องรอย เช่น รอยหมึกซ้ำหรือรอยนิ้วมือ เป็นต้นในโลกดิจิทัล หากมีผู้ไม่หวังดีเข้าสู่ระบบได้ จะสามารถแก้ไขเนื้อหาหรือเปลี่ยนนามสกุลไฟล์ได้โดยไม่ทิ้งร่องรอยให้เห็นด้วยตาเปล่า แม้แต่การเก็บในรูปแบบไฟล์ที่มีนามสกุล PDF ก็ไม่สามารถป้องกันได้ เนื่องจากไฟล์เหล่านี้สามารถถูกดาวน์โหลดและแก้ไขผ่านโปรแกรมทั่วไปได้ทันที นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้แบบพินัยกรรมส่วนใหญ่ต้องจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร การลงลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานสองคน แต่ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าในกรณีการทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ จะต้องมีการการเข้ารหัสข้อมูล การตรวจสอบความสมบูรณ์ หรือการใช้เทคโนโลยีบันทึกหลักฐานการแก้ไขเอกสาร (Audit log) อย่างไร จึงเกิดช่องโหว่ที่ทำให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์สูญเสียความน่าเชื่อถือ ขาดความโปร่งใสเมื่อเปรียบเทียบกับพินัยกรรมแบบเอกสารลายลักษณ์อักษร

ประการที่สอง อุปสรรคในการพิสูจน์ตัวตนและสิทธิ์การเข้าถึง กระบวนการทำพินัยกรรมแบบลายลักษณ์อักษรให้ความสำคัญกับการอยู่ต่อหน้าของพยานและผู้ทำพินัยกรรม แต่ในระบบออนไลน์การยืนยันตัวตนมักพึ่งพาเพียงรหัสผ่าน (Password) หรือรหัส OTP ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกขโมยข้อมูลประจำตัว (Credential theft) หากแฮกเกอร์ (Hacker) ได้ข้อมูลเหล่านี้ไป ก็สามารถสวมรอยทำพินัยกรรมแทนเจ้าของจริงได้โดยไม่มีพยานมายืนยันสถานะ ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะมีพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 แต่พระราชกฤษฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ พ.ศ. 2549 มาตรา 3 กำหนดยกเว้นมิให้ใช้กับเรื่องธุรกรรมครอบครัวและมรดก²³ ทำให้การพิสูจน์ตัวตนผ่านลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ (E-signatures) สำหรับกรณีพินัยกรรมยังไม่มีมาตรฐานทางกฎหมายที่ชัดเจนรองรับ

ประการสุดท้ายความเสี่ยงจากการโจมตีทางไซเบอร์²⁴ โครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศที่ใช้จัดเก็บไฟล์พินัยกรรม เช่น เซิร์ฟเวอร์ภาครัฐ หากขาดมาตรการเข้ารหัสข้อมูลทั้งในขณะจัดเก็บ (Data at rest) และขณะส่งผ่านเครือข่าย (Data in transit) ย่อมตกเป็นเป้าหมายของแฮกเกอร์ การขาดระบบตรวจจับการบุกรุก (IDS/IPS) ที่มีประสิทธิภาพ อาจนำไปสู่การขโมยไฟล์พินัยกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงเจตนาของผู้ตายได้ ปัญหานี้รุนแรงขึ้นเมื่อไม่มีกฎหมายเฉพาะที่กำหนดหน้าที่ให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเข้ามาควบคุมดูแลธุรกรรมเหล่านี้โดยตรง

อย่างไรก็ดีแนวทางการแก้ไขปัญหในปัจจุบันแม้ประเทศไทยจะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะ แต่สามารถใช้เครื่องมือที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อบรรเทาปัญหาได้ กล่าวคือ การประยุกต์ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 โดยสามารถนำหลักการของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ผ่านการรับรองจากหน่วยงาน (Certification authority) ที่จดทะเบียนกับ ETDA มากำหนดเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือในการยืนยันตัวตน ลำดับต่อมาเป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำภายใต้พระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 ซึ่ง ETDA สามารถเสนอให้ออกประกาศกระทรวงเพื่อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ เช่น การบังคับใช้ระบบพิสูจน์ตัวตนหลายปัจจัย (MFA) และการเข้ารหัสข้อมูล (TLS/SSL) สำหรับผู้ให้บริการ

²³ จีระพร สุภะกะ, เรื่องเดิม, น. (1).

²⁴ True Digital Academy, เรื่องเดิม.

แม้ผู้วิจัยจะมีความเห็นให้มีการตราพระราชบัญญัติพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ยังคงต้องการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 1672 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเข้ามามีบทบาทในการออกกฎกระทรวงที่เกี่ยวกับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่อยู่ภายใต้ควบคุมดูแลของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมมีความเข้าใจในการแก้ปัญหาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างดี จะทำให้กฎหมายการทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์เกิดขึ้นได้โดยเร็ว และสุดท้ายคือการประสานงานระบบราชการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมสามารถออกประกาศกระทรวงบังคับให้หน่วยงาน เช่น กรมการปกครอง หรือหน่วยงานอื่น ๆ ใช้ระบบโครงข่ายที่มีการรับประกันการเข้ารหัสข้อมูล พร้อมกับการกำหนดแนวปฏิบัติ (Guideline) ควบคู่ไปกับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่

8.2 ปัญหาด้านการพิสูจน์ความถูกต้องของพินัยกรรม

ในสังคมที่ให้ความสำคัญกับเรื่องความเป็นส่วนตัวและการรักษาสិทธิของบุคคล พินัยกรรมเป็นเอกสารสำคัญอันดับแรกที่ใช้แสดงเจตนา ณ สิ้นสุดท้ายของเจ้าของทรัพย์สินเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพย์สินหลังการเสียชีวิต ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 3 พินัยกรรม หมวด 2 แบบพินัยกรรมกำหนดให้พินัยกรรมสามารถจัดทำได้หลายแบบ แต่สามารถจำแนกออกได้สองลักษณะคือพินัยกรรมที่ทำขึ้นโดยไม่ต้องมีพนักงานเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และพินัยกรรมซึ่งต้องจัดทำต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์กลับเผชิญกับอุปสรรคสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับมาตรฐานทางกฎหมายเดิม จนทำให้การพิสูจน์ความถูกต้องของเอกสารฉบับดังกล่าวมีความซับซ้อนและเสี่ยงต่อข้อพิพาทยิ่งขึ้น

ปัญหาแรกคือ การพิสูจน์ตัวตนของผู้ทำพินัยกรรม ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการแสดงเจตนาว่าพินัยกรรมฉบับนั้นจัดทำขึ้นโดยเจตนาจริง โดยเจ้าของพินัยกรรมจะลงลายมือชื่อต่อหน้าพยานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งทำหน้าที่รับรอง แต่ในพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ หากขาดระบบพิสูจน์ตัวตนของพินัยกรรมอย่างเช่น การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 แล้ว พินัยกรรมดังกล่าวอาจถูกปลอมแปลง หรือเกิดการฉ้อโกงหรือบังคับให้บุคคลอื่นทำพินัยกรรมโดยไม่สมัครใจ ดังนั้นเพื่อป้องกันเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นต้องให้สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาดำเนินการโดยใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1672

ปัญหาที่สองคือ การรับรองลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากอาจเกิดการปลอมแปลงได้หากไม่มีมาตรการตรวจสอบที่เข้มงวด แม้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 จะรับรองการมีลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่ก็ยังไม่มีข้อกำหนดชัดเจนว่าพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ต้องใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับการรับรอง (Digital signature) ตามมาตรฐานสากล และการออกใบรับรองโดยหน่วยงานกลาง เช่น สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงควรได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อบรรจุบทบัญญัติหมวดพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยกำหนดให้ใช้ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์มาตรฐาน ISO/IEC 27001 เพื่อป้องกันการปลอมแปลง

ประการที่สามคือ การป้องกันการแก้ไขหรือปลอมแปลงเอกสารภายหลังลงนาม ซึ่งพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์มักถูกจัดเก็บเป็นไฟล์ในระบบฐานข้อมูลที่บุคคลใด ๆ ที่ไม่มีความสุจริตสามารถดำเนินการดาวน์โหลดแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไฟล์ได้ หากไม่มีระบบฐานข้อมูลที่จัดเก็บแบบมีการบันทึก Log ทุกครั้งที่มีการเข้าถึงหรือแก้ไข ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. เป็นการเฉพาะ กำหนดให้มีผู้เก็บรักษาพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมระบบตรวจสอบย้อนหลังและให้อยู่ใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย และต้องมีการตรากฎกระทรวงให้อำนาจกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดเก็บพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์นี้

ปัญหาประการสุดท้ายคือ การมีพยานหรือหน่วยงานรับรองเจตนา ในพินัยกรรมที่สร้างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรยังคงมีพยานสองคนลงนามรับรองและยืนยันว่า ผู้ทำพินัยกรรมมีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์และมีความสมัครใจ แต่พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์อาจขาดพยานที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพินัยกรรมที่สร้างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร จนอาจถูกโต้แย้งถึงเจตนารมณ์ของผู้ทำพินัยกรรม ดังนั้นจึงควรกำหนดให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ต้องจัดทำบันทึกวิดีโอในขณะการลงนามพินัยกรรม การสแกนใบหน้า หรือการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นผู้วางเงื่อนไขและเป็นผู้ตรวจสอบยืนยันว่าสิ่งที่ปรากฏในเอกสารตรงกับเจตนารมณ์ของผู้ทำพินัยกรรม

เมื่อพิจารณาปัญหาและแนวทางทั้งหมดนี้จะเห็นว่า การพัฒนากฎหมายและเทคโนโลยีเพื่อรองรับพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งไม่ว่าการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การตราพระราชบัญญัติพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. หรือการตรากฎกระทรวงฉบับใหม่ อันจะช่วยให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายเทียบเท่ากับพินัยกรรมที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร สร้างความเชื่อมั่น ป้องกันการปลอมแปลง แก้ไขและยืนยันเจตจำนงของผู้ทำพินัยกรรมได้อย่างครบถ้วนตามเจตนารมณ์ในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

8.3 ปัญหาด้านหน่วยงานที่จะรับผิดชอบดูแลพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์

เมื่อพิจารณาบทบาทและภารกิจของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ตามพระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 มาตรา 4 หน่วยงานนี้อาจเข้ามามีบทบาทหรือเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่โดยตรงในการกำหนดแนวทางเชิงเทคนิคและกำกับดูแลในระดับนโยบาย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าระบบการจัดทำและจัดเก็บพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์นั้นมีความน่าเชื่อถือ มีระบบรับรองตัวตนของผู้ทำพินัยกรรมได้อย่างปลอดภัย และหากมีการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ ก็ควรจะเป็นไปในรูปแบบที่มีกฎหมายรับรองและป้องกันการปลอมแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของผู้ที่จะเป็นผู้ดูแลหรือรับฝากพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ อาจต้องมีกลไกหรือส่วนงานพิเศษเพื่อดำเนินการเก็บรักษาเอกสารเหล่านั้นในที่ปลอดภัย และต้องพร้อมให้ตรวจสอบในภายหลัง หากเกิดกรณีที่ทายาทหรือผู้เกี่ยวข้องต้องการเรียกดูพินัยกรรมของเจ้ามรดก โดยขั้นตอนเหล่านี้เป็นกระบวนการที่กฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ต้องกำหนดอย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นวิธีเก็บรักษา วิธีป้องกันไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา วิธีพิสูจน์ว่าใครเป็นผู้ลงลายมือชื่อ และต้องมีวิธีการยืนยันว่าพินัยกรรมฉบับนั้นเป็นฉบับสุดท้าย นอกจากนี้ยังต้องพิจารณามิติด้านจริยธรรมและการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวส่วนตัวของผู้ทำพินัยกรรมด้วย

อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังไม่มีบทบัญญัติให้มีพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ หากมีการริเริ่มให้มีการใช้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ หน่วยงานใดจะมีหน้าที่รับรองความถูกต้อง ค้ำครองสิทธิ และทำให้เอกสารนั้นมีสภาพบังคับทางกฎหมายดังเช่นพินัยกรรมที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในฐานะหน่วยงานกลางที่กำกับดูแลด้านธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ย่อมมีความเหมาะสมที่ทำหน้าที่วางระบบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ หรือกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ให้การจัดทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ปลอดภัยและน่าเชื่อถือ แต่กระบวนการทั้งหมดนั้นยังอาจต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น เช่น กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น

โดยสรุป สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพและความเชี่ยวชาญด้านธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งยังมีโครงสร้างหน้าที่ในการกำกับดูแลและส่งเสริมการทำธุรกรรมดิจิทัลในประเทศไทย จึงสามารถเข้ามาวางระบบมาตรฐานและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพินัยกรรมเป็นเรื่องทางกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการโอนทรัพย์สิน อำนาจศาล และกระบวนการยุติธรรม การที่ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ จะเข้ามาดูแลพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มรูปแบบจึงขึ้นอยู่กับการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการปรับปรุงกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้รองรับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะนี้

ETDA สามารถมีบทบาทเชิงเทคนิคและนโยบายคล้ายกับ Australian Cyber Security Centre (ACSC) ของประเทศออสเตรเลีย ซึ่งถือเป็นหน่วยงานต้นแบบด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของภาครัฐและเอกชน โดย ACSC มีหน้าที่พัฒนามาตรฐานความปลอดภัยสำหรับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความสำคัญทางกฎหมาย เช่น พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสร้างระบบที่สามารถรับรองความถูกต้องของเอกสาร ป้องกันการปลอมแปลง และรับประกันว่าข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ทำพินัยกรรมจะได้รับการคุ้มครองอย่างเข้มงวด

ในแนวทางของ ACSC การดำเนินงานจะเน้น “สามหลักสำคัญ” ได้แก่ การป้องกัน การยืนยัน และการตอบสนอง กล่าวคือ หน่วยงานจะวางระบบป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์โดยใช้เทคโนโลยีเข้ารหัสข้อมูลเพื่อรักษาความลับและความถูกต้องของเอกสาร พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีระบบยืนยันตัวตนที่ปลอดภัยสูงสุด เช่น การใช้รหัสผ่านหลายชั้น (Multi-Factor Authentication) หรือเทคโนโลยีชีวมิติ (Biometric Authentication) ที่สามารถระบุตัวตนของผู้ทำพินัยกรรมได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ACSC ยังจัดทำมาตรฐานลายมือชื่อดิจิทัล เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนใช้เป็นแนวทางกลางในการตรวจสอบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือในระบบพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์

ประเทศไทยสามารถนำแนวคิดและกรอบการดำเนินงานของ ACSC มาเป็นแนวทางให้ ETDA พัฒนาโครงสร้างระบบพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบ โดย ETDA ควรดำเนินการในสามมิติหลัก ได้แก่ ในขณะที่ ETDA ดูแลด้านเทคนิค กระทรวงมหาดไทยถือเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมสูงสุดในเชิงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับประชาชน เนื่องจากมีเครือข่ายสำนักงานทะเบียนครอบคลุมทุกอำเภอทั่วประเทศ ซึ่งประชาชนมีความคุ้นเคยในการติดต่อธุรกรรมด้านสถานะบุคคลอยู่แล้ว ตามกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออก

ตามความในมาตรา 1672 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดให้กรรมการอำเภอมิหน้าที่รับทำ และจัดเก็บพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองและเอกสารลับ โดยมีขั้นตอนการลงทะเบียนในสมุดทะเบียน พินัยกรรมและตรวจสอบตัวตนอย่างเป็นทางการ หากมีการนำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ กระทรวงมหาดไทยสามารถต่อยอดบทบาทเดิมนี้มาเป็นผู้รับฝากหรือผู้จัดเก็บพินัยกรรมดิจิทัล (Digital vault) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนว่าข้อมูลจะถูกเก็บรักษาโดยรัฐและพร้อมให้ตรวจสอบเมื่อผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่เกิดผลสมบูรณ์ในปัจจุบันคือมาตรา 1672 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งให้อำนาจเฉพาะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับ พินัยกรรม แต่ไม่ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมไว้ ส่งผลให้ ETDA ไม่สามารถออกหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพบังคับทางกฎหมาย นอกจากนี้กฎกระทรวงมหาดไทยยังมี ข้อจำกัดหลายด้าน เช่น การกำหนดให้พินัยกรรมต้องเป็นลายลักษณ์อักษรบนกระดาษและลงลายมือชื่อ ทางกายภาพเท่านั้น การไม่มีการบัญญัติรองรับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์หรือลายมือชื่อดิจิทัลไว้ชัดเจน และการใช้ สมุดทะเบียนและคลังเอกสารทางกายภาพ ไม่รองรับระบบคลังข้อมูลดิจิทัล

8.4 ปัญหาด้านงบประมาณ

การจะพัฒนาระบบพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้เกิดขึ้นในประเทศไทยได้สำเร็จ ไม่เพียงแต่ต้อง อาศัยการแก้ไขกฎหมายและการเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังต้องเผชิญกับ ข้อจำกัดด้านงบประมาณซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดความเป็นไปได้ของโครงการในระยะยาว หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องต้องประเมินและจัดสรรทรัพยากรทางการเงินให้สอดคล้องกับภาพรวมของงานพัฒนาระบบ ตั้งแต่ การออกแบบระบบ การจัดซื้อฮาร์ดแวร์ (Hardware) และซอฟต์แวร์ (Software) ฝึกอบรมบุคลากร ไปจนถึง การบำรุงรักษาและปรับปรุง (Update) ระบบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากไม่ได้รับงบประมาณเพียงพอหรือไม่ กระจายอย่างเหมาะสม อาจทำให้โครงการชะลอหรือไม่สามารถดำเนินการตามเป้าหมายได้

ประการแรก ต้องพิจารณาด้านทุนด้านการออกแบบและพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรองรับ พินัยกรรม โดยหากต้องการนำเอาแพลตฟอร์มอย่าง X-Road มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการจัดทำและจัดเก็บ พินัยกรรม จะต้องลงทุนในส่วนที่เชื่อมโยงหน่วยงานภายในและภายนอกให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลได้อย่าง ปลอดภัย ซึ่งหมายถึงการจัดซื้อเซิร์ฟเวอร์ (Server) ที่มีสมรรถนะสูง การวางระบบเครือข่ายที่เข้ารหัส รวมถึง การจัดหาเครื่องมือซอฟต์แวร์สำหรับลงลายมือชื่อดิจิทัลและการจัดการใบรับรอง จึงถือเป็นงบประมาณ จำนวนมากในขั้นต้น นอกจากนั้น ต้องมีค่าใช้จ่ายในการพัฒนาระบบเชื่อมต่อระหว่างฐานข้อมูลของกรมการอำเภอ ศาล กรมที่ดิน และหน่วยงานอื่น ๆ ให้สามารถติดต่อสื่อสารผ่าน X-Road ได้ ซึ่งกระบวนการนี้ไม่ได้จำกัด เพียงการเขียนโค้ด แต่ยังรวมถึงการวางมาตรฐานข้อมูล การทดสอบระบบ การปรับปรุงจุดบกพร่อง และการ รับรองคุณภาพ อีกทั้งต้องเตรียมรายได้งบประมาณสำรองไว้สำหรับสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ปัญหาด้านรักษา ความปลอดภัยที่ต้องอัปเดตแพตช์ (Patch update) การจัดหาเครื่องมือสำหรับลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ ต้องเป็นไปตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544

ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์การรับรองความถูกต้อง การออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ และข้อกำหนดด้านความมั่นคงของระบบคีย์สาธารณะ (PKI) งบประมาณส่วนนี้จึงต้องรวมถึงค่าธรรมเนียมการขึ้นทะเบียนผู้ให้บริการใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ และค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบ อีกทั้งภายใต้ พระราชบัญญัติความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ พ.ศ. 2562 หน่วยงานต้องจัดสรรงบประมาณสำหรับการวางระบบเฝ้าระวัง และต้องมีการอัปเดตแพตช์เร่งด่วนเมื่อพบช่องโหว่ และการสำรองข้อมูล (Backup and disaster recovery) และควรมีงบประมาณสำรองสำหรับการทดสอบการเจาะระบบ (Penetration testing) และการรับรองคุณภาพตามมาตรฐาน ISO/IEC 27001

ประการที่สองคือค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร การสร้างระบบพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์จำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศ ด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และผู้ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายที่เข้าใจการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับกระบวนการทำพินัยกรรม การว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญภายนอกตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้าง และการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 28-40 การใช้จ่ายงบประมาณเพื่อว่าจ้างที่ปรึกษาด้านสารสนเทศ ผู้เชี่ยวชาญด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ หรือที่ปรึกษาด้านกฎหมาย ต้องอยู่ในกรอบการประมูลหรือคัดเลือกผู้รับจ้างอย่างโปร่งใส เปิดเผยราคาและคุณสมบัติล่วงหน้า เพื่อป้องกันข้อทุจริตและให้ได้ผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม นอกจากการว่าจ้างพนักงานที่มีความสามารถเฉพาะด้านดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ยังต้องมีงบประมาณสำหรับฝึกอบรมข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของกรมการอำเภอ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ศาลให้มีความรู้เรื่องการใช้ระบบ การตรวจสอบตัวตน และการบันทึกประวัติการทำงานเพื่อให้มั่นใจว่าการทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์มีความถูกต้อง และสามารถนำไปดำเนินการในชั้นศาลได้หากเกิดข้อพิพาท อีกทั้งต้องจัดงบสำหรับจัดทำคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติแจกจ่ายให้เจ้าหน้าที่ใช้ควบคู่กับระบบ เนื่องจากหน่วยงานระดับอำเภอหลายแห่งอาจยังขาดทักษะทางดิจิทัล การลงทุนในด้านนี้จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนและป้องกันปัญหาเกิดจากการใช้งานผิดพลาด กรมการอำเภอและศาลต้องจัดทำแผนฝึกอบรมประจำปี ระบุหัวข้อการใช้งานระบบ การตรวจสอบตัวตนดิจิทัล และการบันทึกประวัติการทำงาน (Audit trail) เพื่อให้มั่นใจว่าพนักงานสามารถใช้งานระบบได้อย่างถูกต้อง

ประการที่สามคือค่าใช้จ่ายด้านการบำรุงรักษาและอัปเดตระบบ เมื่อระบบพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์นำมาใช้งานจริงแล้ว จำเป็นต้องมีการสำรองข้อมูล (Backup) เป็นระยะ การตรวจสอบและแก้ไขในซอฟต์แวร์ รวมถึงการอัปเดตแพตช์ด้านความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ หากไม่มีงบประมาณเพียงพอ ระบบที่ใช้งานไปจะเสี่ยงต่อการถูกโจมตีทางไซเบอร์หรือเกิดความเสียหายจนชะงักการให้บริการ และควรเผื่อค่าใช้จ่ายสำหรับการขยายขีดความสามารถของระบบ (Scaling) เช่น หากมีจำนวนผู้ใช้เพิ่มขึ้น หรือมีหน่วยงานราชการเข้าร่วมมากขึ้น ก็ต้องปรับปรุงฮาร์ดแวร์ให้รองรับภาระงานที่สูงขึ้น หรืออาจต้องใช้บริการคลาวด์ (Cloud computing) ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายตามปริมาณทรัพยากรที่ใช้จริง นอกจากนี้ ยังต้องเผื่อค่าใช้จ่ายในการแยกสาขาของฐานข้อมูลเพื่อให้สามารถตรวจสอบการแก้ไขย้อนหลังได้ตลอดอายุเอกสาร และมีงบสำรองไว้สำหรับกรณีเกิดภัยพิบัติทางไซเบอร์ที่อาจต้องฟื้นฟูระบบหรือกู้คืนข้อมูลเร่งด่วน ซึ่งพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 มาตรา 15 และ มาตรา 45 เปิดช่องให้หน่วยงานขอใช้งบกลางหรือจัดสรรงบสำรอง

เพื่อนำไปป้องกันความเสี่ยงฉุกเฉิน ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติทางไซเบอร์หรือความผิดพลาดทางเทคนิค การมีงบประมาณไว้รองรับกรณีเร่งด่วนเช่นนี้ จะทำให้ระบบไม่สะดุดจนกระทบการให้บริการแก่ประชาชน

เมื่อพิจารณาภาพรวม จะเห็นได้ว่าปัญหาด้านงบประมาณของระบบพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในไทยมีทั้งต้นทุนด้านเทคโนโลยี บุคลากร การบำรุงรักษา การปรับปรุงกฎหมาย และการประเมินผล สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยงบประมาณที่เหมาะสมและยั่งยืน ถ้าหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม หรือกรมบัญชีกลาง ไม่จัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจและวิสัยทัศน์ที่ต้องการผลักดันพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ สุดท้ายอาจทำให้โครงการต้องชะลอ หรือแม้แต่ล้มเลิกกลางคัน ซึ่งจะทิ้งความเสียหายทั้งในเชิงทรัพยากรและความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศ ดังนั้น การกำหนดแผนงบประมาณอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งต้นทุนระยะสั้นและระยะยาว พร้อมมีกลไกติดตามประเมินผล จะเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้ประสบความสำเร็จในอนาคต

9. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

9.1 บทสรุป

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกมิติของชีวิต แต่กรอบกฎหมายเกี่ยวกับการทำพินัยกรรมของประเทศไทยยังคงยึดติดกับรูปแบบกระดาษและลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก ข้อจำกัดทางกฎหมายเดิม เช่น เงื่อนไขการมีพยานสองคนในสถานที่เดียวกัน หรือความยากลำบากในการเดินทางไปทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง ณ ที่ว่าการอำเภอ กลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้เจ็บป่วยรุนแรงหรืออยู่ในสภาวะวิกฤต ซึ่งอาจไม่สามารถแสดงเจตนาได้ทันเวลา นอกจากนี้พินัยกรรมในรูปแบบกระดาษยังมีความเสี่ยงสูงต่อการปลอมแปลง การสูญหาย หรือการถูกทำลายโดยผู้ไม่หวังดี จากการวิเคราะห์พบว่า ปัญหาหลักของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านความปลอดภัยของข้อมูล (Data security) โดยมีความเสี่ยงจากการถูกแฮกเกอร์โจมตีและขาดระบบควบคุมสิทธิ์ที่รัดกุม ด้านการพิสูจน์ความถูกต้อง (Authenticity) โดยมีความท้าทายในการยืนยันตัวตนผู้ทำพินัยกรรม และการรับรองลายเซ็นดิจิทัล ด้านโครงสร้างหน่วยงานที่มีความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ระหว่างหน่วยงานอย่าง ETDA และกระทรวงมหาดไทย และด้านงบประมาณ ซึ่งมีความจำเป็นในการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล เช่น ระบบ Cloud ที่ปลอดภัย และระบบยืนยันตัวตนขั้นสูง

9.2 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมาย

เพื่อให้พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการรับรองทางกฎหมายอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยเสนอให้มีการตราและบังคับใช้ร่างพระราชบัญญัติพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. เป็นการเฉพาะซึ่งเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ นอกจากการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพียงอย่างเดียว เนื่องจากกฎหมายเดิมถูกออกแบบมาเพื่อรองรับเอกสารกระดาษ อย่างไรก็ตามยังจำเป็นต้องมีการแก้ไขมาตรา 1672 แห่งประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันระหว่างกฎหมายทั้งสองฉบับสาระสำคัญของร่างกฎหมายใหม่ได้แก่การกำหนดนิยามของพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้หมายถึงเอกสารดิจิทัลที่มีการแสดงเจตนาอย่างชัดแจ้งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และใช้วิธีการยืนยันตัวตนตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด การให้อำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เช่น วิธีการจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล ถูกกำหนดผ่านกฎกระทรวงภายใต้ความเห็นชอบของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และกระทรวงมหาดไทย และการกำหนดพยานในการทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้บุคคลสามารถลงชื่อเป็นพยานในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ โดยมีสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) เป็นผู้กำหนดมาตรฐานเทคนิค

ทั้งนี้พินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ควรถูกจัดทำผ่านระบบกลางที่รัฐบาลกำหนด เช่น แพลตฟอร์ม E-will หรือแอปพลิเคชันที่รัฐสร้างขึ้นทำนองเดียวกับแอปพลิเคชัน Thai-ID เพื่อให้เกิดมาตรฐานและความน่าเชื่อถือ ซึ่งในระบบดังกล่าวนี้จะต้องจัดให้มีการยืนยันตัวตน โดยผู้ทำพินัยกรรมต้องยืนยันตัวตนผ่านระบบที่หน่วยงานรัฐรับรอง การกำหนดลายเซ็นและพยาน โดยต้องมีลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ทำพินัยกรรมและพยานอย่างน้อยสองคน และการกำหนดมาตรการรองรับกลุ่มเปราะบางสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยี การอนุญาตให้จัดทำพินัยกรรมผ่านการบันทึกวิดีโอพร้อมการพิสูจน์ตัวตนรูปแบบอื่นที่รัดกุมทดแทนได้

9.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การขับเคลื่อนพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้เกิดขึ้นจริงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน กล่าวคือ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการกำกับดูแลมาตรฐานความปลอดภัย กำหนดหลักเกณฑ์การออกใบรับรองลายเซ็นดิจิทัล และจัดทำแนวปฏิบัติด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยอาจนำโมเดลจาก Australian Cyber Security Centre (ACSC) มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดมาตรฐานการเข้ารหัสและการตรวจสอบย้อนกลับ และกระทรวงมหาดไทยปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับฝากพินัยกรรมกระดาษ มาเป็นหน่วยงานสนับสนุนการเข้าถึงระบบ โดยจัดตั้งจุดบริการ ณ ที่ว่าการอำเภอเพื่อช่วยประชาชนยืนยันตัวตนผ่านฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์

บรรณานุกรม

- จันทิ สีสาน. (2558). การทำพินัยกรรม ศึกษากรณีเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายมรดกไทย และสปป.ลาว. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- จิระพร สุภะกะ. (2564). พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ณัฐธณ แก้วจังหวัด. (2566). การปรับใช้หลักกฎหมายเกี่ยวกับพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

- ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน). (2569). ปิดช่องโหว่ ‘พินัยกรรมปลอม’ ก่อนเป็น ‘มรดกเลือด’. สืบค้นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.scb.co.th/th/personal-banking/stories/tips-for-you/fake-testament#:~:text=ผลของพินัยกรรมที่ไม่,ไม่มีการทำพินัยกรรมเลย>
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2548). คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและสื่อการสอน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2569). *Estonia's Digital X Road: e-Revolution ของประเทศเอสโตเนีย*. สืบค้นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/Knowledge-Sharing/Articles/Estonia-Digital-X-Road.aspx>
- โสฬส ตาลคำมูล และสุชาดา รัตนพิบูลย์. (2568). ปัญหาทางกฎหมายของพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์. *วารสาร มจร.ทฤษฎีช่วยปริทรรศน์*, ปีที่ 9 (2), 599-612.
- Australian Signals Directorate. (2026). *Who we are*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.cyber.gov.au/about-us/about-asd-acsc/who-we-are>
- Family Law Express. (2026). *Re Estate of Wai Fun CHAN, Deceased [2015] NSWSC 1107*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.familylawexpress.com.au/family-law-decisions/inheritance/wills/re-estate-of-wai-fun-chan-deceased-2015-nswsc-1107/>
- ISO. (2024). *ISO/IEC 29100:2024*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.iso.org/standard/85938.html>
- ISO. (2022). *What is ISO/IEC 27001?*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.iso.org/standard/27001>
- ISO. (2022). *What is ISO/IEC 27002?*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.iso.org/standard/75652.html>
- Nordic Institute for Interoperability Solutions. (2013). *History of NIIS*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.niis.org/history>
- State Government of Victoria. (2026). *Victoria COVID-19 Omnibus (Emergency Measures) Act 2020*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.legislation.vic.gov.au/as-made/acts/covid-19-omnibus-emergency-measures-act-2020>
- The National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. (2019). *Electronic Wills Act*. Retrieved February 27, 2026, from <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=a0a16f19-97a8-4f86-afc1-b1c0e051fc71>
- True Digital Academy. (2566). *6 การโจมตีทางไซเบอร์ (Cyber Attack) ที่ควรระวัง และวิธีรับมือ*. สืบค้นวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.truedigitalacademy.com/blog/6-types-of-cyber-security-threats>
- X-Road. (2026). *X-Road History*. Retrieved February 27, 2026, from <https://x-road.global/xroad-history>

การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย:

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมาย¹

The Use of Cryptocurrency as a Medium of Payment in Thailand: Legal Problems and Obstacles

วาสนี สุวรรณวงษ์ เซาเออร์²

Wasinee Suwannawong Sauer

(Received: February 11, 2026, Revised: May 27, 2026, Accepted: May 27, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ แนวคิด และลักษณะของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสินทรัพย์ดิจิทัล วิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซีและข้อจำกัดในการใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย ตลอดจนเสนอแนวทางในการปรับปรุงกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้บริบทของการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบการเงินสมัยใหม่ โดยพิจารณากรอบกฎหมายไทยในปัจจุบันกำหนดให้ คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสินทรัพย์ดิจิทัล แต่ยังไม่ยอมรับสถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงิน ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบการเงินดิจิทัลของประเทศ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในลักษณะการวิจัยทางนิติศาสตร์ โดยศึกษาวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า แม้ประเทศไทยจะมีพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ซึ่งวางกรอบการกำกับดูแล คริปโทเคอร์เรนซีในมิติของการลงทุนและการประกอบธุรกิจ แต่ยังไม่มียกเว้นที่รองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระค่าสินค้าและบริการโดยตรง อีกทั้งประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 ได้กำหนดห้ามผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลสนับสนุนหรือส่งเสริมการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงิน ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีในการชำระค่าสินค้าและบริการ ถูกจำกัดอย่างเด็ดขาด แม้ในกรณีที่คู่สัญญามีความสมัครใจและยอมรับความเสี่ยงร่วมกันก็ตาม จึงเสนอให้ปรับปรุงประกาศดังกล่าวจากแนวทางการห้ามใช้โดยเด็ดขาด ไปสู่การกำหนดกรอบการใช้ในขอบเขตจำกัด ภายใต้เงื่อนไขการกำกับดูแล

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง มุมมองกฎหมายการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล ศึกษากรณีใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. พินัย ณ นคร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

² นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เลขที่ 2 พระจันทร์ พระบรมมหาราชวัง พระนคร กรุงเทพมหานคร 10200, wasinee_s@hotmail.com

Student, Doctor of Laws, Faculty of Law, Thammasat University, 2 Prachan Road, Phra Borom Maha Ratchawang, Phra Nakhon, Bangkok 10200, Thailand, wasinee_s@hotmail.com

และการคุ้มครองผู้ใช้ที่เหมาะสม โดยจำกัดการใช้เฉพาะกรณีที่คู่สัญญาตกลงโดยสมัครใจ ดำเนินธุรกรรมผ่านผู้ให้บริการที่อยู่ภายใต้การกำกับ เริ่มจากการทดลองใช้ภายใต้กรอบการทดลองทางกฎหมาย เพื่อประเมินผลกระทบก่อนการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายในระยะยาว

คำสำคัญ: คริปโทเคอร์เรนซี, สื่อกกลางการชำระเงิน, สินทรัพย์ดิจิทัล

Abstract

This research article aims to examine the development, concepts, and characteristics of cryptocurrency as a digital asset, to analyze its legal status and the limitations on its use as a medium of payment in Thailand, and to propose guidelines for improving the relevant legal framework within the context of digital technology and the modern financial system. Under the current Thai legal framework, cryptocurrency is classified as a type of digital asset, however, its legal status as a medium of payment is not recognized, resulting in legal uncertainty and creating obstacles to the development of the country's digital financial system. This study employs qualitative research in the form of doctrinal legal research by analyzing relevant laws, concepts, theories and academic materials from both domestic and foreign sources. The findings reveal that although Thailand has enacted the Emergency Decree on Digital Asset Businesses B.E. 2561 (2018), which establishes a regulatory framework for cryptocurrency in terms of investment and business operations, there are still no legal provisions directly supporting the use of cryptocurrency for the payment of goods and services. Furthermore, Notification of the Capital Market Supervisory Board No. KorThor. 5/2565 prohibits digital asset business operators from supporting or promoting the use of digital assets as a medium of payment, thereby absolutely restricting the use of cryptocurrency for the payment of goods and services, even where contracting parties voluntarily agree and mutually accept the associated risks. Accordingly, this article proposes that such notification should be revised from an absolute prohibition approach toward a limited use framework, subject to appropriate regulatory supervision and user protection measures. The use of cryptocurrency should be permitted only where the parties voluntarily agree, transactions are conducted through regulated service providers, and implementation begins under a legal sandbox framework in order to assess potential impacts prior to long-term policy reform.

Keywords: Cryptocurrency, Medium of Payment, Digital Asset

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและการเติบโตของเทคโนโลยีทางการเงิน (Financial Technology: FinTech) ซึ่งหมายถึง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาบริการทางการเงินให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเข้าถึงได้มากขึ้น³ ได้ส่งผลให้โครงสร้างของระบบการเงินและรูปแบบการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) ซึ่งเป็นระบบบันทึกข้อมูลแบบกระจายศูนย์ที่ไม่ต้องอาศัยตัวกลางและมีความโปร่งใสสูง⁴ และการเกิดขึ้นของคริปโทเคอร์เรนซี ซึ่งถูกออกแบบให้เป็นกลไกในการแลกเปลี่ยนและโอนถ่ายมูลค่าในระบบดิจิทัลโดยไม่ต้องพึ่งพาตัวกลางทางการเงินแบบดั้งเดิม แนวคิดดังกล่าวได้รับการนำเสนออย่างเป็นระบบครั้งแรกโดย Satoshi Nakamoto ในเอกสาร Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System เมื่อปี ค.ศ. 2008⁵ ซึ่งเสนอระบบการชำระเงินแบบเพียร์ทูเพียร์ที่ใช้เทคโนโลยีบล็อกเชน⁶ ในการบันทึกและยืนยันธุรกรรม โดยมีคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ การกระจายศูนย์ ความโปร่งใส และความยากต่อการแก้ไขข้อมูลย้อนหลัง ส่งผลให้คริปโทเคอร์เรนซีถูกมองว่าเป็นนวัตกรรมที่อาจมีบทบาทสำคัญต่อระบบการชำระเงินระดับโลก

ในทางทฤษฎีกฎหมายการเงิน เงินตราใช้เพียงเครื่องมือทางเศรษฐกิจ แต่เป็นสถาบันทางกฎหมายที่อยู่ภายใต้การรับรองและการกำกับดูแลของรัฐ โดยรัฐเป็นผู้กำหนดสถานะ หน้าที่ และผลทางกฎหมายของเงินตราในระบบเศรษฐกิจ Charles Proctor อธิบายว่า เงินตราเป็นกลไกทางกฎหมายที่สะท้อนอำนาจอธิปไตยของรัฐในการกำหนดสิ่งที่ใช้ชำระหนี้และปลดปล่อยภาระผูกพันทางกฎหมาย⁷ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎี State Theory of Money ซึ่งอธิบายว่าคุณค่าของเงินตราเกิดจากการรับรองของรัฐ ไม่ได้เกิดจากมูลค่าภายในตัววัตถุเอง⁸ ภายใต้กรอบดังกล่าว เงินตราจึงมีบทบาทสำคัญต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจและกฎหมาย เป็นกลไกที่รัฐใช้ในการรักษาความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการชำระเงิน เมื่อคริปโทเคอร์เรนซีเป็นสินทรัพย์ดิจิทัลที่มีได้ออกโดยรัฐ จึงท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับสถานะของเงินตราและบทบาทของรัฐในการกำกับดูแลระบบการชำระเงิน

³ Douglas W. Amer, Janos Barberis, and Ross P. Buckley, *FinTech and RegTech in a Nutshell and the Future in a Sandbox*, CFA Institute Foundation, Retrieved April 20, 2026, from <https://rpc.cfainstitute.org/sites/default/files/-/media/documents/article/rf-brief/rfbr-v3-n4-1.pdf>

⁴ European Parliament, *How Blockchain Technology Could Change Our Lives*, Retrieved April 20, 2026, from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA\(2017\)581948_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA(2017)581948_EN.pdf)

⁵ Satoshi Nakamoto, *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*, Retrieved September 1, 2025, from <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

⁶ Karim Sultan, Umar Ruhi, and Rubina Lakhani, *Conceptualizing Blockchains: Characteristics & Applications*, Retrieved April 20, 2026, from <https://arxiv.org/pdf/1806.03693>

⁷ Charles Proctor, *Mann and Proctor on the Law of Money*, 8th ed., (Oxford University Press, 2023), Chapter 1 Abstract, Retrieved April 25, 2026, from <https://academic.oup.com/oxford-law-pro/book/57019/chapter-abstract/472469890>

⁸ Georg Friedrich Knapp, *The State Theory of Money* (London: Macmillan, 1924).

ในบริบทของประเทศไทย ระบบกฎหมายการเงินยังคงยึดหลักการที่กำหนดให้เงินบาทเป็นเงินตราของประเทศตามกฎหมายว่าด้วยเงินตรา⁹ และให้รัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักในการกำกับดูแลระบบการชำระเงิน ขณะเดียวกัน หลักกฎหมายแพ่งได้วางกรอบทั่วไปเกี่ยวกับการชำระหนี้ไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁰ โดยเปิดโอกาสให้คู่สัญญาตกลงวิธีการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นได้ในบางกรณี อย่างไรก็ตาม คริปโทเคอร์เรนซีซึ่งมิได้ออกโดยรัฐและมีลักษณะเป็นสินทรัพย์ดิจิทัลที่มีความผันผวนของมูลค่าสูง ไม่สอดคล้องกับแนวคิดดั้งเดิมของเงินตราในระบบกฎหมายไทยโดยตรง แม้ว่าประเทศไทยจะได้ตราพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561¹¹ เพื่อกำกับดูแลกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีในมิติของการลงทุน และการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล แต่กฎหมายดังกล่าวยังมิได้บัญญัติรับรองหรือกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินโดยตรง

อีกทั้งประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 เรื่อง หลักเกณฑ์เงื่อนไข และวิธีในการให้บริการของผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้าและบริการ¹² รวมทั้งแนวนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยที่จำกัดการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการ โดยให้เหตุผลเกี่ยวกับความผันผวนของมูลค่า ความเสี่ยงด้านการฟอกเงิน การหลีกเลียงภาษีและปัญหาความมั่นคงทางไซเบอร์¹³ ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทยอยู่ในสถานะที่มีความไม่ชัดเจนทางกฎหมาย และก่อให้เกิดข้อสงสัยในหลายมิติ ทั้งในเรื่องความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาที่มีการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซี ผลทางกฎหมายของการชำระหนี้ดังกล่าว ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภคและผู้ให้บริการในกรณีที่เกิดความเสียหายหรือข้อพิพาท

ดังนั้น การศึกษาปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทยอย่างเป็นระบบจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อทำความเข้าใจข้อจำกัดของกรอบกฎหมายที่มีอยู่ และเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนากฎหมายและนโยบายด้านการเงินดิจิทัลที่เหมาะสม อันจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถรองรับนวัตกรรมทางการเงินได้อย่างสมดุล ควบคู่กับการรักษาเสถียรภาพ ความมั่นคงและความเชื่อมั่นของระบบการเงินโดยรวมในระยะยาว

⁹ พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501, มาตรา 6

¹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 196

¹¹ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล, พ.ศ. 2561

¹² สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, ประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีในการให้บริการ ของผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้าและบริการ, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://law.sec.or.th/content/search/result/7929/1/0/0>

¹³ ธนาคารแห่งประเทศไทย, *Bank of Thailand and Relevant Agencies Discuss Guidelines on Usage of Digital Assets as Payment for Goods and Services* (1 December 2021), สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/en/news-and-media/news/2021/news-20211201-1.pdf>

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการ แนวคิด และลักษณะของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสินทรัพย์ดิจิทัล และวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคริปโทเคอร์เรนซีกับเงินตราตามกฎหมายในระบบกฎหมายไทย
- 2) เพื่อวิเคราะห์กรอบกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีและระบบการชำระเงิน โดยมุ่งศึกษาสถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซี และขอบเขตการรองรับหรือข้อจำกัดในการใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงิน
- 3) เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายและมาตรการกำกับดูแล เพื่รองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในการชำระค่าสินค้าและบริการภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม

3. สมมติฐานของการวิจัย

กรอบกฎหมายไทยในปัจจุบันกำหนดให้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสินทรัพย์ดิจิทัล แต่ยังไม่รับรองสถานะในฐานะสื่อกลางการชำระเงินโดยชัดแจ้ง ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายในการใช้เพื่อชำระค่าสินค้าและบริการในทางปฏิบัติ บทความวิจัยนี้ตั้งสมมติฐานว่า ความชัดเจนดังกล่าวเกิดจากการขาดกรอบหลักการเชิงบรรทัดฐานที่เชื่อมโยงระหว่างกฎหมายสินทรัพย์ดิจิทัลกับกฎหมายระบบการชำระเงิน และจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางเชิงกฎหมายเพื่อกำหนดสถานะและหลักเกณฑ์การใช้คริปโทเคอร์เรนซีให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับระบบการเงินดิจิทัล

4. ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเด็นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย โดยวิเคราะห์สถานะทางกฎหมาย ความชอบด้วยกฎหมายของการชำระหนี้ ผลทางกฎหมายของสัญญา การคุ้มครองผู้บริโภค และผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเงิน ภายใต้กรอบกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล กฎหมายว่าด้วยเงินตรา กฎหมายระบบการชำระเงิน และกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงประกาศและแนวนโยบายของหน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การศึกษาครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ซึ่งเริ่มมีการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม จนถึงกฎหมายและนโยบายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

1) วิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย

2) แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลการวิจัยดำเนินการโดยศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล กฎหมายว่าด้วยเงินตรา กฎหมายระบบการชำระเงิน และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงประกาศ หลักเกณฑ์ และแนวนโยบายของหน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความทางวิชาการ หนังสือ งานวิจัย และเอกสารทางกฎหมายทั้งในประเทศ และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซี เทคโนโลยีบล็อกเชน และระบบการชำระเงินดิจิทัล

3) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะถูกระบุวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงตามหลักวิชาการทางกฎหมายใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงนิติศาสตร์ (Legal Analysis) และการวิเคราะห์เชิงระบบ (Systemic Analysis) เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหา ข้อจำกัดของกรอบกฎหมายที่มีอยู่ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายหรือแนวทางกำกับดูแลการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ประโยชน์ในเชิงวิชาการ บทความนี้ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ทางนิติศาสตร์เกี่ยวกับคริปโทเคอร์เรนซี ในมิติของการใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงิน ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าจำกัดในระบบกฎหมายไทย โดยการวิเคราะห์สถานะทางกฎหมาย ผลของการชำระหนี้ และความเชื่อมโยงกับกฎหมายเงินตราและระบบการชำระเงิน จะช่วยขยายขอบเขตการศึกษากฎหมายการเงินให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจดิจิทัล

2) ประโยชน์ในเชิงนโยบายและการพัฒนากฎหมาย ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการปรับปรุงกฎหมายของหน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้อง โดยสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของกรอบกฎหมายปัจจุบันในการรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน และเป็นฐานในการพัฒนาแนวทางกำกับดูแลที่สมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมทางการเงินและการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงิน

3) ประโยชน์ในเชิงการบังคับใช้กฎหมายและการปฏิบัติ บทความวิจัยนี้ช่วยสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และประชาชนเกี่ยวกับขอบเขตและข้อจำกัดทางกฎหมายของการใช้คริปโทเคอร์เรนซี เป็นสื่อกลางการชำระเงิน อันจะช่วยลดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย ลดความเสี่ยงในการฝ่าฝืนกฎหมาย โดยไม่เจตนา และเป็นแนวทางในการพิจารณาความเสี่ยงและผลทางกฎหมายจากการทำธุรกรรมในทางปฏิบัติ

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ใช้แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเงินตราและสื่อกลางการชำระเงิน แนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับ คริปโทเคอร์เรนซี ตลอดจนงานวิชาการที่ศึกษาประเด็นทางกฎหมายและการกำกับดูแลการใช้คริปโทเคอร์เรนซี เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายและข้อจำกัดของกฎหมายไทยในปัจจุบัน

7.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเงินตราและสื่อกลางการชำระเงิน

แนวคิดเกี่ยวกับเงินตราเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจและกฎหมายการเงิน นักเศรษฐศาสตร์ และนักนิติศาสตร์โดยทั่วไปเห็นพ้องว่า เงินตรามีหน้าที่หลัก ได้แก่ การเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

(Medium of Exchange) การเป็นหน่วยวัดมูลค่า (Unit of Account) และการเป็นเครื่องเก็บรักษามูลค่า (Store of Value)¹⁴ ในทางกฎหมาย เงินตราไม่ได้เป็นเพียงวัตถุทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นสถาบันทางกฎหมายที่เชื่อมโยงกับอำนาจอธิปไตยของรัฐ นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ระบบกฎหมายการเงินสมัยใหม่ถูกออกแบบบนสมมติฐานว่ารัฐเป็นผู้ผูกขาดอำนาจในการออกเงินตราและกำหนดให้เงินตรานั้นเป็นเครื่องมือในการชำระหนี้ตามกฎหมาย การรับรองเงินตราของรัฐจึงมีผลต่อความแน่นอนทางกฎหมายของการชำระหนี้และการบังคับใช้สัญญา แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบสำคัญในการทำ ความเข้าใจว่าเหตุใดสื่อกลางการแลกเปลี่ยนอื่นที่มีได้ออกโดยรัฐจึงมักไม่ได้รับสถานะเทียบเท่าเงินตรา

เมื่อพิจารณาคริปโทเคอร์เรนซี ในบริบทของแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าคริปโทเคอร์เรนซีท้าทายกรอบแนวคิดดั้งเดิมของเงินตรา เนื่องจากไม่ได้อยู่ภายใต้การรับรองหรือควบคุมโดยรัฐโดยตรง ซึ่งส่งผลให้เกิดคำถามสำคัญในทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานะและผลทางกฎหมายของการใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงิน กฎหมายให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง “เงิน” ในฐานะสิ่งที่รัฐรับรองและใช้เป็นหน่วยวัดมูลค่าและสื่อกลางในการชำระหนี้ สถานะของเงินมิได้เกิดจากคุณลักษณะทางกายภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากการรับรองและการบังคับใช้โดยรัฐผ่านกฎหมายและนโยบายการเงิน แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เงินในความหมายทางกฎหมายมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับอำนาจอธิปไตยของรัฐ ซึ่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การชำระหนี้ด้วยเงินถือเป็นวิธีการชำระหนี้ตามปกติ¹⁵ โดยเงินที่ใช้ชำระหนี้ต้องเป็นเงินตราที่กฎหมายรับรอง¹⁶ แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้การนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงิน ทางกฎหมายมองว่าคริปโทเคอร์เรนซีเป็นเพียงทรัพย์สินชนิดหนึ่งในระบบกฎหมาย¹⁷ เท่านั้น

7.2 แนวคิดและลักษณะของคริปโทเคอร์เรนซีในทางกฎหมาย

คริปโทเคอร์เรนซีเกิดขึ้นควบคู่กับการพัฒนาของเทคโนโลยีบล็อกเชนและการขยายตัวของสินทรัพย์ดิจิทัลในระบบเศรษฐกิจโลก ในระยะแรกมักมุ่งอธิบายลักษณะทางเทคนิคและเศรษฐศาสตร์ของคริปโทเคอร์เรนซี โดยให้ความสำคัญกับกลไกการทำงานของระบบบล็อกเชน (Blockchain) ซึ่งเป็นชุดคำสั่ง (Protocol) ของคอมพิวเตอร์ ที่มีชุดคำสั่งแต่ละประเภท มีระบบบันทึกข้อมูลแบบกระจายศูนย์ ที่ข้อมูลถูกจัดเก็บเป็น “บล็อก” และเชื่อมต่อกันเป็น “โซ่” ด้วยวิธีการทางคริปโตกราฟี ทำให้ข้อมูล แก้ไขย้อนหลังได้ยากมาก และไม่ต้องพึ่งพาหน่วยงานกลาง¹⁸ การสร้างความน่าเชื่อถือโดยไม่ต้องพึ่งพาตัวกลาง และผลกระทบต่อระบบการเงินแบบดั้งเดิม ต่อมาได้พัฒนาไปสู่การวิเคราะห์ผลกระทบในมิติทางกฎหมายมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นสถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซี ความสัมพันธ์กับกฎหมายการเงินและกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงบทบาทของรัฐในการกำกับดูแลและควบคุมความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานคริปโทเคอร์เรนซี

¹⁴ David Fox and Sarah Green, *Cryptocurrencies in Public and Private Law*, 1st ed., (United Kingdom: CPI Group (UK) Ltd, 2019), pp. 19-22.

¹⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 329

¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 330

¹⁷ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561, มาตรา 3

¹⁸ ทพพล น้อยปัญญา, *กฎหมายเรื่อง Bitcoin Blockchain ICO and etc*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (บริษัท ออฟเซทพลัส จำกัด : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561) น. 42-48.

ในบริบทของประเทศไทย กรอบกฎหมายเกี่ยวกับคริปโทเคอร์เรนซีมีความชัดเจนมากขึ้นภายหลังการประกาศใช้พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ซึ่งถือเป็นกฎหมายเฉพาะฉบับแรกที่รัฐใช้กำหนดหลักเกณฑ์และกลไกในการกำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีและโทเคนดิจิทัล กฎหมายดังกล่าวสะท้อนท่าทีของรัฐที่มุ่งเน้นการควบคุมความเสี่ยงด้านการลงทุน การระดมทุน และการป้องกันการฟอกเงิน มากกว่าการส่งเสริมการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงิน เนื่องจากกรอบกฎหมายที่มีอยู่ยังมิได้ออกแบบมาเพื่อรองรับการใช้งานในลักษณะดังกล่าวโดยตรง

คริปโทเคอร์เรนซีเกิดขึ้นจากการพัฒนาเทคโนโลยีบล็อกเชน ซึ่งมีบทบาทเป็นโครงสร้างพื้นฐานของระบบการโอนถ่ายมูลค่าแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายแบบเพียร์ทูเพียร์ (Peer-to-Peer Network: P2P) หมายถึง ระบบเครือข่ายที่คอมพิวเตอร์แต่ละเครื่องมีสถานะเท่าเทียมกัน สามารถเชื่อมต่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และร่วมกันตรวจสอบธุรกรรมได้โดยไม่ต้องมีศูนย์กลาง¹⁹ โดยไม่ต้องพึ่งพาตัวกลางทางการเงินหรือสถาบันที่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ Don Tapscott และ Alex Tapscott อธิบายว่า บล็อกเชนทำหน้าที่เป็น “กลไกสร้างความเชื่อถือ” (Trust Protocol) ที่เปลี่ยนรูปแบบการจัดการความน่าเชื่อถือจากการอาศัยสถาบันหรืออำนาจรัฐ ไปสู่การอาศัยสถาปัตยกรรมทางเทคโนโลยีและฉันทามติของเครือข่ายผู้ใช้งาน²⁰ ความน่าเชื่อถือของระบบดังกล่าวมิได้ตั้งอยู่บนการรับรองหรือการค้ำประกันโดยหน่วยงานกลาง หากแต่เกิดจากกลไกทางเทคโนโลยีที่ผสานการทำงานร่วมกันของระบบบัญชีรายการแบบกระจายศูนย์ การใช้เทคนิคทางคริปโตกราฟี และความโปร่งใสในการบันทึกและตรวจสอบข้อมูลธุรกรรม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเครือข่ายสามารถตรวจสอบความถูกต้องของธุรกรรมย้อนหลังได้โดยไม่ต้องอาศัยตัวกลาง ด้วยเหตุนี้ คริปโทเคอร์เรนซีจึงมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากเงินหรือระบบการชำระเงินแบบดั้งเดิม ได้แก่ การกระจายศูนย์ของโครงสร้างระบบ การลดบทบาทของสถาบันตัวกลางในการโอนถ่ายมูลค่า และการพึ่งพากลไกทางเทคโนโลยีเป็นฐานของความเชื่อถือแทนการรับรองโดยรัฐเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจดิจิทัล และรูปแบบการแลกเปลี่ยนมูลค่าในระดับโลก พรศักดิ์ อรุณฉันทชัยรัตน์ อธิบายว่า เทคโนโลยีบล็อกเชนเป็นนวัตกรรมที่เปลี่ยนวิธีการสร้างความเชื่อถือในระบบดิจิทัล จากเดิมที่ต้องอาศัยสถาบันตัวกลางหรือองค์กรที่ได้รับความไว้วางใจ มาเป็นการอาศัยกลไกของระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีเป็นฐานของความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ บล็อกเชนทำหน้าที่เป็นบัญชีรายการแบบกระจายศูนย์ที่บันทึกข้อมูลธุรกรรมอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และไม่สามารถแก้ไขย้อนหลังได้โดยพลการ ส่งผลให้การโอนถ่ายมูลค่าในรูปแบบดิจิทัลสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องพึ่งพาตัวกลางทางการเงินในลักษณะดั้งเดิม

ในบริบทดังกล่าว คริปโทเคอร์เรนซีจึงถูกพัฒนาขึ้นในฐานะกลไกการโอนถ่ายมูลค่าที่ทำงานอยู่บนโครงสร้างของบล็อกเชน โดยมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การกระจายศูนย์ของระบบ การลดบทบาทของสถาบันตัวกลาง และการพึ่งพากลไกทางเทคโนโลยี เช่น คริปโตกราฟีและฉันทามติของเครือข่าย แทนการรับรองหรือการค้ำประกัน

¹⁹ อาณัติ ลิ้มคเดช, *Blockchain Disruptive Business Model ปฏิวัติโมเดลธุรกิจด้วยบล็อกเชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกรท ไอเดีย, 2563), น. 34-35.

²⁰ Don Tapscott and Alex Tapscott, *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World* (New York : Portfolio/Penguin, 2016), pp 30-45.

โดยรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจดิจิทัลและรูปแบบการแลกเปลี่ยนมูลค่าในยุคใหม่²¹ แม้กฎหมายไทยจะยอมรับการมีอยู่ของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะ “สินทรัพย์ดิจิทัล” แต่กลับยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดสถานะหรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินอย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายในมิติของการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจจริง

7.2.1 สถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซี

ต้นกำเนิดของคริปโทเคอร์เรนซีอ้างอิงงานของ Satoshi Nakamoto ซึ่งเสนอแนวคิดระบบเงินอิเล็กทรอนิกส์แบบเพียร์ทูเพียร์ที่ไม่ต้องพึ่งพาตัวกลางทางการเงิน งานดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาบิตคอยน์ (Bitcoin) และคริปโทเคอร์เรนซีอื่นๆ ที่ตามมา โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนเพื่อสร้างความเชื่อถือผ่านกลไกทางเทคนิคแทนการพึ่งพาสถาบันของรัฐ งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางกฎหมายของสินทรัพย์ดิจิทัลในระบบกฎหมายไทยสะท้อนประเด็นสำคัญหลายประการ โดยมีข้อวิเคราะห์ว่าการเข้าถึงและครอบครองสินทรัพย์ดิจิทัลยังเผชิญข้อจำกัดในทางกฎหมายไทย เนื่องจากกฎหมายปัจจุบันยังไม่สามารถรองรับทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างได้อย่างเป็นระบบ²² นอกจากนี้ วรรณกรรมด้านเทคโนโลยีบล็อกเชนและบิตคอยน์ยังได้อธิบายโครงสร้างทางเทคนิคที่เป็นพื้นฐานต่อการกำหนดสถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซี โดยเฉพาะกลไกความน่าเชื่อถือของระบบ การกระจายศูนย์ และผลกระทบต่อบทบาทของรัฐในการกำกับดูแล²³

ภายใต้กฎหมายไทย คริปโทเคอร์เรนซีไม่ใช่เงินตราตามกฎหมาย หากแต่เป็นสินทรัพย์ดิจิทัลที่มีมูลค่าตามกลไกตลาด เนื่องจากไม่ได้ออกโดยรัฐและไม่ได้รับการรับรองให้เป็นเงินที่ใช้ชำระหนี้ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย การกำหนดสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีเป็น “สินทรัพย์ดิจิทัล” ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีถูกจำกัดอยู่ในกรอบของการลงทุนและการซื้อขาย มากกว่าการใช้งานในฐานะสื่อกลางการชำระเงิน ไม่มีการรับรองสถานะเป็นเงินตรามีผลให้คริปโทเคอร์เรนซีไม่สามารถใช้ชำระหนี้ได้โดยบังคับตามกฎหมาย และการใช้คริปโทเคอร์เรนซีขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่สัญญาเป็นหลัก การขาดความชัดเจนในสถานะทางกฎหมายดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย โดยเฉพาะในกรณีที่มีการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในธุรกรรมทางแพ่งหรือพาณิชย์ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ใช้และผู้ประกอบธุรกิจ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมทางการเงินในประเทศไทย สถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทยมีลักษณะไม่สอดคล้องกัน ในด้านหนึ่งกฎหมายยอมรับการมีอยู่ของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสินทรัพย์ดิจิทัล แต่อีกด้านหนึ่งกลับจำกัดการใช้งานในบทบาทที่ใกล้เคียงกับเงินตรา²⁴ ความไม่สอดคล้องดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย (Legal Uncertainty)

²¹ พรศักดิ์ อรุณชัยรัตน์, *Blockchain เปลี่ยนโลก Blockchain Revolution*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีไวน์พับลิชชิง, 2560) น. 41-59.

²² ปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงสินทรัพย์ดิจิทัลและพัฒนาการที่เกี่ยวข้อง, *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 49 (4) (2563), น. 788-809.

²³ Arvind Narayanan, Joseph Bonneau, Edward Felten, Andrew Miller, and Steven Goldfeder, *Bitcoin and Cryptocurrency Technologies*, Princeton: Princeton University Press, 2016), Retrieved April 26, 2026, from <https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691171692/bitcoin-and-cryptocurrency-technologies>

²⁴ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561, มาตรา 3

ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้ใช้งานและผู้ประกอบธุรกิจในระยะยาว²⁵ แม้คริปโทเคอร์เรนซีจะไม่ใช้เงินตราตามกฎหมาย แต่ก็อาจทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการชำระเงินในทางพฤตินัย หากคู่สัญญามีความสนใจและยอมรับร่วมกัน สะท้อนช่องว่างระหว่างกรอบกฎหมายกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในยุคดิจิทัล

7.2.2 การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระหนี้

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ความสำคัญกับผลทางกฎหมายของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในการชำระหนี้ โดยตั้งคำถามว่าการชำระหนี้ดังกล่าวทำให้หนี้ระงับหรือไม่ เนื่องจากการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินโดยอาศัยความตกลงของคู่สัญญาเป็นหลัก²⁶ การชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีไม่อาจถือเป็นการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย ความผันผวนของมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซีถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญ อันอาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในมูลค่าของหนี้และความไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การกำหนดหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในการชำระหนี้ เพื่อป้องกันข้อพิพาทและเพิ่มความแน่นอนทางกฎหมายจึงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง

7.2.3 คริปโทเคอร์เรนซีกับระบบการชำระเงิน

การนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในระบบการชำระเงินก่อให้เกิดประเด็นทางกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับบทบาทของรัฐและธนาคารกลางในการกำกับดูแลระบบการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการควบคุมปริมาณเงิน การรักษาเสถียรภาพทางการเงิน และการป้องกันความเสี่ยงเชิงระบบ ทั้งนี้ ระบบการชำระเงินถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่รัฐให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความมั่นคงของระบบการเงินและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสกุลเงินของประเทศ²⁷ คริปโทเคอร์เรนซีมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากระบบการชำระเงินแบบดั้งเดิม โดยเป็นระบบที่อาศัยเทคโนโลยีบล็อกเชนและการทำธุรกรรมแบบกระจายศูนย์ซึ่งไม่ต้องผ่านตัวกลางทางการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ หรือผู้ให้บริการระบบการชำระเงินที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ ลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีในระบบการชำระเงินลดบทบาทของสถาบันการเงินและกลไกการกำกับดูแลแบบเดิม ซึ่งกฎหมายการเงินของรัฐได้วางโครงสร้างให้ระบบการชำระเงินต้องดำเนินการผ่านกลไกที่รัฐสามารถกำกับ ตรวจสอบ และควบคุมได้ ทั้งนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่สนับสนุนการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินสำหรับค่าสินค้าและบริการ โดยให้เหตุผลว่าการใช้คริปโทเคอร์เรนซีอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพทางการเงิน ความผันผวนของมูลค่าและความเสี่ยงเชิงระบบ รวมถึงอาจกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินนโยบายการเงินของรัฐ²⁸ สะท้อน

²⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, *Caution on Using Digital Assets as Means of Payment for Goods and Services*, สืบค้นวันที่ 8 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/en/news-and-media/news/2021/news-20210708-1.pdf>

²⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 321

²⁷ ธนาคารแห่งประเทศไทย, *Discuss Guidelines on Usage of Digital Assets as Payment for Goods and Services*, สืบค้นวันที่ 15 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/en/news-and-media/news/news-20211201-1.html>

²⁸ ธนาคารแห่งประเทศไทย, *คำเตือนเกี่ยวกับการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงินสำหรับค่าสินค้าและบริการ*, สืบค้นวันที่ 20 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/news-and-media/news/2021/news-20210708-1.pdf>

ให้เห็นว่าคริปโทเคอร์เรนซียังไม่ถูกยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการชำระเงินตามกฎหมาย แม้ในทางปฏิบัติจะมีการนำมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางรูปแบบก็ตาม การใช้คริปโทเคอร์เรนซีในระบบการชำระเงินเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่ผู้ให้บริการและการจัดการความเสี่ยงในกรณีที่เกิดความผิดพลาดหรือข้อพิพาท เนื่องจากระบบการชำระเงินแบบดั้งเดิมมีกลไกทางกฎหมายรองรับ เช่น การคุ้มครองผู้ให้บริการทางการเงิน การกำหนดความรับผิดของผู้ให้บริการ และช่องทางการระงับข้อพิพาท ในขณะที่การทำธุรกรรมด้วยคริปโทเคอร์เรนซียังขาดกลไกทางกฎหมายที่ชัดเจนในประเด็นดังกล่าว แม้คริปโทเคอร์เรนซีจะมีศักยภาพในการเป็นนวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ แต่การนำมาใช้ในระบบการชำระเงินยังเผชิญกับข้อจำกัดทางกฎหมายและนโยบายอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลจากความไม่สอดคล้องระหว่างลักษณะของเทคโนโลยีกับกรอบกฎหมายการเงินแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่งานวิจัยนี้นำมาวิเคราะห์ต่อในส่วนของปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมาย

7.2.4 ความเสี่ยงและข้อจำกัดของคริปโทเคอร์เรนซี

ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซี ได้แก่ ความผันผวนของมูลค่า ความเสี่ยงจากการฟอกเงิน และการใช้ในกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย ตลอดจนความเสี่ยงด้านความมั่นคงทางไซเบอร์ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่รัฐนำมาใช้เป็นฐานเหตุผลในการกำหนดมาตรการกำกับดูแลอย่างเข้มงวดต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน²⁹ แม้ว่าคริปโทเคอร์เรนซีจะถูกพัฒนาในฐานะนวัตกรรมทางการเงินที่เอื้อให้เกิดการโอนถ่ายมูลค่าโดยไม่ต้องพึ่งพาตัวกลางทางการเงิน แต่ในเชิงกฎหมายการเงิน คริปโทเคอร์เรนซีกลับก่อให้เกิดข้อจำกัดเชิงโครงสร้างต่อระบบการชำระเงินที่รัฐสามารถกำกับ ตรวจสอบ และควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นเหตุให้รัฐบาลของรัฐส่วนใหญ่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ยังไม่ให้การรับรองการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินอย่างเป็นทางการ ความเสี่ยงและข้อจำกัดดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ทั้งในมิติของเสถียรภาพทางการเงิน ความคุ้มครองผู้ใช้ และประสิทธิภาพของระบบกฎหมายในการบังคับใช้สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา โดยจำแนกความเสี่ยงได้ดังต่อไปนี้

1) ความผันผวนของมูลค่า (Price Volatility) ถือเป็นความเสี่ยงพื้นฐานและสำคัญที่สุดของคริปโทเคอร์เรนซี เมื่อเปรียบเทียบกับเงินตราที่ออกโดยรัฐซึ่งมีธนาคารกลางทำหน้าที่กำหนดและดูแลเสถียรภาพของมูลค่า คริปโทเคอร์เรนซีกลับมีมูลค่าที่ขึ้นลงอย่างรวดเร็วตามกลไกตลาดและการเก็งกำไร ความผันผวนส่งผลกระทบต่อความแน่นอนทางกฎหมายของการชำระหนี้ เนื่องจากมูลค่าของหนี้อาจเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในช่วงเวลาสั้น ๆ ระหว่างการก่อหนี้และการชำระหนี้ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดข้อพิพาททางแพ่งในภายหลัง³⁰

2) ความเสี่ยงด้านการคุ้มครองผู้ใช้และผู้บริโภค เป็นข้อจำกัดสำคัญในเชิงกฎหมาย เนื่องจากการทำธุรกรรมด้วยคริปโทเคอร์เรนซีอาศัยระบบดิจิทัลและกลไกทางเทคโนโลยีเป็นหลัก ผู้ใช้จึงต้องรับความเสี่ยงจาก

²⁹ Financial Action Task Force, *Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers* (Paris: FATF, 2019). Retrieved September 28, 2025, from https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/RBA-VA-VASPs.pdf.coredownload.inline.pdf?utm_source=chatgpt.com

³⁰ World Economic Forum, *Global Future Council on Cryptocurrencies, Navigating Cryptocurrency Regulation*, Retrieved September 20, 2025, from https://www3.weforum.org/docs/WEF_Navigating_Cryptocurrency_Regulation_2021.pdf

การโจรกรรมทางไซเบอร์ การถูกหลอกลวง และความผิดพลาดของระบบโดยตรง ในขณะที่กฎหมายไทยด้านการคุ้มครองผู้บริโภคและระบบการชำระเงินยังถูกออกแบบมาเพื่อรองรับธุรกรรมทางการเงินผ่านสถาบันการเงินที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐเป็นหลัก การขาดกลไกเยียวยาและการรับประกันความเสียหายที่ชัดเจนทำให้ผู้ใช้คริปโทเคอร์เรนซีอยู่ในสถานะที่เปราะบางมากกว่าผู้ใช้เงินตราตามกฎหมาย

3) ความเสี่ยงด้านการฟอกเงินและการกระทำความผิดทางการเงิน เป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐใช้ในการจำกัดการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน ลักษณะการทำธุรกรรมแบบไร้ศูนย์กลางและการปกปิดตัวตนในระดับหนึ่งของผู้ใช้ ทำให้คริปโทเคอร์เรนซีอาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการฟอกเงิน การหลีกเลี่ยงภาษี หรือการสนับสนุนกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายของรัฐทำได้ยากขึ้นแม้ว่ากฎหมายไทยจะกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน แต่การควบคุมธุรกรรมที่เกิดขึ้นนอกแพลตฟอร์มที่ได้รับอนุญาตยังคงเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ

4) ข้อจำกัดด้านโครงสร้างกฎหมายและการกำกับดูแล สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีกรอบเฉพาะที่รองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินโดยตรง กฎหมายที่มีอยู่มุ่งเน้นการกำกับดูแลในมิติของการลงทุน การซื้อขาย และการป้องกันความเสี่ยงเป็นหลัก ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีในธุรกรรมชำระหนี้ยังคงต้องอาศัยหลักความสมัครใจของคู่สัญญา และไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย เช่นเดียวกับการชำระหนี้ด้วยเงินตราที่กฎหมายรับรอง ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย และเป็นอุปสรรคต่อการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในเชิงพาณิชย์อย่างแพร่หลาย ความเสี่ยงและข้อจำกัดของคริปโทเคอร์เรนซีในมิติต่าง ๆ เป็นเหตุผลสำคัญที่อธิบายได้ว่าทำไมกฎหมายไทยและนโยบายของรัฐจึงยังคงใช้แนวทางที่ระมัดระวังต่อการรับรองคริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงดังกล่าวมิได้หมายความว่าคริปโทเคอร์เรนซีไม่อาจนำมาใช้ได้เลย หากแต่สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายที่สมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมทางการเงินกับการคุ้มครองเสถียรภาพของระบบการเงินและประโยชน์สาธารณะ

เพื่อให้การวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงินมีความชัดเจน และสามารถประเมินคุณภาพของกฎหมายไทยได้อย่างมีหลักเกณฑ์ งานวิจัยนี้กำหนดกรอบการวิเคราะห์เชิงบรรทัดฐานของระบบการชำระเงินดิจิทัล (Normative Framework for Digital Payment System) จากแนวคิดที่ว่าระบบการชำระเงินมิได้เป็นเพียงกลไกทางเทคนิค หากแต่เป็นโครงสร้างทางกฎหมายที่ประกอบด้วยองค์ประกอบเชิงหน้าที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง โดยประกอบด้วย 2 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติความครอบคลุมของกฎหมาย (Comprehensiveness) หรือการพิจารณาอย่างรอบด้าน ซึ่งมุ่งวิเคราะห์ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องครอบคลุมประเด็นสำคัญของระบบการชำระเงินได้หรือไม่ และ 2) มิติความเป็นระบบของกฎหมาย (Systematic Coherence) หรือ ความเป็นระบบ ซึ่งมุ่งพิจารณาว่ากฎหมายดังกล่าวมีความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง และความสามารถในการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ กรอบดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อจำกัดของกฎหมายไทยในหัวข้อถัดไป

7.3 ข้อจำกัดทางกฎหมายและการกำกับดูแล

กรอบกฎหมายของไทยในปัจจุบันยังเน้นการกำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีในมิติของการลงทุนและการป้องกันความเสี่ยงเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านการฟอกเงินและเสถียรภาพทางการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทยที่ระมัดระวังต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน การกำกับดูแลความเสี่ยงในระยะสั้นแต่ในระยะยาวอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมทางการเงิน และทำให้กฎหมายไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้อย่างทันท่วงที การคุ้มครองผู้ใช้และการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงิน แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเฉพาะในการกำกับดูแลธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล ได้แก่ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 แต่กรอบกฎหมายดังกล่าวยังมุ่งเน้นการกำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีในมิติของการลงทุนและการซื้อขายเป็นหลัก มากกว่าการรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในระบบเศรษฐกิจทั่วไป อีกทั้งประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 ได้กำหนดห้ามผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลสนับสนุนหรือส่งเสริมการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงิน³¹ ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการถูกจำกัดอย่างเด็ดขาด ก่อให้เกิดข้อจำกัดทั้งต่อผู้ใช้และผู้ประกอบการธุรกิจในทางปฏิบัติ ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างพัฒนาการของเทคโนโลยีทางการเงินกับโครงสร้างกฎหมายและการกำกับดูแลของรัฐ ซึ่งส่งผลต่อความแน่นอนทางกฎหมาย ความคุ้มครองผู้ใช้ และประสิทธิภาพของระบบการชำระเงินโดยรวม³²

7.3.1 การเสริมสร้างมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคและผู้ใช้บริการ

หนึ่งในข้อจำกัดสำคัญของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน คือ การขาดมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคและผู้ใช้บริการที่ชัดเจนและครอบคลุม ในระบบการชำระเงินตามกฎหมายปัจจุบัน ผู้ใช้เงินตราที่ออกโดยรัฐได้รับความคุ้มครองผ่านกลไกทางกฎหมายและสถาบันต่างๆ เช่น ระบบการกำกับดูแลสถาบันการเงิน การคุ้มครองเงินฝาก และกระบวนการเยียวยาความเสียหายเมื่อเกิดความผิดพลาดหรือการทุจริต อย่างไรก็ตาม การทำธุรกรรมด้วยคริปโทเคอร์เรนซีเกิดขึ้นนอกระบบดังกล่าว ส่งผลให้ผู้ใช้ต้องรับความเสี่ยงด้วยตนเองในระดับที่สูงกว่า ในทางกฎหมายกรอบการคุ้มครองผู้บริโภคของไทยยังถูกออกแบบมาเพื่อรองรับธุรกรรมทางการเงินแบบดั้งเดิมที่มีตัวกลางซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐเป็นหลัก การนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงินจึงก่อให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายในกรณีที่ผู้ใช้ได้รับความเสียหายจากความผันผวนของมูลค่า การโจรกรรมทางไซเบอร์ หรือความผิดพลาดของระบบบล็อกเชน การขาดกลไกเยียวยาที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความเชื่อมั่นของประชาชน และเป็นเหตุผลหนึ่งที่รัฐยังไม่อาจส่งเสริมการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในวงกว้างได้ จึงควรพัฒนามาตรการคุ้มครองผู้บริโภคที่เหมาะสมกับลักษณะของธุรกรรมคริปโทเคอร์เรนซี อาทิ การกำหนดหน้าที่ในการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงอย่างชัดเจน การกำหนดกลไกการรับเรื่องร้องเรียน และการส่งเสริมระบบระงับข้อพิพาททางเลือก เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสมเมื่อเกิดข้อพิพาทหรือความเสียหายจากการชำระเงิน

³¹ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, เรื่องเดิม.

³² ธนาคารแห่งประเทศไทย, เรื่อง ธปท. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหารือแนวทางการกำกับการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลในการชำระค่าสินค้าและบริการ, สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2568 จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/news-and-media/news/2021/news-20211201-1.pdf>

7.3.2 การปรับปรุงกลไกการกำกับดูแลและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

โครงสร้างการกำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีของไทยที่มีหน่วยงานหลายแห่งเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และหน่วยงานด้านการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน แม้การมีหน่วยงานกำกับดูแลหลายแห่งจะช่วยให้การควบคุมความเสี่ยงเป็นไปได้รอบด้าน แต่ในทางปฏิบัติกลับอาจก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่และความไม่ชัดเจนในขอบเขตความรับผิดชอบ การขาดกลไกการประสานงานที่เป็นเอกภาพส่งผลให้การกำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงินยังไม่เป็นระบบเดียวกัน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการเงิน เสถียรภาพของระบบการชำระเงิน และการคุ้มครองผู้ใช้บริการ ความไม่ชัดเจนดังกล่าวอาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนทางกฎหมายสำหรับผู้ประกอบธุรกิจและผู้ใช้ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมทางการเงินและการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน

7.3.3 การพัฒนากฎหมายและมาตรการรองรับเทคโนโลยีบล็อกเชนและระบบการชำระเงินดิจิทัล

การที่กฎหมายไทยยังไม่ได้พัฒนารอบเฉพาะเพื่อรองรับเทคโนโลยีบล็อกเชนและระบบการชำระเงินดิจิทัลอย่างเป็นระบบ ซึ่งในบริบทนี้หมายถึง กรอบทางกฎหมายที่มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความสอดคล้องเชิงนโยบายและตัวบท (Consistency) คือการที่กฎหมายระดับพระราชบัญญัติและประกาศลำดับรองทำงานสอดคล้องประสานกัน 2) ความชัดเจนของสถานะทางกฎหมาย (Legal Certainty) ในการรับรองสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา และ 3) ความมีประสิทธิภาพของกลไกการกำกับดูแล (Regulatory Efficiency) ที่ครอบคลุมวงจรการทำธุรกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการนำกฎหมายเดิมมาปรับใช้กับเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของระบบบล็อกเชน เช่น ความไร้ศูนย์กลาง ความไม่สามารถแก้ไขข้อมูลย้อนหลัง และการทำงานผ่านสมาร์ตคอนแทรกต์ การขาดกฎหมายเฉพาะดังกล่าวส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินยังคงอยู่ในพื้นที่ที่กฎหมายไม่ชัดเจน ทั้งในด้านผลผูกพันทางสัญญา การพิสูจน์สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา และการบังคับใช้กฎหมายเมื่อเกิดข้อพิพาท ในระยะยาวการไม่ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเทคโนโลยีอาจทำให้ระบบกฎหมายไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบการเงินดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมทางการเงินของประเทศ

ทั้งนี้ “ความเป็นระบบ” (Systematicity) มีความแตกต่างจากความ “รอบด้าน” (Comprehensiveness) ในมิติที่ว่า ความรอบด้านเน้นการมีกฎหมายที่ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง แต่ความเป็นระบบเน้นที่การจัดการโครงสร้างและการเชื่อมโยงหน้าที่ (Functional Integration) ของกฎหมายแต่ละฉบับให้ทำงานสอดคล้องประสานกันโดยปราศจากช่องว่างหรือความขัดแย้งเชิงอำนาจหน้าที่

7.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซี

การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางในการชำระเงินในประเทศไทย จำเป็นต้องพิจารณาภายใต้กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน งานวิจัยนี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกวิเคราะห์กฎหมายผ่าน “แนวทางตามฟังก์ชันการทำงาน” (Functional Approach)

โดยคัดเลือกรูปแบบที่มีบทบาทโดยตรงต่อวงจรการชำระเงินดิจิทัล เพื่อให้เห็นผลสัมฤทธิ์ของความเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย กฎหมายการเงิน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัล และกฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงิน เนื่องจากคริปโทเคอร์เรนซีเป็นนวัตกรรมทางการเงินที่มีลักษณะทับซ้อนหลายมิติ จึงไม่อาจพิจารณาภายใต้กฎหมายใดกฎหมายหนึ่งเพียงลำพังได้ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการกำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีจำเป็นต้องอาศัยกรอบกฎหมายแบบบูรณาการ ครอบคลุมหลายสาขากฎหมายและหลายหน่วยงาน กำกับดูแล เพื่อให้สามารถรองรับความซับซ้อนของสินทรัพย์ดิจิทัลและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานในทางปฏิบัติ³³

7.4.1 กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544

กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 เป็นกฎหมายพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการรองรับการทำธุรกรรมในสภาพแวดล้อมดิจิทัลของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองความมีผลผูกพันทางกฎหมายของการแสดงเจตนา การทำสัญญา และการติดต่อสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้มีสถานะเทียบเท่าการดำเนินการในรูปแบบเอกสารหรือวิธีการตามประเพณีเดิม กฎหมายฉบับนี้จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคทางกฎหมายในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 หลักการสำคัญ การแสดงเจตนาในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไม่อาจถูกปฏิเสธผลทางกฎหมายเพียงเพราะเหตุที่อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ หลักการดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการพิจารณาธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซี เนื่องจากการโอน การชำระเงิน และการทำสัญญาเกี่ยวกับ คริปโทเคอร์เรนซีล้วนเกิดขึ้นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์และเครือข่ายดิจิทัล หากปราศจากการรับรองในระดับกฎหมาย ธุรกรรมดังกล่าวย่อมขาดความแน่นอนและความเชื่อถือในทางกฎหมาย³⁴ ดร. พินัย ฦ นคร อธิบายว่า กฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์มิได้มีเจตนาที่จะสร้างระบบกฎหมายใหม่แยกต่างหากจากกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากแต่เป็นกฎหมายที่ทำหน้าที่ “เชื่อมต่อ” หลักกฎหมายดั้งเดิมเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยยืนยันว่าการทำสัญญา การก่อหนี้ และการระงับหนี้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ยังคงต้องอาศัยหลักเกณฑ์เรื่องความสมบูรณ์ของนิติกรรม เจตนา และความสามารถของคู่สัญญาตามกฎหมายแพ่งเป็นสำคัญ³⁵ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้คริปโทเคอร์เรนซีจะเป็นนวัตกรรมทางเทคโนโลยี แต่ผลทางกฎหมายของการใช้ยังต้องพิจารณาภายใต้กรอบกฎหมายเดิม

เมื่อพิจารณาการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในบริบทของกฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้สามารถรองรับการแสดงเจตนาและการทำสัญญาที่เกี่ยวข้องกับ

³³ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), *Regulatory Approaches to Crypto-assets*, Retrieved October 15, 2025, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/03/regulatory-approaches-to-the-tokenisation-of-assets_da7ae482/aea35466-en.pdf

³⁴ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544, มาตรา 7

³⁵ พินัย ฦ นคร, *กฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในยุคดิจิทัล*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2561), น. 45.

คริปโทเคอร์เรนซีได้ในระดับหนึ่ง³⁶ เช่น การตกลงซื้อขายสินค้าและบริการโดยชำระด้วยคริปโทเคอร์เรนซีผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล อย่างไรก็ตาม กฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้มีบทบัญญัติที่รับรองสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะ “เงิน” หรือสื่อกลางการชำระเงินตามกฎหมาย การรับรองผลทางกฎหมายจึงจำกัดอยู่เพียงการยอมรับรูปแบบของธุรกรรม มิใช่การยอมรับลักษณะของสิ่งที่ใช้ชำระหนี้ ข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย แม้การแสดงเจตนาและการทำสัญญาด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์จะมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย แต่การชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีกลับยังไม่อาจถือเป็นการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้โดยอัตโนมัติ การใช้คริปโทเคอร์เรนซีจึงยังคงต้องอาศัยความตกลงโดยสมัครใจของคู่สัญญา และไม่ก่อให้เกิดผลผูกพันในลักษณะเดียวกับการชำระหนี้ด้วยเงินที่รัฐรับรอง จะเห็นได้ว่ากฎหมายว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์มีบทบาทสำคัญในการรองรับรูปแบบของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซี แต่ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินอย่างสมบูรณ์ในทางกฎหมาย ช่องว่างระหว่างการรับรองรูปแบบธุรกรรมกับการรับรองสถานะของสื่อกลางการชำระเงินจึงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมาย ซึ่งนำไปสู่ความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายเฉพาะหรือการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับบริบทของเทคโนโลยีการเงินดิจิทัลในปัจจุบัน

7.4.2 กฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงิน

พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 เป็นกฎหมายสำคัญที่ใช้กำกับดูแลและระบบการชำระเงินของประเทศ โดยพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพ ความมั่นคง และความเชื่อมั่นในระบบการชำระเงิน โดยกำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานหลักในการกำกับดูแลและระบบและบริการการชำระเงินที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับการควบคุมผู้ให้บริการ กลไกการโอนเงิน และมาตรการบริหารความเสี่ยง โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าระบบการชำระเงินต้องมีตัวกลางที่สามารถกำกับตรวจสอบ และบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ³⁷ เมื่อพิจารณาคริปโทเคอร์เรนซีภายใต้กรอบของกฎหมายระบบการชำระเงินดังกล่าว จะพบว่าคริปโทเคอร์เรนซีไม่สอดคล้องกับโครงสร้างที่กฎหมายออกแบบไว้ เนื่องจากการทำธุรกรรมด้วยคริปโทเคอร์เรนซีอาศัยเทคโนโลยีบล็อกเชนซึ่งมีลักษณะกระจายศูนย์ ไม่มีตัวกลางในการดำเนินการ และไม่มีผู้รับผิดชอบในเชิงสถาบันตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับระบบการชำระเงิน การขาดตัวกลางดังกล่าวทำให้รัฐไม่สามารถกำกับดูแลความเสี่ยงด้านเสถียรภาพ ความปลอดภัย และการคุ้มครองผู้ใช้ได้ในระดับเดียวกับระบบการชำระเงินแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ระบบการชำระเงินที่กฎหมายไทยรับรองยังเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับเงินตราที่ออกโดยรัฐหรือเงินอิเล็กทรอนิกส์ที่อยู่ภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น ระบบพร้อมเพย์ บัตรอิเล็กทรอนิกส์ หรือบริการ e-Money ซึ่งล้วนมีผู้ให้บริการที่ได้รับใบอนุญาตและอยู่ภายใต้กรอบการกำกับดูแลที่ชัดเจน คริปโทเคอร์เรนซีซึ่งไม่มีสถานะเป็นเงินตราตามกฎหมายและไม่อยู่ในระบบใบอนุญาตดังกล่าว จึงไม่อาจถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการชำระเงินอย่างเป็นทางการได้ ผลจากการออกแบบกฎหมายทำให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย

³⁶ พินัย ณ นคร, เรื่องเดียวกัน, น. 46-49.

³⁷ พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560, มาตรา 7

ถูกจำกัดอยู่ในลักษณะของการตกลงกันโดยสมัครใจระหว่างคู่สัญญา และไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายในลักษณะเดียวกับการชำระหนี้ด้วยเงินตราหรือผ่านระบบการชำระเงินที่รัฐรับรอง ข้อจำกัดนี้สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาทางกฎหมายของการใช้ คริปโทเคอร์เรนซีมิได้เกิดจากตัวเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากโครงสร้างกฎหมายระบบการชำระเงินที่ยังไม่รองรับรูปแบบการโอนถ่ายมูลค่าแบบไร้ศูนย์กลาง

ธนาคารแห่งประเทศไทยในฐานะหน่วยงานหลักด้านนโยบายการเงินและระบบการชำระเงิน ได้จำกัดการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน โดยให้เหตุผลด้านเสถียรภาพทางการเงิน ความผันผวนของมูลค่า และความเสี่ยงต่อระบบการชำระเงินของประเทศ สะท้อนแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงของระบบการเงินมากกว่าการส่งเสริมนวัตกรรมทางการเงิน แม้แนวทางของธนาคารแห่งประเทศไทยจะช่วยลดความเสี่ยงเชิงระบบ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ส่งผลให้การพัฒนาการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในภาคธุรกิจและภาคประชาชนถูกจำกัดอยู่ในกรอบที่แคบ และไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีทางการเงินที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว³⁸ กฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงินเป็นกรอบกฎหมายสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินของประเทศ แม้คริปโทเคอร์เรนซีจะเป็นเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการโอนถ่ายมูลค่า แต่การนำมาใช้ในทางปฏิบัติย่อมต้องอยู่ภายใต้ระบบการชำระเงินที่กฎหมายรับรองและกำกับดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดโครงสร้างและกลไกการกำกับดูแลระบบการชำระเงินของประเทศ

7.4.3 กฎหมายว่าด้วยสินทรัพย์ดิจิทัล

พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561

พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายหลักที่ใช้กำกับดูแลคริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจ การคุ้มครองผู้ลงทุน และการกำกับดูแลความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากสินทรัพย์ดิจิทัล โดยกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดนิยามของ “คริปโทเคอร์เรนซี” และ “โทเคนดิจิทัล” หมายความว่า หน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนระบบหรือเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์โดยมีความประสงค์ที่จะใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการ หรือสิทธิอื่นใด หรือแลกเปลี่ยนระหว่างสินทรัพย์ดิจิทัล และให้หมายความรวมถึงหน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่นใดตามที่คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ประกาศกำหนด³⁹ รวมถึงกำหนดให้การประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐผ่านสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมความเสี่ยงด้านการลงทุน การป้องกันการฟอกเงิน และการคุ้มครองผู้ลงทุน มากกว่าการรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน ผลจากการออกแบบกฎหมายในลักษณะดังกล่าว ทำให้คริปโทเคอร์เรนซีถูกจัดวางสถานะเป็น “สินทรัพย์ดิจิทัล” มากกว่าที่จะเป็นเงินตราหรือสื่อกลางการชำระเงินตามกฎหมาย ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการยังก่อให้เกิดผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการชำระหนี้ด้วยเงินตราที่กฎหมายรับรอง และเป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้างต่อการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไป

³⁸ ธนาคารแห่งประเทศไทย, *Guidelines on the Usage of Digital Assets as a Means of Payment for Goods and Services*, สืบค้นวันที่ 30 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/en/news-and-media/news/news-20220125.html>

³⁹ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561, มาตรา 3

7.4.4 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการชำระหนี้

1) เงินตราตามกฎหมาย

ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การชำระหนี้โดยทั่วไปถือว่าการชำระด้วย “เงินตราตามกฎหมาย” เป็นวิธีการชำระหนี้ตามปกติที่กฎหมายรับรอง เงินตราตามกฎหมายในที่นี้หมายถึงเงินที่รัฐกำหนดให้ใช้เป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย และเจ้าหนี้ไม่อาจปฏิเสธการรับชำระหนี้ได้ หากเป็นการชำระด้วยเงินตราดังกล่าว หลักการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและความแน่นอนของระบบการบังคับใช้หนี้ในกฎหมายเอกชน เนื่องจากทำให้คู่สัญญาสามารถคาดหมายผลทางกฎหมายของการชำระหนี้ได้อย่างชัดเจน แนวคิดเรื่องเงินตราตามกฎหมายสะท้อนหลักการพื้นฐานว่ารัฐเป็นผู้ผูกขาดอำนาจในการออกเงินและกำหนดให้เงินนั้นมีสถานะพิเศษเหนือสื่อกลางการแลกเปลี่ยนรูปแบบอื่น เมื่อมีการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย หนี้อย่อมระงับลงโดยผลของกฎหมายโดยไม่ต้องอาศัยความยินยอมเป็นพิเศษจากเจ้าหนี้ หลักการดังกล่าวแตกต่างจากการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินหรือวิธีการอื่นซึ่งต้องอาศัยความตกลงของคู่สัญญาเป็นสำคัญ ในบริบทของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน การพิจารณาว่าคริปโทเคอร์เรนซีมีสถานะเป็นเงินตราตามกฎหมายหรือไม่ เป็นประเด็นพื้นฐานที่มีผลต่อการระงับหนี้ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากคริปโทเคอร์เรนซีไม่อยู่ในข่ายเงินตราตามกฎหมาย การชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีย่อมไม่ก่อให้เกิดผลเป็นการระงับหนี้โดยอัตโนมัติเช่นเดียวกับการชำระด้วยเงินตรา ประเด็นดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ต่อไปเกี่ยวกับผลทางกฎหมายและข้อจำกัดของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในระบบกฎหมายไทย

2) การระงับหนี้ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หนี้ระงับเป็นผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ปฏิบัติตามการชำระหนี้อย่างถูกต้องและครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์วางหลักว่า หนี้อย่อมระงับลงเมื่อมีการชำระหนี้โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งการชำระหนี้ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ลักษณะ และเงื่อนไขของหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ การระงับหนี้จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความผูกพันระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้สิ้นสุดลงและเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในความสัมพันธ์ทางกฎหมายเอกชน⁴¹ หลักการระงับหนี้ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้พิจารณาเพียงการส่งมอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่เจ้าหนี้เท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับลักษณะของการชำระหนี้ว่าตรงตามที่กฎหมายและสัญญากำหนดหรือไม่ การชำระหนี้ที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ย่อมไม่ก่อให้เกิดผลเป็นการระงับหนี้ แม้เจ้าหนี้จะได้รับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ตาม หลักการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดว่าการระงับหนี้เป็นผลทางกฎหมายที่ต้องอาศัยความถูกต้องของวิธีการและรูปแบบการชำระหนี้เป็นสำคัญ ในกรณีของการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย ผลของการระงับหนี้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติเมื่อมีการชำระครบถ้วนตามจำนวนและเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ เจ้าหนี้ไม่อาจปฏิเสธการรับชำระหนี้ได้และหนี้ถือว่าสิ้นสุดลงโดยผลของกฎหมาย⁴² อย่างไรก็ดี หากการชำระหนี้มิได้เป็นไปด้วยเงินตราตามกฎหมาย แต่เป็นการชำระด้วยทรัพย์สินหรือวิธีการอื่น

⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 314

⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 315

⁴² สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 2, (โรงพิมพ์เดือนตุลา : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น. 302.

การระงับหนี้ย่อมต้องพิจารณาจากเจตนารมณ์และความตกลงของคู่สัญญาเป็นกรณีไป หลักการดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการพิจารณาการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน เนื่องจากคริปโทเคอร์เรนซียังมิได้รับการรับรองให้เป็นเงินตราตามกฎหมาย การชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีจึงไม่อาจก่อให้เกิดผลเป็นการระงับหนี้โดยอัตโนมัติในลักษณะเดียวกับการชำระด้วยเงินตรา หากแต่ต้องอาศัยการตกลงยินยอมร่วมกันของคู่สัญญาในการแสดงเจตนา (Freedom of Contract) เป็นหลัก⁴³ ทั้งในเรื่องการยอมรับสื่อกลางการชำระเงินและผลของการชำระหนี้ จากหลักการระงับหนี้ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการชำระหนี้ไม่ใช่เพียงประเด็นเชิงเทคนิคของการโอนถ่ายมูลค่า หากแต่เป็นประเด็นเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความแน่นอนของสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา การวางฐานความเข้าใจในหลักการระงับหนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำไปวิเคราะห์ข้อจำกัดและปัญหาทางกฎหมายของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทยในส่วนของการบังคับใช้สัญญาและการคุ้มครองสิทธิของคู่สัญญา

3) การชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินหรือวิธีการอื่น

นอกจากการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมายแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังเปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถตกลงชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินหรือวิธีการอื่นได้⁴⁴ การชำระหนี้ในลักษณะดังกล่าวมิได้เป็นวิธีการชำระหนี้ตามปกติที่กฎหมายกำหนด หากแต่เป็นการชำระหนี้ที่เกิดขึ้นจากความตกลงเฉพาะของคู่สัญญา ซึ่งผลทางกฎหมายของการชำระหนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์และข้อตกลงของคู่สัญญาเป็นสำคัญ หลักการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินสะท้อนแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายแพ่งที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการทำสัญญาและความสมัครใจของคู่สัญญา กล่าวคือ คู่สัญญาสามารถตกลงกันให้ใช้ทรัพย์สินอื่นแทนเงินตราในการชำระหนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งหาทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิอื่นใด ตราบเท่าที่การตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อย่างไรก็ตาม การชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินย่อมไม่ก่อให้เกิดผลเป็นการระงับหนี้โดยอัตโนมัติ หากปราศจากความชัดเจน

4) หลักความสมัครใจของคู่สัญญา

หลักความสมัครใจของคู่สัญญาเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของการชำระหนี้ด้วยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามรูปแบบปกติที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะในกรณีที่คู่สัญญาตกลงใช้ทรัพย์สินหรือสื่อกลางการชำระเงินที่มีใช้เงินตราตามกฎหมาย หลักการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดที่ว่าความผูกพันทางกฎหมายย่อมเกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาโดยสมัครใจของคู่สัญญา และผลทางกฎหมายของการชำระหนี้ย่อมขึ้นอยู่กับขอบเขตและเงื่อนไขของความตกลงนั้น ภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คู่สัญญามีเสรีภาพในการกำหนดเงื่อนไขของสัญญา รวมถึงการตกลงเลือกวิธีการชำระหนี้ ตราบเท่าที่การตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หลักความสมัครใจดังกล่าวเปิดโอกาสให้เกิดการใช้วิธีการชำระหนี้ที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เสรีภาพดังกล่าวมิได้เป็นเสรีภาพโดยปราศจากขอบเขต หากแต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองความมั่นคงและความเป็นธรรมในการทำสัญญา

⁴³ ศันสน์ภรณ์ โสถิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรมสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 28, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2568), น. 345-351.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 321

ในบริบทของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน หลักความสมัครใจของคู่สัญญา มีบทบาทเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีสามารถเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ แม้คริปโทเคอร์เรนซี จะยังไม่ได้ได้รับการรับรองเป็นเงินตราตามกฎหมาย คู่สัญญาย่อมสามารถตกลงยอมรับการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีได้ หากมีความเข้าใจตรงกันถึงลักษณะ มูลค่า และความเสี่ยงของสื่อกลางการชำระเงินการตกลงดังกล่าวย่อมมีผลผูกพันตามกฎหมายในฐานะข้อตกลงทางแพ่ง การอาศัยหลักความสมัครใจของคู่สัญญาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในการสร้างความแน่นอนทางกฎหมายในระดับระบบ เนื่องจากผลทางกฎหมายของการชำระหนี้ด้วยสื่อกลางที่มีใช้เงินตราตามกฎหมายยังคงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงและการตีความในแต่ละกรณี ความไม่แน่นอนดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของคู่สัญญาและผู้ประกอบธุรกิจ และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินยังคงมีข้อจำกัดในทางกฎหมาย จากหลักการดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักความสมัครใจของคู่สัญญาทำหน้าที่เป็นฐานทางกฎหมายที่เปิดพื้นที่ให้เกิดการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในทางปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงข้อจำกัดของกรอบกฎหมายแพ่งในปัจจุบัน ซึ่งยังไม่สามารถสร้างความแน่นอนและความคุ้มครองในระดับเดียวกับการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย

ในระบบกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การชำระหนี้ด้วยเงินถือเป็นวิธีการชำระหนี้ตามปกติ โดยเงินที่ใช้ชำระหนี้ต้องเป็นเงินตราที่กฎหมายรับรอง⁴⁵ การนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ชำระหนี้จึงก่อให้เกิดประเด็นทางกฎหมายสำคัญว่า การชำระหนี้ดังกล่าวจะถือว่าหนี้ระงับหรือไม่ การชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีไม่อาจถือเป็นการชำระหนี้ด้วยเงิน⁴⁶ หากแต่เป็นการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน ซึ่งต้องอาศัยความสมัครใจและความตกลงของคู่สัญญาเป็นหลัก ข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินขาดความแน่นอนทางกฎหมาย โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับมูลค่าหนี้หรือช่วงเวลาการชำระหนี้ ซึ่งศาลอาจต้องพิจารณาตามเจตนารมณ์ของคู่สัญญาเป็นรายกรณี ทำให้ระบบกฎหมายขาดความชัดเจนและคาดการณ์ได้ยาก

จากการทบทวนวรรณกรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์ประเด็นที่ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างครอบคลุมได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงินภายใต้กฎหมายไทย เพื่อให้การวิเคราะห์มีความเป็นระบบ งานวิจัยนี้จึงจัดทำตารางสรุปช่องว่างของงานวิจัย (Research Gap) จำแนกออกเป็น 6 ประเด็นสำคัญ เพื่อแสดงลักษณะช่องว่างที่ยังขาดการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนารอบศึกษาต่อไป

⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 196

⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 197

ตารางที่ 1 ช่องว่างด้านประเด็นการศึกษา (Topic Gap)

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
1. สิ่งที่วรรณกรรมทำไปแล้ว	งานวิชาการไทยส่วนใหญ่ศึกษาคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสินทรัพย์เพื่อการลงทุน ภายใต้พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ⁴⁷ หรือวิเคราะห์เทคโนโลยีบล็อกเชนในเชิงเทคนิค ⁴⁸ แต่ยังไม่ศึกษาคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะ “เครื่องมือโอนมูลค่าเพื่อการชำระหนี้” และยังไม่เชื่อมโยงกับกฎหมายว่าด้วยเงินตรา ⁴⁹ ระบบการชำระเงิน ⁵⁰ และหลักการชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ⁵¹
2. สิ่งที่ยังขาด	ยังไม่มีงานวิจัยใดวิเคราะห์ผลของนิยาม “เงินตรา” ตามพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 มาตรา 4 ต่อสถานะของคริปโทเคอร์เรนซี หรือความไม่สอดคล้องของพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 มาตรา 3 ที่ยอมรับวัตถุประสงค์การใช้เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน แต่ไม่ให้สถานะเป็นเครื่องมือชำระเงิน รวมถึงยังไม่มีการศึกษาการตีความมาตรา 320 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และผลของประกาศ ก.ล.ต. ที่ กธ. 5/2565 ต่อเสรีภาพสัญญา
3. การวิเคราะห์ของงานวิจัยนี้	งานวิจัยนี้พบความไม่สอดคล้องเชิงโครงสร้างของกฎหมายสี่ฉบับ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 มาตรา 6 ที่จำกัดความหมาย “เงินตรา” เฉพาะเหรียญกษาปณ์และธนบัตร และ 2) พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 นิยาม มาตรา 3 “ระบบการชำระเงิน” และ “บริการการชำระเงิน” และมาตรา 5 ระบบการชำระเงินสำคัญเครื่องมือชำระเงินที่ไม่ครอบคลุมคริปโทเคอร์เรนซี 3) พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 นิยาม มาตรา 3 ที่ให้สถานะเป็นสินทรัพย์แต่ไม่ใช่เครื่องมือชำระเงิน 4) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320 ซึ่งเป็นจุดตัดความชอบด้วยกฎหมายของการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซี ความไม่เชื่อมโยงของกฎหมายเหล่านี้ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายในทางปฏิบัติ
4. สรุปช่องว่างของงานวิจัย	งานศึกษาที่มีอยู่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงกฎหมายแบบเจาะลึกว่ากฎหมายไทยฉบับใดและข้อความใดเป็นอุปสรรคต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน อีกทั้งยังไม่ได้นำกรอบกฎหมายต่างประเทศ เช่น MiCA ⁵² และแนวทางของ FSB ⁵³ มาใช้ประเมินความเหมาะสมของกฎหมายไทย ช่องว่างเหล่านี้สะท้อนความไม่เป็นเอกภาพของระบบกฎหมายไทย ซึ่งเป็นประเด็นที่งานวิจัยนี้เข้ามาเติมเต็ม

⁴⁷ ปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงสินทรัพย์ดิจิทัลและพัฒนาการที่เกี่ยวข้อง, *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 49 (4) (2563), น. 788-809.

⁴⁸ Arvind Narayanan, Joseph Bonneau, Edward Felten, Andrew Miller and Steven Goldfeder, *Bitcoin and Cryptocurrency Technologies: A Comprehensive Introduction* (Princeton: Princeton University Press, 2016), pp. 1-35

⁴⁹ พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501, มาตรา 4 และ มาตรา 6

⁵⁰ พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560, มาตรา 3 และ มาตรา 5

⁵¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 320

ตารางที่ 2 ช่องว่างด้านกฎหมายที่ใช้วิเคราะห์ (Legal Framework Gap)

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
1. กฎหมายที่ใช้วิเคราะห์สถานะของคริปโทเคอร์เรนซีในไทยยังมีข้อจำกัด	1) พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 กำกับกับผู้ประกอบธุรกิจเป็นหลัก ไม่ได้กำหนดสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีว่าเป็น “ทรัพย์สิน” หรือ “เงินตรา” จึงไม่สามารถใช้วินิจฉัยสถานะทางกฎหมายได้โดยตรง 2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ทรัพย์สิน)⁵⁴ แม้รับรองทรัพย์สินไม่มีรูปร่าง แต่ยังไม่มียกเว้นกรณีรับสินทรัพย์ดิจิทัลที่ไร้ศูนย์กลาง ทำให้การจัดประเภท คริปโทเคอร์เรนซีต้องตีความโดยอนุโลมและเกิดความไม่แน่นอน 3) พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 กำหนดว่าเงินตราต้องออกโดยรัฐ คริปโทเคอร์เรนซีไม่เข้าเกณฑ์ จึงไม่ใช่ “เงินตรา” ตามกฎหมายไทย 4) พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 มาตรา 3 นิยาม “ระบบการชำระเงิน” (payment system) และ “บริการการชำระเงิน” (payment service) ตั้งอยู่บนฐานของ “การโอนเงินตรา” ตามกฎหมายไทย คริปโทเคอร์เรนซีไม่ใช่เงินตราตามกฎหมายฉบับนี้
2. สรุปช่องว่างงานวิจัย	กฎหมายไทยยังไม่รองรับลักษณะเฉพาะของคริปโทเคอร์เรนซี ทั้งด้านสถานะทางกฎหมาย การจำแนกประเภท และการใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงิน ส่งผลให้เกิด Legal Framework Gap และทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องยังไม่ชัดเจน

ตารางที่ 3 ช่องว่างด้านการตีความกฎหมาย (Interpretation Gap)

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
1. ความไม่สอดคล้องระหว่างหลักกฎหมายไทยกับลักษณะของคริปโทเคอร์เรนซี	1) พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 ยึดหลักว่าเงินตราต้องออกโดยรัฐ จึงไม่รองรับคริปโทเคอร์เรนซีที่เป็นสินทรัพย์ดิจิทัลแบบกระจายศูนย์ ทำให้สถานะทางกฎหมายไม่ชัดเจน 2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ทรัพย์สิน) แม้รับรองทรัพย์สินไม่มีรูปร่าง แต่ยังไม่มียกเว้นกรณีรับสินทรัพย์ดิจิทัลที่ไร้ศูนย์กลาง จึงต้องตีความโดยอนุโลมและก่อให้เกิดความไม่แน่นอน 3) พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 มาตรา 3 นิยาม “บริการการชำระเงิน” ตั้งอยู่บนฐานการโอน “เงินตรา” ตามกฎหมายไทย คริปโทเคอร์เรนซีจึงไม่เข้าเกณฑ์และเกิดช่องว่างเมื่อใช้ชำระค่าสินค้าและบริการ 4) แนวคิดกฎหมายต่างประเทศและทฤษฎีเงินสมัยใหม่ แนวคิด “private money”, “digital money”, “crypto-assets with monetary functions” ยังไม่ถูกนำมาปรับใช้ในกฎหมายไทย ทำให้การตีความลำห้หลังมาตรฐานสากล⁵⁵
2. สรุปช่องว่างงานวิจัย	ระบบกฎหมายไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์ตีความที่รองรับลักษณะเฉพาะของคริปโทเคอร์เรนซี ทั้งด้านสถานะทางกฎหมาย ฟังก์ชันการชำระเงิน และความเชื่อมโยงกับทฤษฎีเงินสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิด Interpretation Gap และทำให้การบังคับใช้กฎหมายยังไม่ชัดเจน

⁵² European Parliament and Council of the European Union, *Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA)* 2023/1114/EU (2023), Retrieved April 24, 2026, from https://finance.ec.europa.eu/digital-finance/crypto-assets_en#legislation.

⁵³ Financial Stability Board. *Global Regulatory Framework for Crypto-Asset Activities*. Retrieved April 24, 2026, from <https://www.fsb.org/uploads/P170723-1.pdf>

⁵⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, บรรพ 3 ลักษณะ 1 ทรัพย์สิน

⁵⁵ Narayanan et al., Op. cit., p. 1–35.

ตารางที่ 4 ช่องว่างด้านการเปรียบเทียบ (Comparative Gap)

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
1. ความแตกต่างระหว่างกฎหมายไทยกับกรอบกฎหมายสากลที่มีความชัดเจนกว่า	1) ความแตกต่างจาก MiCA ของสหภาพยุโรป (EU)-MiCA ของสหภาพยุโรปมีระบบจำแนกประเภท crypto-assets อย่างเป็นระบบ เช่น e-money tokens, asset-referenced tokens และ utility tokens พร้อมกำหนดหน้าที่ของผู้ออกและผู้ให้บริการอย่างละเอียด ขณะที่กฎหมายไทยยังไม่มีระบบจำแนกประเภทที่เป็นมาตรฐาน ทำให้ไม่สามารถเทียบเคียงโครงสร้างกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁵⁶ 2) ความแตกต่างจากหลักการของ FSB (คณะกรรมการเสถียรภาพการเงิน) ปี 2023-FSB เสนอหลักการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัลและ stablecoins ที่เน้นความเสี่ยงเชิงระบบ ความโปร่งใส การกำกับดูแลผู้ให้บริการ และการคุ้มครองผู้ใช้บริการ แต่ไทยยังไม่มีกลไกกำกับที่สอดคล้องกับมาตรฐานดังกล่าว จึงเกิดช่องว่างในการเปรียบเทียบในระดับสากล⁵⁷
2. สรุปช่องว่างงานวิจัย	กฎหมายไทยยังไม่สามารถเทียบเคียงกับกรอบกฎหมายต่างประเทศที่มีความก้าวหน้าในการจำแนกประเภทสินทรัพย์ดิจิทัล การกำกับดูแลการใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงิน และการคุ้มครองผู้ใช้บริการ ส่งผลให้เกิด Comparative Gap และทำให้การพัฒนากฎหมายไทยยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ตารางที่ 5 ช่องว่างด้านนโยบายและการกำกับดูแล (Policy Gap)

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
1. ความไม่สอดคล้องกันระหว่างนโยบายและการกำกับดูแลของไทยกับกรอบนโยบายสากล (MiCA ของสหภาพยุโรป และหลักการของ FSB)	1) ธนาคารแห่งประเทศไทย (BOT) ประกาศวันที่ 25 มกราคม 2565 ระบุถึงความจำเป็นในการ “จำกัดการแพร่หลายของการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงิน” เนื่องจากความเสี่ยงด้านเสถียรภาพระบบการเงิน ความผันผวนของราคา ความเสี่ยงไซเบอร์ และข้อมูลส่วนบุคคล แม้มีมาตรการกำกับบางส่วน แต่ยังขาดกรอบนโยบายระดับชาติ ที่ครอบคลุมการจำแนกประเภทสินทรัพย์ดิจิทัล การเปิดเผยข้อมูล การคุ้มครองผู้บริโภค การกำกับ stablecoins และการจัดการความเสี่ยงเชิงระบบตามแนวทางของ MiCA ของสหภาพยุโรป⁵⁸ และ หลักการของ FSB (คณะกรรมการเสถียรภาพการเงิน) ปี 2023⁵⁹ 2) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (SEC) แม้มีกฎหมายเฉพาะคือ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 และระบบใบอนุญาตผู้ประกอบการ (exchange, broker, dealer, ICO portal) แต่การกำกับยังเน้นรายกิจการ (micro-prudential) และยังไม่มีการรอบนโยบายระดับระบบ แบบ MiCA ที่ครอบคลุมการออกใบอนุญาต การเปิดเผยข้อมูล การคุ้มครองผู้ถือสินทรัพย์ดิจิทัล การกำกับตลาด และการจัดการความเสี่ยงเชิงระบบ อีกทั้งยัง ไม่มีกรอบกำกับ stablecoins ตามหลักการของ FSB และยังขาด นโยบายระดับชาติร่วมกับ BOT ที่บูรณาการการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัลทั้งระบบ

⁵⁶ European Parliament and Council of the European Union, Op. cit.

⁵⁷ Financial Stability Board, Op. cit.

⁵⁸ European Parliament and Council of the European Union, Op. cit.

⁵⁹ Financial Stability Board, Op. cit.

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
2. สรุปร่องว่างงานวิจัย	ประเทศไทยยังไม่มีกรอบนโยบายและการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัลที่สอดคล้องกับ MiCA ของสหภาพยุโรป และ หลักการของ FSB โดยผ่านนโยบายการเงินมีเพียงมาตรการจำกัดการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงิน ขณะที่ฝ่ายกำกับตลาดทุนเน้นการออกใบอนุญาตผู้ประกอบการธุรกิจ แต่ยังคงขาดกรอบนโยบายระดับระบบที่ครอบคลุมการจำแนกประเภท การเปิดเผยข้อมูล การคุ้มครองผู้บริโภค การกำกับ stablecoins และการจัดการความเสี่ยงเชิงระบบ ส่งผลให้เกิด Policy Gap อย่างชัดเจน

ตารางที่ 6 ช่องว่างด้านผลกระทบต่อระบบกฎหมายอื่น (Legal Impact Gap)

ประเด็นที่วิเคราะห์	การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย
1. การขาดกรอบนโยบายระดับชาติด้านสินทรัพย์ดิจิทัลส่งผลให้กฎหมายอื่นไม่สามารถรองรับธุรกรรมสินทรัพย์ดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบ	1) กฎหมายระบบการชำระเงิน - พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560⁶⁰ ยังไม่รองรับสถานะของสินทรัพย์ดิจิทัลในฐานะ “สื่อกลางการชำระเงิน” แม้ประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2565 จะระบุถึงความจำเป็นในการจำกัดการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเพื่อป้องกันความเสี่ยงเชิงระบบ ทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายอย่างชัดเจน 2) กฎหมายสัญญา - ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังไม่กำหนดสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีว่าเป็น “ทรัพย์สิน” หรือ “สิทธิ” อย่างชัดเจน⁶¹ ส่งผลให้การใช้เป็นค่าตอบแทน การโอนสิทธิ หรือการใช้เป็นหลักฐานในสัญญาเกิดความไม่แน่นอน แตกต่างจาก MiCA ของสหภาพยุโรปที่กำหนดสถานะและข้อกำหนดไว้อย่างชัดเจน 3) กฎหมายหลักประกันทางธุรกิจ-พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558⁶² ยังไม่รองรับคริปโทเคอร์เรนซีเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นหลักประกัน และไม่มีระบบกำกับดูแลผู้ดูแลสินทรัพย์แบบที่ MiCA กำหนด ทำให้ไม่สามารถใช้เป็นหลักประกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) กฎหมายป้องกันการฟอกเงิน (AML)-พระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542⁶³ ยังไม่ครอบคลุมธุรกรรมคริปโทเคอร์เรนซีที่เกิดขึ้นนอกผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาต (off-exchange) ทำให้เกิดความเสี่ยงด้านการฟอกเงินและการระดมทุนผิดกฎหมาย จำเป็นต้องขยายขอบเขตการกำกับและมาตรการ KYC/AML ให้ครอบคลุมธุรกรรมทุกรูปแบบ 5) กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค-พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522⁶⁴ ยังไม่มีกลไกเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของสินทรัพย์ดิจิทัลแบบ MiCA ทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอ และกฎหมายไม่สามารถคุ้มครองได้ครอบคลุมในบริบทสินทรัพย์ดิจิทัล
2. สรุปร่องว่างงานวิจัย	ประเทศไทยยังไม่มีกรอบนโยบายระดับชาติด้านสินทรัพย์ดิจิทัลที่สอดคล้องกับ MiCA ของสหภาพยุโรป และหลักการของ FSB ส่งผลให้กฎหมายสำคัญหลายฉบับ ตั้งแต่ระบบการชำระเงิน สัญญา หลักประกันทางธุรกิจ การป้องกันการฟอกเงิน ไปจนถึงการคุ้มครองผู้บริโภค ไม่สามารถรองรับธุรกรรมสินทรัพย์ดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิด Legal Impact Gap ที่กระทบต่อโครงสร้างกฎหมายไทยในวงกว้าง

⁶⁰ พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560

⁶¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, บรรพ 3 ลักษณะ 1 ทรัพย์สิน

⁶² พระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ. 2558

⁶³ พระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

⁶⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

8. ผลการวิจัย

8.1 สถานะทางกฎหมายของคริปโทเคอร์เรนซีในระบบกฎหมายไทย

จากการวิจัยพบว่า คริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทยยังไม่มีสถานะเป็นเงินตราตามกฎหมาย และไม่ถูกยอมรับให้เป็นสื่อกลางการชำระหนี้โดยชอบด้วยกฎหมายในลักษณะเดียวกับเงินตราที่ออกโดยรัฐ กรอบกฎหมายในปัจจุบันกำหนดให้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสินทรัพย์ดิจิทัล ภายใต้พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 มาตรา 3 ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกำกับดูแลการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขาย การแลกเปลี่ยน และการให้บริการเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล มิใช่เพื่อรับรองบทบาทของคริปโทเคอร์เรนซีในระบบการชำระเงิน การจัดวางสถานะทางกฎหมายในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้คริปโทเคอร์เรนซีถูกมองเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าในทางเศรษฐกิจ มากกว่าการเป็นเครื่องมือทางการเงินสำหรับการชำระหนี้ตามกฎหมาย เงินตราและกฎหมายระบบการชำระเงิน ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการในประเทศไทยอยู่นอกกรอบการรับรองทางกฎหมายอย่างเป็นทางการ และจากการวิเคราะห์ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ควบคู่กับกฎหมายว่าด้วยสินทรัพย์ดิจิทัล พบว่า การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการต้องอาศัยความสมัครใจของคู่สัญญาเป็นหลัก ส่งผลให้การชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายโดยอัตโนมัติ ไม่อาจถือเป็นการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย หากแต่เป็นการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน ซึ่งต้องมีข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างคู่สัญญาเป็นกรณีเฉพาะ หากปราศจากข้อตกลงดังกล่าว การชำระหนี้อาจไม่ก่อให้เกิดผลในการระงับหนี้ ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายและเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดข้อพิพาท และความไม่แน่นอนของมูลค่า กระทบต่อความเป็นธรรมในการชำระหนี้ ความผันผวนของมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซีส่งผลกระทบต่อความแน่นอนของมูลค่าหนี้และความเป็นธรรมระหว่างคู่สัญญา โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดความล่าช้าในการชำระหนี้ หรือมีข้อพิพาทเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ใช้ในการประเมินมูลค่า ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในเชิงพาณิชย์ภายใต้กรอบกฎหมายปัจจุบัน ทำให้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะทรัพย์สินมิใช่เงินตามกฎหมาย การที่หน่วยงานรัฐจัดให้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าในทางเศรษฐกิจ มิใช่เงินตราตามกฎหมาย สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกฎหมายในการรองรับบทบาทของคริปโทเคอร์เรนซีในระบบการชำระเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายในการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจจริง

เมื่อพิจารณาข้อจำกัดของกรอบการกำกับดูแลตามประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดทิศทางการใช้คริปโทเคอร์เรนซีอย่างเป็นรูปธรรม ประกาศดังกล่าวได้กำหนดห้ามผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลสนับสนุนหรือส่งเสริมการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงินสำหรับค่าสินค้าและบริการ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมความเสี่ยงด้านเสถียรภาพทางการเงิน การคุ้มครองผู้บริโภค และการป้องกันการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลในลักษณะที่อาจกระทบต่อระบบการเงินโดยรวม การกำหนดแนวทางในลักษณะห้ามโดยเด็ดขาด ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็น

สื่อกลางการชำระเงินถูกตัดออกจากระบบกฎหมายโดยปริยาย แม้ในกรณีที่การใช้ดังกล่าวเกิดจากความสมัครใจของคู่สัญญา และมีได้มีลักษณะเป็นการทดแทนเงินตราตามกฎหมาย การใช้ประกาศ ที่ กร. 5/2565 จึงไม่เพียงทำหน้าที่เป็นมาตรการกำกับดูแลเชิงป้องกันความเสี่ยงเท่านั้น หากแต่สะท้อนนโยบายของรัฐที่ไม่เปิดพื้นที่ให้คริปโทเคอร์เรนซีมีบทบาทในระบบการชำระเงินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

8.2 ข้อจำกัดของกรอบการกำกับดูแลต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินมิได้เกิดจากการขาดกฎหมายโดยสิ้นเชิง หากแต่เกิดจากการจัดวางบทบาทของคริปโทเคอร์เรนซีที่ไม่สอดคล้องกันในเชิงโครงสร้างกฎหมาย กล่าวคือ กรอบการกำกับดูแลของรัฐได้กำหนดให้คริปโทเคอร์เรนซีมีสถานะเป็นทรัพย์สินดิจิทัล ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ขณะเดียวกันกลับมิได้บูรณาการ คริปโทเคอร์เรนซีเข้าไว้ในกรอบกฎหมายว่าด้วยเงินตราและระบบการชำระเงิน ส่งผลให้ คริปโทเคอร์เรนซีถูกแยกออกจากระบบการชำระเงิน แนวทางการกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย มีลักษณะเป็นการกำกับดูแลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Risk-Based Regulation) ที่ให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินเป็นหลัก มากกว่าการออกแบบกลไกทางกฎหมายเพื่อรองรับการใช้งานคริปโทเคอร์เรนซีในเชิงหน้าที่ของเงิน ผลของแนวคิดดังกล่าวทำให้คริปโทเคอร์เรนซีถูกมองเป็นเพียงวัตถุแห่งการลงทุนหรือทรัพย์สินที่มีมูลค่าในทางเศรษฐกิจ มิใช่เครื่องมือทางกฎหมายสำหรับการชำระหนี้หรือการโอนมูลค่าในระบบการชำระเงิน ยิ่งไปกว่านั้น ความไม่เชื่อมโยงกันระหว่างกฎหมายว่าด้วยสินทรัพย์ดิจิทัล กฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงิน และกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก่อให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายในประเด็นผลของการชำระหนี้ การระงับหนี้ และความคุ้มครองของคู่สัญญาเมื่อมีการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงิน ในทางปฏิบัติการใช้ คริปโทเคอร์เรนซีต้องอาศัยความสมัครใจของคู่สัญญาเป็นรายกรณี และไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายในลักษณะเดียวกับการชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกรอบกฎหมายในการรองรับนวัตกรรมทางการเงิน ดังนั้น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า อุปสรรคต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินมิได้เป็นเพียงปัญหาทางเทคนิคหรือเชิงนโยบาย หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายที่ยังคงแยกบทบาทของ “เงิน” และ “ทรัพย์สินดิจิทัล” ออกจากกันอย่างเด็ดขาด ซึ่งส่งผลให้ คริปโทเคอร์เรนซีไม่สามารถพัฒนาไปสู่การใช้งานในระดับระบบได้ภายใต้กรอบกฎหมายปัจจุบัน แม้ต่อมาจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กร. 5/2565 ซึ่งเปิดช่องให้มีการดำเนินการในลักษณะเฉพาะและจำกัดมากขึ้น แต่การแก้ไขดังกล่าวยังคงตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดเดิมที่ไม่ยอมรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในระบบ ส่งผลให้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกฎหมายยังคงดำรงอยู่

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติสากล จะเห็นได้ว่าหลายประเทศมิได้ยึดการจำแนกสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีเพียงในเชิงทรัพย์สิน หากแต่พิจารณาตาม “ลักษณะของกิจกรรม” และ “ความเสี่ยง” ที่เกิดขึ้นจากการใช้งานเป็นสำคัญ โดยองค์กรระหว่างประเทศ เช่น Bank for International Settlements (2018)⁶⁵

⁶⁵ Bank for International Settlements, V. *Cryptocurrency: Looking beyond the hype*, BIS Annual Economic Report 2018, Retrieved April 24, 2026, from <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2018e5.pdf>

และ Financial Stability Board (2023)⁶⁶ ได้เสนอหลักการกำกับดูแลว่า “Same Activity, Same Risk, Same Regulation” ซึ่งสะท้อนแนวคิดการกำกับดูแลตามหน้าที่ (Function Approach) และระดับความเสี่ยงของกิจกรรม มากกว่าการยึดติดกับรูปแบบทางเทคโนโลยี นอกจากนี้ กรอบกฎหมายของสหภาพยุโรปภายใต้ Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets (MiCA)⁶⁷ ได้พยายามจัดวางสินทรัพย์ดิจิทัลให้อยู่ภายใต้โครงสร้างการกำกับดูแลที่มีความชัดเจนและครอบคลุม โดยคำนึงถึงมิติของการคุ้มครองผู้ใช้บริการและเสถียรภาพของระบบการเงิน (European Parliament and Council of the European Union, 2023) ซึ่งแตกต่างจากกรณีของประเทศไทยที่ยังมีลักษณะการกำกับดูแลแบบแยกส่วนระหว่างกฎหมายตลาดทุนและกฎหมายระบบการชำระเงิน ดังนั้น กรอบกำกับดูแลที่เหมาะสม (Ideal Regulation Framework) สำหรับประเทศไทยควรพิจารณาปรับการกำกับดูแลที่อิงสถานะของสินทรัพย์ ไปสู่การกำกับดูแลตามลักษณะของกิจกรรมการใช้คริปโทเคอร์เรนซี โดยเฉพาะในกรณีที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการชำระค่าสินค้าและบริการ ซึ่งควรถูกพิจารณาในบริบทของระบบการชำระเงินและการโอนมูลค่าอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สอดคล้องเชิงโครงสร้างของกฎหมาย และลดความไม่แน่นอนทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ

8.3 ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซี

8.3.1 กฎหมายสินทรัพย์ดิจิทัลและนโยบายการเงิน: การกำกับดูแลที่มุ่งการลงทุนมากกว่าการชำระเงิน

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีถูกออกแบบขึ้นภายใต้กรอบความคิดที่มุ่งกำกับดูแลกิจกรรมในลักษณะการลงทุนและการประกอบธุรกิจเป็นหลัก มากกว่าการรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงิน พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ได้จัดวางสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีเป็นสินทรัพย์ดิจิทัลและมุ่งควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจซื้อขายและแลกเปลี่ยน ขณะที่นโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยมีท่าทีระมัดระวังต่อการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในระบบการชำระเงิน เนื่องจากความกังวลด้านเสถียรภาพทางการเงินและความเสี่ยงเชิงระบบ แนวทางดังกล่าวสะท้อนการเลือกใช้การกำกับดูแลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Risk-Based Regulation) เป็นหลัก ส่งผลให้คริปโทเคอร์เรนซีถูกตัดออกจากบทบาทในระบบการชำระเงินโดยโครงสร้าง แม้จะมีศักยภาพในการใช้เป็นเครื่องมือโอนมูลค่าในภาคธุรกรรมก็ตาม

8.3.2 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับช่องว่างในการรองรับการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซี

ในมิติของกฎหมายเอกชน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังคงยึดหลักการชำระหนี้ด้วยเงินตราที่กฎหมายรับรองเป็นหลัก ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระหนี้ถูกตีความว่าเป็นการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน ซึ่งต้องอาศัยความตกลงเฉพาะของคู่สัญญา และไม่ก่อให้เกิดผลในการระงับหนี้โดยอัตโนมัติ กฎหมายดังกล่าวยังขาดบทบัญญัติที่รองรับประเด็นเฉพาะของคริปโทเคอร์เรนซี เช่น หลักเกณฑ์การประเมิน

⁶⁶ Financial Stability Board, *Global Regulatory Framework for Crypto-Asset Activities*, 2023, Retrieved April 24, 2026, from <https://www.fsb.org/uploads/P170723-1.pdf>

⁶⁷ European Parliament and Council of the European Union, *Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets (MiCA)* 2023, Retrieved April 24, 2026, from https://finance.ec.europa.eu/digital-finance/crypto-assets_en#legislation

มูลค่า ช่วงเวลาที่ใช้ในการกำหนดมูลค่า และผลทางกฎหมายจากความผันผวนของราคา ช่องว่างดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่อสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา และทำให้ผู้ใช้คริปโทเคอร์เรนซีขาดการคุ้มครองในระดับเดียวกับการใช้ระบบการชำระเงินที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ ปัญหานี้สะท้อนข้อจำกัดของโครงสร้างกฎหมายแบบดั้งเดิมที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีทางการเงินรูปแบบใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

9.1 บทสรุป

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญของการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินเกิดจากความไม่สอดคล้องกันของกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยกฎหมายในปัจจุบันกำหนดให้คริปโทเคอร์เรนซีมีสถานะเป็น “สินทรัพย์ดิจิทัล” เพื่อวัตถุประสงค์ในการกำกับดูแลการลงทุนและการประกอบธุรกิจเป็นหลัก แต่ไม่ยอมรับสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงินตามกฎหมาย ส่งผลให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการขาดความแน่นอนทางกฎหมาย และไม่ก่อให้เกิดผลในการระงับหนี้โดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ กฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงินและแนวนโยบายของหน่วยงานกำกับดูแล โดยเฉพาะธนาคารแห่งประเทศไทยและประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 ยังมีลักษณะจำกัดหรือห้ามการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินอย่างเด็ดขาด โดยมุ่งเน้นการป้องกันความเสี่ยงต่อเสถียรภาพทางการเงินและการคุ้มครองผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ ส่งผลให้คริปโทเคอร์เรนซีถูกตัดออกจากระบบการชำระเงินโดยโครงสร้าง แม้ในกรณีที่คู่สัญญามีความสมัครใจและยอมรับความเสี่ยงร่วมกันก็ตาม เมื่อพิจารณาภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่าการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีถูกตีความเป็นการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน มิใช่การชำระหนี้ด้วยเงินตราตามกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเชิงปฏิบัติ ทั้งในด้านความไม่แน่นอนของผลทางกฎหมาย การประเมินมูลค่าหนี้ และการคุ้มครองสิทธิของคู่สัญญาและผู้บริโภค ปัญหาในการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินมิได้เกิดจากข้อจำกัดของเทคโนโลยี หากแต่เกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกฎหมายและนโยบายที่ยังยึดโยงกับแนวคิดระบบเงินตราแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายและแนวนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความชัดเจนทางกฎหมายและเปิดพื้นที่ให้คริปโทเคอร์เรนซีสามารถใช้งานได้ในขอบเขตที่เหมาะสม

9.2 ข้อเสนอแนะ

1. ปรับเปลี่ยนการกำกับดูแลการใช้คริปโทเคอร์เรนซีจากการไม่ยอมรับโดยเด็ดขาดไปสู่การอนุญาตภายใต้เงื่อนไข เพื่อแก้ไขปัญหาคความไม่แน่นอนทางกฎหมายที่เกิดจากการไม่ยอมรับสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะสื่อกลางการชำระเงิน ผู้วิจัยเสนอให้ปรับแนวทางการกำกับดูแลจากการห้ามใช้โดยทั่วไป ไปสู่การกำหนดกรอบการใช้ในลักษณะจำกัดและมีเงื่อนไขทางกฎหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 ซึ่งเปิดช่องยกเว้นให้ผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลสามารถเข้าร่วมโครงการทดสอบการชำระราคาที่มีการกำหนดเงื่อนไขอัตโนมัติ (Programmable Payment) ของธนาคารแห่งประเทศไทย สะท้อนท่าทีเชิงนโยบายของรัฐในการเปิดพื้นที่ให้

มีการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลในกระบวนการชำระเงินภายใต้การกำกับดูแลแบบจำกัดและมีเงื่อนไข ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางดังกล่าวไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการเป็น “ข้อยกเว้นเชิงทดลอง” ภายใต้กรอบโครงการเฉพาะ แต่ควรถูกยกระดับไปสู่ “หลักการกำกับดูแลในเชิงโครงสร้าง” โดยกำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไปที่สามารถใช้บังคับได้ในเชิงระบบ แทนการอนุญาตเป็นรายกรณี ทั้งนี้ โดยไม่จำเป็นต้องยอมรับสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีเป็นเงินตราตามกฎหมาย หากแต่รับรองการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะเครื่องมือโอนมูลค่าเพื่อการชำระค่าสินค้าและบริการในขอบเขตจำกัด ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ในเชิงโครงสร้าง กรอบกฎหมายและนโยบายควรกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ (1) การใช้ต้องเกิดจากความตกลงโดยสมัครใจของคู่สัญญา และไม่ก่อให้เกิดการระงับกักในการรับชำระ (2) ธุรกรรมต้องดำเนินการผ่านผู้ให้บริการที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง (3) ต้องมีมาตรการคุ้มครองผู้ใช้ การเปิดเผยความเสี่ยง และกลไกจัดการความเสี่ยงด้านเทคโนโลยีและความผันผวนของมูลค่า (4) การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระเงินต้องไม่กระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเงินและอำนาจในการดำเนินนโยบายการเงินของรัฐ

แนวทางดังกล่าวจะช่วยเปลี่ยนการกำกับดูแลจากการพึ่งพาข้อยกเว้นเชิงทดลอง ไปสู่กรอบกฎหมายที่มีหลักเกณฑ์ชัดเจน คาดการณ์ได้ และสามารถบังคับใช้ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการกำกับดูแลในเชิงโครงสร้างในบริบทของระบบการเงินดิจิทัล

2. ปรับกรอบกฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงินให้รองรับคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะเครื่องมือโอนมูลค่า เพื่อให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระค่าสินค้าและบริการสามารถดำเนินไปภายใต้กรอบกฎหมายที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเสนอให้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 เพื่อขยายขอบเขตของกฎหมายดังกล่าวให้สามารถรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะ “เครื่องมือโอนมูลค่า” (Value Transfer Instrument) ภายใต้ระบบการชำระเงินที่อยู่ในการกำกับดูแลของรัฐ พิจารณาแก้ไขหรือเพิ่มเติมหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผลของการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซีให้มีความชัดเจนในระดับตัวบทกฎหมาย เพื่อสร้างความแน่นอนทางกฎหมาย (Legal Certainty) และลดความเสี่ยงจากการตีความที่แตกต่างระหว่างหน่วยงานกำกับดูแล โดยเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 ซึ่งในมาตรา 3 ได้กำหนดนิยามของระบบการชำระเงินและบริการการชำระเงินในลักษณะที่ครอบคลุมการโอนมูลค่าผ่านกลไกอิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังมีได้กล่าวถึงการโอนมูลค่าผ่านสินทรัพย์ดิจิทัลโดยชัดแจ้ง ขณะที่มาตรา 5 กำหนดลักษณะของระบบการชำระเงินที่มีความสำคัญซึ่งมุ่งเน้นระบบโครงสร้างพื้นฐานหลักของประเทศ จากโครงสร้างบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากฎหมายยังมิได้รองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะเครื่องมือโอนมูลค่าในระดับธุรกรรมเชิงพาณิชย์ทั่วไปอย่างชัดเจน จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย (1) ปรับปรุงมาตรา 3 ให้ขยายความหมายของระบบการชำระเงินหรือบริการการชำระเงินให้ครอบคลุมการโอนมูลค่าด้วยสินทรัพย์ดิจิทัลภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดและ (2) กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในระดับกฎหมายลำดับรอง โดยให้อำนาจตามพระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 ในการออกประกาศหรือหลักเกณฑ์โดยธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อกำหนดเงื่อนไขการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นเครื่องมือโอนมูลค่า เช่น ประเภทของธุรกรรมที่อนุญาต คุณสมบัติของผู้ให้บริการ มาตรการคุ้มครองผู้ใช้บริการ และกลไกการบริหารความเสี่ยง

ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล ควรมีการประสานการกำกับดูแลกับสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 เพื่อกำหนดมาตรฐานการให้บริการและการคุ้มครองผู้ใช้ให้สอดคล้องกันในเชิงระบบ ในเชิงตัวบท อาจบัญญัติถ้อยคำเพิ่มเติมในลักษณะว่า “การโอนมูลค่าด้วยคริปโทเคอร์เรนซีหรือสินทรัพย์ดิจิทัลอื่นใดที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่หน่วยงานกำกับกำหนด และกระทำผ่านผู้ให้บริการที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแล ให้ถือว่าเป็นธุรกรรมการชำระเงินตามพระราชบัญญัตินี้ และมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย ในฐานะการชำระเงินที่ตามข้อตกลงของคู่สัญญา ทั้งนี้ ไม่ถือเป็นการชำระเงินด้วยเงินตราที่ชอบด้วยกฎหมาย”

อนึ่ง งานวิจัยนี้มีได้เสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 มาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า “เงินตรา ได้แก่ เหรียญกษาปณ์และธนบัตร” เนื่องจากการรับรองการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในฐานะเครื่องมือโอนมูลค่าเพื่อการชำระเงินที่ตามความตกลงของคู่สัญญา มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับสถานะของคริปโทเคอร์เรนซีให้เป็นเงินตราที่ชอบด้วยกฎหมาย (Legal Tender) แต่อย่างใด การแก้ไขมาตรา 6 จะกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานของระบบเงินตราไทยและอาจกระทบต่ออำนาจของรัฐในการดำเนินนโยบายการเงิน ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตของการกำกับดูแลระบบการชำระเงินที่บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ ดังนั้น การปรับปรุงกฎหมายที่จำเป็นจึงจำกัดอยู่เฉพาะพระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 มาตรา 3 เพื่อขยายความหมายของบริการการชำระเงินให้ครอบคลุมการโอนมูลค่าด้วยสินทรัพย์ดิจิทัลภายใต้เงื่อนไขที่รัฐกำกับดูแล โดยยังคงรักษาหลักการสำคัญของกฎหมายเงินตราไว้ครบถ้วน กล่าวคือ คริปโทเคอร์เรนซีเป็นเพียงเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการโอนมูลค่า มิใช่เงินตราตามกฎหมาย และไม่ก่อให้เกิดภาระบังคับในการรับชำระเงินตามกฎหมายทั่วไป

การออกแบบกรอบกฎหมายดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้ใช้บริการและผู้รับชำระเงินควบคู่กัน โดยเฉพาะความเสี่ยงจากความผันผวนของมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซี ความเสี่ยงด้านเทคโนโลยี และความเสี่ยงจากการขาดกลไกคุ้มครองผู้บริโภคในระบบที่ไม่พึ่งพาตัวกลาง ดังนั้น การรับรองคริปโทเคอร์เรนซีในฐานะเครื่องมือโอนมูลค่าภายใต้ระบบการชำระเงินควรต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ การกำหนดให้ธุรกรรมต้องดำเนินการผ่านผู้ให้บริการที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแล การกำหนดมาตรการเปิดเผยความเสี่ยงอย่างเพียงพอ การกำหนดกลไกเยียวยาความเสียหาย และการกำกับดูแลความเสี่ยงเชิงระบบ เพื่อป้องกันมิให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระเงินก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อระบบเศรษฐกิจและความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการ

ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนและความแยกส่วนของกฎหมาย พระราชบัญญัติระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2560 ควรสามารถอ้างอิงนิยาม “สินทรัพย์ดิจิทัล” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 เป็นฐานทางกฎหมายในการกำกับดูแลการใช้คริปโทเคอร์เรนซีในบริบทของการชำระเงินค่าสินค้าและบริการ แนวทางดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความชัดเจนทางกฎหมาย เชื่อมโยงกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ และสนับสนุนการกำกับดูแลด้านเสถียรภาพ ความมั่นคง และการคุ้มครองผู้ใช้บริการ โดยไม่กระทบต่ออำนาจของรัฐในการดำเนินนโยบายการเงินและการกำกับระบบการชำระเงินโดยรวม

3. กำหนดกลไกกำกับดูแลแบบเป็นขั้นตอนภายใต้ความร่วมมือเชิงโครงสร้างระหว่างหน่วยงานกำกับ โดยเสนอให้มีการกำหนดกลไกกำกับดูแลการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระค่าสินค้าและบริการในลักษณะ “เป็นขั้นตอน” (Phased Regulatory Approach) โดยอาศัยความร่วมมือเชิงโครงสร้างระหว่างธนาคารแห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่แน่นอนทางกฎหมายและความแยกส่วนของการกำกับดูแลที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อันเกิดจากการที่กฎหมายและมาตรการกำกับดูแลที่เกี่ยวข้องถูกออกแบบมาเพื่อรองรับวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ในระยะเริ่มต้น ควรยกระดับแนวทางข้อยกเว้นตามประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 25/2567 ซึ่งเปิดให้มีการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลภายใต้กรอบการทดสอบการชำระเงินแบบกำหนดเงื่อนไขล่วงหน้า (Programmable Payment) ของธนาคารแห่งประเทศไทย จากการเป็นเพียงมาตรการเชิงทดลองหรือข้อยกเว้นเชิงนโยบาย ไปสู่กลไกกำกับดูแลที่มีหลักเกณฑ์ทั่วไปและความชัดเจนในเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ Programmable Payment⁶⁸ ในบริบทของธนาคารแห่งประเทศไทย หมายถึง รูปแบบการชำระเงินที่สามารถกำหนดเงื่อนไขการโอนมูลค่าไว้ล่วงหน้าในเชิงระบบ เช่น เงื่อนไขด้านเวลา เหตุการณ์ หรือการปฏิบัติตามข้อกำหนดบางประการ โดยการโอนมูลค่าจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติเมื่อเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วน ซึ่งช่วยให้หน่วยงานกำกับสามารถควบคุมความเสี่ยงและกำหนดขอบเขตการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การยกระดับกลไกดังกล่าวควรดำเนินการโดยการกำหนดขอบเขตการใช้งานอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การจำกัดประเภทของธุรกรรมที่สามารถใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นเครื่องมือในการชำระเงิน การกำหนดวงเงินต่อธุรกรรมหรือช่วงเวลา การจำกัดประเภทของสินค้าและบริการ ตลอดจนการจำกัดกลุ่มผู้ให้บริการและผู้ประกอบธุรกิจที่สามารถเข้าร่วมในกรอบดังกล่าว เพื่อให้การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อการชำระเงินอยู่ภายใต้การควบคุมที่เหมาะสม และไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงเชิงระบบต่อระบบการเงินโดยรวม

ในเชิงโครงสร้างการกำกับดูแล ควรกำหนดบทบาทของหน่วยงานกำกับให้มีความชัดเจนและไม่ทับซ้อนกัน โดยธนาคารแห่งประเทศไทยทำหน้าที่กำกับดูแลในมิติของระบบการชำระเงิน กระแสการโอนมูลค่า และความเสี่ยงต่อเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเงิน ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ทำหน้าที่กำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล ประเภทของสินทรัพย์ดิจิทัลที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการโอนมูลค่า และมาตรการคุ้มครองผู้ใช้บริการในเชิงตลาด โดยทั้งสองหน่วยงานควรพัฒนาหลักเกณฑ์ร่วมในลักษณะของการกำกับดูแลร่วม (Co-Regulation) เพื่อให้มาตรฐานการกำกับดูแลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความเสี่ยงจากการกำกับดูแลซ้ำซ้อนหรือขาดช่วง และเอื้อต่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ กลไกกำกับดูแลแบบเป็นขั้นตอนภายใต้ความร่วมมือเชิงโครงสร้างดังกล่าวจะช่วยเปลี่ยนการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินจากการอยู่ในพื้นที่สีเทาทางกฎหมาย ไปสู่การอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่มีความชัดเจน สามารถบริหารจัดการความเสี่ยงได้ และเปิดพื้นที่ให้นวัตกรรมทางการเงินพัฒนาไปพร้อมกับการรักษา

⁶⁸ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, *ประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 25/2567 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีในการให้บริการของผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้าและบริการ*, สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://publish.sec.or.th/nrs/10351s.pdf>

เสถียรภาพของระบบการเงินโดยรวม ทั้งยังสอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาระบบการเงินดิจิทัลของประเทศไทยในระยะยาว โดยไม่กระทบต่ออำนาจของรัฐในการกำหนดนโยบายการเงินและการกำกับดูแลระบบการชำระเงินโดยรวม

บรรณานุกรม

- ทพพล น้อยปัญญา. (2561). *กฎหมายเรื่อง Bitcoin Blockchain ICO and etc.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). *คำเตือนเกี่ยวกับการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางการชำระเงินสำหรับค่าสินค้าและบริการ.* สืบค้นวันที่ 20 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/news-and-media/news/2021/news-20210708-1.pdf>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). *เรื่อง ธปท. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหารือแนวทางการกำกับการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลในการชำระค่าสินค้าและบริการ.* สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/news-and-media/news/2021/news-20211201-1.pdf>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). *Guidelines on the Usage of Digital Assets as a Means of Payment for Goods and Services.* สืบค้นวันที่ 30 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/en/news-and-media/news/news-20220125.html>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). *Bank of Thailand and Relevant Agencies Discuss Guidelines on Usage of Digital Assets as Payment for Goods and Services.* สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/en/news-and-media/news/2021/news-20211201-1.pdf>
- ปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง. (2563). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงสินทรัพย์ดิจิทัลและพัฒนาการที่เกี่ยวข้อง. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, ปีที่ 49 (4) (2563), 788-809.
- พินัย ณ นคร. (2563). *กฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในยุคดิจิทัล.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- พรศักดิ์ อรุณชัยรัตน์. (2560). *Blockchain เปลี่ยนโลก Blockchain Revolution.* พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีไวน์ พับลิชชิง.
- ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์. (2568). *คำอธิบายนิติกรรมสัญญา.* พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- สุนทร มณีสวัสดิ์. (2553). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : หนี้.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2561). *ก.ล.ต. เผยแนวทางการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัล.* สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=7057

- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2564). เอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับการกำกับดูแลสินทรัพย์ดิจิทัลและความเสี่ยงของคริปโตเคอร์เรนซี. สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://www.sec.or.th/TH/Template3/Articles/2564/220364.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2565). ประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 5/2565 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีในการให้บริการของผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้าและบริการ. สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://law.sec.or.th/content/4876/8503/1>
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2567). ประกาศคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ที่ กธ. 25/2567 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีในการให้บริการของผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้าและบริการ. สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2568, จาก <https://publish.sec.or.th/nrs/10351s.pdf>
- อาณัติ ลีมีคเดช. (2563). *Blockchain Disruptive Business Model* ปฏิวัติโมเดลธุรกิจด้วยบล็อกเชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกรท ไอเดีย.
- Arner, Douglas W., Barberis, Janos, and Buckley, Ross P. (2017). *FinTech and RegTech in a Nutshell, and the Future in a Sandbox*. CFA Institute Research Foundation. Retrieved April 20, 2026, from <https://rpc.cfainstitute.org/sites/default/files/-/media/documents/article/rf-brief/rfbr-v3-n4-1.pdf>
- Bank for International Settlements. (2018). *V. Cryptocurrencies: Looking beyond the hype*, BIS Annual Economic Report, Retrieved April 24, 2026, from <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2018e5.pdf>
- European Parliament. (2017). *How Blockchain Technology Could Change Our Lives*. Retrieved April 20, 2026, from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA\(2017\)581948_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA(2017)581948_EN.pdf)
- European Parliament and Council of the European Union. (2023). *Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) 2023/1114/EU*. Retrieved April 24, 2026, from https://finance.ec.europa.eu/digital-finance/crypto-assets_en#legislation
- Financial Stability Board. (2023). *Global Regulatory Framework for Crypto-Asset Activities*. Retrieved April 24, 2026, from <https://www.fsb.org/uploads/P170723-1.pdf>
- Fox, David., and Green, Sarah. (2019). *Cryptocurrencies in Public and Private Law*. 1st ed.. United Kingdom: CPI Group (UK) Ltd.

- Knapp, Georg Friedrich. (1924). *The State Theory of Money*. London: Macmillan.
- Nakamoto, Satoshi. (2025). *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. Retrieved September 1, 2025, from <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Narayanan, Arvind, Bonneau, Joseph, Felten, Edward, Miller, Andrew, and Goldfeder, Steven. (2016). *Bitcoin and Cryptocurrency Technologies*. Princeton: Princeton University Press. Retrieved April 26, 2026, from <https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691171692/bitcoin-and-cryptocurrency-technologies>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). *Regulatory Approaches to the Tokenisation of Assets*. Retrieved October 15, 2025, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/03/regulatory-approaches-to-the-tokenisation-of-assets_da7ae482/aea35466-en.pdf
- Proctor, Charles. (2023). *Mann and Proctor on the Law of Money*. 8th ed.. Oxford University Press. Retrieved April 25, 2026, from <https://academic.oup.com/oxford-law-pro/book/57019/chapter-abstract/472469890>
- Sultan, Karim, Ruhi, Umar, and Lakhani, Rubina. (2018). *Conceptualizing Blockchains: Characteristics & Applications*. Retrieved April 24, 2026, from <https://arxiv.org/pdf/1806.03693>
- Tapscott, Don., and Tapscott, Alex. (2016). *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money Business and the World*. New York: Portfolio/Penguin.
- World Economic Forum. (2021). *Global Future Council on Cryptocurrencies, Navigating Cryptocurrency Regulation*, Retrieved September 20, 2025, from https://www3.weforum.org/docs/WEF_Navigating_Cryptocurrency_Regulation_2021.pdf

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง¹

The Issues Concerning Consumer Rights in Cases of Defective Goods

กษิตินาด บุญพันธุ์²

Kasitinad Boonpun

(Received: October 26, 2025, Revised: June 9, 2026, Accepted: June 10, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง โดยพิจารณากฎหมายไทยในปัจจุบัน ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472-474 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แม้จะมีบทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านความชัดเจนของคำนิยามต่าง ๆ มาตรการเยียวยา และกระบวนการบังคับใช้ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความและไม่อาจคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปรียบเทียบระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ ผลการศึกษาพบว่า สหรัฐอเมริกามีกลไกคุ้มครองผู้บริโภคผ่าน Magnuson-Moss Warranty Act และ Lemon Law ของมลรัฐต่าง ๆ โดยวางหลักความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) และให้ผู้บริโภคใช้สิทธิเรียกร้องได้อย่างกว้างขวาง เช่น การซ่อมแซม การเปลี่ยนสินค้า การลดราคา การเลิกสัญญา และการฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ขณะที่สิงคโปร์บัญญัติ Lemon Law ภายใต้ Consumer Protection (Fair Trading) Act โดยบูรณาการเข้ากับ Sale of Goods Act (SGA) และ Unfair Contract Terms Act (UCTA) ซึ่งกำหนดสิทธิของผู้บริโภคในการซ่อมแซม เปลี่ยน ลดราคา หรือเลิกสัญญา อีกทั้งวางบทสันนิษฐานว่า หากสินค้ามีความชำรุดบกพร่องภายในหกเดือนนับแต่ส่งมอบ ให้ถือว่าเป็นความบกพร่องตั้งแต่ต้น เว้นแต่ผู้ประกอบการพิสูจน์เป็นอย่างอื่นได้ กลไกดังกล่าวช่วยลดภาระการพิสูจน์ของผู้บริโภคและสร้างสมดุลกับผู้ประกอบธุรกิจ จากการเปรียบเทียบเห็นได้ว่ากฎหมายไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะว่าด้วยสินค้าชำรุดบกพร่อง จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะ เพื่อกำหนดนิยามของความชำรุดบกพร่อง มาตรการเยียวยา และกลไกการบังคับใช้ที่ชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

คำสำคัญ: สินค้าชำรุดบกพร่อง, เลมอนลอว์, การคุ้มครองผู้บริโภค

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง ซึ่งเป็นการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2568 โดยมีศาสตราจารย์ ดร.พนัย ญ นคร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา.

² นักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เลขที่ 2 พระจันทร์ พระบรมมหาราชวัง พระนคร กรุงเทพมหานคร 10200, kasitinad.boon@dome.tu.ac.th

Student, Master of Laws, International Trade Law, Faculty of Law, Thammasat University, 2 Prachan Road, Phra Barom Maha Ratchawang, Phra Nakhon, Bangkok 10200, Thailand, kasitinad.boon@dome.tu.ac.th

Abstract

This research investigates the legal issues surrounding consumer rights concerning defective goods under the current Thai legal framework, specifically examining Sections 472–474 of the Civil and Commercial Code, the Consumer Case Procedure Act B.E. 2551 (2008), and the Liability for Damages Arising from Unsafe Products Act B.E. 2551 (2008). Despite the existence of provisions governing liability for defective goods, limitations persist regarding the clarity of definitions, remedial measures, and enforcement mechanisms. Such ambiguities engender legal uncertainty in interpretation and render consumer protection ineffective. To address this, a comparative analysis is conducted with the legal systems of the United States and Singapore.

The findings reveal that the United States has established robust consumer protection mechanisms through the federal Magnuson-Moss Warranty Act and state-level Lemon Laws. These frameworks impose strict liability and grant consumers comprehensive rights of action, including repair, replacement, price reduction, rescission of contract, and class action lawsuits. Concurrently, Singapore has codified its Lemon Law under the Consumer Protection (Fair Trading) Act, integrating it with the Sale of Goods Act (SGA) and the Unfair Contract Terms Act (UCTA), which explicitly delineates consumer rights pertaining to repair, replacement, price reduction, or rescission of contract. Furthermore, it establishes a legal presumption: if a defect manifests within six months of delivery, it is presumed to have existed at the time of delivery, unless the business operator can prove otherwise. This mechanism significantly alleviates the consumer's burden of proof while fostering an equitable balance with business operators.

The comparative analysis demonstrates that, despite the enactment of the Consumer Protection Act, the Consumer Case Procedure Act, and the Liability for Damages Arising from Unsafe Products Act, Thailand still lacks specific legislation comprehensively governing defective goods. Therefore, it is recommended that new legislation be enacted to establish clear definitions of defects, remedial measures, and enforcement mechanisms in order to align Thailand's legal framework with international standards.

Keywords: Defective Goods, Lemon Law, Consumer Protection

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจของโลกมีการเติบโตอย่างรวดเร็วควบคู่ไปกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลให้กระบวนการผลิตสินค้าและการให้บริการมีความสะดวก รวดเร็ว และหลากหลายยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ผู้บริโภคจะได้รับประโยชน์จากความทันสมัยของระบบตลาด แต่กลับต้องเผชิญกับปัญหาหลายประการ ทั้งในด้านการขาดความรู้เกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าและบริการ ขาดข้อมูลที่

เพียงพอในการตัดสินใจ และขาดอำนาจต่อรองกับผู้ประกอบธุรกิจ อันทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบทางการค้าและมักถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ และหากเมื่อเกิดข้อพิพาท ผู้บริโภคต้องเผชิญกับอุปสรรคในกระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลานานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่มีอยู่นอกเหนือความรู้เห็นของตน³ ตลอดจนปัญหาของผู้บริโภคจากการทำสัญญาเช่าซื้อ ที่ระหว่างการผ่อนชำระหนี้แต่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อมีความชำรุดบกพร่องไม่สามารถใช้งานได้ แต่ยังคงมีภาระต้องผ่อนค่าสินค้า ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้บริโภคจำนวนมากไม่ได้รับความเป็นธรรม ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิอันชอบธรรมของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในบางกรณีอาจนำไปสู่ความขัดแย้งหรือการใช้ความรุนแรงในการเรียกร้องสิทธิ ซึ่งกระทบต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ขึ้นเพื่อกำหนดสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค เช่น สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้อง และเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ สิทธิในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำธุรกรรม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย พร้อมทั้งจัดตั้ง คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในด้านการร้องเรียน การฟ้องร้อง และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อย่างไรก็ตาม กลไกดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค ต่อมาได้มีการตรา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นไปด้วยความรวดเร็ว อำนวยความสะดวกในการฟ้องร้องคดีของผู้บริโภค โดยลดขั้นตอน ลดภาระค่าใช้จ่าย และผ่อนคลายนโยบายในการพิสูจน์⁴ อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับดังกล่าวเป็นเพียงกฎหมายที่ว่าด้วย “กระบวนการวิธี” ในการดำเนินคดี มิได้บัญญัติถึงเนื้อหาสาระของ “ความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า” แต่อย่างใด โดยในปัจจุบันความรับผิดชอบของผู้ขายในกรณีทรัพย์สินมีตำหนิหรือชำรุดบกพร่องยังอยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย ในมาตรา 472-474 ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการวางหลักไว้ว่า ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งชำรุดผู้ขายต้องรับผิดชอบ (มาตรา 472)⁵ และกำหนดข้อยกเว้นกรณีที่ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ (มาตรา 473)⁶ กับอายุความฟ้องร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบ (มาตรา 474)⁷ เห็นได้ว่าเป็นการวางหลักเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ขายไว้อย่างครอบคลุมในระดับหนึ่ง แต่กลับไม่ได้ให้นิยามของคำว่า “ชำรุดบกพร่อง” อย่างชัดเจน

³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติ.

⁴ เอื้อน ขุนแก้ว, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, 2566), น. 1.

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 472 “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าการชำรุดบกพร่องมีอยู่”

⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 “ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะรู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่โดยผู้ขาย

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อัดอ้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 474 “ในข้อรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง”

รวมถึงไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินมูลค่าความเสียหายหรือขอบเขตของความรับผิด ส่งผลให้เกิดความคลุมเครือในการตีความและความไม่แน่นอนในทางปฏิบัติประกอบกับสภาพของสินค้าที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น สินค้าเทคโนโลยีขั้นสูง หรือผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีข้อบกพร่องแฝง ผู้บริโภคไม่สามารถตรวจสอบได้ในขณะรับมอบ ส่งผลให้ผู้บริโภคไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กฎหมายเดิม

ดังนั้น การทำความเข้าใจถึงลักษณะของสินค้าที่ชำรุด และการกำหนดขอบเขตสิทธิหน้าที่และความรับผิดของผู้ขาย จึงเป็นปัญหาในทางกฎหมาย โดยเฉพาะการนิยามความหมายของสินค้าที่ชำรุด และความรับผิดของผู้ขายในความชำรุดบกพร่อง ซึ่งถือเป็นความรับผิดที่สำคัญ กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้ซื้อหรือผู้บริโภคให้สามารถใช้สินค้าอย่างมีคุณภาพ ปราศจากความชำรุดบกพร่อง อีกทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขายไม่ได้มีบทยกเว้นความรับผิดให้แก่การขายสินค้าไปแล้วไว้เลย แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะพบได้ว่าการขายสินค้าที่มีลักษณะความแตกต่าง อันบ่งชี้ได้ว่าไม่สามารถใช้งานได้ หรือมีความเสียหาย ส่งผลให้ตัวสินค้ามีความชำรุดบกพร่องเนื่องด้วยกระบวนการผลิต หรือจากการจัดจำหน่าย ดังนั้นจะมีความเหมาะสมหรือไม่ หรือควรกำหนดขอบเขตความรับผิดที่แตกต่างจากหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้ซื้อหรือผู้บริโภค

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 ถึงมาตรา 474 เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องซึ่งเป็นหลักทั่วไป จึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติเนื่องจากกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าอย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็นกรณีชำรุดบกพร่อง และที่ว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบนั้น ต้องรับผิดชอบอย่างไร อีกทั้ง ในปัจจุบันการซื้อขายสินค้ามีหลากหลายประเภท หลากหลายรูปแบบ มีการผลิตสินค้าโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงซึ่งมีความละเอียดซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ผู้บริโภคไม่อาจพบเห็นความชำรุดบกพร่องของสินค้าได้ในเวลาซื้อขายหรือส่งมอบสินค้า สมควรที่จะมีการบัญญัติกฎหมายหรือกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของความชำรุดบกพร่องของสินค้า สิทธิของผู้บริโภคและผู้ขาย และความรับผิดของผู้ขาย⁸ จึงได้มีการยกร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ขึ้น โดยร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยเฉพาะ จึงควรมีการศึกษาและวิเคราะห์ร่างกฎหมายดังกล่าว เพื่อเสนอข้อคิดเห็นอันจะเป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาปรับปรุงต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาที่มาและแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค รวมถึงพัฒนาการกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของไทยและต่างประเทศ

2.2 เพื่อศึกษาบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าของไทยและต่างประเทศ

⁸ กิตติศักดิ์ ปรกติ, ความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขาย (ผลงานวิจัยเสริมหลักสูตร เรื่อง ความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขาย), (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), น. 1.

⁹ โปรดดู สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา บันทึกหลักการและเหตุผล ประกอบร่าง พ.ร.บ. ความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ., 1.

2.3 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าของไทยกับต่างประเทศ

2.4 เพื่อหาแนวทางเสนอแนะต่อการปรับปรุงหรือจัดทำกฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคด้วยความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า

3. สมมติฐาน

ปัญหาสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง สิทธิของผู้บริโภคในการพิจารณาการชดเชยเยียวยายังไม่มีความชัดเจน และแนวทางปฏิบัติการเปลี่ยนสินค้าใหม่หรือการเลือกซ่อม ผู้ขายมีอำนาจต่อรองมากกว่า และบทบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวกับความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องซึ่งเป็นหลักทั่วไปและมุ่งบังคับใช้กับคู่สัญญาที่มีฐานะเท่ากัน และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ก็กำหนดเพียงการคุ้มครองผู้บริโภคด้านการโฆษณา สัญญา ความปลอดภัย แต่ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของสินค้าเป็นการเฉพาะ

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์สิทธิของผู้บริโภคในกรณีที่สินค้ามีความชำรุดบกพร่อง โดยพิจารณาหลักการเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับการเยียวยาของผู้บริโภคทั้งในฐานะที่เป็นผู้ซื้อและผู้เช่าซื้อตามกฎหมายต่างประเทศ อาทิ กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสิงคโปร์ รวมทั้งศึกษาร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของประเทศไทย เพื่อพิจารณาว่าร่างกฎหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคและมาตรการเยียวยาที่ใช้บังคับในระบบกฎหมายต่างประเทศหรือไม่

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้ดำเนินการศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) อาศัยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจาก ตำรา บทความ หนังสือ ตำรา วารสาร คำพิพากษาศาล และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ผ่านช่องทางการสืบค้นจากสื่อสิ่งพิมพ์และฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ เป็นหลักในการศึกษาและเปรียบเทียบประเด็นทางกฎหมาย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะทางกฎหมายที่ครบถ้วนและสมบูรณ์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา แนวความคิด และความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภค รวมถึงพัฒนาการกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของไทยและต่างประเทศ

6.2 เพื่อให้ทราบถึงบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของสินค้าของไทยและต่างประเทศ

6.3 เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของหลักเกณฑ์ในการเยียวยาผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่องของไทยกับต่างประเทศ

6.4 เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะต่อการปรับปรุงหรือจัดทำกฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

7.1 แนวคิดการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค

ในอดีต การค้าและเศรษฐกิจยังมีลักษณะเรียบง่าย ผู้ซื้อ-ผู้ขายมีสถานะใกล้เคียงกัน และสินค้าส่วนใหญ่สามารถตรวจสอบคุณภาพได้ด้วยตาเปล่า กฎหมายจึงถือหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Let the Buyer beware) ความเสียหายจากความบกพร่องของสินค้าจึงตกอยู่กับผู้ซื้อเอง หลักนี้เรียกกันตามภาษาโรมันว่า “Caveat Emptor” แต่เมื่อสังคมก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การผลิตสินค้าเริ่มซับซ้อนขึ้น ผู้บริโภคไม่อาจตรวจสอบข้อบกพร่องได้โดยง่าย ขณะที่ผู้ผลิตมุ่งเน้นการลดต้นทุนและขยายตลาด ทำให้ผู้บริโภคเสี่ยงต่อการได้รับสินค้าไม่ได้มาตรฐานหรืออันตราย การถือหลักผู้ซื้อต้องระวัง จึงไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

ด้วยเหตุนี้ หลายประเทศจึงกำหนดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อเสริมความคุ้มครองที่เกินกว่าหลักสัญญาหรือละเมิดดั้งเดิม กฎหมายเหล่านี้มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภค โดยกำหนดให้รัฐเข้ามามีบทบาทควบคุมการผลิตสินค้า ป้องกันความเสียหายล่วงหน้า และเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถฟ้องร้องเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนได้โดยตรง ซึ่งเป็นพัฒนาการสำคัญจากระบบเศรษฐกิจเสรีแบบดั้งเดิมที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองที่เพียงพอ¹⁰

7.2 ความเป็นมาและพัฒนาการเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศ

การคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศมีพัฒนาการจากปัญหาพื้นฐานที่ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบต่อผู้ประกอบการ ทั้งในด้านอำนาจต่อรองและข้อมูลข่าวสาร¹¹ โดยในสหรัฐอเมริกาได้รับการผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติเมื่อประธานาธิบดี John F. Kennedy ประกาศ Consumer Bill of Rights เมื่อปี ค.ศ. 1962 ซึ่งรับรองสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค เช่น สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย สิทธิในการรับข้อมูล สิทธิในการเลือก

¹⁰ สุขุม ศุนิย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2557), น. 1-3.

¹¹ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, สัญญาผู้บริโภค ข้อพิพาทผู้บริโภค และคดีผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2567), น. 10-12.

ซื้อสินค้า และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณา¹² ต่อมาสหรัฐอเมริกาได้พัฒนากฎหมายและกลไกการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับสหพันธรัฐ Magnuson–Moss Warranty Act (Federal Lemon Law) และระดับมลรัฐ อาทิ Song-Beverly Consumer Warranty Act และ Tanner Consumer Protection Act ของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ที่มุ่งวางหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ต่อผู้ผลิตและผู้ขาย รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคใช้สิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบธุรกิจปฏิบัติตามมาตรฐานอย่างเข้มงวด¹³

ขณะที่สหภาพยุโรป (EU) ได้กำหนดนโยบายการคุ้มครองผู้บริโภคไว้เป็นส่วนหนึ่งของ Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)¹⁴ โดยเน้นการคุ้มครองด้านสุขภาพ ความปลอดภัย และประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้บริโภค ตลอดจนการเข้าถึงข้อมูลและการเยียวยาที่เป็นธรรม กลไกของสหภาพยุโรปมุ่งสร้าง “มาตรฐานขั้นต่ำร่วมกัน” (Minimum Harmonization) ผ่านกฎหมายลักษณะ Regulations และ Directives เช่น Directive on certain aspects concerning contracts for the sale of goods¹⁵ และ Consumer Online Dispute Resolution Regulation¹⁶ ที่บังคับให้ประเทศสมาชิกต้องตรากฎหมายภายในให้สอดคล้อง เพื่อสร้างความเสมอภาคในการคุ้มครองผู้บริโภคในตลาดเดียว

มีข้อสังเกตด้วยว่า พัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศสะท้อนแนวโน้มร่วมกันคือการขยายสิทธิและมาตรการเยียวยาของผู้บริโภคให้กว้างขวางขึ้น พร้อมทั้งสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ไม่ว่าจะเป็นการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐาน การกำหนดความรับผิดโดยเคร่งครัด หรือการกำหนดมาตรฐานร่วมระหว่างประเทศ¹⁷ ทั้งนี้ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองผู้บริโภคกับการส่งเสริมการประกอบธุรกิจ และเป็นต้นแบบสำคัญในการพัฒนากฎหมายของประเทศอื่น ๆ รวมถึงประเทศไทย

7.3 ความเป็นมาและพัฒนาการเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของไทย

การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นจากการตระหนักถึงปัญหาความไม่สมดุลระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ เนื่องจากผู้บริโภคมักอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ทั้งในด้านอำนาจต่อรองและข้อมูลข่าวสาร รัฐบาลจึงมีความจำเป็นต้องเข้ามากำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของผู้บริโภค โดยจุดเริ่มต้นที่สำคัญเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) เมื่อรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์

¹² John F Kennedy, *Special message to the Congress on protecting the consumer interest* Retrieved August 12, 2025, from <https://shorturl.asia/VLd9T>

¹³ Stephen Weatherill, *EU consumer law and policy*, 2nd ed., (Cheltenham: Edward Elgar Press, 2021), p. 33–35, อ้างอิงเปรียบเทียบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class action) และระบบกฎหมายผู้บริโภคสหรัฐฯ.

¹⁴ Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union [2012] OJ C326/47, Art 169.

¹⁵ Directive (EU) 2019/771 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods [2019] OJ L136/28.

¹⁶ Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes [2013] OJ L165/1.

¹⁷ Hans-W Micklitz, *The politics of justice in European private law*, 1st ed., (Cambridge: Cambridge University Press 2018), pp. 122–126.

ขณะนั้น มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น โดยมีนายสมภพ โหตระกิตย์ รองนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นเป็นประธาน และใช้อำนาจนายกรัฐมนตรีเป็นฐานในการดำเนินงาน ถือเป็นกลไกแรกที่ตั้งขึ้น เพื่อวางแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย¹⁸

ต่อมา ประเทศไทยได้ตรา พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักฉบับแรก ที่กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้บริโภคไว้อย่างชัดเจน 5 ประการ ได้แก่ (1) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าและบริการ (2) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าและบริการ (3) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าและบริการ (4) สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา และ (5) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย¹⁹ อันเป็นการวางหลักการคุ้มครองผู้บริโภคที่ สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องในระยะต่อมา²⁰

อย่างไรก็ดี แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค แต่ลักษณะ ของกฎหมายยังคงกระจัดกระจาย และยังไม่มีความเฉพาะที่ครอบคลุมกรณี “สินค้าชำรุดบกพร่อง” อย่างแท้จริง เนื่องจากบทบัญญัติที่มีอยู่ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472-474 หรือพระราชบัญญัติ คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ยังไม่ได้กำหนดค่านियามของ “สินค้าชำรุดบกพร่อง” อย่างชัดเจน และไม่สามารถ ตอบสนองต่อความซับซ้อนของสินค้าในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาการเหล่านี้จึงสะท้อนความจำเป็น ที่ประเทศไทยต้องมีกฎหมายเฉพาะว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสินค้าชำรุดบกพร่อง เพื่อสร้างหลักเกณฑ์ที่สมบูรณ์ ทั้งในดำนานิยาม มาตรการเยียวยา และกลไกการบังคับใช้ อันจะทำให้การคุ้มครองผู้บริโภคไทยมีความมั่นคง และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น²¹

โดยมีตัวอย่างที่เกิดปัญหาสินค้าชำรุดบกพร่องในประเทศไทย กล่าวคือ ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2561 ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ อ่านคำพิพากษาคดีผู้บริโภค หมายเลขดำ ผบ.492/2560 ให้บริษัท ฟอร์ด เซลส์ แอนด์ เซอร์วิส (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายในประเทศไทยเป็น จำเลยเรื่องชำรุดบกพร่องและสินค้าไม่ปลอดภัย เนื่องจากการผลิตและจัดจำหน่ายรถยนต์ชำรุดบกพร่องไม่ได้ มาตรฐาน ไม่เป็นไปตามคำโฆษณา และทำให้ผู้บริโภคเสี่ยงอันตราย เรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษและจิตใจ รวม จำนวน 24,751,420.95 บาท²² ซึ่งถือได้ว่าเป็นคดีตัวอย่างในการสร้างมาตรฐานไม่ให้ผู้ประกอบการหา ช่องทางเอาเปรียบผู้บริโภค และสังคมต้องไม่เพิกเฉยหรือยินยอมให้เกิดการเอาเปรียบ ต่อมาสำนักงาน คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) ได้เป็นหน่วยงานหลักในการยกร่างกฎหมาย โดยเปิดรับฟังความคิดเห็น จากผู้มีส่วนได้เสียอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2567 ซึ่งมีการหารือร่วมกับกลุ่มธุรกิจสถาบันการเงิน

¹⁸ อีรวัฒน์ จันทรมบูรณ์, *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2566), น. 2.

¹⁹ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, มาตรา 4

²⁰ ดารารพ ธีระวัฒน์, *สัญญาผู้บริโภค*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), น. 31.

²¹ สุวิจักขณ์ จันดาพันธ์, ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค: ศึกษากรณีความรับผิดชอบร่วมกันของผู้ประกอบการ ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), น. 10-12.

²² มติชนออนไลน์, *ด่วน! ศาลสั่ง'ฟอร์ด' จ่าย 23 ล้านบาท หลังจำหน่ายรถไร้มาตรฐานกับลูกค้าบรัย*, สืบค้นวันที่ 24 มีนาคม 2569, จาก https://www.matichon.co.th/local/news_1140527

และธุรกิจเข้าซื้อ เพื่อประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและปรับปรุงบทบัญญัติให้มีความรัดกุมโดยคณะรัฐมนตรี ได้มีมติรับทราบและผนวกร่างกฎหมายฉบับนี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนบูรณาการ เช่น แผนการแก้ปัญหาสินค้าที่ไม่มีคุณภาพจากต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นกลไกทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคและสร้างมาตรฐานสินค้าในระยะยาว

7.4 ทฤษฎีทางกฎหมายที่นำมาใช้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค

การคุ้มครองผู้บริโภคมิใช่เป็นเพียงประเด็นเชิงนโยบายสาธารณะเท่านั้น หากแต่ยังตั้งอยู่บนรากฐานทางทฤษฎีทางกฎหมายหลายแขนงที่ช่วยอธิบายถึงความจำเป็นในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ขายหรือผู้ผลิต ตลอดจนขอบเขตสิทธิของผู้บริโภคในทางกฎหมาย ทฤษฎีเหล่านี้ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดในการตีความบทบัญญัติที่มีอยู่ แต่ยังเป็นรากฐานสำหรับการร่างหรือปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย²³

หนึ่งในรากฐานที่สำคัญ คือ **ทฤษฎีสัญญา (Contract Theory)** ซึ่งวางอยู่บนหลักการ *Freedom of Contract* และ *Privity of Contract* กล่าวคือ คู่สัญญามีสิทธิและหน้าที่ต่อกันเฉพาะภายในสัญญาเท่านั้น หากผู้ขายไม่ปฏิบัติตามสัญญาผู้ซื้อสามารถเรียกร้องเยียวยาได้ แต่บุคคลภายนอกสัญญาจะไม่อาจอ้างสิทธิได้ หลักการนี้เหมาะสมในสังคมที่คู่สัญญามีอำนาจต่อรองเท่าเทียมกัน ทว่าการซื้อขายในยุคปัจจุบันแตกต่างออกไป ผู้บริโภคอยู่ในฐานะเสียเปรียบทั้งในด้านข้อมูลและอำนาจต่อรอง ทำให้ทฤษฎีนี้ไม่สามารถตอบโจทย์การคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างแท้จริง²⁴

ในอีกมิติหนึ่ง **ทฤษฎีละเมิด (Tort Theory)** ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจ เช่น การผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ชำรุดบกพร่องซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ภายใต้ทฤษฎีละเมิด ผู้เสียหายมักต้องพิสูจน์ว่าเกิดจากการจงใจหรือความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตหรือผู้ขาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การพิสูจน์เช่นนี้เป็นเรื่องยาก เนื่องจากกระบวนการผลิตมีความซับซ้อน และผู้บริโภคมักไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะสืบค้นหาสาเหตุของความเสียหายได้²⁵

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดการพัฒนารู้อย่าง **ทฤษฎีความรับผิดโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด (Strict Liability Theory)** ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค แนวคิดนี้มีสาระสำคัญว่าผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ตนผลิตหรือจำหน่าย แม้ผู้เสียหายจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ผลิตมีเจตนาหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม การใช้หลักความรับผิดเด็ดขาดนี้จึงช่วยบรรเทาภาระการพิสูจน์ของผู้บริโภค และสะท้อนถึงการยอมรับข้อเท็จจริงว่า ผู้ประกอบธุรกิจอยู่ในฐานะที่มีอำนาจควบคุมคุณภาพสินค้าและป้องกันความเสียหายได้ดีที่สุด

²³ พิทยา วิทยาไพโรจน์, ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาไม่เป็นธรรม: ศึกษากรณีสัญญาประกันวินาศภัย, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2549), น. 12.

²⁴ สุขุม ศุภนิธย์, เรื่องเดิม, น. 11.

²⁵ จิตรตรา ชันเงิน, *ละเมิด* (รายงานการศึกษา), (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2558), น. 23-24.

นอกจากนี้ ในหลายประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law และ Civil Law ได้มีการพัฒนาคำพิพากษา และกฎหมายที่ขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิตหรือผู้ขายไปไกลกว่าหลักสัญญา ตัวอย่างสำคัญคือ คดี *Macpherson v. Buick Motor Co. (1916)* ของสหรัฐอเมริกา ที่ศาลวินิจฉัยว่าผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อผู้ใช้รถยนต์ที่ได้รับอันตรายจากล้อที่ชำรุด แม้ไม่ได้เป็นคู่สัญญาซื้อขายโดยตรง คำพิพากษานี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนจากหลักผู้ซื้อต้องระวังไปสู่แนวทางใหม่ที่เน้นความรับผิดชอบของผู้ผลิต และต่อมาได้พัฒนาสู่การตรากฎหมาย เช่น Uniform Commercial Code (UCC) และ Consumer Product Safety Act ในสหรัฐอเมริกา หรือ Product Liability Act ในเยอรมนีและฝรั่งเศส²⁶

7.5 หลักกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าตามกฎหมายไทย

ในระบบกฎหมายไทย การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าได้ อาศัยทั้งกฎหมายทั่วไปและกฎหมายเฉพาะเป็นกลไกในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยในส่วนของกฎหมายทั่วไปนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้วางหลักเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของคู่สัญญาไว้เป็นการทั่วไป ซึ่งรวมถึงการซื้อขายสินค้าที่มีความชำรุดบกพร่องด้วย ขณะเดียวกันก็มีการตรากฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อมุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง อันสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของรัฐในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับสิทธิในการเยียวยาอย่างเหมาะสมและมี ประสิทธิภาพ รายละเอียดดังนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่อง เป็นความรับผิดอย่างหนึ่งของผู้ขายที่มีต่อผู้ซื้อโดยผลของ กฎหมาย กล่าวคือ เป็นความรับผิดของผู้ขายที่เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องมีข้อตกลงในสัญญาซื้อขายให้ผู้ขาย ต้องรับผิด²⁷

มาตรา 472 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้ เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิด²⁸

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่”

กรณีที่จะถือว่าทรัพย์สินที่ซื้อขายชำรุดบกพร่องตามมาตรา 472 มีอยู่ 3 กรณี คือ

1) เสื่อมราคา

เป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่ขายนั้นมีตำหนิหรือความบกพร่องบางอย่าง ซึ่งแม้จะไม่ได้ทำให้การใช้งาน เสียไป หรือยังคงใช้งานได้อยู่ แต่ความบกพร่องนั้นส่งผลให้มูลค่าของทรัพย์สินนั้นลดต่ำกว่าที่ควรจะเป็น อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเทียบกับทรัพย์สินชนิดเดียวกันในสภาพที่สมบูรณ์

²⁶ จิตรตรา ชันเงิน, เรื่องเดียวกัน, น. 25-30.

²⁷ ณัฐวิทย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, 2550), น. 101.

²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 472.

ตัวอย่าง ก ตกลงซื้อเพชรน้ำหนัก 5 กะรัต จาก ข ในราคา 700,000 บาท โดย ข บอก ก ว่าเป็นเพชรน้ำดีไม่มีตำหนิ หลังจากซื้อเพชร ก ได้นำเพชรไปให้ ค ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเพชรพลอยดู ค ใช้กล้องส่องดูพบว่าเพชรของ ก มีตำหนิ เป็นฝ้า และมีรอยร้าว ซึ่งมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ซึ่งเพชรที่มีตำหนิเช่นนี้ราคาไม่ควรเกิน 300,000 บาท ดังนั้น ถือว่า ข ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายชำระครบพร้อมเป็นเหตุให้เสื่อมราคาตามมาตรา 472²⁹

2) เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติ

เป็นกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นไม่สามารถนำมาใช้งานตามวัตถุประสงค์ทั่วไปที่วิญญูชนหรือคนทั่วไปคาดหวังจากสิ่งของประเภทนั้น ๆ ได้ หรืออาจจะใช้งานได้แต่ก็มีข้อบกพร่องจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ตัวอย่าง ก ซื้อรถยนต์จาก ข ในราคา 500,000 บาท หลังจากใช้รถตามปกติเพียง 3 วัน ระหว่างวิ่งขึ้นสะพาน รถเสียเพราะเข้าเกียร์ไม่ได้ โดยช่างพบว่าเกียร์ชำรุด³⁰

3) เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา

เป็นกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นอาจจะยังใช้งานทั่วไปได้ตามปกติ สมบูรณ์ดี และไม่ได้เสื่อมราคาในตัวเอง แต่ไม่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงที่ผู้ซื้อได้แจ้งให้ผู้ขายทราบและตกลงกันไว้เป็นเงื่อนไขสำคัญในขณะทำสัญญา

ตัวอย่าง นาย ก ขอซื้อขามสังคโลกจาก นาย ข พ่อค้าขายของเก่า โดยบอกว่าต้องการซื้อขามสังคโลกเพื่อส่งเข้าประกวดว่าเป็นขามสังคโลกที่สวยงามที่สุด นาย ข จึงเสนอขายขามสังคโลกให้นาย ก 1 ใบ ในราคา 400,000 บาท โดยบอกว่าเป็นขามสังคโลกที่เคยประกวดได้รับรางวัลมาหลายแห่ง นาย ก ตกลงซื้อ แต่เมื่อส่งเข้าประกวดคณะกรรมการพบว่าขามสังคโลกของ นาย ก ไม่สมบูรณ์ เพราะมีรอยแตกยาวและมีการซ่อมแซมใหม่เพื่อให้ดูเหมือนเดิมและไม่ผ่านการประกวดแม้รอบคัดเลือก เช่นนี้ ถือว่า นาย ข ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายชำระครบพร้อม เป็นเหตุเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา³¹

ความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบผู้ซื้อตามมาตรา 472 นั้น จะต้องเป็นความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือมีอยู่ในขณะทำสัญญาซื้อขายหรือในเวลาส่งมอบทรัพย์สินที่ขาย ส่วนความชำรุดบกพร่องที่มีขึ้นภายหลัง ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งปรากฏตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5618/2530 ความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายอันผู้ขายจะต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 472 นั้นต้องเป็นความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือมีอยู่ในขณะทำสัญญาซื้อขายหรือในเวลาส่งมอบ ส่วนความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นภายหลังผู้ขายหาต้องรับผิดชอบ โจทก์ซื้อรถยนต์จากจำเลย ขณะที่โจทก์ได้รับรถคันพิพาทไปจากจำเลย รถมีสภาพเรียบร้อยดี ภายหลังโจทก์จึงอ้างว่ารถมีกลิ่นเหม็นดังนี้ จำเลยหาต้องรับผิดชอบ³²

²⁹ ญัตติวสส อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดียวกัน, น. 101.

³⁰ ญัตติวสส อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดียวกัน, น. 102.

³¹ ญัตติวสส อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดียวกัน, น. 102.

³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5618/2530.

หากผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องผู้ซื้อจะมีสิทธิดังนี้

1) ผู้ซื้อที่มีสิทธิยึดหน่วงราคาที่ยังไม่ได้ชำระตามมาตรา 488 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าผู้ซื้อพบเห็นความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินซึ่งตนได้รับซื้อ ผู้ซื้อชอบที่จะยึดหน่วงราคาที่ยังไม่ได้ชำระไว้ได้ทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เว้นแต่ผู้ขายจะหาประกันที่สมควรให้ได้”

2) ผู้ซื้อที่มีสิทธิเลิกสัญญาและเรียกให้ผู้ขายคืนเงินราคาทรัพย์สินที่ผู้ซื้อได้ชำระไป และหากมีความเสียหายผู้ซื้ออาจเรียกค่าเสียหายได้ด้วย ซึ่งปรากฏตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 903/2519 จำเลยส่งสินค้าที่มีคุณภาพชำรุดบกพร่องถึงขนาดที่โจทก์ไม่อาจนำไปขายต่อได้ เป็นการผิดสัญญา จำเลยต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องดังกล่าว โจทก์มีสิทธิบอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 มาตรา 387 มาตรา 391 และ 472³³

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1614/2522 เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ขายทำงานได้ระบบเดียว อีก 6 ระบบทำงานไม่ได้ตามสัญญาผู้ซื้อเลิกสัญญาได้ศาลให้คืนคอมพิวเตอร์ผู้ซื้อไม่ต้องใช้ราคา แต่ให้ใช้ค่าใช้ทรัพย์สินที่ใช้ 1 ระบบ³⁴

เวลาที่ความชำรุดบกพร่องนั้นมีอยู่

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องไม่ได้วางหลักเกณฑ์เอาไว้ว่าความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบนั้น ได้แก่ความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ในเวลาใด โดยที่ความชำรุดบกพร่องนั้นอาจเกิดขึ้นหรือมีอยู่ในเวลาต่าง ๆ กัน คือ เป็นความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่แล้วก่อนที่คู่สัญญาจะตกลงซื้อขายกัน หรือเกิดขึ้นภายหลังการทำสัญญาแต่ก่อนเวลาส่งมอบ หรือก่อนเวลาที่กรรมสิทธิ์โอน ในกรณีที่มีข้อตกลงกำหนดเงื่อนไขการโอนกรรมสิทธิ์ หรือในกรณีซื้อขายทรัพย์สินซึ่งมิได้กำหนดลงไว้แน่นอน ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่าจะหาเกณฑ์อะไรมาเป็นแนวทางวินิจฉัยว่าความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ในเวลาใดเป็นความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบ

เกณฑ์ที่ควรใช้เป็นแนวพิจารณาในเรื่องนี้ก็คือ หลักการสันนิษฐานเจตนาของคู่สัญญาว่าถ้าคู่กรณีได้ตกลงกัน จะถือเอาเวลาใดเป็นเกณฑ์ที่จะรับรองว่าทรัพย์สินที่ขายปราศจากความชำรุดบกพร่อง ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ผลได้เสียของแต่ละฝ่ายก็อาจมีได้ 2 จุดเวลา คือ เวลาที่ตกลงกันซึ่งเป็นคุณกับฝ่ายผู้ขายกับเวลาที่โอนกรรมสิทธิ์ซึ่งเป็นคุณแก่ฝ่ายผู้ซื้อ แต่เมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงว่าการซื้อขายอาจทำได้โดยมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขการโอนกรรมสิทธิ์ และการโอนกรรมสิทธิ์นั้นอาจล่าช้า พ้นจากเวลาทำสัญญาเป็นเวลานาน เช่น ในสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง การที่จะกำหนดให้ผู้ขายมีหน้าที่รับประกันว่าทรัพย์สินปราศจากความชำรุดบกพร่องไปจนถึงเวลาที่กรรมสิทธิ์โอนย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าผู้ขายย่อมมีเจตนาโดยสุจริตรับรองว่าทรัพย์สินปราศจากความชำรุดบกพร่องเป็นเกณฑ์ ก็ควรถือเอาเวลาที่ตกลงทำสัญญาเป็นสำคัญ³⁵

อย่างไรก็ดี กรณีที่เป็นการซื้อขายทรัพย์สินที่ยังไม่ได้กำหนดตัวไว้แน่นอนย่อมจะถือเอาเวลาที่สำคัญเป็นเกณฑ์ไม่ได้ เพราะยังมีการกำหนดตัววัตถุแห่งหนี้ให้แน่นอนลงไปในกรณีเช่นนี้ เราอาจคาดหมายได้ว่า

³³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 903/2519.

³⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1614/2522.

³⁵ กิตติศักดิ์ ปกรติ, เรื่องเดิม, น. 12-13.

ผู้ขายย่อมรับรองในคุณสมบัติของทรัพย์สินที่ขายจนกระทั่งถึงเวลาที่ได้มีการกำหนดตัวทรัพย์สิน ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกันกับหลักการโอนภาระความเสี่ยงในความสูญหายหรือเสียหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ และเป็นหลักที่ใช้อธิบายแนวคำพิพากษาฎีกาที่วางเป็นหลักไว้ว่า ความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบต้องเป็นความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนหรือในขณะทำสัญญาหรือในเวลาส่งมอบทรัพย์สินที่ขายได้ ทั้งนี้ โดยต้องทำความเข้าใจเสียว่าเวลาที่ส่งมอบนี้หมายความว่าเวลาที่ผู้ขายกำหนดตัวทรัพย์สินโดยความยินยอมของผู้ซื้อ หรือทำการทุกอย่างเพื่อส่งมอบทรัพย์สินนั้นแล้ว

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบ ได้แก่ ความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ในเวลาซื้อขาย ในกรณีที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งหรือความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ในเวลาที่พร้อมจะส่งมอบในกรณีเป็นทรัพย์สินที่ยังมิได้กำหนดตัวแน่นอนในเวลาทำสัญญา

กรณีที่ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่อง

หลักที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องมีข้อยกเว้นอยู่ 2 กรณี³⁶ คือ ข้อยกเว้นความรับผิดตามกฎหมาย มาตรา 473 และข้อยกเว้นความรับผิดตามสัญญา มาตรา 483

(1) ข้อยกเว้นความรับผิดตามกฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 บัญญัติว่า “ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบและผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน

3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”³⁷

กรณีที่ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 473 มี 3 กรณี

(1.1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

ตัวอย่าง ก ซื้อรถยนต์เก๋งจาก ข ในราคา 200,000 บาท ขณะที่ ก ลองติดเครื่องดูพบว่า หากดับเครื่องยนต์การติดเครื่องใหม่จะต้องสตาร์ทไม่ต่ำกว่า 10 ครั้ง แต่ ก ก็ตกลงซื้อเพราะเหตุว่าเป็นรถที่ราคาถูกกว่าท้องตลาดมาก ต่อมา ก พบว่าชุดสตาร์ททรุดซึ่งใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เสียต้องซ่อมไม่ต่ำกว่า 50,000 บาท เช่นนี้ ข ไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง เพราะ ก รู้อยู่แล้วในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่อง³⁸

³⁶ ญัตติวสันต์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, น. 105.

³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 473.

³⁸ ญัตติวสันต์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, น. 106.

(1.2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน

คำว่า “อิดเอื้อน” ตามมาตรา 473 (2) หมายถึง ปฏิเสธไม่ยอมรับมอบหรือการกระทำใด ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ซื้อได้ทักท้วงเกี่ยวกับข้อชำรุดบกพร่อง

ตัวอย่าง ก ซื้อตู้เย็นจาก ข ราคา 10,000 บาท เมื่อ ข ส่งมอบตู้เย็นที่บ้าน ก ซึ่ง ก เห็นแล้วว่าตู้เย็นมีรอยบุบเล็กน้อย แต่ ก ก็รับมอบไว้โดยไม่ได้ทักท้วงแต่อย่างใด ต่อมาโจทก์ทราบว่าเป็นไปตามธรรมเนียมการซื้อขายตู้เย็นที่มีรอยบุบแม้เพียงเล็กน้อย ผู้ขายจะต้องลดราคาให้อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ เช่นนี้ ข ไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง เพราะความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ แต่ ก ก็รับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน แต่ถ้าในกรณีข้างต้น ก ปฏิเสธไม่ยอมรับมอบตู้เย็นก็ดี หรือรับมอบตู้เย็นไว้ก่อน โดยบอกให้ ข เอาตู้เย็นใหม่มาเปลี่ยนก็ดี ถือว่าเป็นการอิดเอื้อนแล้ว

ทั้งนี้ ถึงแม้ผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินโดยมิได้อิดเอื้อน แต่ถ้าขณะรับมอบความชำรุดนั้นผู้ซื้อไม่อาจเห็นประจักษ์ ผู้ขายยังคงต้องรับผิดชอบ³⁹

(1.3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด

1) ในกรณีนี้หมายความว่า ในกรณีที่ผู้ขายได้ขายทรัพย์สินให้ผู้ซื้อโดยการขายทอดตลาด หากผู้ซื้อพบว่าทรัพย์สินที่ซื้อขายชำรุดบกพร่อง ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ

ตัวอย่าง ก ประมูลซื้อรถได้จาก ข ในการขายทอดตลาด วันรุ่งขึ้นรถที่ ก ซื้อ เครื่องเสียงไม่ได้ ต้องยกเครื่องใหม่ เช่นนี้ ก จะให้ ข รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 472 ไม่ได้

2) คำว่า “ทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด” หมายถึงกรณีที่มีการซื้อขายระหว่างผู้ซื้อที่พบความชำรุดบกพร่องกับผู้ขายเป็นการขายทอดตลาดตามตัวอย่างข้างต้นแต่ไม่ได้หมายถึงกรณีที่มีการซื้อขายระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายเป็นการซื้อขายธรรมดาไม่ใช่การขายทอดตลาด แม้ทรัพย์สินที่ซื้อขายได้เคยผ่านการขายทอดตลาดมาก่อน

ตัวอย่าง ก ประมูลซื้อรถได้จาก ข ในการขายทอดตลาด ต่อมา ก ขายรถต่อให้ ค หลังจากใช้รถได้เพียง 1 วัน รถ ค เครื่องเสียงต้องยกเครื่องใหม่เสียค่าซ่อม 80,000 บาท เช่นนี้ ก ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง จะอ้างว่า ก ได้รถยนต์คันนั้นมาจากการขายทอดตลาดหรือรถยนต์คันนี้ได้มีการขายทอดตลาดมาก่อนไม่ได้ เพราะการซื้อขายระหว่าง ก และ ค ไม่ใช่การขายทอดตลาด

(2) ข้อยกเว้นความรับผิดตามสัญญา

นอกจากผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องเนื่องจากมีกฎหมายบัญญัติยกเว้นความรับผิดไว้ตามมาตรา 473 ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้ซื้อและผู้ขายอาจตกลงกันว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องก็ได้ เพราะบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่อง มีขอบเขตบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้จากข้อความตามมาตรา 483 ที่บัญญัติว่า “คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้”⁴⁰

³⁹ ญัตติวสส อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, น. 106-107.

⁴⁰ ญัตติวสส อิศรางกูร ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, น. 108-109.

อายุความ

อายุความฟ้องร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่อง หากผู้ขายไม่ยอมรับผิดชอบผู้ซื้อโดยดี ผู้ซื้อจะต้องดำเนินคดีฟ้องศาลภายในอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 474 ที่บัญญัติว่า “ในข้อรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง” โดยอายุความ 1 ปี จะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้ซื้อได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง ไม่นับตั้งแต่วันที่ทำการซื้อขาย การโอนกรรมสิทธิ์ และการส่งมอบ⁴¹

คำพิพากษาฎีกาที่ 3185/2531 การที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระค่าใช้จ่ายที่โจทก์เสียไปในการซ่อมแซมหม้อแปลงไฟฟ้าที่จำเลยขายให้โจทก์ ซึ่งเกิดชำรุดขึ้นภายในระยะเวลาที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบ เป็นการฟ้องจำเลยให้รับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่อง มิใช่เป็นการฟ้องให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญาซื้อขาย หรือเลิกสัญญากับจำเลย โจทก์จึงต้องฟ้องจำเลยภายใน 1 ปี นับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 474⁴²

แต่ถ้าไม่ใช่เรื่องการฟ้องร้องคดีเพื่อความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องก็ไม่ใช่อายุความ 1 ปี ตามมาตรา 474 ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 3130/2523 โจทก์ฟ้องให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายเนื่องจากจำเลยผิดสัญญา มิได้เป็นเรื่องที่จำเลยส่งมอบทรัพย์สินให้โจทก์ตรงตามสัญญา แต่เกิดชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินดังกล่าวจะนำอายุความ 1 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 474 มาใช้บังคับมิได้⁴³

(2) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้วางหลักเกี่ยวกับความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องไว้ในมาตรา 41 ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญ เพราะมิได้เป็นเพียงบทบัญญัติว่าด้วยกระบวนการพิจารณาเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเป็นการวาง “โครงสร้างสารบัญญัติ” เพิ่มเติมจากที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยขยายสิทธิของผู้บริโภคในการเรียกร้องการแก้ไข เยียวยา และการเปลี่ยนสินค้าใหม่ที่มีความชำรุดบกพร่อง

มาตรา 41 กำหนดว่า หากผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคฟ้องขอให้ผู้ประกอบการธุรกิจรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า และศาลเห็นว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่ในขณะส่งมอบ และไม่อาจแก้ไขให้กลับคืนสภาพใช้งานได้ตามปกติ หรือแม้จะแก้ไขได้แต่ยังอาจก่ออันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้บริโภค ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ผู้ประกอบการธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่แทนการซ่อมแซม ทั้งนี้ ศาลจะพิจารณาจากลักษณะของสินค้า พฤติการณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจ และความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย⁴⁴

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนสินค้าใหม่จะกระทำได้อีกเมื่อโจทก์มีคำขอให้จำเลยแก้ไขหรือซ่อมแซมสินค้าไว้ในคำฟ้อง หากผู้บริโภคซ่อมแซมไปก่อนแล้วและฟ้องเพียงเรียกค่าใช้จ่ายในการซ่อม ศาลจะไม่อาจพิพากษา

⁴¹ ไพฑูริย์ เอกจริยกร, *คำอธิบาย ข้อสัญญา แลกเปลี่ยน ให้*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), น. 225.

⁴² คำพิพากษาฎีกาที่ 3185/2531.

⁴³ คำพิพากษาฎีกาที่ 3130/2523.

⁴⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 41.

ให้เปลี่ยนสินค้าใหม่ได้ นอกจากนี้ มาตรา 41 ยังให้อำนาจศาลเรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้าเข้ามาในคดีตาม มาตรา 57 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้ร่วมรับผิดชอบกับผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งเป็นการขยาย ขอบเขตความรับผิดชอบไปถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดหาสินค้าโดยตรง

7.6 หลักกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าตามกฎหมายต่างประเทศ

หลักกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าถือเป็นประเด็นสำคัญในระดับสากล เนื่องจากผู้บริโภคมักอยู่ในฐานะเสียเปรียบเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ประกอบการ หลายประเทศจึงมีกฎหมายเฉพาะเพื่อกำหนดขอบเขตความรับผิด กลไกเยียวยา และกระบวนการทางกฎหมายที่ชัดเจนแตกต่างกันไป บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ โดยเน้นวิเคราะห์ มาตรการเยียวยาของผู้ซื้อเมื่อสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง ความแตกต่างด้านภาระการพิสูจน์สิทธิ และบท สันนิษฐานทางกฎหมาย เพื่อนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้กับกฎหมายไทยเพื่อพัฒนามาตรการคุ้มครอง ผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในอนาคต ดังนี้

7.6.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีกฎหมายว่าด้วยความชำรุดบกพร่องของสินค้าหรือเลมอนลอว์ (Lemon Law) 2 ระดับ คือ ระดับรัฐบาลกลาง The Magnuson-Moss Warranty Act เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะในการวาง กรอบให้แต่ละมลรัฐนั้นสามารถตรากฎหมายขึ้นเพื่อบังคับใช้ภายในแต่ละมลรัฐได้ ซึ่งกฎหมายของแต่ละมลรัฐ ก็มีชื่อแตกต่างกันออกไป โดยในมลรัฐแคลิฟอร์เนียมีชื่อว่า Song-Beverly Consumer Warranty Act และ Tanner Consumer Protection Act ทั้งนี้ความคุ้มครองตาม Lemon Law มิได้กระทบถึงความคุ้มครอง สิทธิผู้บริโภคตามกฎหมายอื่น

(1) Magnuson-Moss Warranty Act

เพื่อการคุ้มครองและปกป้องผู้บริโภค สภานิติบัญญัติของรัฐบาลกลางของประเทศสหรัฐอเมริกามีมติ ให้ Magnuson-Moss Warranty Act ผ่าน ในปี ค.ศ. 1975 และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1975 โดยการรับประกันเป็นคำสัญญาของผู้ขายว่าวัสดุหรือฝีมือไม่บกพร่องหรือสามารถทำงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่เป็นเช่นนั้น ผู้ขายสัญญาว่าจะซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้าหรือคืน เงิน สภาคองเกรสต้องการสนับสนุนให้ผู้ขายให้การรับประกันเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับ ผู้บริโภคและส่งเสริมการแข่งขันสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ดีที่สุด แม้ว่าผู้ขายจะไม่จำเป็นต้องให้การรับประกันเป็น ลายลักษณ์อักษร แต่ผู้บริโภคจำนวนมากจะสงสัยในผลิตภัณฑ์ที่ไม่มี นอกจากนี้สภาคองเกรสต้องการให้ทุก ฝ่ายมีวิธีการแก้ไขข้อพิพาทที่รวดเร็วและมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและช่วยให้ผู้บริโภคสามารถหาทางแก้ไขคดีความ ที่รับประกันในศาลได้ง่ายขึ้น หากบริษัทให้การรับประกันเป็นลายลักษณ์อักษร ก็จะต้องปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติ โดยมีข้อกำหนดพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) กำหนดการรับประกันเป็นจำนวนจำกัดหรือเต็ม 2) ระบุข้อมูลที่ระบุบางอย่างในภาษาที่ครอบคลุมแต่ชัดเจนและง่ายต่อการอ่านและเข้าใจ และ 3) ตรวจสอบ ให้แน่ใจว่ามีการรับประกันให้ผู้บริโภคอ่านก่อนซื้อสินค้าในร้านค้าที่จำหน่ายสินค้า

กฎหมาย Magnuson-Moss Warranty Act มีวัตถุประสงค์สำคัญ กล่าวคือ 1) เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับ ข้อมูลอย่างครบถ้วนเกี่ยวกับข้อกำหนดและเงื่อนไขในการรับประกันสินค้าของผู้ประกอบการหรือผู้ผลิต

2) เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบความคุ้มครองสำหรับการรับประกันสินค้าก่อนมีการซื้อสินค้า 3) เพื่อส่งเสริมการแข่งขันทางการค้าโดยให้การรับประกันสินค้าเป็นปัจจัยเปรียบเทียบเงื่อนไขในการรับประกันสินค้านระหว่างผู้ประกอบการ และ 4) เพื่อให้ผู้ประกอบการตระหนักถึงการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการรับประกันสินค้า เพื่อลดการเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค ทั้งนี้ ครอบคลุมไปยังสินค้าที่มีการซื้อขายภายในประเทศ สินค้าทั่วไปเกือบทุกชนิด ทั้งยังกำหนดผู้ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้โดยมุ่งเน้นไปที่ผู้บริโภค สินค้าเพื่อการบริโภคไม่ใช่เพื่อการขายต่อตามมาตรา 2310 (1)⁴⁵

อนึ่ง จะเห็นว่ากฎหมายการรับประกันสินค้าของประเทศสหรัฐอเมริกามุ่งให้สิทธิการคุ้มครองแก่บุคคลที่เป็นผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งเป็นผู้ใช้สินค้าเพื่อประโยชน์ส่วนตน ครอบครัว หรือรวมถึงภายในครัวเรือน เป็นการเฉพาะ โดยไม่กล่าวถึงการคุ้มครองในกรณีผู้บริโภคในเชิงพาณิชย์ เช่น ผู้บริโภคเพื่อการขายต่อ⁴⁶

ลักษณะของการรับประกันทรัพย์สินที่ขายหรือข้อสัญญาว่าจะรับผิดชอบมี 2 ประการ คือ⁴⁷

1) ข้อสัญญาว่าจะรับผิดชอบ หรือ การรับประกันอย่างชัดเจน

การรับประกันโดยชัดเจน (Express Warranty) หมายถึง คำรับรองหรือการรับประกันที่ผู้ขายได้แสดงอย่างชัดเจนในสัญญาด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษร การที่จะพิจารณาว่า อาจทำด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรนั้น ขึ้นอยู่กับสัญญาซื้อขายที่เป็นประจักษ์ ถ้าสัญญาซื้อขายที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ การรับประกันอย่างชัดเจนก็ต้องทำเป็นหนังสือ ถ้าสัญญาซื้อขายมีหลักฐานเป็นหนังสือ การรับประกันอย่างชัดเจนก็ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือด้วย

2) การรับประกันโดยปริยาย (Implied Warranty)

โดยทั่วไปการรับประกันโดยปริยาย หมายถึง การที่กฎหมายถือว่าผู้ขายมีข้อผูกพันที่จะต้องรับผิดชอบในคุณภาพหรือความเหมาะสมของทรัพย์สินที่ขาย แม้ในสัญญาจะไม่ได้มีการระบุรับประกันไว้โดยชัดเจนก็ตาม เช่น

- การรับประกันโดยปริยายว่าทรัพย์สินมีคุณภาพที่สมควรแก่การค้า (Implied Warranty of Merchantability) คือ ทรัพย์สินต้องมีสภาพที่ใช้ได้ตามปกติทั่วไป
- การรับประกันโดยปริยายว่าทรัพย์สินเหมาะสมแก่การใช้ตามวัตถุประสงค์ (Implied Warranty of Fitness for a Particular Purpose) หากผู้ซื้อได้บอกความประสงค์ในการใช้งานแก่ผู้ขายแล้ว ผู้ขายต้องจัดหาทรัพย์สินที่เหมาะสมกับการใช้งานนั้น⁴⁸

(2) Song-Beverly Consumer Warranty Act

Song-Beverly Consumer Warranty Act ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1790-1795.8 เป็นกฎหมายที่คุ้มครองผู้บริโภคในสินค้าทุกประเภทซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ซื้อหรือใช้เพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัว ครอบครัว หรือในครัวเรือนเท่านั้น เว้นแต่เป็นเสื้อผ้าและเครื่องอุปโภคบริโภค และยัง

⁴⁵ Magnuson-Moss Warranty Act, Section 2301 (1).

⁴⁶ รัฐสภา จูริมาต, มาตรการทางกฎหมายต่อความไม่ได้มาตรฐานของสินค้า : ศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น, วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2 (1) (2561), น. 84.

⁴⁷ ธนดล ถนอมนิรชชัย, ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้ซื้อในการซื้อขายรถยนต์ใหม่, (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ศรีปทุม, 2557), น. 47-48.

⁴⁸ E. Allan Farnsworth, *Contracts*, 4th ed., (New York: Aspen Publishers, 2004), pp. 819-825.

หมายความว่ารวมถึงอุปกรณ์ช่วยเหลือใหม่และมือสองที่จำหน่ายในร้านค้าปลีก⁴⁹ โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องให้คำรับประกันสินค้า ซึ่งอาจเป็นคำรับรองโดยปริยาย⁵⁰ หรือคำรับรองโดยชัดแจ้ง⁵¹ โดยต้องทำคำรับรองดังกล่าวในเวลาที่ทำการซื้อขายสินค้ากัน นอกจากนี้ หากมีกรณีที่ผู้บริโภคซื้อสินค้ามาแล้วปรากฏว่ามีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ซึ่งไม่สามารถใช้สินค้านั้นได้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่สามารถใช้สินค้านั้นได้ตามความมุ่งหมายของผู้บริโภค Song-Beverly Consumer Warranty Act กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องดำเนินการแก้ไขซ่อมแซมสินค้า หรือเปลี่ยนสินค้า หรือรับซื้อคืนสินค้าจากผู้บริโภค

(3) Tanner Consumer Protection Act

เป็นกฎหมายที่คุ้มครองผู้บริโภคในสินค้าประเภทรถยนต์โดยเฉพาะ โดยรถยนต์ที่ได้รับความคุ้มครองนั้นต้องเป็นการซื้อหรือเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ที่ซื้อหรือใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองหรือครอบครัวหรือภายในครัวเรือนเท่านั้น และยังหมายถึงรถยนต์ใหม่ที่มีน้ำหนักต่ำกว่า 10,000 ปอนด์ ที่ซื้อหรือใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจส่วนตัว รวมถึงห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือนิติบุคคลอื่น ๆ ซึ่งจดทะเบียนรถยนต์ได้ไม่เกิน 5 คัน ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย⁵²

⁴⁹ California Civil Code, Article A 1791 (a) ““Consumer goods” means any new product or part thereof that is used, bought, or leased for use primarily for personal, family, or household purposes, except for clothing and consumables. “Consumer goods” shall include new and used assistive devices sold at retail.”

⁵⁰ California Civil Code, Article 1791.1. (a) ““Implied warranty of merchantability” or “implied warranty that goods are merchantable” means that the consumer goods meet each of the following:

- (1) Pass without objection in the trade under the contract description.
- (2) Are fit for the ordinary purposes for which such goods are used.
- (3) Are adequately contained, packaged, and labeled.
- (4) Conform to the promises or affirmations of fact made on the container or label.”

⁵¹ California Civil Code, Article 1791.2. (a) ““Express warranty” means:

(1) A written statement arising out of a sale to the consumer of a consumer good pursuant to which the manufacturer, distributor, or retailer undertakes to preserve or maintain the utility or performance of the consumer good or provide compensation if there is a failure in utility or performance; or

(2) In the event of any sample or model, that the whole of the goods conforms to such sample or model.”

⁵² California Civil Code, Article 1793.22(e)(2) ““New motor vehicle” means a new motor vehicle that is bought or used primarily for personal, family, or household purposes. “New motor vehicle” also means a new motor vehicle with a gross vehicle weight under 10,000 pounds that is bought or used primarily for business purposes by a person, including a partnership, limited liability company, corporation, association, or any other legal entity, to which not more than five motor vehicles are registered in this state. “New motor vehicle” includes the chassis, chassis cab, and that portion of a motor home devoted to its propulsion, but does not include any portion designed, used, or maintained primarily for human habitation, a dealer-owned vehicle and a “demonstrator” or other motor vehicle sold with a manufacturer’s new car warranty but does not include a motorcycle or a motor vehicle which is not registered under the Vehicle Code because it is to be operated or used exclusively off the highways. A demonstrator is a vehicle assigned by a dealer for the purpose of demonstrating qualities and characteristics common to vehicles of the same or similar model and type.”

รวมทั้งได้บัญญัติถึงกรณีที่สินค้าที่ผู้บริโภคซื้อนั้นเป็นรถยนต์แล้วเกิดมีความชำรุดบกพร่องขึ้นผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิที่ได้รับความสะดวกตามคำรับประกันของผู้ประกอบธุรกิจได้เป็นลำดับแรก⁵³

7.6.2 ประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลด้านกฎหมายจากประเทศอังกฤษเป็นอย่างมาก กฎหมายหลายฉบับที่บังคับใช้ในประเทศสิงคโปร์มีลักษณะกฎหมายเป็นอย่างเดียวกับกฎหมายของอังกฤษแทบทั้งสิ้น จนได้มีการพัฒนาในระยะต่อมา เปลี่ยนลักษณะจากกฎหมายระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เป็นระบบที่สมดุลและมีการตรากฎหมายลายลักษณ์อักษรขึ้น ทั้งยังตรากฎหมายในลักษณะให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับการผลักดันและพัฒนาในรูปแบบใหม่มากขึ้นในระยะหลัง และให้สิทธิแก่กลุ่มองค์กรผู้บริโภคมีส่วนร่วมกับการร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้วย เช่น Consumer Association of Singapore (“CASE”) ที่มีบทบาทอย่างมากในการร่างและแก้ไขกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและในส่วนกฎหมายเกี่ยวกับการชำรุดบกพร่องของสินค้า Lemon Law

ซึ่งหากผู้ขายไม่ดำเนินการตามหน้าที่ดังกล่าวแล้วย่อมต้องมีความรับผิด อย่างเคร่งครัดตามกฎหมายว่าด้วยการซื้อขายสินค้า รวมถึงแม้ต้นอาจได้ใช้ความระมัดระวังในฐานะของผู้ขายอย่างพอเหมาะแล้วก็ตาม ทั้งความรับผิดโดยเคร่งครัดของผู้ขายไม่อาจกำหนดเป็นข้อยกเว้นใด ๆ เพื่อที่จะหลุดพ้นจากความรับผิดตามสัญญาซื้อขายได้ภายใต้กฎหมายข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Contract Terms Act: UCTA)⁵⁴

กฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจต่อสินค้าที่ชำรุดบกพร่องในประเทศสิงคโปร์สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ฉบับสำคัญ ดังนี้

(1) Sale of Goods Act (SGA)

กฎหมาย Sale of Goods Act (Cap. 393, 1999 Rev. Ed. Sing.) ถือเป็นรากฐานสำคัญของระบบกฎหมายสัญญาซื้อขายสินค้าในประเทศสิงคโปร์ โดยมีหลักการสำคัญว่าผู้ขายต้องส่งมอบสินค้าที่ตรงตามสัญญาและปราศจากความชำรุดบกพร่อง ทั้งนี้ กฎหมายกำหนด เงื่อนไขโดยนัย (Implied Terms) ที่ถือเป็นสาระสำคัญของสัญญาซื้อขาย แม้คู่สัญญาจะมีได้ระบุไว้ก็ตาม ซึ่งปรากฏชัดใน Part III ของ SGA ได้แก่

1) มาตรา 13 (Sale by Description) กำหนดว่า หากสัญญาซื้อขายทำขึ้นโดยอาศัยคำบรรยายสินค้า (description) ผู้ขายมีหน้าที่ส่งมอบสินค้าที่ตรงตามคำบรรยายนั้น หากสินค้าที่ส่งมอบไม่ตรงตามคำบรรยายย่อมถือว่าผิดสัญญา ผู้ซื้อจะมีสิทธิที่จะปฏิเสธรับสินค้าได้⁵⁵

⁵³ California Civil Code, Article 1793.22 (e) (1) ““Nonconformity” means a nonconformity which substantially impairs the use, value, or safety of the new motor vehicle to the buyer or lessee.”

⁵⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ, วาระปฏิรูปที่ 31 : การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้บริโภค เรื่อง “ความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าและร่างพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ.” (รายงานของคณะกรรมการการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภค), (กรุงเทพฯ : สภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558), น. 18-22.

⁵⁵ Sale of Goods Act (Cap. 393, 1999 Rev. Ed. Sing.), Section 13.

อนึ่ง มาตรา 14 (Implied Terms about Quality or Fitness) เป็นบทบัญญัติสำคัญที่สุดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค โดยกำหนดว่า

- มาตรา 14 (2) Merchantable Quality สินค้าที่ขายต้องมีคุณภาพสมควรแก่การค้า กล่าวคือ ต้องมีสภาพที่บุคคลโดยทั่วไปจะถือว่ายอมรับได้ตามมาตรฐานในท้องตลาด เว้นแต่ผู้ซื้อได้ตรวจสอบสินค้าแล้วและควรได้เห็นความบกพร่องดังกล่าว
- มาตรา 14 (3) Fitness for Purpose หากผู้ซื้อได้แจ้งวัตถุประสงค์ในการใช้สินค้าแก่ผู้ขาย และผู้ขายเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในสินค้านั้น สินค้าที่ส่งมอบต้องเหมาะสมต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวด้วย

และมาตรา 15 (Sale by Sample) กำหนดว่า หากสัญญาซื้อขายทำขึ้นโดยอาศัยตัวอย่าง (sample) สินค้าที่ส่งมอบต้องตรงตามตัวอย่างและปราศจากความบกพร่องที่ไม่สามารถตรวจพบได้จากการตรวจสอบตัวอย่าง

กล่าวโดยสรุป กฎหมาย SGA ได้สร้างหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) สินค้าต้องตรงตามคำบรรยาย (2) สินค้าต้องมีคุณภาพสมควรแก่การค้าและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และ (3) สินค้าต้องตรงตามตัวอย่าง ทั้งหมดนี้ถือเป็นข้อกำหนดที่ไม่อาจยกเว้นได้ หากสัญญาอยู่ในบังคับของกฎหมาย Unfair Contract Terms Act (UCTA) ที่ห้ามการใช้ข้อสัญญาไม่เป็นธรรมเพื่อตัดสิทธิของผู้บริโภค⁵⁶

(2) Unfair Contract Terms Act (UCTA)

กฎหมาย Unfair Contract Terms Act (Cap. 396, 1994 Rev. Ed. Sing.) มีบทบาทสำคัญในระบบกฎหมายสัญญาซื้อขายสินค้าของสิงคโปร์ โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็น “กลไกถ่วงดุล” เพื่อป้องกันมิให้ผู้ประกอบธุรกิจใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Terms) ตัดสิทธิหรือจำกัดความคุ้มครองที่ผู้บริโภคพึงได้รับภายใต้ Sale of Goods Act (SGA)

สาระสำคัญของ UCTA คือการควบคุมและจำกัดการใช้ข้อยกเว้นความรับผิด (Exemption Clauses) ในสัญญาซื้อขายสินค้า โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มาตรา 6 (1) กำหนดว่า ผู้ประกอบธุรกิจ ไม่สามารถยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด ในกรณีที่ตนขายสินค้าที่ไม่สอดคล้องกับคำบรรยาย (มาตรา 13 SGA) ไม่ตรงตามตัวอย่าง (มาตรา 15 SGA) หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยปริยายเรื่องคุณภาพหรือความเหมาะสมต่อการใช้งาน (มาตรา 14 SGA) หากเป็นการขายสินค้าแก่ผู้บริโภค ข้อสัญญาหรือเงื่อนไขใด ๆ ที่พยายามยกเว้นความรับผิดจะถือว่า เป็นโมฆะทันที⁵⁷

มาตรา 6 (2) ในกรณีที่ไม่ใช่การขายแก่ผู้บริโภค (Non-Consumer Sale) ผู้ประกอบธุรกิจยังสามารถจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การทดสอบความสมเหตุสมผล (Reasonableness Test) ตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 11 กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาว่าข้อสัญญาดังกล่าวมีความเป็นธรรมตามพฤติการณ์หรือไม่ เช่น ความสมดุลระหว่างอำนาจการต่อรอง ความรู้ความเข้าใจของคู่สัญญา และความเหมาะสมของการแบ่งปันความเสี่ยงทางธุรกิจ⁵⁸

⁵⁶ Sale of Goods Act (Cap. 393, 1999 Rev. Ed. Sing.), Sections 14-15, ดูเพิ่มเติม Unfair Contract Terms Act (Cap. 396, 1994 Rev. Ed. Sing.), Section 6.

⁵⁷ Unfair Contract Terms Act (Cap. 396, 1994 Rev. Ed. Sing.), Section 6 (1).

⁵⁸ Unfair Contract Terms Act (Cap. 396, 1994 Rev. Ed. Sing.), Section 11 and Sch. 2.

มาตรา 11 และ Schedule 2 วางหลักเกณฑ์ Reasonableness Test ที่ใช้วัดความเป็นธรรมหรือความสมเหตุสมผลของข้อสัญญา โดยคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการทำสัญญาของคู่กรณี ความพร้อมของทางเลือกทางการค้าอื่น ๆ และสภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ หากศาลเห็นว่าข้อสัญญายกเว้นความรับผิดไม่ผ่านการทดสอบนี้ ข้อสัญญาดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆะ

กล่าวโดยสรุป UCTA จึงเป็น มาตรการกำกับดูแล (Regulatory Safeguard) ที่ทำให้หลักคุ้มครองผู้บริโภคตาม SGA มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยปิดช่องว่างไม่ให้ผู้ประกอบการใช้ข้อสัญญาไม่เป็นธรรมมาเป็นเครื่องมือในการหลีกเลี่ยงความรับผิด ทั้งยังสะท้อนหลักการสำคัญของกฎหมายสิงคโปร์ที่พยายามรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพในทางสัญญา (Freedom of Contract) กับความเป็นธรรมในการทำสัญญา

(3) Consumer Protection (Fair Trading) Act (CPFTA), Part III หรือ Lemon Law

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection [Fair Trading] Act: CPFTA) ซึ่งประกาศใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 2003 และแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2012 ได้เพิ่ม Part III หรือที่เรียกทั่วไปว่า Lemon Law เพื่อจัดการกับปัญหาสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง (Defective Goods) อันเป็นกลไกเสริมต่อ Sale of Goods Act (SGA) และ Unfair Contract Terms Act (UCTA) โดย Lemon Law วางหลักสำคัญไว้ว่า หากสินค้ามี “ความไม่ถูกต้องเหมาะสมตามสัญญา” (Non-Conformity with Contract) ผู้ขายต้องรับผิดชอบตามมาตรา 12B (2) โดยความไม่ถูกต้องเหมาะสมดังกล่าวครอบคลุมทั้งในด้านคุณภาพ (Quality) ความเหมาะสมต่อการใช้งานตามปกติหรือการใช้งานเฉพาะ (Fitness for Purpose) และความสอดคล้องกับคำบรรยายหรือโฆษณาที่ให้ไว้ (Correspondence with Description) ที่สำคัญ หากความบกพร่องปรากฏภายใน 6 เดือนนับแต่วันส่งมอบ จะมีกฎหมายสันนิษฐานว่าสินค้ามีความบกพร่องอยู่แล้วในขณะส่งมอบ เว้นแต่ผู้ขายจะพิสูจน์เป็นอย่างอื่น⁵⁹ (มาตรา 12B (3)) ส่งผลให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับผู้ขายมากกว่าผู้ซื้อ ซึ่งเป็นหลักที่สอดคล้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในระดับสากล⁶⁰

ในด้านสิทธิในการเยียวยา มาตรา 12C บัญญัติให้ผู้บริโภคมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขาย ซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้า (Repair or Replacement) เป็นทางเลือกแรก หากไม่สามารถทำได้ภายในเวลาอันสมควร หรือก่อให้เกิดความไม่สะดวกอย่างมีนัยสำคัญ ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิทางเลือกที่สอง คือ ขอคืนเงินหรือลดราคา (Refund or Price Reduction) โดย Lemon Law กำหนดให้การเยียวยาเหล่านี้เป็น สิทธิที่บังคับได้โดยตรง (Statutory Remedies) ไม่สามารถตัดสิทธิหรือจำกัดสิทธิด้วยข้อสัญญาได้ และเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด กล่าวคือ ผู้บริโภคเพียงแต่พิสูจน์ว่าสินค้ามีความบกพร่อง ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าผู้ขายหรือผู้ผลิตมีความประมาทเลินเล่อ⁶¹

⁵⁹ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.), Section 12B (2).

⁶⁰ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.), Section 12B (3).

⁶¹ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.), Section 12C.

อย่างไรก็ดี Lemon Law ได้กำหนด ข้อยกเว้นความรับผิด ไว้อย่างชัดเจน เช่น ความบกพร่องที่เกิดจากการใช้ผิดวิธี การไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำการใช้งาน การสึกหรอตามปกติของสินค้า (Normal Wear and Tear) หรือกรณีที่ผู้บริโภครู้ถึงความบกพร่องอยู่แล้วก่อนการซื้อ (มาตรา 12B (5)) ทั้งนี้ Lemon Law จึงทำหน้าที่เป็น “มาตรการคุ้มครองผู้บริโภคเชิงรุก” โดยเสริมสร้างกลไกบังคับทางกฎหมายเพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจต้องส่งมอบสินค้าที่ได้มาตรฐานและมีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น⁶²

7.7 ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.)

ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ที่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) ได้มีการเสนอและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานของรัฐ ภาคผู้ประกอบการ และองค์กรผู้บริโภค และประชาชน ในปี พ.ศ. 2567 ได้มีการกำหนดให้มีความคุ้มครองสำหรับความชำรุดบกพร่องของสินค้าทุกชนิด แต่ไม่รวมสินค้าที่ใช้แล้วและสัตว์มีชีวิต โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดมาตรการเยียวยา โดยผู้ซื้อมีสิทธิเรียกให้ผู้ขายซ่อมแซมสินค้า เรียกให้ผู้ขายเปลี่ยนสินค้า ขอลดราคาสินค้า และเลิกสัญญา⁶³ และยังครอบคลุมถึงผู้เช่าซื้อด้วย โดยผู้เช่าซื้อสิทธิเช่นเดียวกับผู้ซื้อ⁶⁴

ในส่วนของนิยาม “ผู้ขาย” หมายความว่า ผู้จำหน่ายสินค้าอย่างเป็นปกติธุระ⁶⁵ จากข้างต้นผู้เขียนเห็นว่า ยังไม่ครอบคลุมถึงผู้ผลิตสินค้า รวมถึงชิ้นส่วนของสินค้า ผู้ประกอบชิ้นส่วนของสินค้า ผู้ขนส่งสินค้า ผู้เก็บสินค้า ผู้นำเข้าสินค้า ผู้จำหน่ายสินค้า ผู้ให้เช่าสินค้าจากการผลิตสินค้าเพื่อให้เช่า เพื่อนำไปสู่การรับผิดชอบเกิดสินค้ามีปัญหาจนเป็นเหตุให้สินค้าชำรุดบกพร่อง ซึ่งไม่อาจกำหนดให้แต่เฉพาะผู้ขายเพียงรายเดียวเป็นผู้รับผิดชอบต่อความไม่สมบูรณ์ได้ เพราะในทุกกระบวนการผลิตนั้นย่อมอาจเป็นเหตุให้สินค้าดังกล่าวเกิดความไม่ได้มาตรฐานทุกช่วงขณะ ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องย่อมต้องร่วมกันรับผิดชอบภายใต้บทสันนิษฐานความรับผิดชอบเตี๊ยะขาดต่อผู้บริโภคด้วยกัน

ในกรณีที่ผู้ซื้อเรียกให้ผู้ขายซ่อมแซมสินค้า ผู้ขายอาจเลือกที่จะเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้ซื้อแทนการซ่อมแซมก็ได้ โดยผู้ขายจะต้องซ่อมแซมให้เสร็จภายใน 60 วัน หากไม่สามารถซ่อมแซมสินค้าภายในกำหนดได้ หรือผู้ขายปฏิเสธที่จะซ่อมแซมสินค้าและไม่เปลี่ยนสินค้าให้ ผู้ซื้อสิทธิขอลดราคาสินค้าหรือเลิกสัญญา⁶⁶

ในกรณีที่ผู้ซื้อใช้สิทธิเรียกให้ผู้ขายเปลี่ยนสินค้า ผู้ขายอาจเลือกที่จะซ่อมแซมสินค้าก่อนได้ หากการเปลี่ยนสินค้าก่อให้เกิดภาระเกินสมควรแก่ผู้ขาย และถ้าผู้ขายได้ซ่อมแซมสินค้าจนความชำรุดบกพร่องนั้นหมดสิ้นไปได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับมอบสินค้านั้นไว้ซ่อมแซม ผู้ซื้อจะไม่ยอมรับสินค้าที่ซ่อมแซมจนใช้งานได้ดีแล้วนั้นไม่ได้ ถ้าผู้ขายปฏิเสธที่จะเปลี่ยนสินค้าและปฏิเสธซ่อมแซมสินค้า หรือเลือกที่จะซ่อมแซมสินค้าแต่ไม่สามารถซ่อมแซมให้ความชำรุดบกพร่องนั้นหมดสิ้นไปได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับมอบสินค้านั้นไว้ซ่อมแซม ผู้ซื้อสิทธิขอลดราคาสินค้าหรือเลิกสัญญา⁶⁷

⁶² Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.), Section 12B (5).

⁶³ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 11

⁶⁴ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 22

⁶⁵ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 4

⁶⁶ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 12

⁶⁷ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 13

ในกรณีที่ผู้ซื้อใช้สิทธิขอลดราคาสินค้า ผู้ขายอาจเลือกที่จะซ่อมแซม สินค้าหรือเปลี่ยนสินค้าให้แก่ผู้ซื้อก่อนได้หากการลดราคาสินค้าก่อให้เกิดภาระเกินสมควรแก่ผู้ขาย ถ้าผู้ขายปฏิเสธที่จะลดราคาสินค้า ซ่อมแซมสินค้า หรือเปลี่ยนสินค้า ผู้ซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญา⁶⁸

นอกจากการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว ร่างพระราชบัญญัติได้กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดในกรณีที่ความชำรุดบกพร่องของสินค้า หากเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันส่งมอบ ให้สันนิษฐานเอาไว้ก่อนว่าสินค้านั้นชำรุดบกพร่องนับแต่วันส่งมอบ เว้นแต่ผู้ประกอบการจะสามารถพิสูจน์เป็นอย่างอื่นได้⁶⁹

ประเด็นการขายสินค้าที่ได้รับซื้อคืนหรือเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้บริโภคแล้วนั้น หากผู้ประกอบการนำกลับไปซ่อมแซมให้มีสภาพสมบูรณ์ แล้วนำออกมาจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคอีกครั้ง ย่อมกระทำได้อันเป็นสิทธิของผู้ประกอบการ เนื่องด้วยหลักการคุ้มครองของผู้บริโภคคือการกำหนดให้ผู้ประกอบการดำเนินการจำหน่ายสินค้าและส่งมอบสินค้าในสภาพอันสมบูรณ์ ฉะนั้นเมื่อผู้ประกอบการได้ดำเนินการกำจัดความบกพร่องหมดไปแล้วย่อมไม่ตกอยู่ในบังคับของความบกพร่องอีกต่อไป อย่างไรก็ตามปัญหามีว่าการกระทำเช่นนั้นหากกฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการดำเนินการเช่นนั้นได้ย่อมไม่เป็นผลดีต่อผู้บริโภคที่อาจได้สินค้าที่โดยเนื้อแท้มีความบกพร่องอยู่ในขณะมีการผลิตอยู่แล้วผู้บริโภคย่อมต้องคาดหวังว่าสินค้าที่ตนได้รับต้องเป็นสินค้าใหม่ที่เพิ่งมีการผลิตนำสู่ตลาดอย่างสมบูรณ์โดยปราศจากความบกพร่อง ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดข้อจำกัดบางประการที่ผู้ประกอบการจำเป็นต้องกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างสุจริต เพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงสินค้าดังกล่าวว่าเป็นสินค้าจำหน่ายซ่อมสมบูรณ์ (Repurchased) ก่อนที่ผู้บริโภคจะเป็นผู้ตัดสินใจซื้อสินค้าดังกล่าว

ทั้งนี้ การกำหนดให้สินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าซ่อมสมบูรณ์นั้นย่อมต้องกำหนดให้สินค้าดังกล่าวไม่อยู่ภายใต้หลักความบกพร่องของสินค้าตามกฎหมาย ด้วยเหตุว่ากรณีดังกล่าวผู้บริโภคย่อมรู้อยู่แล้วว่าสินค้าดังกล่าวอยู่ในความบกพร่องแม้ได้รับการซ่อมแซมแล้วความเป็นสินค้าบกพร่องก็เคยมีปรากฏอยู่ การกำหนดให้ทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคถูกจำกัดสิทธิต่อสินค้าที่ได้รับซื้อคืน หรือเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้บริโภคไปแล้ว แม้ได้มีการจำหน่ายซ่อมสมบูรณ์แล้วนั้นย่อมเป็นการสร้างความเป็นธรรมอันสมดุล

ปัจจุบันกฎหมายในหลายประเทศยังไม่มีการหยิบยกประเด็นดังกล่าวมาพิจารณาหรือตราเป็นกฎหมายแต่อย่างใด รวมถึงกรณีของร่างพระราชบัญญัติของประเทศไทยหาได้กล่าวถึงกรณีนี้ซึ่งจากการศึกษากฎหมายในต่างประเทศพบว่า มีกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาได้กำหนดกรณีดังกล่าวไว้เรียกว่า Lemon Law Buyback

ในกรณีที่มีการซื้อสินค้าคืนจากผู้บริโภคแล้วนั้น กฎหมายเลมอนลอว์กำหนดว่าหากผู้ประกอบการได้กระทำการใด ๆ โดยทำให้สินค้าได้รับการซ่อมแซมจนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การใช้สอยและได้มาตรฐานของสินค้าตามปกติของสินค้าดังกล่าวแล้ว กฎหมายอนุญาตให้ผู้ประกอบการสามารถนำสินค้าดังกล่าวออกขายในท้องตลาดได้อย่างปกติ แต่มีเงื่อนไขว่าผู้ประกอบการต้องแสดงความเป็นสินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าที่มีการรับซื้อคืนหรือกระทำการซ่อมแซมจากการเปลี่ยนสินค้าให้สมบูรณ์ตามกฎหมายเลมอนลอว์ (Lemon Law

⁶⁸ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 14

⁶⁹ ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.), มาตรา 9

Buyback) และข้อความที่แสดงดังกล่าวต้องเป็นการแสดงโดยเห็นชัดเจนบนสินค้าว่า “Lemon Law Buyback” (“รถยนต์คันนี้ได้ถูกผู้ผลิตซื้อคืนเนื่องจากมีความบกพร่องตามที่กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคว่าด้วยการรับประกันกำหนดไว้ โดยกรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันนี้ได้ถูกประทับตราถาวรด้วยถ้อยคำว่า ‘ซื้อคืนตามกฎหมายเลมอน (Lemon Law Buyback)’”)

8. ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะที่กำหนดมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่องอย่างชัดเจน แม้ว่าจะมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แต่กฎหมายเหล่านี้เป็นเพียงกรอบทั่วไปที่ไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาเชิงปฏิบัติได้ครบถ้วน จึงทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความและบังคับใช้ และก่อให้เกิดข้อเสียเปรียบแก่ผู้บริโภคในทางคดี

ในส่วนกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดวางมาตรการคุ้มครองที่ชัดเจน โดยไม่จำกัดสถานะทางกฎหมายของผู้บริโภค ส่งผลให้นิติบุคคลสามารถใช้สิทธิเรียกร้องได้หากสินค้านั้นเข้าองค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนด เป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ ซึ่งคุ้มครองผู้บริโภคในสินค้าทุกประเภท ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ซื้อหรือใช้เพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัว ครอบครัว หรือในครัวเรือนเท่านั้น เว้นแต่เป็นเสื้อผ้าและเครื่องอุปโภคบริโภค และยังหมายรวมถึงอุปกรณ์ช่วยเหลือใหม่และมือสองที่จำหน่ายในร้านค้าปลีก⁷⁰

สินค้าชำรุดบกพร่องแบ่งออกได้เป็น 3 กรณี ได้แก่ (1) การชำรุดบกพร่องในการผลิต (Manufacturing Defect) หมายถึง ความผิดปกติที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการผลิตสินค้าซึ่งทำให้สินค้าที่ได้ไม่ตรงตามแบบหรือมาตรฐานที่ผู้ผลิตได้ตั้งใจออกแบบไว้ (Intended Design) ความชำรุดบกพร่องลักษณะนี้ถือว่าเป็นการเบี่ยงเบนจากมาตรฐานการออกแบบและสาเหตุให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบโดยหลัก Strict Liability กล่าวคือ ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าผู้ผลิตประมาทหรือไม่ แต่เพียงพิสูจน์ว่าสินค้าที่ได้รับนั้น “ชำรุดบกพร่อง” และก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของผู้บริโภค ก็สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ทันที⁷¹ (2) การชำรุดบกพร่องในการออกแบบ Restatement (Second) of Torts มาตรา 402 A ใช้หลักความคาดหวังของผู้บริโภค (Consumer Expectation Test) ในความปลอดภัยจากสินค้าถือว่าสินค้าชำรุดบกพร่อง หากสินค้าขาดความปลอดภัยอันพึงมีตามที่ผู้บริโภคทั่วไปสามารถคาดหวังได้ตามสมควร และ Restatement (Third) of Torts มาตรา 2 ใช้หลักความเสี่ยงภัยต่อผลประโยชน์ที่ได้รับ (Risk-Utility Test) โดยผู้เสียหายจะพิสูจน์ว่าแบบของสินค้าดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรืออาจพิสูจน์ว่าผู้ผลิตมีทางเลือกในการออกแบบที่สมเหตุสมผล เพื่อหลีกเลี่ยงหรือบรรเทาอันตรายที่อาจเกิดจากแบบของสินค้าที่ใช้อยู่ (3) การชำรุดบกพร่องจากคำเตือนหรือคำแนะนำไม่เพียงพอ (Defect Because of Inadequate Instructions or Warning) หมายถึง กรณีที่อาจหลีกเลี่ยงหรือลดความเสี่ยงต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้านั้นได้ ถ้ามีการให้ข้อมูลในส่วนของ

⁷⁰ California Civil Code, Article A 1791 (a) ““Consumer goods” means any new product or part thereof that is used, bought, or leased for use primarily for personal, family, or household purposes, except for clothing and consumables. “Consumer goods” shall include new and used assistive devices sold at retail.”

⁷¹ Restatement (Second) of Torts, § 402A.

ข้อบ่งชี้หรือให้คำเตือนอย่างเหมาะสมถึงอันตรายของสินค้านั้น ซึ่งมีการกำหนดลำดับการเยียวยาโดยให้มีการซ่อมแซมก่อนเป็นลำดับแรก หากสินค้าได้รับการซ่อมแซมแล้ว แต่ต่อมายังปรากฏความชำรุดบกพร่องขึ้นอีก ผู้ประกอบธุรกิจหรือตัวแทนจะต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1) เปลี่ยนสินค้าชิ้นใหม่ให้กับผู้บริโภค กรณีนี้ผู้บริโภคอาจมีค่าใช้จ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายประโยชน์จากสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง (สินค้าชิ้นเดิม) ให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจหรือตัวแทน และผู้ประกอบธุรกิจหรือตัวแทนก็มีหน้าที่ในการชำระค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้แก่ผู้บริโภคสำหรับการเปลี่ยนสินค้าด้วยเช่นกัน⁷²

2) ผู้ประกอบธุรกิจหรือตัวแทนชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค กรณีนี้ต้องชดเชยค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินเท่ากับราคาจริงที่ผู้ซื้อจ่ายหรือจ่ายรวมถึงค่าใช้จ่ายใด ๆ สำหรับการขนส่งและค่าติดตั้งโดยผู้ผลิต แต่ไม่รวมถึงรายการซึ่งไม่ใช่ของผู้ผลิตและถูกติดตั้งโดยตัวแทนจำหน่ายหรือผู้ซื้อ และไม่รวมถึงค่าหลักประกันใด ๆ เช่น ภาษีการขายหรือค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนและค่าธรรมเนียมอย่างเป็นทางการอื่น ๆ รวมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยสุจริต⁷³

เมื่อผู้ประกอบธุรกิจดำเนินการเปลี่ยนสินค้าให้ผู้บริโภคตามข้อ 1 ผู้ซื้อจะต้องรับผิดชอบเงินสำหรับค่าใช้จ่ายประโยชน์จากสินค้าที่มีความชำรุดบกพร่อง (สินค้าชิ้นเดิม) หรือเมื่อมีการชดเชยค่าเสียหายตามข้อ 2 จำนวนเงินที่ผู้ประกอบธุรกิจต้องจ่ายให้กับผู้ซื้ออาจลดลงโดยผู้ประกอบธุรกิจอาจหักเงินสำหรับค่าใช้จ่ายประโยชน์จากสินค้าที่มีความชำรุดบกพร่องได้ ซึ่งคิดตั้งแต่เวลาที่ซื้อสินค้าจนถึงก่อนเวลาที่ผู้ซื้อส่งมอบรถให้กับผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายหรือศูนย์บริการและซ่อมแซมในส่วนซึ่งชำรุดบกพร่อง ทั้งนี้ได้จำกัดสิทธิ์หรือการเยียวยาที่มีให้กับผู้ซื้อภายใต้กฎหมายอื่น โดยผู้ประกอบธุรกิจมีข้อยกเว้นความรับผิดในกรณีที่ความชำรุดบกพร่องมีสาเหตุมาจากความเสียหายซึ่งไม่ได้เป็นผลมาจากความชำรุดบกพร่องหรือการทำงานผิดปกติโดยทั่วไป เช่น ทำตกน้ำ ขับรถชน ในขณะที่สินค้าอยู่ในความครอบครองของผู้บริโภค หรือเกิดจากการใช้งานอย่างไม่สมเหตุสมผล รวมถึงการนำสินค้าไปใช้งานผิดประเภท การดัดแปลงสภาพ หรือการไม่ยอมนำสินค้าหรือรถยนต์เข้าบำรุงรักษาตามระยะเวลาที่คู่มือระบุไว้อย่างชัดเจน⁷⁴

⁷² California Civil Code, Article 1793.2. (d) (2) (A) “In the case of replacement, the manufacturer shall replace the buyer's vehicle with a new motor vehicle substantially identical to the vehicle replaced. The replacement vehicle shall be accompanied by all express and implied warranties that normally accompany new motor vehicles of that specific kind. The manufacturer also shall pay for, or to, the buyer the amount of any sales or use tax, license fees, registration fees, and other official fees which the buyer is obligated to pay in connection with the replacement, plus any incidental damages to which the buyer is entitled under Section 1794, including, but not limited to, reasonable repair, towing, and rental car costs actually incurred by the buyer.”

⁷³ California Civil Code, Article 1793.2. (d) (2) (B) “In the case of restitution, the manufacturer shall make restitution in an amount equal to the actual price paid or payable by the buyer, including any charges for transportation and manufacturer-installed options, but excluding nonmanufacturer items installed by a dealer or the buyer, and including any collateral charges such as sales or use tax, license fees, registration fees, and other official fees, plus any incidental damages to which the buyer is entitled under Section 1794, including, but not limited to, reasonable repair, towing, and rental car costs actually incurred by the buyer.”

⁷⁴ Magnuson-Moss Warranty Act, U.S.C. § 2304 (c) “The performance of the duties under subsection (a) of this section shall not be required of the warrantor if he can show that the defect, malfunction, or failure of any warranted

ในส่วนของบริษัทสัญชาติ Magnuson-Moss Warranty Act (กฎหมายระดับรัฐบาลกลาง) กำหนดเพียงหลักการกว้าง ๆ ว่าผู้ผลิตต้องเยียวยาด้วยการเปลี่ยนสินค้าหรือคืนเงิน หากไม่สามารถซ่อมแซมได้หลังจากพยายามใน “จำนวนครั้งที่สมเหตุสมผล” (Reasonable number of attempts) แต่กฎหมายไม่ได้ระบุว่า “สมเหตุสมผล” คือจำนวนกี่ครั้งหรือกี่วัน ในส่วนของ Tanner Consumer Protection Act ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำนวนที่เหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับรถยนต์คันใหม่ตามการรับประกันโดยชัดแจ้ง หากภายใน 18 เดือนนับจากส่งมอบให้กับผู้ซื้อ หรือ 18,000 ไมล์ บนมาตรวัดระยะทางของยานพาหนะ ประกอบไปด้วยเหตุการณ์อย่างน้อยอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้เกิดขึ้น⁷⁵

1) ความชำรุดบกพร่องที่อาจส่งผลหรือมีแนวโน้มที่จะทำให้เสียชีวิตหรืออาจก่อให้เกิดบาดเจ็บร่างกาย และความชำรุดบกพร่องที่ได้รับการซ่อมแซมสองครั้งขึ้นไปโดยผู้ผลิตหรือตัวแทน และผู้ซื้อหรือผู้เช่าได้แจ้งให้ผู้ผลิตทราบโดยตรงอย่างน้อยหนึ่งครั้งถึงความจำเป็นในการซ่อมแซมความชำรุดบกพร่อง⁷⁶

2) ความชำรุดบกพร่องเดียวกันได้รับการซ่อมแซม 4 ครั้งขึ้นไป โดยผู้ผลิตหรือตัวแทน และผู้ซื้อได้แจ้งให้ผู้ผลิตทราบโดยตรงอย่างน้อยหนึ่งครั้งถึงความจำเป็นในการซ่อมแซมความชำรุดบกพร่อง⁷⁷

3) สินค้าไม่สามารถใช้งานได้เนื่องจากการซ่อมแซมความไม่เป็นไปตามข้อกำหนดโดยผู้ผลิตหรือตัวแทนเป็นเวลารวมมากกว่า 30 วันตามปฏิทินนับตั้งแต่ส่งมอบสินค้าให้กับผู้ซื้อ ทั้งนี้ระยะเวลา 30 วันอาจขยายออกไปได้เฉพาะในกรณีที่ไม่สามารถทำการซ่อมแซมได้ เนื่องจากเงื่อนไขที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ผลิตหรือตัวแทน⁷⁸

consumer product to conform with a written warranty, was caused by damage (not resulting from defect or malfunction) while in the possession of the consumer, or unreasonable use (including failure to provide reasonable and necessary maintenance)”

⁷⁵ California Civil Code, Article 1793.22 (b) “It shall be presumed that a reasonable number of attempts have been made to conform a new motor vehicle to the applicable express warranties if, within 18 months from delivery to the buyer or 18,000 miles on the odometer of the vehicle, whichever occurs first, one or more of the following occurs:”

⁷⁶ California Civil Code, Article 1793.22 (b) (1) “The same nonconformity results in a condition that is likely to cause death or serious bodily vehicle is driven and the nonconformity has been subject to repair two or more times by the manufacturer or its agents, and the buyer or lessee has at least once directly notified the manufacturer of the need for the repair of the nonconformity.”

⁷⁷ California Civil Code, Article 1793.22 (b) (2) “The same nonconformity has been subject to repair four or more times by the manufacturer or its agents and the buyer has at least once directly notified the manufacturer of the need for the repair of the nonconformity.”

⁷⁸ California Civil Code, Article 1793.22 (b) (3) “The vehicle is out of service by reason of repair of nonconformities by the manufacturer or its agents for a cumulative total of more than 30 calendar days since delivery of the vehicle to the buyer. The 30-day limit shall be extended only if repairs cannot be performed due to conditions beyond the control of the manufacturer or its agents. The buyer shall be required to directly notify the manufacturer pursuant to paragraphs (1) and (2) only if the manufacturer has clearly and conspicuously disclosed to the buyer, with the warranty or the owner's manual, the provisions of this section and that of subdivision (d) of Section 1793.2, including the requirement that the buyer must notify the manufacturer directly pursuant to paragraphs (1) and (2). The notification, if required, shall be sent to the address, if any, specified clearly and conspicuously by the manufacturer in the warranty or owner's manual. This presumption shall be a

ในกรณีนี้ยังมีมาตรการจัดการสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง โดยที่อนุญาตให้ผู้ประกอบธุรกิจนำสินค้าที่ซื้อคืนกลับมาจำหน่ายใหม่ได้ หากเปิดเผยต่อผู้บริโภคอย่างชัดเจนว่าเป็น Lemon Law Buyback อันเป็นกลไกที่สร้างสมดุลระหว่างความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคและสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจ

ในส่วนของสิงคโปร์ เป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ มีการจำกัดสถานะของผู้บริโภคไว้เฉพาะบุคคลธรรมดาที่กระทำธุรกรรมนอกเหนือจากการประกอบธุรกิจการค้าเท่านั้น ส่งผลให้การจัดซื้อของนิติบุคคลหรือของบุคคลธรรมดาเพื่อประโยชน์ในทางการค้าถูกตัดสิทธิโดยสิ้นเชิง โดยให้ความคุ้มครองครอบคลุมการซื้อขายสินค้าทุกชนิดภายในประเทศสิงคโปร์ โดยอ้างอิงนิยามสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตาม Sale of Goods Act (SGA) ซึ่งครอบคลุมสินค้าทั่วไป สินค้ามือสองที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด และสินค้าในสัญญาเช่าซื้อ⁷⁹ โดยวางหลักสำคัญไว้ในกรณีสินค้า “ความไม่ถูกต้องเหมาะสมตามสัญญา” (Non-Conformity with Contract) ผู้ขายต้องรับผิดชอบ โดยความไม่ถูกต้องเหมาะสมดังกล่าวครอบคลุมทั้งในด้านคุณภาพ (Quality) ความเหมาะสมต่อการใช้งานตามปกติหรือการใช้งานเฉพาะ (Fitness for Purpose) และความสอดคล้องกับคำบรรยายหรือโฆษณาที่ให้ไว้ (Correspondence with Description) ที่สำคัญ หากความบกพร่องปรากฏภายใน 6 เดือนนับแต่วันส่งมอบ จะมีบทสันนิษฐานว่าสินค้ามีความบกพร่องอยู่แล้วในขณะส่งมอบ เว้นแต่ผู้ขายจะพิสูจน์เป็นอย่างอื่น⁸⁰ ส่งผลให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับผู้ขายมากกว่าผู้ซื้อ ในด้านสิทธิในการเยียวยาได้กำหนดวิธีการให้ผู้บริโภคมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขายซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้า (Repair or Replacement) เป็นทางเลือกแรก หากไม่สามารถทำได้ภายในเวลาอันสมควร หรือก่อให้เกิดความไม่สะดวกอย่างมีนัยสำคัญ ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิทางเลือกที่สอง คือ ขอคืนเงินหรือลดราคา (Refund or Price Reduction) โดย Lemon Law กำหนดให้การเยียวยาเหล่านี้เป็นสิทธิที่บังคับได้โดยตรง (Statutory Remedies) ไม่สามารถตัดสิทธิหรือจำกัดสิทธิด้วยข้อสัญญาได้ และเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด กล่าวคือ ผู้บริโภคเพียงแต่พิสูจน์ว่าสินค้ามีความบกพร่อง ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าผู้ขายหรือผู้ผลิตมีความประมาทเลินเล่อ⁸¹ และมีข้อยกเว้นความรับผิดไว้อย่างชัดเจน เช่น ความบกพร่องที่เกิดจากการใช้ผิดวิธี การไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำการใช้งาน การสึกหรอตามปกติของสินค้า (Normal Wear and Tear) หรือกรณีที่ผู้บริโภครู้ถึงความบกพร่องอยู่ก่อนการซื้อ (มาตรา 12B (5)) หรือในกรณีที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะ หรือเป็นไปตามสภาพการเสื่อมสลายตามธรรมชาติของตัวสินค้าเอง ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ผู้ประกอบธุรกิจย่อมได้รับสิทธิคุ้มครองและได้รับการยกเว้นความรับผิดตามกฎหมาย โดยไม่ต้องรับภาระในการเยียวยาความเสียหายจากความชำรุดบกพร่องดังกล่าวแต่อย่างใด⁸²

rebuttable presumption affecting the burden of proof, and it may be asserted by the buyer in any civil action, including an action in small claims court, or other formal or informal proceeding.”

⁷⁹ The Consumers Association of Singapore (CASE), *Lemon Law*, Retrieved August 16, 2025, from <https://www.case.org.sg/cpfta-lemon-law/>

⁸⁰ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.), Section 12B (2).

⁸¹ Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.), Section 12C.

⁸² Consumer Protection (Fair Trading) Act (Singapore), Section 12 B (4).

ตรงกันข้ามกับกฎหมายไทยที่ยังคงอิงหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงสิทธิ เนื่องจากผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงเทคนิคหรือกระบวนการผลิตได้ และไม่มีบทสันนิษฐานหรือกลไกที่ช่วยแบ่งเบาภาระการพิสูจน์ให้ผู้เสียหาย

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของไทย ควรมีการตรากฎหมายความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า โดยกำหนดนิยามของสินค้าชำรุดบกพร่อง ประเภทของสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองโดยครอบคลุมสินค้าทุกประเภท สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค มาตรการเยียวยา หน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจ ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจ ระยะรับประกัน และบทสันนิษฐานความรับผิด เพื่อให้กฎหมายฉบับนี้สามารถใช้ได้จริงและเกิดความสมดุลระหว่างคู่สัญญา โดยอิงแนวทางจากกฎหมายของสิงคโปร์ และมีการกำหนดมาตรการจัดการสินค้าที่ชำรุดบกพร่องตามแนวทางจากกฎหมายของสหรัฐอเมริกา

ท้ายที่สุด ผลการศึกษานี้เสนอว่ากฎหมายไทยควรรับหลักการสำคัญจากต่างประเทศเข้ามาปรับใช้ โดยเฉพาะการกำหนดให้มีการรับประกันโดยปริยาย (Implied Warranty) และสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้บริโภค เช่น การซ่อมแซม เปลี่ยน ลดราคา หรือเลิกสัญญา ตลอดจนกลไกสันนิษฐานความรับผิดในระยะเวลาอันเหมาะสม นอกจากนี้ควรมีมาตรการห้ามนำสินค้าที่ชำรุดกลับมาจำหน่ายใหม่โดยไม่เปิดเผยเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบธุรกิจผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น

9. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

9.1 บทสรุป

ปัญหาสิทธิของผู้ซื้อเมื่อสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง เป็นประเด็นที่สะท้อนถึงความไม่สมดุลระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่สินค้ามีความซับซ้อนทางเทคโนโลยี ผู้บริโภคทั่วไปไม่สามารถตรวจสอบความบกพร่องได้จากลักษณะภายนอก ประกอบกับการซื้อขายผ่านระบบออนไลน์ที่เพิ่มมากขึ้น ยิ่งทำให้ผู้บริโภคมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบ

แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472-474 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แต่กฎหมายเหล่านี้ยังคงเป็นลักษณะทั่วไป ไม่ได้มุ่งคุ้มครองกรณีสินค้าชำรุดบกพร่องโดยตรง ทำให้ในทางปฏิบัติยังเกิดความไม่ชัดเจนว่าลักษณะใดจึงถือเป็น “ความชำรุดบกพร่อง” และผู้ขายจะต้องรับผิดชอบอย่างไร

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ พบว่า สหรัฐอเมริกา มีกฎหมายที่กำหนดสิทธิผู้บริโภคไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะในกรณีรถยนต์ชำรุดบกพร่อง (lemon law) ผู้บริโภคมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ผลิตซ่อมแซมหรือเปลี่ยนสินค้าภายในเงื่อนไขที่ชัดเจน เช่น การซ่อมหลายครั้งภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือการที่สินค้าถูกส่งซ่อมนานเกิน 30 วัน หากไม่เป็นไปตามนั้น ผู้บริโภคมีสิทธิได้รับการเปลี่ยนสินค้าใหม่หรือการชดเชยเป็นเงินสด พร้อมกำหนดสูตรคำนวณค่าใช้ประโยชน์จากสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง เพื่อไม่ให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ประกอบธุรกิจ และขณะที่สิงคโปร์มีกฎหมาย Consumer Protection (Fair Trading) Act และ Lemon Law

กำหนดสิทธิผู้บริโภคให้ชัดเจนว่าหากสินค้ามีความชำรุดบกพร่องภายในหกเดือนนับจากการซื้อ ผู้บริโภคมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ขายซ่อม เปลี่ยน ลดราคา หรือคืนเงิน โดยกฎหมายยังวางกลไกให้ภาระการพิสูจน์กลับไปอยู่ที่ผู้ขายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย จึงเห็นได้ว่า การตราเป็นกฎหมายเฉพาะในระดับพระราชบัญญัติ โดยใช้ชื่อว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. เพื่อกำหนดนิยามความชำรุดบกพร่อง ขอบเขตสิทธิของผู้บริโภค หน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจ และข้อยกเว้นความรับผิดอย่างรัดกุม อันจะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการคุ้มครองผู้บริโภคและการไม่ให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องรับภาระเกินสมควร

9.2 ข้อเสนอแนะ

1) ควรกำหนดให้มีกฎหมายเป็นการเฉพาะ โดยตราเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ โดยใช้ชื่อว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ. มีขอบเขตเนื้อหาในการกำหนดนิยามของสินค้าชำรุดบกพร่อง ประเภทของสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองโดยครอบคลุมสินค้าทุกประเภท สิทธิของผู้บริโภค มาตรการเยียวยาอย่างเป็นขั้นตอน หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจ ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจ ระยะรับประกัน และบทสันนิษฐานความรับผิด และมีการกำหนดมาตรการจัดการสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง

2) ควรกำหนดคำนิยามในกฎหมาย เช่น นิยามความชำรุดบกพร่อง คือ สินค้าที่ผลิตต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือใบรับประกันของผู้ผลิต หรือสินค้าที่ไม่เป็นไปตามคำรับประกันของผู้ประกอบธุรกิจ นิยามผู้ประกอบธุรกิจ ควรครอบคลุมถึง ผู้ผลิตสินค้ารวมถึงชิ้นส่วนของสินค้า ผู้ประกอบชิ้นส่วนของสินค้า ผู้ขนส่งสินค้า ผู้เก็บสินค้า ผู้นำเข้าสินค้า ผู้จำหน่ายสินค้า ผู้ให้เช่าสินค้าจากการผลิตสินค้าเพื่อให้เช่า และรวมถึงกรณีเช่าซื้อด้วย เนื่องจากกลุ่มสินค้าบางประเภท เช่น รถยนต์ มักเป็นสัญญาเช่าซื้อ เพื่อนำไปสู่การรับผิดหากเกิดสินค้ามีปัญหาจนเป็นเหตุให้สินค้าชำรุดบกพร่อง ซึ่งไม่อาจกำหนดให้แต่เฉพาะผู้ผลิตเพียงรายเดียวเป็นผู้รับผิดชอบต่อความไม่สมบูรณ์ได้ เพราะกระบวนการผลิตสินค้านั้นมิได้เริ่มต้นและจบลงที่การผลิตอย่างเดียวแต่หมายรวมถึงการดำเนินงานต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มสร้างสินค้าจนไปถึงกระบวนการที่สินค้าถึงมือผู้บริโภค ในทุกกระบวนการผลิตนั้นย่อมอาจเป็นเหตุให้สินค้าดังกล่าวเกิดความไม่ได้มาตรฐานทุกช่วงขณะ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องย่อมต้องร่วมกันรับผิดชอบภายใต้บทสันนิษฐานความรับผิดเด็ดขาดต่อผู้บริโภคด้วยกัน

3) ควรกำหนดมาตรการจัดการสินค้าที่มีความชำรุดบกพร่องที่ผู้ประกอบธุรกิจรับซื้อคืนไปเพื่อป้องกันการนำมาจำหน่ายซ้ำ กล่าวคือ กรณีที่ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบธุรกิจเลือกใช้สิทธิการให้ผู้ประกอบธุรกิจซื้อคืนสินค้าที่ความชำรุดบกพร่องจากผู้บริโภคแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าสินค้าที่ความชำรุดบกพร่องกลับคืนสู่มือผู้ประกอบธุรกิจ ในประเด็นนี้หากไม่มีมาตรการกำหนดไว้ให้ชัดเจนว่าผู้ประกอบธุรกิจสามารถกระทำการใดเพื่อแก้ไขสินค้าดังกล่าวได้ หรือหากผู้ประกอบธุรกิจนำสินค้าดังกล่าวกลับมาจำหน่ายอีกครั้งจะเป็นความผิดหรือไม่ และย่อมไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภคที่อาจได้ซื้อสินค้าที่มีซ่อมแซมมาแล้วนำมาจำหน่ายใหม่ ควรกำหนดมาตรการสำหรับสินค้าที่ผู้ประกอบธุรกิจรับซื้อคืนไปให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการจำหน่ายซ้ำ เช่น กำหนดว่าหากผู้ประกอบธุรกิจได้กระทำการใด ๆ โดยทำให้สินค้าได้รับการซ่อมแซมจนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การใช้สอย และได้มาตรฐานของสินค้าตามปกติของสินค้าดังกล่าวแล้ว กฎหมายอนุญาตให้ผู้ประกอบธุรกิจสามารถนำ

สินค้าดังกล่าวออกขายในท้องตลาดได้อย่างปกติ แต่มีเงื่อนไขว่าผู้ประกอบการต้องแสดงข้อความว่าสินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าที่มีการรับซื้อคืนหรือกระทำการซ่อมแซมจากการเปลี่ยนสินค้าให้สมบูรณ์ตามกฎหมาย และในกรณีพบว่าลักลอบขายสินค้าที่มีปัญหาจะต้องร้องเรียนต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) เพื่อตรวจสอบและควรมีการกำหนดโทษทางอาญาไว้ด้วย

4) ควรให้กฎหมายกำหนดสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองว่าจะได้รับสินค้าดังกล่าวอย่างเหมาะสมจากผู้ประกอบธุรกิจ โดยมีการกำหนดค่ารับประกันเป็นข้อกำหนดในกฎหมายไม่ว่าเป็นค่ารับประกันโดยตรงหรือค่ารับประกันโดยปริยาย ย่อมอยู่ภายใต้หลักความรับผิดชอบจากสินค้าชำรุดบกพร่องหากผู้ประกอบการไม่อาจปฏิบัติตามค่ารับประกันดังกล่าวได้ และควรกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องดำเนินการเพื่อรับประกันสินค้าหากพบความชำรุด และสิทธิของผู้บริโภคที่ควรได้รับสินค้าตามสัญญา เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ในเรื่องสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา⁸³

บรรณานุกรม

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2532). *ความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขาย* (ผลงานวิจัยเสริมหลักสูตร).

กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิตรตรา ชื่นเงิน. (2558). *ละเมิด* (รายงานการศึกษา). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค.

ณัฐวิมล อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2550). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.

ดาราพร ธีระวัฒน์. (2559). *สัญญาผู้บริโภค*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธนดล ถนอมนิรชรชัย. (2557). ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้ซื้อในการซื้อขายรถยนต์ใหม่. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม).

ธีรวัฒน์ จันทสมบุญ. (2566). *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. (2567). *สัญญาผู้บริโภค ข้อพิพาทผู้บริโภค และคดีผู้บริโภค*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

ไพฑิต เอกจริยกร. (2565). *คำอธิบาย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.

พิทยา วิทยาไพโรจน์. (2549). ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาไม่เป็นธรรม : ศึกษากรณีสัญญาประกันวินาศภัย. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).

มติชนออนไลน์. (2561). *ด่วน! ศาลสั่ง 'ฟอร์ต' จ่าย 23 ล้านบาท หลังจำหน่ายรถไร้มาตรฐานกับลูกค้าบ่อย*.

สืบค้นวันที่ 24 มีนาคม 2569, จาก https://www.matichon.co.th/local/news_1140527

⁸³ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, มาตรา 4 (3 ทวิ)

- รัฐสภา จุริมาศ. (2561). มาตรการทางกฎหมายต่อความไม่ได้มาตรฐานของสินค้า : ศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น. *วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 2 (1), 79-84.
- ร่างพระราชบัญญัติความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (ไม่ปรากฏปี). บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่าง พ.ร.บ. ความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ. (2558). *วาระปฏิรูปที่ 31 : การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้บริโภค เรื่อง “ความรับผิดต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าและร่างพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้า พ.ศ.”* (รายงานของคณะกรรมการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภค). กรุงเทพฯ : สภาปฏิรูปแห่งชาติ.
- สุวิจักขณ์ จันดาพันธ์. (2553). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค : ศึกษากรณีความรับผิดร่วมกันของผู้ประกอบการตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สุขุม ศุภนิตย์. (2557). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอื้อน ขุนแก้ว. (2566). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร.
- California Civil Code.
- Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union. (2012). OJ C326/47.
- Consumer Protection (Fair Trading) Act (Cap. 52A, 2009 Rev. Ed.).
- Directive (EU) 2019/771 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods. (2019). OJ L136/28.
- Farnsworth, E. Allan. (2004). *Contracts*. 4th ed. New York: Aspen Publishers.
- Kennedy, John F. (1962). Special message to the Congress on protecting the consumer interest. Retrieved August 12, 2025, from <https://shorturl.asia/VLd9T>
- Magnuson-Moss Warranty Act. (1975). 15 U.S.C. §§ 2301–2312.
- Micklitz, Hans-W. (2018). *The politics of justice in European private law*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes. (2013). OJ L165/1.
- Restatement (Second) of Torts. § 402A.
- Sale of Goods Act (Cap. 393, 1999 Rev. Ed. Sing.).
- The Consumers Association of Singapore (CASE). *Lemon Law*. Retrieved August 16, 2025, from <https://www.case.org.sg/cpfta-lemon-law/>
- Unfair Contract Terms Act (Cap. 396, 1994 Rev. Ed. Sing.).
- Weatherill, Stephen. (2021). *EU consumer law and policy*. 2nd ed. Cheltenham: Edward Elgar Press.

คำแนะนำผู้แต่ง

การเตรียมต้นฉบับบทความ

วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์เปิดกว้างรับพิจารณาบทความวิชาการบทความวิจัยและอื่น ๆ โดยให้ผู้แต่งศึกษาวิธีการจัดส่งบทความในเว็บไซต์ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/SLJ> และเตรียมต้นฉบับบทความดังนี้

1. บทความวิจัยหรือบทความวิชาการ ไม่ต่ำกว่า 15 หน้า แต่ไม่เกิน 20 หน้า (ตั้งแต่วันที่ 22 สิงหาคม 2565 เป็นต้นไป)
 2. จัดพิมพ์ลงในกระดาษ A4 ระยะห่างจากขอบกระดาษทั้งด้านบน ด้านล่าง ด้านซ้ายและด้านขวา 2.54 เซนติเมตร หรือ 1 นิ้ว ใช้แบบอักษร TH Sarabun New ขนาดตัวอักษร 16 Point ดังที่ปรากฏตัวอย่างใน Template
 3. องค์ประกอบหลักของบทความมีดังนี้
 - 1) ชื่อเรื่อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 2) ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่งในงาน ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานที่สังกัด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 3) บทคัดย่อไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 4) เนื้อหาบทความ
 - 5) เชิงอรรถและบรรณานุกรม รวมถึงบรรณานุกรมภาษาไทยที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ
 4. บทความวิจัยมีเนื้อหาประกอบด้วยหัวข้อความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐาน ขอบเขตการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย สรุปผลและข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (หากมี)
 5. บทความวิชาการมีเนื้อหาประกอบด้วยหัวข้อบทนำ เนื้อหา สรุปผลและข้อเสนอแนะโดยผู้แต่งสามารถกำหนดชื่อหัวข้อและจำนวนหัวข้อได้ตามความเหมาะสม
 6. หากมีการใช้ตารางหรือรูปภาพ นอกจากใช้ขนาดตัวอักษร 14 Point แล้ว ให้มีการอ้างอิงแหล่งที่มาตามรูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถด้วย
 7. ให้ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถและบรรณานุกรมตามที่กำหนด
 8. เอกสารที่ถูกอ้างอิงในเชิงอรรถทุกรายการจะต้องนำมาเขียนในบรรณานุกรมด้วย
- ทั้งนี้ กองบรรณาธิการมีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่รับพิจารณาบทความในกรณีที่บทความดังกล่าวไม่ได้จัดเตรียมต้นฉบับบทความตามหลักเกณฑ์ที่กองบรรณาธิการกำหนด

ขั้นตอนการส่งต้นฉบับ

1. ผู้แต่งจัดส่งบทความ (Submission) ผ่านระบบวารสารออนไลน์ของวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ ที่เว็บไซต์ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/SLJ> เท่านั้น
2. หากผู้แต่งมีข้อสงสัยเพิ่มเติม สามารถสอบถามได้ที่คุณจันทิรา จันทรโชติ โทร. 0-7428-2520 ในวันและเวลาราชการ หรืออีเมล juntira.j@psu.ac.th

ลิขสิทธิ์ในบทความและสิทธิในการเผยแพร่หรือทำซ้ำ

ลิขสิทธิ์ในบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นของวารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ มีสิทธิในการเผยแพร่ ทำซ้ำ หรือรวบรวมบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ความคิดเห็นใด ๆ ของผู้เขียนในบทความ กองบรรณาธิการวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย ทั้งนี้ กองบรรณาธิการวารสารไม่สงวนสิทธิในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาด้วย

รูปแบบการอ้างอิงและบรรณานุกรม

วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์ใช้รูปแบบการอ้างอิงเชิงอรรถท้ายหน้ากระดาษและบรรณานุกรมดังต่อไปนี้

1. การอ้างอิงเชิงอรรถท้ายหน้ากระดาษ (footnote)

การอ้างอิงเชิงอรรถท้ายหน้ากระดาษให้ใช้ตัวอักษร TH Sarabun New ขนาดตัวอักษร 12 Point โดยให้พิมพ์ไว้ส่วนล่างของแต่ละหน้าที่อ้างอิงตามระบบการแทรกเชิงอรรถในโปรแกรม Microsoft Word และห่างจากขอบซ้ายของกระดาษ 1.25 เซนติเมตร ซึ่งมีหลักเกณฑ์การอ้างอิงเชิงอรรถท้ายหน้ากระดาษดังต่อไปนี้

ประเภท	รูปแบบ
1. หนังสือ	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง), ครั้งที่พิมพ์, (สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์), เลขหน้า. อรรถ ธรรมโน, <i>ความรู้ทั่วไปทางการคลัง</i> , พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2548), น. 45. Arthur Cecil Pigou, <i>The economics of welfare</i> , 4 th ed., (London : Macmillan, 1952), p. 65. Adrian F. Muller and Thomas Sterner, <i>Environmental taxation in practice</i> , (England : Ashgate, 2006), p. 56-57.
2. บทความวารสาร	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อบทความ, ชื่อวารสาร (ตัวเอียง), ปีที่ (ฉบับที่) (เดือนปีที่พิมพ์), เลขหน้า. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, แนวทางการกำหนดฐานภาษี ผู้เสียภาษี และอัตราภาษีตามกฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับประเทศไทย, <i>วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี</i> , 5 (2) (2560), น. 63. Gilbert E. Metcalf and David Weisbach, The design of a carbon tax, <i>Harvard Environmental Law Review</i> , 33 (58) (2009), pp. 33-43.
3. บทความในหนังสือ	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อบทความ, ใน ชื่อผู้แต่ง (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ (ตัวเอียง) (ครั้งที่พิมพ์), (สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์), เลขหน้า. สุเมธ ศิริคุณโชติ, การคลังยุคทุนนิยม, ใน สุปรียา แก้วละเอียด (บรรณาธิการ), <i>อาจารย์บูชา 80 ปี ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ปรีชา สุวรรณทัต</i> , (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561), น. 259. Janet E. Milne and Mikael Skou Andersen, Introduction to environmental taxation concepts and research, In J. E. Milne and M. S. Andersen (Eds.), <i>Handbook of Research on Environmental Taxation</i> , (Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2012), pp. 15-32.
4. หนังสือพิมพ์	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อบทความ, ชื่อหนังสือพิมพ์ (ตัวเอียง) (วันเดือนปีที่พิมพ์), เลขหน้า. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, มาตรการทางเลือกในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติก, <i>กรุงเทพธุรกิจ</i> (3 พฤษภาคม 2561), น. 9. Saadia Gardezi, Voting patterns in Punjab, <i>The Nation-Lahore</i> (2018, June 16), p. 6.

ประเภท	รูปแบบ
5. วิทยานิพนธ์	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อวิทยานิพนธ์, (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา, ปีที่พิมพ์), เลขหน้า. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, ระบบภาษีสิ่งแวดล้อมสำหรับประเทศไทย ศึกษาแนวทางการใช้มาตรการกฎหมายภาษีคาร์บอน, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), น. 89. Thinnavut Phoombanchoed, Tax policy for financing education expenses, (Master's thesis, Thammasat University, 2013), p. 40.
6. รายงานการวิจัย	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง) (รายงานผลการวิจัย), (สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์), เลขหน้า. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ศึกษากรณีผู้เสียภาษี ฐานภาษี และอัตราภาษี (รายงานผลการวิจัย), (สงขลา : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2560), น. 55-56. Sarayut Wutthayaphon and Avirut Charnchai Kittikon, <i>Court panel system in the Central Tax Court</i> (Research report), Bangkok : Central Tax Court, 2010), p. 35.
7. เอกสารการประชุมวิชาการ (proceedings)	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อบทความ, ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), ชื่อการประชุม (ตัวเอียง), (สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์), เลขหน้า. จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา, การอธิบายเรื่อง "สมาส" ในตำราไวยากรณ์ไทย, ใน สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์ (บรรณาธิการ), <i>การประชุมวิชาการเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 10 ประจำปี 2559</i>, (ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2559), น. 160. Nguyen Thai-Nghe, Tomas Horvath and Lars Schmidt-Thieme, Factorization Models for Forecasting Student Performance, In Mykola Pechenizkiy (Ed.), <i>International Conference on Educational Data Mining (EDM) 2011</i>, (Eindhoven : Eindhoven University of Technology, 2011), p. 11.
8. ข้อมูลจากเว็บไซต์	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อบทความ (ตัวเอียง), สืบค้นวัน เดือน ปี, จาก URL เอนก เหล่าธรรมทัศน์, <i>พรรคการเมืองกับความรู้สึกสามัคคี</i>, สืบค้นวันที่ 16 มิถุนายน 2561, จาก https://thaipublica.org/2018/06/aneklaothamatas05-2/ CNN Wire Staff, <i>How U.S. forces killed Osama bin Laden</i>, Retrieved May 3, 2011, from http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/bin.laden.raid/index.html
9. บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อบทความ, ชื่อวารสาร (ตัวเอียง), ปีที่ (ฉบับที่) (ปีที่พิมพ์), เลขหน้า, สืบค้นวัน เดือน ปี, จาก URL อริศรา เหล็กคำ, กฎหมายระหว่างประเทศกับการใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำระหว่างประเทศ: ศึกษาการสร้างเงื่อนไขในลุ่มแม่น้ำโขงสายหลักตอนล่าง, <i>วารสารนิติสังคมศาสตร์</i>, 10 (1) (2560), น. 7-38, สืบค้นวันที่ 16 มิถุนายน 2561, จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/92160 Justin T. Buckingham, Lavonia Smith LeBeau, and William M. P. Klein., The performance versus ability distinction following social comparison feedback, <i>Current Research in Social Psychology: An electronic journal</i>, 63 (4) (2011), Retrieved June 23, 2011, from http://www.uiowa.edu/grpproc/crisp/crisp.html
10. วิทยานิพนธ์จากเว็บไซต์	ชื่อผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา, ปีที่พิมพ์, เลขหน้า, สืบค้นวัน เดือน ปี, จาก URL วีระพงศ์ วงศ์แสนศรี, วิเคราะห์โทษปรับความผิดโทษในประมวลกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2556, น. 29, สืบค้นวันที่ 27 มีนาคม 2561, จาก http://tdc.thailis.or.th/tdc/ Daniel C. Oshi, Rural women and the financing of health care in Nigeria (Doctoral dissertation) Institute of Social Studies, 2009, p. 78, Retrieved September 17, 2015, from http://libopac.ait.ac.th/

ประเภท	รูปแบบ
11. กฎหมาย	ชื่อกฎหมาย ปี พ.ศ. ที่ประกาศใช้, เลขมาตรา/เลขข้อ
	พระราชบัญญัติจัดสรรรายได้ประเภทภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะให้แก่อำนาจการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2534, มาตรา 27 Human Rights Act 1998, Section 10
12. การอ้างอิงเอกสารซ้ำและไม่มีเอกสารอื่นมาคั่น	ชื่อผู้แต่ง, เรื่องเดียวกัน, เลขหน้า.
	จุมพต สายสุนทร, เรื่องเดียวกัน, น. 89. Arthur Cecil Pigou, Ibid, p. 65.
13. การอ้างอิงเอกสารซ้ำแต่มีเอกสารอื่นมาคั่น	ชื่อผู้แต่ง, เรื่องเดิม, หน้า.
	จุมพต สายสุนทร, เรื่องเดิม, น. 89. Arthur Cecil Pigou, Op. cit., p. 65.

2. บรรณานุกรม

การอ้างอิงบรรณานุกรมให้ใช้ตัวอักษร TH Sarabun New ขนาดตัวอักษร 16 Point ตามที่กำหนดใน Template โดยเรียงลำดับตามตัวอักษรเริ่มต้นจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษในลำดับถัดมา ซึ่งมีหลักเกณฑ์การอ้างอิงบรรณานุกรมดังต่อไปนี้

ประเภท	รูปแบบ
1. หนังสือ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง). ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์. อริญ ธรรมโน. (2548). <i>ความรู้ทั่วไปทางการคลัง</i> . พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). Pigou, Arthur Cecil. (1952). <i>The economics of welfare</i> . 4 th ed.. London : Macmillan. Muller, Adrian F., and Sterner, Thomas. (2006). <i>Environmental taxation in practice</i> . Aldershot, England : Ashgate.
2. บทความวารสาร	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร (ตัวเอียง), ปีที่ (ฉบับที่), เลขหน้าที่. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง. (2560). แนวทางการกำหนดฐานภาษี ผู้เสียภาษี และอัตราภาษีตามกฎหมายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับประเทศไทย. <i>วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์</i> , 5 (2), 63-88. Metcalf, Gilbert E., and Weisbach, David. (2009). The design of a carbon tax. <i>Harvard Environmental Law Review</i> , 33 (58), 33-43.
3. บทความในหนังสือ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อผู้แต่ง (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ (ตัวเอียง) (ครั้งที่พิมพ์), เลขหน้า. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์. สุเมธ ศิริคุณโชติ. (2561). การคลังยุคทุนนิยม. ใน สุปรียา แก้วละเอียด (บรรณาธิการ). <i>อาจารย์บุชา 80 ปี ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ปรีชา สุวรรณทัต</i> . น. 259. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. Milne, Janet E., and Andersen, Mikael Skou. (2012). Introduction to environmental taxation concepts and research. In J. E. Milne and M. S. Andersen (Eds.), <i>Handbook of Research on Environmental Taxation</i> , pp. 15-32. Cheltenham : Edward Elgar Publishing.
4. หนังสือพิมพ์	ชื่อผู้แต่ง. (วันเดือนปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์ (ตัวเอียง), เลขหน้า. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง. (3 พฤษภาคม 2561). มาตรการทางเลือกในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติก. <i>กรุงเทพธุรกิจ</i> , น. 9. Gardezi, Saadia. (2018, June 16). Voting patterns in Punjab. <i>The Nation-Lahore</i> , p. 6.

ประเภท	รูปแบบ
5. วิทยานิพนธ์	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา). กฤษรัตน์ ศรีสว่าง. (2557). ระบบภาษีสิ่งแวดล้อมสำหรับประเทศไทย ศึกษาแนวทางการใช้มาตรการกฎหมายภาษีคาร์บอน. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). Thinnavut Phoombanchoed. (2013). Tax policy for financing education expenses. (Master's thesis, Thammasat University).
6. รายงานการวิจัย	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง) (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์. กฤษรัตน์ ศรีสว่าง. (2560). การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ศึกษากรณีผู้เสียภาษี และอัตราภาษี (รายงานผลการวิจัย). สงขลา : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. Sarayut Wutthayaphon and Avirut Charnchai Kittikon. (2010). <i>Court panel system in the Central Tax Court</i> (Research report). Bangkok : Central Tax Court.
7. เอกสารการประชุมวิชาการ (proceedings)	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ). ชื่อการประชุม ครั้งที่ (ตัวเอียง) (เลขหน้า). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์. จิตตภา สารพัฒน์ ไชยปัญญา. (2559). การอธิบายเรื่อง "สมาส" ในตำราไวยากรณ์ไทย. ใน สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ (บรรณาธิการ). <i>การประชุมวิชาการเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 10 ประจำปี 2559</i> (หน้า 160). ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. Thai-Nghe, N., Horvath, T., and Schmidt-Thieme, L.. (2011). Factorization Models for Forecasting Student Performance. In Mykola Pechenizkiy (Ed.). <i>International Conference on Educational Data Mining (EDM) 2011</i> (p. 11). Eindhoven : Eindhoven University of Technology.
8. ข้อมูลจากเว็บไซต์	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ (ตัวเอียง). สืบค้นวัน เดือน ปี, จาก URL เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2561). <i>พรรคการเมืองกับความรู้รักสามัคคี</i>. สืบค้นวันที่ 16 มิถุนายน 2561, จาก https://thaipublica.org/2018/06/aneklaothamatas05-2/ CNN Wire Staff. (2011). <i>How U.S. forces killed Osama bin Laden</i>. Retrieved May 3, 2011, from http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/bin.laden.raid/index.html
9. บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร (ตัวเอียง), ปีที่ (ฉบับที่). สืบค้นวัน เดือน ปี, จาก URL อริตรา เหล็กคำ. (2560). กฎหมายระหว่างประเทศกับการใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำระหว่างประเทศ: ศึกษาการสร้างเงื่อนไขในลุ่มแม่น้ำโขงสายหลักตอนล่าง. <i>วารสารนิติสังคมศาสตร์</i>, 10 (1). สืบค้นวันที่ 16 มิถุนายน, 2561, จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/92160 Buckingham, Justin T., LeBeau, Lavonia Smith, and Klein, William M.P.. (2011). The performance versus ability distinction following social comparison feedback. <i>Current Research in Social Psychology: An electronic journal</i>, 63 (4). Retrieved June 23, 2011, from http://www.uiowa.edu/grpproc/crisp/crisp.html
10. วิทยานิพนธ์จากเว็บไซต์	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต) ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา. สืบค้นวัน เดือน ปี, จาก URL วีระพงศ์ วงศ์แสนศรี. (2556). วิเคราะห์โทษปรับความผิดโทษในประมวลกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สืบค้นวันที่ 27 มีนาคม 2561, จาก http://tdc.thailis.or.th/tdc/ Oshi, Daniel C.. (2009). Rural women and the financing of health care in Nigeria (Doctoral dissertation) Institute of Social Studies. Retrieved September 17, 2015, from http://libopac.ait.ac.th/

บทความวิชาการ

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะอันเป็นที่เคารพสักการะและล่วงละเมิดมิได้ขององค์พระมหากษัตริย์

Considerations on the Sacred and Inviolable Status of the Person of the King

- วรเจตน์ ภาคีรัตน์ -
- Worachet Pakeerut -

บทความวิจัย

มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

Legal Measures for the Enforcement of the Direct Sales and Direct Marketing Act B.E. 2545 (2002)

- วายุกักษ์ ทาบุญมา, วิมลรัตน์ แซ่หลี่, ณิชา วัชรากุลพงศ์ -
- Vayupak Thaboonma, Wimonrat Saelee, Nichsha Vacharakunphong -

มาตรการกฎหมายส่งเสริมความปลอดภัยของพินัยกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

Legal Measures to Strengthen the Security of Electronic Wills in Thailand

- คณุตม์ ไชยจारी, กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, จุมพล ชื่นจิตต์ศิริ -
- Kanut Chaijaree, Kritsarat Srisawang, Jumphon Chuenjitsiri -

การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางการชำระเงินในประเทศไทย : ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมาย

The Use of Cryptocurrency as a Medium of Payment in Thailand: Legal Problems and Obstacles

- วาสนี สุวรรณวงษ์ เซาเออร์ -
- Wasinee Suwannawong Sauer -

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคในกรณีสินค้ามีความชำรุดบกพร่อง

The Issues Concerning Consumer Rights in Cases of Defective Goods

- กษิตินาท บุญพันธ์ -
- Kasitinad Boonpun -

SONGKLANAKARIN LAW JOURNAL

FACULTY OF LAW PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

15 KARNJANAVANICH RD. , HATYAI , SONGKHLA 90110 TEL. +66 74 282525

www.law.psu.ac.th

[psulaw.official](https://www.youtube.com/psulaw.official)